Fall September 26, 2018

Prof. Dr. Fuat Sezgin: Bir Alimin Ardından Notlar

Muhammet Negiz

Prof. Dr. Fuat Sezgin

BİR ALİMİN ARDINDAN NOTLAR

MUHAMMET NEGİZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE 8
PROF. DR. FUAT SEZGİN KİMDİR? 9
PROF. DR. SALİH TUĞ, FUAT SEZGİN'İ ANLATIYOR: "BİR DUVARLA KARŞI KARŞIYA KALDI" 12
- Fuat Sezgin'le İlk Tanışma 13
- "Annesinin Arap Aksanı Vardı" 14
- "Mısır'da Savaş Var, Nasıl Göndeririz?" 14
- "Ama Bu Hanım Örtülü" 16
- "Güneşin Batışını İzlerken Başlıyor Ağlamaya" 17
- Şerhler ve Haşiyeler Dönemi 18

FUAT SEZGİN, İSLAM VE BİLİM 20
- Rasathane Örneği 20
- Batı Öne Geçiyor 21
- Teoloji-Bilim Farkı 21

ÖMER ÖZSOY YAZDI: FUAT SEZGİN HOCA'NIN ARDINDAN 22
FUAT SEZGİN 26
- Geri kalmışlık (mı)? 28
- Oryantalist sefalet! 29

27 MAYIS'TA İHRAÇ EDİLMİŞTİ 30
ÖZGÜVENE DAVET EDEN ÂLİM 31
PROF. SEZGİN, DİNLER, BİLİM VE TÜRKLER 32
- Rasathane ve Donanma Topları 32
- Doğa-İnsan İlişkisi 32
- İslamiyet'in Ruhu Bilime Açıktır 33

HİLAL SEZGİN BABASINI ANLATTI 34
- Çalışmalarına Gölge Düşürülmek İstenmiştir 34

BU SÖZLER FUAT HOCA'NIN İSLAM DÜNYASINA VASİYETİ OLSUN 36
Sözlerini vasiyet kabul edelim 37
'Zararlı Profesör' Fuat Sezgin kimdir? 38
'Zararlı Profesör' 38
BİR BİLİM KAHRAMANI: FUAT SEZGİN 40
FUAT SEZGİN HOCA, PERGELİ MEDENİYETİMİZE SÂBİTLEDİ, GİTTİ 45
Hayatı, Yüzyıllık Travmatik Tarihimizle Özdeşti 45
Sürgün, Gözyaşı Ve Vefa 46
Bilim Tarihi'nde Devrim Yapmış Bir Deha! 47
İsmi Ölümsüzleşmeli... 47
DÜNYA ÇAPINDA ÂLİM OLMASINA HOYRATLIĞIMIZLA KATKIDA BULUNDUĞUMUZ DEĞER: FUAT SEZGİN 48
Katalogdan ansiklopediye, referanstan tahlile 49
FUAT SEZGİN'İN MİRASI 51
Her Sene Bir Dil! 52
Fuat Hocayla Birlikte Çalışmak 52
Sezgin'in Mirası 53
İslam Bilim Geleneğinin Zenginliği 54
FUAT SEZGİN'LERE KİM SAHİP ÇIKACAK? 55
BİR FUAT SEZGİN VARDI 57
Müze 57
Tavsiyesi 58
ZOR SORULAR 59
BOŞ ŞEYLER 60
ÇUVALDAKİ MIZRAK 61
DURAKLAMALAR 63
FUAT SEZGİN HOCADAN NE ÖĞRENMELİYİZ? 65
GURBETTE İZ BIRAKAN ULU BİR ÇINAR: FUAT SEZGİN 67
FUAT SEZGİN'İN HATIRLATTIKLARI 71
Oldukça Yoğun Bir Çalışma Temposu Vardı 72
Yorulmak Nedir Bilmedi 74
Fuat Sezgin Hoca'ya Veda Ederken 75
İlim, Sanat Ve Sermaye Ürkek Bir Kuşa Benzer 76

Bilgiyi Putlaştırmadan İhyâ Etmeliyiz 76
Fuat Hoca Sorumluluğunun Gereğini Yerine Getirdi........ 77
Büyük Ecirler Elde Etti 77
Fuat Hoca'nın Mirasına Sahip Çıkıldığı Kanaatindeyim 78
İSLAM BİLİM TARİHİNE ADANMIŞ ÖMÜR: FUAT SEZGİN 79
İlmî yolculuğu ve İslâm bilim tarihine katkısı 79
Fuat Sezgin'in ilmî/entelektüel şahsiyeti 80
Başarısının ardındaki saikler........ 81
"Fuat Sezgin İslâm Bilim Tarihi yılı" 82
El konulan kitapların serencamı........ 83
FUAT SEZGİN, BUHÂRÎ İLE İLGİLİ BİLİNMEYEN BİR GERÇEĞİ ORTAYA ÇIKARDI 84
Mecâz'ul-Kur'ân'ı Ararken Buhârî'yi Bulmak… 84
YİTİK MEDENİYETİN İZİNDE BİR GEZGİN: FUAT SEZGİN 86
Bitlis'ten Dünyaya yolculuk… 86
Bazen kötülükten hayır doğar… 86
Müslümanlar tarihte yok mu idiler? 86
Kişiliği, yaklaşımı ve katkıları 87
İki Almanya........ 88
PROF. DR. FUAT SEZGİN'İN YARIM KALAN, SON RÖPORTAJI... 89
Aşağılık Duygusundan Kurtulmak Gerekir........ 90
Türk Vatandaşlığını Asla Bırakmadım........ 90
FUAT SEZGİN HOCA ARDINDA GÜZEL BİR ÖRNEKLİK VE İLMİ MİRAS BIRAKTI 92
İnançlı ve mütevekkil 92
Gençlere tavsiyesi züht oldu; dünya nimetlerinden feragat edebilmek… 93
6 ayda Arapçayı su gibi öğrendi 93
Zamana hassasiyetli 94
"Kendimi vatanımdan hiç ayrı düşünmedim" 94
Batı uygarlık ve biliminin temeli aradaki İslam bilimi atlanarak Yunanlılara izafe ediliyor.. 94
"Avrupa medeniyeti, aslında İslam medeniyetinin çocuğudur" 95
Gerilemenin sebebi din değildir........ 95
"Biz bu kadar üstünmüşüz" deyip sonra da bir kenara oturmak doğru değil........ 95
Pratisyen tarihçi! 96
BİLİM TARİHİNİ FUAT SEZGİN ÜZERİNDEN ÖĞRENDİK 97

ÂLİMİN ÖLÜMÜ: FUAT SEZGİN HOCA'NIN ARDINDAN 98
ÜNİVERSİTEDEN ATILMIŞ GENÇ BİR DOÇENTE VEDA EDERKEN... 100
BİR TİMSAH TARAFINDAN YUTULAN ADAMIN HİKÂYESİ... 105
BİTLİS'TEN FRANKFURT'A: BİR BİLİM ADAMININ HİKÂYESİ 110
FUAT HOCA 112
BİR FUAT SEZGİN GEÇTİ YERYÜZÜNDEN 114
PROF. DR. FUAT SEZGİN HOCAMIZIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ 115
Tefsir Asistanlığından İslam Bilim Tarihçiliğine 115
Derdi olmalı insanın, ömrünü adamaya değer… 116
Doğru insan, doğru danışman ve doğru yöntem… 117
"Bir lisan, bir insan!" 118
Son Notlar 118
Son Söz 119
FUAT SEZGİN'İN İLMÎ MİRASINA SAHİP ÇIKABİLMEK 120
YÜKSELİŞ ASIRLARIMIZIN ŞAHİDİ FUAT SEZGİN'E ŞAHİTLİK ETMEK 125
İslam Medeniyetinin Büyük Şahidine Şahitlik Etmek 125
Prof.Dr. A. Kerim Kar 125
Prof.Dr. Akif Eyler 125
Yücel Aşıkoğlu 126
Yusuf Kaplan 126
Dr. Serdar Efeoğlu 126
Fuat Sezgin'in İlmî Mirasını Üretip Çoğaltabilmek 126
Fuat Sezgin'in Basılı Eserleriyle Tanışmak 127
1- GAS 1-18 127
2- İslam'da Bilim ve Teknik 1-5 127
3- İslam Uygarlığında Astronomi Coğrafya Denizcilik 127
4- İslam Uygarlığında Mimari, Geometri, Fizik, Kimya, Tıp 127
5- Kâtip Çelebi'nin Esas Kitâb-ı Cihannüma'sı ve Coğrafya Tarihindeki Yeri 127
6- Amerika Kıtasının Müslüman Denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi ve Piri Reis 127
7- Tanınmayan Büyük Çağ: İslam Bilim ve Teknoloji Tarihinden 128
8- 1984 Yılından 2011 Yılına Kadar Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü Yayınlarına Yazılan Avrupa Dillerindeki Önsözler 128
9- Buhari'nin Kaynakları 128

10- Bilim Tarihi Sohbetleri.. 128

11- İslam Bilimler Tarihi Üzerine Konferanslar 128

12- İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi: Toplu Bir Bakış 128

Fuat Sezgin’in Öncülük Ettiği Kuruluşları Geliştirebilmek 129

PROF. DR. FUAT SEZGİN ÖĞRENCİLERLE SÖYLEŞİ 131

PROF.DR. İHSAN FAZLIOĞLU: "PROF. DR. FUAT SEZGİN İLE BİLİM TARİHİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ" 147

ÖNSÖZ YERİNE…

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in vefatından sonra ardından yazılan ve onu anlatan köşe yazıları ile röportajlardan önemli bir kısmı bu çalışmada bir araya getirilmiştir. Sabahın erken saatlerinden itibaren mesaisine başlayan, hafta sonu ya da emeklilik nedir bilmeyen, ömrünün son günlerinde dahi ülkemizin dört bir yanında vatandaşların kitap okuma konusunda bilinçlenmesi için konferanslar vermeyi planlayan ve tek dileğinin milletimizde oluşan özgüvensizliğin aşılması olduğunu ifade eden nadide bir isimdi Fuat Sezgin…

Hocamıza dair çeşitli anılar ve kendisini dilinden çeşitli sözleri ve eserlerinden alıntıların yer aldığı köşe yazıları ve röportajların Prof. Dr. Fuat Sezgin hakkında bir farkındalığın oluşmasına katkı sağlaması temenni edilmektedir. Hz. Ali'nin ifadeleri ile **''Âlim ölse de yaşar, cahil yaşarken ölüdür.''** Alimlerimizin kıymetini bilmek ve bu çalışmanın yararlı olması dilekleriyle.

26.09.2018

Muhammet Negiz

mnergiz@live.com

PROF. DR. FUAT SEZGİN KİMDİR?[1]

Prof. Dr. Fuat Sezgin 24 Ekim 1924 tarihinde Bitlis'te doğdu. Erzurum´da ortaokulu ve liseyi bitirip 1943 yılında ilk planına göre matematik okuyup mühendis olmak için İstanbul´a geldi. Bir akrabası´nın tavsiyesi üzerine, İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü´nde alanında en tanınmış uzmanlardan Alman şarkiyatçı Helmut Ritter tarafından verilen bir seminere katılan Sezgin, ilk planını kökten değiştirdi. Ritter´in anlattıklarının büyüleyici etkisi altında Fuat Sezgin ertesi gün derslere kayıt olmak üzere Enstitü´ye gitti. Ne kayıt için son günün geçmesi, ne de Ritter´in alanının çok zor olduğuna yönelik uyarmaları, Sezgin´i kesin kararından vazgeçiremedi.

Alman ordusunun 1943 yılında Bulgaristan´a kadar ilerlemesinden dolayı Türkiye´de üniversite öğretimi askıya alındığında, Ritter öğrencilerine bu uzun arayı değerlendirmeleri ve Arapça öğrenmelerini tavsiye etti. O sırada Fuat Sezgin Cerîr et-Taberî'nin tefsirini, Türkçe meali içeren kitaplarla karşılaştırmaya karar verdi ve zor bir dille yazılan tefsiri anlayabilmek için altı ay boyunca her gün 17 saat Arapça çalıştı. Altı ayın sonunda Taberî tefsirinin Arapçasını gazete okur gibi okuyordu. Helmut Ritter, Ebû Hamid el-Gazalî'nin İhyâu Ulûmi´d-Dîn kitabını okuması için Fuat Sezgin´in önüne koyduğunda, öğrencisinin bunu kolayca başarabilmesine çok memnun oldu. Dil öğrenmede büyük yeteneğe sahip olan Fuat Sezgin'in beş dile aynı anda başlayarak her yıl yeni bir dil öğrenmesini önerdi. Sezgin de ileri yaşlarına kadar bu yüksek çalışma temposunu devam ettirdi.

1947 yılında Bedî' ilminin tekâmülü konusundaki tezini bitirdikten sonra, Helmut Ritter´in danışmanlığıyla Ebû Ubeyde Me'mar ibn el-Musennâ´nın Mecâzu´l-Kur'ân'ındaki filolojik tefsirini konu alan ikinci bir tez hazırladı.Fuat Sezgin, doktora tezi için araştırmalarını sürdürdüğü Muhammed el-Buhârî'nin hadis kitabından bazı yerlerin Mecâzu´l-Kur'ân´dan alındığını fark etti. El-Buhârî'nin yazılı kaynakları kullanmış olması, daha önce akademisyenlerin ve muhaddislerin mecmualarının sadece sözlü geleneğe dayandıklarına dair tezlerinin yanlış olduğunu kanıtladı. Fuat Sezgin Buhârî´nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar adındaki takdim tezini 1956 yılında yayımladı.

1960 yılında Türkiye'deki askerî darbenin iktidara getirdiği hükümet tarafından hazırlanan ve 147 akademisyenin üniversitelerden men edildiği listede kendi adının da bulunması üzerine Sezgin, Türkiye dışında çalışmalarını sürdürmek zorunda kaldı. Çaresiz anavatandan ayrılarak Frankfurt üniversitesinde araştırma ve öğretim faaliyetlerine devam etti. 1965 yılında Câbir ibn Hayyân konusunda ikinci doktora tezini Frankfurt Üniversitesi Institut für Geschichte der Naturwissenschaften´da yazdı ve bir yıl sonra profesör unvanını kazandı.

[1] http://www.ibtav.org/sayfa/1/ozgecmisi

Aynı yıl kendisi gibi şarkiyatçi olan Ursula Sezgin´le evlendi. Kızları Hilal, 1970 yılında dünyaya geldi. İnsanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar sahasında yazılan en kapsamlı eser olan Arap-İslam Bilim Tarihi'nin (Geschichte des Arabischen Schrifttums) ilk cildini, 1967 yılında yayınladı. 17 ciltten oluşan eserin bugünlerde 18. cildini yazmaktadır. Bu kapsamlı eserin (GAS), muhtelif ciltlerinde bulunan konulardan bazısı şöyledir: Kur'an ilimleri, hadis ilimleri, tarih, fıkıh, kelam, tasavvuf, şiir, tıp, farmakoloji, zooloji, veterinerlik, simya, kimya, botanik, ziraat, matematik, astronomi, astroloji, meteoroloji ve ilgili alanlar, dilbilgisi, matematiksel coğrafya, İslâm'da kartografya, İslam felsefe tarihi.

Carl Brockelmann´ın Geschichte der Arabischen Literatur adlı eserini geliştirmekle ilgilenen ve farklı ülkelerden seçilen 10'dan fazla akademisyenden oluşan bir komite GAS´ı takdir etti ve Brockelmann´ın eserini geliştirme işini Sezgin´e bırakmaya karar vererek 1967 yılında kendisini lağv etti. Aynı yıl, Fuat Sezgin´in İstanbul´da bulunan Hocası Ritter´in uzman gözüyle değerlendirmesini öğrenmek için birinci cildin bir kopyasını gönderdiği zaman, tecrübeli şarkiyatçi, "böyle bir çalışmayı daha önce kimsenin yapamadığını ve bundan sonra da hiç kimsenin yapamayacağını" ifade ederek Fuat Sezgin'i kutladı.

1978 yılında Kral Faysal İslamî İlimler Ödülü'ne lâyık görülen Fuat Sezgin, bu ödül kendisine takdim edildiğinde, verilen bu desteği değerlendirerek 1982 yılında, Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi´ne bağlı olan, hâlen yürütücüsü olduğu Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften´ı kurdu.

İslam bilim aletlerini kitaplardan modeller halinde insanlara tanıtmak isteyen Alman fizikçi Eilhard Wiedemann 1900 yılında İslam bilim aletlerinin modellerini yapmaya başlamış, 1928 yılına kadar hayatının yaklaşık 30 yılında beş aletin modelini yapmayı başarmıştır. Prof. Dr. Fuat Sezgin hocamız "Acaba 30 aleti yapmayı başarabilir miyim?", "Bir müze olmasa bile bir odayı doldurabilir miyim?" düşüncesi ile başladığı çalışmalarını Frankfurt´ta kurduğu İslam Bilim Tarihi müzesinde 800´den fazla alete ulaştırmıştır. Müzede, İslam kültür çevresinde yetişen bilim insanlarının buluşlarını bilimsel alet, araç ve gereçlerinin yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı sekiz yüzden fazla örnekleri sergilenmektedir. Aynı binada hayatı boyunca dünyanın her yerinden büyük bir özenle, zorluk ve sıkıntılara katlanarak aldığı 45 000 ciltlik kitaplarla kurduğu Bilimler Tarihi Kütüphanesi bulunmaktadır.

Bazı kitapları, sahasında orijinal tek nüsha olma özelliğini taşıyan bu kütüphane İslam Bilimler Tarihi açısından dünyada tek olma özelliğine sahip, koleksiyon bir ihtisas kütüphanesidir.

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in olağanüstü gayretleri ve çalışmalarıyla ikinci bir müze 2008 tarihinde içerisinde yaklaşık 700 eserin olduğu ve bu eserlerin tamamına yakını saygıdeğer hocamızın çabalarıyla bağış olarak kazandırılmış İstanbul Gülhane Parkı içerisindeki binada bütün milletimize armağan edilmiştir. Bu müzeler, Müslüman bilim adamlarının yüzyıllar boyu

insanlığa armağan ettiği icat ve keşiflerini bilim tarihinin değişik disiplinlerdeki evrimini kapsamlı bir şekilde sunmakta olup kendi sahasında dünyada bir yenilik arz etmektedir. Astronomi, coğrafya, gemicilik, zaman ölçümü, geometri, optik, tıp, kimya, mineraloji, fizik, mimari, teknik ve harp tekniği sahalarında sistematik bir düzenle sergilenen eserler, İslam Bilimlerinin büyük keşif ve muazzam buluşlarını göstermekle birlikte bu keşif ve buluşların değişik yollardan Avrupa'ya geçip orada kabul bulduğunu ve alınarak özümsendiğini nefis bir görsellikle ziyaretçilerine apaçık bir şekilde sunmaktadır. Böylece bilimler tarihinin de bir bütün olduğunu, gerçeğe uygun, hislerden ve önyargılardan uzak, tam bir objektiflikle ispatlamaktadır.

Bu müzelerdeki aletleri tanıtıcı mahiyette Prof. Dr. Fuat Sezgin tarafından yazılmış olan 5 ciltlik toplamda 1.121 sayfa ***"İslam'da Bilim ve Teknik"*** adlı katalog eser bulunmaktadır. Böyle bütüncül ve kapsamlı bir eser bugüne kadar müze kataloğu olarak ilk defa yazılabilmiş, Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak 4 dilde yayınlanmıştır.

2010 tarihinde İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Müzesi'nin faaliyetlerini desteklemek amacıyla Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı kurulmuş, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi bünyesinde kurulan Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Enstitüsü ise 2013 yılında öğretime başlamıştır. Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı, Bilim Tarihi bölümünde lisans eğitimi alan öğrencilere ayda 1.000 TL, enstitüde yüksek lisans yapan öğrencilere ayda 1.400 TL burs vermektedir. Fuat Sezgin'in vakıf tarafından yayınlanan kitaplarının satışından elde edilen gelir öğrenci burslarına tahsis edilmektedir.

Uluslararası çeşitli akademilerin üyesi bulunan Prof. Dr. Fuat Sezgin, çok sayıda önemli ödül ve nişana layık görülmüştür. Bunlardan bazıları Kahire Arap Dili Akademisi, Şam Arap Dili Akademisi, Fas Rabat Kraliyet Akademisi, Bağdat Arap Dili Akademisi, Türkiye Bilimler Akademisi şeref üyeliğidir. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Kayseri Erciyes Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi tarafından Prof. Dr. Fuat Sezgin´e fahri doktora unvanı verilmiştir. Ayrıca Frankfurt am Main Goethe Plaketi, Almanya Birinci Derece Federal Hizmet Madalyası, Almanya Üstün Hizmet Madalyası, İran İslami Bilimler Kitap Ödülü, Hessen Kültür Ödülü ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü sahibidir.

Prof. Dr. Fuat Sezgin öncülüğünde kurulan İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, üstün nitelikli eser ve ortaya konan özgün çalışmalardan dolayı kurum statüsünde Kültür ve Turizm Bakanlığı 2016 Özel Ödülü´ne layık görülmüştür.

PROF. DR. SALİH TUĞ, FUAT SEZGİN'İ ANLATIYOR: "BİR DUVARLA KARŞI KARŞIYA KALDI"[2]

Mısır'da, Endülüs'te, Sicilya'da, Osmanlı'da bu kadar ilmi eserler, yazma eserler vardı. O kadar yapılmış alet edevat ve teknolojik eserler mevcuttu. Müslümanlar bunu göremiyorlardı. İşte Fuat Sezgin Hoca, İlimler Tarihi'nde yapmış olduğu bu çalışmasıyla var olan genel kanaatin yanlış olduğunu ortaya koymuştur.

Dünyanın önde gelen tarihçilerinden İslam Bilim Tarihi Araştırmacısı Prof. Dr. Fuat Sezgin'i, Haziran ayının son günü, 94 yaşında kaybettik. İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde alanında en tanınmış uzmanlardan Alman şarkiyatçı Helmut Ritter'in öğrencisi olan Sezgin, Ritter'in tavsiyesi üzerine İslam bilimlerine yönelmişti.

1954'te Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, ***"Buhari'nin Kaynakları"*** adlı doktora tezini tamamlayarak doçent oldu. Bu tezinde, hadis kaynağı olarak İslam kültüründe önemli bir yere sahip olan Buhari'nin, bilinenin aksine sözlü kaynaklara değil, "yazılı kaynaklara dayandığı" tezini ortaya attı. Bu yazılı kaynakların, İslam'ın erken dönemine; hatta 7. yüzyıla kadar geri gittiğini ortaya koydu. Söz konusu tez, Avrupa merkezli oryantalist çevrelerde hâlâ tartışma konusu.

Prof. Dr. Salih Tuğ da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden diplomasını aldıktan sonra 1956 yılında aynı üniversitenin Edebiyat Fakültesi İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde asistan olarak göreve başladı. Prof. Dr. Tuğ'u keşfeden ve bu görevi almasını sağlayansa Prof. Dr. Fuat Sezgin'den başkası değildi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kurucu Dekanı Prof. Dr. Salih Tuğ, Prof. Dr. Fuat Sezgin'le ilgili anılarını Yörünge'ye anlattı.

---

[2] http://www.yorungedergi.com/2018/08/prof-dr-salih-tug-fuat-sezgini-anlatiyor-bir-duvarla-karsi-karsiya-kaldi/?utm_source=sm&utm_medium=post

Fuat Sezgin'le İlk Tanışma

Prof. Dr. Fuat Sezgin'i, Türkiye'de yakından tanıyan nadir hocalarımızdansınız. İstanbul Üniversitesi'nde mesai arkadaşlığı yaptınız. Onun eğitimi ve çalışma disiplini hakkında bilgi verebilir misiniz?

Rahmetli Fuat Sezgin Hoca, yaptığı çalışmalar, ilme katkılarıyla hakikaten ses ve eserler bırakan bir hocamızdır. Bunu öncelikle tespit etmemiz gerekmektedir. ***'Kendisini nasıl tanıdık?' diye*** başlamak isterim. Ortaokuldayken de lisedeyken de derslerimi hep kütüphanelerde çalışırdım. Hukuk Fakültesi'ne geçtikten sonra da daima Hukuk Fakültesi'nin kütüphanesinde çalışıyordum. Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfından itibaren yeni bir kütüphane keşfettim: İstanbul Üniversitesi'nin Genel Kitaplığı. Ancak orada bir usul ve kaide vardı. Bu, yazıyla da ilan edilmişti: ***"Burası sadece yazma eserlerin tetkik edildiği bir alandır."*** Ben de Hukuk Fakültesi'nin öğrencisi olarak kitaplarımı orada okumaya gözümü kestirmiştim. İşte, Fuat Sezgin ile ilk karşılaşmamız orada oldu. Sene 1950-1951, Fuat Sezgin o zaman Edebiyat Fakültesi'nin Arap-Fars Filolojisi'nin bir öğrencisi sıfatıyla orada kütüphane memuruydu. Orada öncelikle Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nden gelen kitapların tasnifiyle meşgul oluyordu. Ayrıca okurlara kitap çıkarıyordu. Kütüphanenin bu sınırlı kullanımı sebebiyle ben de gider, kütüphanenin fişlerine bakmak suretiyle oradaki mevcut kitaplardan birini kendisinden rica ederdim. Kitabı alırdım ve önüme açardım. Ancak masanın üzerinde ise kendi okumak istediğim kitaplar olurdu. Ondan istediğim kitapları bir bakıma kamuflaj nesnesi olarak kullanırdım. Fuat Sezgin ismini sonradan öğrendim. Ona, bir kütüphane memuru gibi bakıyordum. Üstüne, dizlerine kadar uzanan bir önlük giyerdi.

Biraz daha ilerlemiş bir safhada Fuat Sezgin Hocayla tekrar karşılaştım. Hukuk Fakültesi'nde galiba son sınıflarda idim. Fakültedeki arkadaşlar arasında, ***"İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne Hindistan'dan, Haydarabat'tan bir Profesör gelmiş ve İslam Tarihi'nden bahsediyormuş"*** sözleri konuşuluyordu. O profesör, İslam Tarihi'nin müesseseler kısmını ve bilhassa Peygamberimizin hayatını, siyer bahislerini anlatıyormuş. Ben de Hukuk Fakültesi'nin sonlarına doğru, İslam kültür ve medeniyetinin merakına kapılmıştım.

Ordu Caddesi'nde bulunan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin 3. katındaki seminer odasında **Hamidullah Hoca**'yı ilk defa gördüm. Peki, yanı başında kim vardı? **Fuat Sezgin**! Yani kütüphane memuru olarak tanıdığım Fuat Sezgin, mütercim olarak orada Hamidullah Hoca'nın derslerini, Arapçadan Türkçeye tercüme ediyordu. İşte, orada Fuat Sezgin'i bu kez bir doçent olarak gördüm. Fuat Sezgin, 1954'te kurulan İslam Araştırmaları Enstitüsü'nün ilk müdürü **Zeki Velidi Togan**'ın müdür yardımcısı sıfatıyla da vazife görüyordu.

“Annesinin Arap Aksanı Vardı”

Fuat Sezgin Hoca’nın Arapçaya vukufiyeti nereden kaynaklanıyordu?

Fuat Sezgin’in babası, Bitlis müftüsüymüş. Daha sonraki safhalarda annesi ile de tanışmıştım. Annesinin, Arap aksanı vardı. Tahmin ediyorum, ana dili de Arapça idi. Fuat Hoca’nın, Arapçaya olan ünsiyetinin, annesi vasıtasıyla da olduğunu tahmin ediyorum. İslam’ın kültür ve medeniyetiyle alakadar olmaya başladım.

Önce beni, Osmanlı medeniyeti cezbediyordu. İdare Hukuku Kürsüsü’nün başkanı da o dönemki İstanbul Üniversitesi Rektörü **Sıddık Sami Onar**’dı. Derdimi, Sıddık Sami Onar Hoca’ya açtım. Bana ilk suali, ***“Sen Arapça biliyor musun? Eski yazıları okuyabiliyor musun?”*** oldu. Arşivlerde başka malzeme yok çünkü. Osmanlı İdare Hukuku’nu anlayabilmek ve tetkik edebilmek için, Arapçayı çok iyi bilmek lazım. Osmanlıcayı keza. Neticede, İslam Müesseseleri Tarihi’ni tetkike karar verdim.

“Mısır’da Savaş Var, Nasıl Göndeririz?”

Fuat Sezgin’in mütercim olarak bulunduğu Muhammed Hamidullah Hoca’nın verdiği konferansların sizin üzerinizde böyle bir etkisi olduğunu söyleyebilir miyiz?

Evet! Bu fikirler bende, o konferanslardan sonra oluştu. Ancak benim ilk istişare ettiğim kişi, Fuat Sezgin oldu. Hukuk Fakültesi’nden henüz mezun olmuş değildim. Fuat Sezgin’e, ‘İslam Hukuk Tarihi üzerinde çalışmak istiyorum’ dedim. Fuat Hoca, “Türkiye’de böyle bir alan yok” cevabını verdi.

Bunun için bana, Mısır’daki Ezher Üniversitesi’ne gitmemi tavsiye etti. Ben de kendimi hazırlamaya başladım. Fuat Sezgin Hoca’yla sık sık görüşmeye başladık. Fuat Sezgin, ***“Ezher’e gitmen için Ankara’ya gideceksin ve oradan öğrenci vizesi alacaksın. Mısır’da okumak için öğrenci vizesi almadan pasaport çıkartamazsın”*** dedi. Beni, Dil Tarih’te hoca olan Osman Turan ile tanıştırdı. Onunla birlikte Ankara’ya gittik. Beni, Dışişleri Bakanlığı’na götürdü. Yurtdışında okuyan öğrencilerle ilgilenen bir daire ile görüştürmek istedi. Müdürle tanıştırdı. Sene 1954. Müdür, Osman Turan Hoca’ya, ***“Hocam, Mısır’da harp var. Süveyş Savaşı yapılıyor. İngilizler ve Fransızlar buraya hücum ettiler. Harp olan bir yere nasıl öğrenci göndeririz, nasıl vize veririz”*** diye açıklama yaptı. Bu savaş 2-3 sene sürdü. Bu işin olamayacağı haberini orada aldım ve İstanbul’a geri döndüm.

Fuat Sezgin Hoca’yla tekrar görüştüm. Durumu kendisine söyledim. Kendimi, Ezher Üniversitesi’ne gideceğim diye şartlandırmıştım. Babamın, Fatih Camisi’nde ders arkadaşı olan Mahmut Bayram Hoca, benim Arapça öğrenme isteğim üzerine bir seneye yakın her gün sabah namazından sonra **Mehmet Zihni Efendi**’nin usulüne yakın bir usul ile Arapça dersleri verdi.

Fuat Hoca, **Ezher** ile ilgili durumu öğrendiğinde üzüldü. Sene 1956'da, kabına çekilmiş bir hal almak üzereydim. Bir gün evimin telefonu çaldı. Fuat Sezgin Hoca, ***"Burada, bazı imkânlar peyda oldu. Bizim, İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde bir kadro ihdas edildi. Asistan kadrosu. Orada çalışmak ister misin? Tarih Bölümü'nde çok kuvvetli hocalar var. Başta, Zeki Velidi Togan. Bizim müdürümüz. Hamidullah Hoca var. İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde mukaveleli bir profesör. Ben varım. Ahmet Ateş, Helmut Ritter var. İslam Hukuk Tarihi doktoranı burada, Tarih Bölümü'nde yapabilirsin"*** dedi.

'Yarın geleyim konuşalım Hocam' yanıtını verdim ama ertesi gün çekinerek Fuat Hoca'nın yanına gittim. Beni alıp Zeki Velidi Togan'ın odasına götürdü. Fuat Hoca, ***"İşte, benim düşündüğüm aday budur Hocam"*** dedi. O da bana şöyle bir baktı. Bir sual de sormadı. Kendi işiyle meşgul olmaya devam etti. Fuat Sezgin Hoca'yla birlikte odadan çıktık.

Böylece Zeki Velidi Togan, beni kabul etmiş oldu. İmtihanlar yapıldı. Birkaç gün sonra başardığımı söylediler.

Böylece Fuat Sezgin Hocayla meslektaş oldunuz.

Evet, meslektaş olduk! İslam Araştırmaları Enstitüsü o zaman Vezneciler'deki Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde idi. Edebiyat Fakültesi'nin hemen bitişiğinde. Fuat Hoca, medresedeki odalardan birini bana tahsis etti. Fuat Sezgin Hoca, bu medresenin Enstitü için uygun olmadığını düşünüyordu. Nitekim kitaplar da uygunsuz, eski püskü dolaplara istiflenmiş vaziyette idi. Fuat Hoca bu durumu, bir nevi fakültenin dışına atılmak gibi telakki etmiş. Oranın tahsis edilmesini, İslam Araştırmaları Enstitüsü'nün ***"fakültede yeri yoktur"*** diye anlamış. Oysa Edebiyat Fakültesi'nde mekân çok. Bu mekânlardan biri verilecek yerde, "senin yerin medrese" diye adeta medrese binasının olduğu bir yere atmışlar. Bu medresede, Zeki Velidi Togan'ın, Fuat Sezgin'in ve benim birer odamız, bir de hadememiz vardı. Zeki Velidi Togan, New York'taki Columbia Üniversitesi'ndeki bir öğretim üyeliği teklifini kabul etti. İzinli olarak orada ders vermek üzere ayrıldı. Fuat Sezgin ile baş başa kaldık. Fuat Sezgin ne yaptı etti, Enstitü'nün Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nden alınıp Edebiyat Fakültesi'ne nakledilmesini sağlayacak bir karar çıkarttı. Azimli bir insandı. Edebiyat Fakültesi'nin zemin katında 7-8-9 nolu amfilerin bulunduğu geniş iki salona dâhil olduk. Kitapları oraya, ikimiz birlikte adeta sırtımızda taşıdık. Yani o kadar hevesle geldik.

Fuat Hoca seneler sonra Almanya'da neşrettiği yani ***GAS (Geschichte des Arabischen Schrifttums)*** dediğimiz çalışmayı, o tarihlerde hocası **Helmut Ritter**'in de teşvikleriyle hazırlamaya başlamıştı.

"Ama Bu Hanım Örtülü"

Helmut Ritter'in, Fuat Sezgin üzerindeki etkisinden bahseder misiniz?

Helmut Ritter, Cumhuriyet kurulmadan önce Osmanlı devrinde de Türkiye'ye gelmiş, kendisini iyi yetiştirmiş bir şarkiyatçıdır. Bir ilim adamıdır. Daha çok İslam öncesi Arap edebiyatı üzerinde çalışıyordu. Fuat Sezgin, Arap-Fars Filolojisi'nde okurken, Arapçasının kuvvetiyle derslerinde çok başarılıymış. Hocası Ritter'i bir ideal kimse olarak görüyordu. Bu ideal hocanın fikirlerinin tesiri altında, İlimler Tarihi alanına kaymayı arzu ediyordu. Elde o zamanlar, İlimler Tarihi'nden bir miktar bahseden, ancak katalog çerçevesinde kalabilmiş olan **Carl Brockelmann**'ın, ***GAL (Geschichte der Arabischen Litteratur)*** adıyla bilinen 3 ciltlik bir kitabı vardı. Fuat Sezgin, bunu kifayetsiz görüyordu.

Rahmetli **Sultan II. Abülhamid**'in yaptırdığı, Süleymaniye Kütüphanesi Kataloğu vardır. Carl Brockelmann, bu kataloğa bakmış mesela. Kahire'deki bir kütüphanenin katalogları üzerinde Almanya'da çalışmış. Bir nevi katalogları derlemiş ve toplu bir kitap yapmış.

Fuat Sezgin, bunu bir adım ileri götürdü. Carl Brockelmann'ın listelediği kitapları bizzat gördü ve içine girip muhtevası hakkında bilgi verdi. **Fuat Sezgin, ibadat ile ilgili dini eserleri değil, muamelat gibi İlimler Tarihi'ni ilgilendiren eserleri incelemiştir.** Talebesi olan Nihat Çetin'e göre, kendisinden duydum, Helmut Ritter, gizli bir Müslüman'dı. Bana bir defasında, Fuat Sezgin'in İlimler Tarihi'ne dair bu çalışmayı yapması için kendisine Helmut Ritter'in telkinde bulunduğunu söylemişti.

Artık nafakamı kazanıyordum ve evlenme çağım geldi galiba diye bir sürece girmiştim. Birlikte çalıştığımız Fuat Sezgin Hoca'ya da bunu hissettirmiştim. Bir defasında birlikte Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde çalışma yaptık. Çınaraltı'nda çay içerken, kendisine hanımımın o günkü vesikalık resmini gösterdim ve ***'işte böyle bir hanım olduğunu söyleyebilirim'*** dedim. Resme baktı ve ***"Ama bu hanım örtülü"*** cevabını verdi. ***'Bence bir mahsuru yoktur'*** dedim. Hiç cevap vermedi ama daha sonra nikâh şahidim oldu! Benim bir tespitim var. Bunu, Türkoloji Bölümü hocalarından olan **Muharrem Ergin**'den naklen söylüyorum. Fuat Hoca, Edebiyat Fakültesi'nde Arap-Fars Filolojisi'nde talebe olarak okurken, arkadaşı Muharrem Ergin'in çevresi olan milliyetçi harekete mensup kimselerle hemhal oluyor. Fuat Hoca'nın Edebiyat Fakültesi'nde, **Bekir Kütükoğlu, Haldun Taner, Oktay Aslanapa** gibi birçok arkadaşları var. O da bu grubun içinde. O dönemde Fuat Sezgin Hoca, beş vakit namazını camide kılıyor ama her camide kılmıyor. Belli imamlar var; onların cemaatine katılıyor. O kadar titiz. İşte, Bitlis müftüsünün oğlu olan ve öğrencilik yıllarında dini hayatı bu kadar muntazam olan Fuat Hoca'nın, Edebiyat Fakültesi'nde bir doçent olarak etrafına dindar havasını vermek istemediğini düşünüyorum. **Çünkü fakültede, bu Enstitü'nün kurulmaması ve kapatılması için uğraşan birçok hocanın olduğunu oraya girdikten sonra gördüm.** İsimlerini burada vermeyeceğim. Fuat Hoca da onlarla mücadele ediyordu. Bu mücadele çerçevesinde Fuat Hoca fakültede, dindar görünümlü bir akademisyen intibaını bırakmak istemiyordu.

Fuat Sezgin Hoca 1958-1960 yılları arasında, merkezi Almanya'da olan ve dünyadaki ilim adamlarını destekleyen **Alexander von Humboldt** adında bir vakıf tarafından verilen bursu kazandı. Böylece iki yıllığına Almanya'ya gitti. Ben Enstitü'de yalnız kaldım. Orada Almancayı öğrenmiş.

"Güneşin Batışını İzlerken Başlıyor Ağlamaya"

Türkiye'ye döndüğünde nasıl bir durumla karşılaştı?

Hoca, Almanya'dan döndükten sonra burada bir duvarla, ihtilal yapan ordunun tasfiye girişimiyle karşı karşıya kaldı. **Almanya'dan döner dönmez kendisini 147'ler listesinin içinde buluverdi** ve o duvarı aşamadı. Aşmasına da imkânı yoktu. Kendisini üniversitenin dışında buluverdi. Çok arkadaşı vardı. **Sabri Sözeri** bunlardan biridir. Onlarla hep dertleşirdi. Arkadaşları, teskin için Hoca'yı hiç yalnız bırakmadı.

Fuat Hoca'nın bu durumu en fazla beş veya altı ay kadar sürdü. Bana anlattığına göre, Karaköy'den dönerken günbatımında Süleymaniye Camisi'nin arka fonunda güneşin batışını izlerken başlıyor ağlamaya. Üsküdar'a dönüp bakıyor, büsbütün üzülüyor. Demek ki ***"Ben artık gidiyorum"*** havasında. Aksaray'da bizim eve çok yakın oturuyordu. Ben hep yanındaydım. O günlerde Almanya'ya gitmek üzere mektupları yazmıştı. Mektuplara cevap gelince bayram gibi sevindi. Almanya'da önce Frankfurt Üniversitesi'nde sonra Goethe Üniversitesi'nde bir enstitü kurdu. Orada, yine bir şarkiyatçı olan Ursula Hanım'la izdivaç eyledi. Bir kızı dünyaya geldi. Aile hayatını orada devam ettirdi.

Almanya'da ne tür çalışmalar yaptı?

İlimler Tarihi'nin ortaya çıkarılması için her şeyi yaptı. Hollanda'daki **Brill** firmasıyla anlaştı. İlimler Tarihi ile ilgili kitabın yayın haklarını Brill'e verdi. Brill, Avrupa'nın en meşhur şarkiyat yayınlarını yapan firmasıdır. Onun katalogları hep bize gelirdi.

Hatta Şam'dan, Kahire'den ve Beyrut'tan, oralarda bizim birtakım kaynaklarımız vardı, onların kataloglarından kitapları seçmek suretiyle İslam Araştırmaları Enstitüsü kütüphanesinde Hoca'yla birlikte, otuz bin cilt kitap hamulesi ile büyük bir kütüphane oluşturduk. İşte, büyük bir hareketin bir başlangıcı olan kütüphaneyi tamamlamak üzereydik ki **147'ler meselesi** ortaya çıktı.

Brill, Fuat Hoca'ya büyük bir imkân sağladı. Bu eser daha ortaya çıkmadan önce onun ciddi bir çalışma içerisinde bulunduğunu, Almanya'da profesörlük unvanını da taşıdığını dikkate alarak, peşin ödeme yapmıştı.

Fuat Sezgin Hoca'nın hazırladığı çalışmanın en önemli özelliği, eserlerin bizzat nüshalarının görülmesi ve incelenmesinden sonra kaydedilmesi idi.

Evet. Brill böyle bir projenin önemli bir finans desteği ile gerçekleşebileceğinin farkında idi. Mesela, Kahire'deki, Yemen'deki veya Pakistan'daki bir kütüphanede mevcut olan bir eserin yerinde görülebilmesi için oraya seyahat edilmesi gerekiyordu. Bunun masraflarını Brill firması garanti etmek suretiyle eserin yayın haklarını elde etti. Fuat Sezgin Hoca, bu proje nedeniyle bol seyahat eden bir kimse idi. Bana naklettiğine göre, Hamidullah Hoca'nın Haydarabat'taki beş katlı aile kütüphanesindeki yazma eserleri görmek ve tetkik etmek için oraya seyahat etmiştir.

Şerhler ve Haşiyeler Dönemi

Fuat Sezgin Hocamızın, "Müslümanlar dünyaya açılmasaydı Avrupa'nın bilimsel ve jeopolitik kaderi başka olurdu" diye bir sözü var.

Onun kastettiği şey Yunan, Fars ve Hint medeniyeti ile karşılaşamazlardı. Müslümanların yapmış oldukları bilimsel çalışmalar sonucunda Avrupa, bu medeniyetlerle karşılaşmıştır. **Müslümanların Altın Çağı** olarak da bilinen çağlar, Miladi 7. asır ile 15. asra kadar devam eden bir devirdir. İşte, altı yüzyıllık bu ilmi birikim ve tecrübe, Batılıların eline geçti. Kimin vasıtasıyla? Kilisedeki papazlar vasıtasıyla başta Latince olmak üzere Fransızca, Almanca, İngilizce ve İtalyanca gibi Avrupa dillerine nakledilmiştir. Böylece **Rönesans** dediğimiz **Batı'daki ilim hareketi** başlıyor.

Fuat Sezgin'in, **Helmut Ritter**'den naklettiğine göre, 15. asırda Müslümanlar, o güne kadar yazılan eserler ve bu eserleri yazan üstatların büyüsüne ve bunların sözlerinin üstüne söz söylenemeyeceği kanaatine kapılmışlardır. Bundan sonra ise bunları tekrar etmek ve açıklamak üzere şerhler ve haşiyeler dönemi başlamıştır. **İşte, Ritter'e göre, Müslümanların yeniliklere kapanmalarının sebebi bu idi.** Bu devre, Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir.

Tam da bu noktada, Fuat Hoca'nın, *"İslam medeniyetinin büyüklüğünü kendi insanımıza anlatmak, Batılılara anlatmaktan daha zordur*" sözü nasıl anlaşılmalıdır?

Muzaffer toplumlar, mağlup toplumlar tarafından taklit edilir. Mahkûmdurlar taklit edilmeye. Yani başarılı devletler, daima başarısızların üzerinde taklit edilme şansına sahiptir. Endülüs ve Sicilya'daki İslam hâkimiyeti devri esnasında tersine bir durum vardı. Mesela; **Paris üniversitelerinde, Londra üniversitelerinde, daha başka şehirlerde dersler veren hocalar derslerini, Müslüman kıyafetiyle yapıyor. Sarık sarıyorlar, cübbe kullanıyorlar ve kürsüye çıktıklarında Müslümanları taklit ediyorlardı. Çünkü o asırlarda hem ilmen hem askeri hem de iktisadi bakımdan muzaffer olan Müslümanlardı.** İslam beldelerindeki bu toplumsal gelişmişliği Haçlı Seferleri esnasında gördüler. İslam medeniyetinden aldıkları ilimleri geliştirdiler. Özellikle tecrübî ilimlerde ileri seviyeye ulaştılar. Bunun soncunda askeri ve ilmi olarak başarılar gösterdiler. Böylece Müslümanlar, onların bu ilmi başarılarının etkisinde kaldı. Batıyı taklit ederek muzaffer olma fikri hâkim olmuştu.

Oysa 7. asırdan 15. asra kadar Endülüs medeniyetinde, Sicilya medeniyetinde İlimler Tarihi'ne büyük katkılarda bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bunların Müslümanlara gösterilmesi gerekiyordu. Mısır'da, Endülüs'te, Sicilya'da, Osmanlı'da bu kadar ilmi eserler, yazma eserler vardı. O kadar yapılmış alet edevat ve teknolojik eserler mevcuttu. Müslümanlar bunu göremiyorlardı. İşte Fuat Sezgin Hoca, İlimler Tarihi'nde yapmış olduğu bu çalışmasıyla var olan genel kanaatin yanlış olduğunu ortaya koymuştur. **Yani Fuat Sezgin'in söylemek istediği; Müslümanlar, Emeviler'in başı ile Abbasiler'in sonuna kadar bu ilmi çalışmaları yapmamış olsaydı; antik Mısır'ın, eski Yunan'ın ilimlerini ve eski Fars medeniyetinin ilimlerini nasıl nakledebilirlerdi?** Oralardan gelen bilgiler aktarılamazdı. Ancak Müslümanlar sadece bir aktarma unsuru değildir. Fuat Sezgin'in kanaatini söylüyorum. Müslümanlar, sadece bir posta memuru gibi Batı'ya mektubu götürüp teslim etmemişlerdir. Müslümanlar; Hint'ten, Fars'tan, Yunan'dan ve Mısır'dan aldıkları bu bilgileri geliştirdiler efendim! Mesele burada! İşte, Fuat Sezgin'in kitabının iddiası ve ana yapısı budur. Geliştirdiler de ortaya da koydular.

FUAT SEZGİN, İSLAM VE BİLİM[3]

BİLİM tarihçiliğinin en saygın isimlerinden Fuat Sezgin hocamız vefat etti. İslam bilim tarihinde dünyada bir numaraydı.

Çalışmaları bütün dünyada büyük saygı görmekle birlikte, tabii ki en çok Müslümanların ilgisini çekti.

Allah'tan rahmet diliyorum; bize bıraktığı muazzam bilim mirası karşısında derin bir saygıyla eğiliyorum.

Rasathane Örneği

Merhum Sezgin ***"şanlı ecdadımız neler yapmış"*** hamasetinden uzaktır, Müslüman nesillerde bilim şuuru yaratmaya çalışmıştır.

Dilimizde yayımlanan temel eseri, ***"İslam'da Bilim ve Teknik"*** adlı 5 ciltlik kitabıdır.

Bilimsel gelişmeleri Batı ile mukayeseli olarak ele alır.

İstanbul'da 1570'lerin sonunda astronomi bilgini **Takiyeddin**'in kurduğu İstanbul rasathanesini anlatırken, aynı yıllarda Danimarka'da gökbilimci **Tycho Brahe**'nin çalışmalarını anlatır. ***"Yıldızlar arasındaki mesafeyi ölçmeye yarayan alet"***i iki bilgin birbirinden habersiz ve birbirine çok benzer şekilde icat etmişlerdi. Demek ki, eşit düzeydeydiler. (Cilt 2, s. 34, 64, 66)

2008 yılında İstanbul Gülhane Parkı'nda açılan **"İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"**nde, Fuat Hoca'nın çizimleriyle bu tür aletlerin maketlerini görebilirsiniz.

Müzeyi mutlaka gezmenizi tavsiye ederim.

AK Parti iktidarının Hoca'ya gösterdiği ilgi son derece isabetlidir.

[3] http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/taha-akyol/fuat-sezgin-islam-ve-bilim-40884432

Batı Öne Geçiyor

Genelde tarihçiler İslam'da bilim ve felsefenin 12. yüzyıldan sonra durakladığını yazarlar. Fuat Hoca ise **Takiyyeddin** rasathanesinin ***"muhaliflerinin kıskançlıkları ve cahillikleri sebebiyle"*** yıktırıldığını esefle belirtir.

Piri Reis, Cezeri gibi birçok ismi zikrederek bilimdeki duraklamanın Müslümanlarda 16. yüzyıldan sonra başladığını savunur.

Başlangıcı ne olursa olsun, **Takiyyeddin**'den sonra bizde ta **Tanzimat**'a kadar böyle bir bilim adamı çıkmadı. Avrupa'da ise **Brahe** ile aynı zaman diliminde **Galieo** vardır, sonra **Kepler** ve **Newton**'la ***"bilimi devrimi"*** kesin zaferini ilan edecektir.

Fuat Hoca, Müslümanlarda bilimin neden gerilediği konusu üzerinde, bildiğim kadarıyla, müstakil bir kitap yazmadı ama çeşitli yayınlarında İslam'ın bilime engel olmadığını, sonraki gerilemenin ekonomik ve siyasi faktörlerden kaynaklandığını yazdı.

Teoloji-Bilim Farkı

İslam'da bilim ve felsefenin gelişme çağlarında özgürlük ve hoşgörü bulunduğunu belirten **Sezgin** şu tespiti yapıyor:

"Doğa bilimleri ve felsefe, filoloji ve edebiyat başlangıçtan beri teolojik değil, dünyevi bir anlayışla yapıldı ve sürdürüldü." (Cilt I, s. 169)

Bilimsel düşüncenin ***"bilimsel terminolojiler yaratma ve olanı genişletme çabası"*** ile gelişeceğini vurguluyor.

"Müslümanlar bilgi susamışlığıyla doluydular" diyor, ***"Tanınmayan Büyük Çağ"*** adlı kitabının önsözünde, o çağlarda Müslüman bilgin ve filozofları antik Yunan filozoflarını ***"büyük saygı ve şükranla anmayı âdet haline getirmişlerdi"*** diye yazıyor.

Böyle zihin açıklığı ve bilgiye susamışlık olmadan ve çağına göre fikir ve ifade hürriyeti olmadan bilim ve felsefe gelişir mi?

Müslüman nesillere işte bunu anlatmalıyız.

Hâlbuki 20. yüzyılda siyasal İslamcı merhum **Seyyid Kutup**, **"Yoldaki İşaretler"**adlı kitabında **"Müslümanlar antik Yunan felsefesini okuyarak bozulmaya başladılar"** diye yazdı!

21. yüzyılda dünyada her sene 3 milyon akademik makale yayımlanıyor. Dünya nüfusunun yüzde 23'ü Müslüman'dır ve bilimsel yayınlardaki payları yüzde 6.7'den ibarettir!

ÖMER ÖZSOY YAZDI: FUAT SEZGİN HOCA'NIN ARDINDAN[4]

Frankfurt Goethe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ömer Özsoy, geçen hafta hayatını kaybeden İslam Bilim Tarihi Araştırmacısı Fuat Sezgin için ***"Bilim tarihçileri arasındaki Müslüman düşmanı kültüralizme karşı mücadele veriyordu"*** diyor.

2006 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden ayrılıp halen çalışmakta olduğum Frankfurt Goethe Üniversitesi'ne geçmeye karar verdiğimde, helallik dileyip dua ve tavsiyelerini almak üzere ziyaret ettiğim **Mehmed Said Hatiboğlu** Hocamız bana şunları söylemişti: ***"Oğlum, Fuat Sezgin Hocamızın bulunduğu şehre gidiyorsun. Onunla yakinen birlikte çalışmak, ilminden faydalanmak ve çalışmalarında ona hizmet etmek bizlere nasip olmadı; sen bu fırsatı iyi değerlendir, ona hizmet et, benim adıma da ellerinden öp!"***

Frankfurt'a gelir gelmez **Fuat Hoca**'yı ziyaret ettim. **Hatiboğlu Hoca**mın selamını ve gönderdiği **Hacı Baba** ürünü su böreğini iletmekle kalmayıp, bana tavsiyesini de olduğu gibi aktardım. Çok duygulandı, yaşarmış gözlerle ***"Estağfirullah"*** dedi, ***"Mehmed Bey çok nazik bir insan!"***

Geçen yıllar içinde, özellikle enstitüsünün misafirhanesinde kaldığımız bir yılı aşkın süre zarfında **Fuat Hoca** ile yoğun beraberliğimiz oldu. Bu imkâna sahip olduğum için kendimi hep şanslı addettim. Sohbet konularımız genellikle Avrupa genelinde İslam ve Müslümanlarla ilgili gittikçe olumsuzlaşan algı ve tutum, İslam dünyasının içinde bulunduğu trajik durum ve giderek derinleşen ahlaki kriz, Türkiye'deki bilimsel ve siyasal gelişmeler ve Almanya'da filizlenmekte olan İslam İlahiyatı'nın durumu gibi meselelerdi. Tabii ki, Türkiye'deki müzenin tasarlanışı ve kuruluşu ile ilgili memnuniyetinden, bu esnada karşılaştığı, çalışmaları uzaktan takip etmenin getirdiği zorluklardan, daha sonra vakıf ve enstitünün kuruluşu ve gelecek planlarından, hayallerinden bahsettiği veya o an için zihnini meşgul eden, yazmakta olduğu gündemindeki bilimsel konular üzerine konuştuğumuz da oldu kuşkusuz. Onu en çok heyecanlandıran, ilmî konular üzerine konuşmaktı; böyle zamanlarda gözlerinin sevinçle parladığını fark ederdiniz. **Buhârî'nin Kaynakları** eserindeki bir ayrıntıyla ilgili soruma cevap verirken adeta kitabı daha dün yazmış gibi en ufak detayların bile zihninde ne kadar taze kaldığını müşahede ettiğimde duyduğum hayranlığı tarif edemem. Rahatsız olması veya yurtdışında bulunması müstesna, hafta sonları da dâhil olmak üzere her gün sabah 8 akşam 5 arası mesai yaptığı enstitüsünde çalışmalarının odağını, son yıllarda, hayatının projesi olarak niteleyebileceğim dev eseri "***Arap Kitabiyatı Tarihi"***nin ***(Geschichte des Arabischen Schrifttums: GAS***) son cildinin telifi oluşturuyordu. Bu tutkulu yoğunluğu nedeniyle doğrudan müdahil olmaya vakit ayıramasa da, İslam İlahiyatı ile ilgili gelişmeleri de ilgiyle takip ediyor ve kendi yaşadığı zorluklarla karşılaştırdığında Almanya'da kamu imkânlarıyla İlahiyat

[4] http://www.karar.com/gorusler/omer-ozsoy-yazdi-fuat-sezgin-hocanin-ardindan-902554

bölümleri kurulmasına inanamıyordu. Bu vesileyle, gerek kurumsallaşma gerekse muhteva bakımından nelere dikkat edilmesi gerektiği konusundaki çok değerli tavsiyelerini ve sıkıntılı kuruluş yıllarında her istişare ihtiyacı duyduğumda cömertçe zaman ayırdığını şükran ve minnetle anmak isterim. Frankfurt'ta İslam İlahiyatı'nın şekillenmesinde Hocamızın dolaylı da olsa derin katkıları olmuştur.

Fuat Sezgin dürüst bir tarihçi olarak sadece tarihî hakikatin peşindeydi ve ortaya çıkardığı hakikatler Müslümanların geçmişi açısından yüz akı olduğu için de mutluydu.

Kendisine verdiğim açık çeke rağmen, **Fuat Sezgin Hoca**'nın yardım talep ettiği nadir oldu. Bunlar da genellikle eliyle yazdığı Türkçe metinlerin bilgisayarda dizilmesi (kendisi bilgisayar kullanmıyordu), bazı Türkçe metinlerin Almancaya veya Almanca yazdığı metinlerin Türkçeye çevirisi gibi enstitü çalışanlarının yardımcı olamayacağı türden işlerdi. Kimi taleplerini zevkle bizzat yerine getirdim, kimini onun onayıyla genç arkadaşlarıma veya öğrencilerime devrettim. Hoca'nın çalışma temposu ve geride bıraktığı muazzam ilmî mirasa nispetle bunlar bizim için onur verici, ama zikredilmeye değmeyecek mütevazı katkılardı kuşkusuz. Ama bu sayede Avrupa'da yetişen nice genç ilahiyatçı kendisini tanıma, onunla konuşma, hâl ve tarzına şahit olma imkânı bulmuş oldu ve benim için bu çok önemliydi. Nitekim öğrencilerimizden bir grup bu muarefeye istinaden Hoca'dan **Buhârî'nin Kaynakları**'nı Almancaya çevirme izni almayı başarabildi ve yapılan tercümeleri yine öğrencilerimizin çıkardığı İslami İlimler internet dergisinde tefrika olarak yayımladı. Bildiğim kadarıyla çeviri çalışması halen devam ediyor; umarım, tamamlanınca ailesinin onayıyla kitap olarak basılması da mümkün olur. Yeri gelmişken, **Fuat Sezgin**'in ilmî mirasının varisleri olan kurumların himmet etmesi gereken en öncelikli işlerden birinin, bu kitabın ehil kişiler tarafından önemli dillere çevirisini ve seçkin yayınevleri tarafından basımını organize etmek olduğunu söylemek isterim.

Fuat Hoca'nın bu kitapta Buhârî'nin Sahîh'indeki rivayet malzemesinden hareketle yaptığı çoğu tespit, o zamanlar gerek Müslüman âlimler gerekse oryantalistler arasında yaygın olan hadis tarihine dair yargılar ve İslam'ın ilk üç asırdaki yazılı kaynaklarının tarihine dair tasavvurlar açısından devrim niteliğindeydi. Bunu teslim eden insaf ehli bilim insanları hem Doğu'da hem Batı'da elbette olageldi, ama genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, bilim tarihçisi **Fuat Sezgin**'in bizzat bilim tarihi içindeki yerinin yeterince takdir edilmediğini, hatta sistematik olarak görmezden gelindiğini söylemek durumundayım. Mesela, istisnaları olmakla birlikte Müslüman araştırmacılar **GAS**'ı bir bilim tarihi eseri olarak değil, bibliyografya olarak görür ve kullanırlar. Bu yüzden de, ulum-i islamiyenin tarihine, tefsir veya hadis tarihine dair yayınlarda **Sezgin**'in bulgu ve tespitlerinin izleri nadiren hissedilir. Yine istisnaları olmakla birlikte Batılı şarkiyatçılar da **Fuat Sezgin**'i ya ignore etme veya alaylı ifadelerle küçük görme yolunu seçerler. Kadirşinaslık bakımından istisnalardan biri olan **Angelika Neuwirth**'ten, Frankfurtlu bir oryantalist olan **Manfred Ullmann**'ın Arap sözlükbilimine dair çalışmasında Fuat Sezgin'in bir tespitine, isim vermeksizin **"Bir Türk iddia ediyor ki ..."** şeklinde atıfta bulunduğunu duyduğumda irkilmiştim.

Sezgin'in, ilk iki asırda tasnif olunduğu rivayet edilen, ama elimize ulaşmayan kitapların gerçekten mevcut olup olmadığının sonraki kitaplardaki atıflardan hareketle saptanabileceği, hatta isnadlardan ve iktibaslardan hareketle bazılarının yeniden inşa edilebileceği şeklinde özetleyebileceğim, doktora çalışması esnasında geliştirdiği ve **GAS**'ın ulum-ı islamiyeye dair birinci cildinde pek çok yitik eserin tespitinde başarıyla kullandığı metodun serencamı ibret vericidir. Fuat Hoca'nın bu tespitini, İslam dünyasında kendisine atıfta bulunan çoğu yazar, ***"başında isnad bulunan her bilginin otantik olduğu***" şeklindeki polemik yargının teyidi olarak aktarmak veya neredeyse tefsir rivayetlerindeki isnadların ulaştığı her sahabi ve tabiiye bir tefsir nispet edecek kadar suyunu çıkarmak suretiyle istismar ederken, oryantalistler de ya hiç bahsini etmedi ya da ***"safdilce bir iyimserlik"*** **(Herbert Berg)** olarak niteledi. Ama bu arada, kısmen onun metodik yaklaşımına, kısmen **Joseph Schacht**'ın temelini attığı ve **Gauthier Juynboll**'un formüle ettiği **'müşterek ravi' (common link)** teorisine dayanarak isnad araştırmalarını derinleştiren ve Batı'da bilinen metin tenkidi yöntemleriyle mezcederek artık genel kabul görmüş bir tarihsel analiz ve **rivayet tarihlendirme yöntemi (isnad-cum-matn-Analyse)** geliştiren çevreler de oldu **(Harald Motzki, Gregor Schoeler, Andreas Görke vd.)**.

Fuat Hoca, uzun yıllardır hadis alanına münhasır bir çalışması olmasa da, bu sahadaki oryantalistik yayınları da takip ediyordu ve bu yayınlarda kendi çalışmalarına ya hiç atıfta bulunulmadığını veya oldukça sönük atıflarda bulunulduğunu görmek, **'referans'** konusuna, yani bilginin kaynağını belirtme ve âlimlerin görüşlerini doğru aktarma ilkelerine çok büyük bir önem veren bir bilim tarihçisi olarak onu çok üzüyor ve kızdırıyordu.

Fuat Sezgin Hoca uluslar arası bilim camiasında daha genç yaşta haklı bir şöhret kazandı. Çok sayıda fahri doktora unvanına ve saygın ödüle layık görüldü, hatta almayı reddettiği ödüller dahi oldu. Ama hiç bir taltifin onu, çok sevdiği ülkesinden son yıllarda gördüğü iade-i itibar ve Türkiye'de kendi gözetiminde kalıcı kurumlar oluşmasına şahit olmak kadar mutlu ettiğini sanmıyorum.

Bu yüzden son yıllarını adeta Türkiye'de kalıcı bir iz bırakma hedefine tahsis etti. Umarım hayalleri gerçek olur, kurduğu kurumlar onun ömürlük eserini doğru anlayıp, doğru konumlandırabilecek ve bıraktığı yerden devam edebilecek âlimler yetişmesine ve Müslümanların bilimler tarihindeki yerinin ve geliştirdikleri bilim anlayışının geniş kitleler nezdinde tanınır olmasına hizmet eder. Kendisi bir Müslüman evladı olarak atalarının tarihsel başarılarıyla gurur duyan bir âlimdi, ama Müslümanların veya İslam medeniyetinin üstünlüğünü ispatlamak gibi bir davası yoktu.

Son tahlilde, Müslüman âlimlerin çizdikleri haritalardaki mucizevî isabetle gurur duysa da, bu âlimlerin torunlarının harita okumaktan dahi aciz bir durumda bulunmasından utanıyordu. Bilim tarihine dair çalışmalarının bazı Müslüman çevreler tarafından böyle bir apoloji istikametinde yorumlandığını görmekten rahatsızlık duyduğuna çok kez şahit oldum. O dürüst bir tarihçi olarak sadece tarihî hakikatin peşindeydi ve ortaya çıkardığı hakikatler Müslümanların geçmişi açısından yüz akı olduğu için de mutluydu.

Onun hareket noktasını, pür ilmî faaliyetin kültürel ve dinsel kimlikleri aşan bir karaktere sahip evrensel nitelikli bir bayrak yarışı olduğu ve hangi milletten olursa olsun ilim ehlinin tek bir aile olduğu temel kabulleri teşkil ediyordu. Tam da bu nedenle Ortaçağ ve sonrasında İslam düşmanlığı veya bilimsel yetersizlik gibi marazi saiklerle Müslümanların ilmî başarılarının üstünün örtüldüğünü deşifre ediyor ve bilim tarihçileri arasındaki Müslüman düşmanı kültüralizme karşı mücadele veriyordu. İlim camiasının ve Hocamızın miras bıraktığı kurumların en öncelikli misyonu, onun bu ilmî davasının bekçiliğini yapmak ve onun çalışmalarının kendi temel kabullerine aykırı bir Müslüman kültüralizmine kurban edilmesine fırsat vermemektir. Böyle bir gelişmeyi görmek en çok onu üzerdi zira.

“Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Yılı” olarak ilan edilen 2019’un onun sağlıklı çizgisinin doğru anlaşılmasına ve yaygınlaşmasına vesile olmasını diliyorum.

Fuat Sezgin, boşluğu doldurulamayacak dev bir çınardı; bu fani dünyada payına düşen zaman diliminde inanılmaz işler başararak bizlere veda etti. Allah rahmet eylesin.

FUAT SEZGİN[5]

Türkiye'nin yüz ağartan ilim adamlarından merhum Fuat Sezgin için Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazına katıldım. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan konuşmasında bir haberi de cemaatle paylaştı ve ***"2019 yılını inşallah Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Yılı olarak ilan edeceğiz. Böylece önümüzdeki sene ilmin, irfanın ve medeniyetimizin daha çok konuşulması sağlanacak."*** dedi. Biz gazeteciler hayata biraz da **'haberci'** gözüyle bakarız. O anda bu sözlerin manşet olacağını düşündüm. Ertesi günü gazeteler bu duyuruyu genişçe verdiler.

Fuat Sezgin'in bereketli hayatını dile getiren biyografisi çok uzun ve buraya sığmaz. Ama 1924 yılında Bitlis'te başlayan hayatı, ilim dünyasında zaferlerle, şanlarla yükseldi ve vefatına kadar devam etti. 1960 darbecilerinin istemediği Fuat Sezgin, uzun bir sürgün hayatı yaşayıp ilmî çalışmalarını Almanya'da sürdürse de asla memleketini unutmadı ve gönlünde taht kuran Türkiye sevdasından hiç bir zaman vazgeçmedi. ***"Eve dönen adam"*** olmadı, zira evden hiç çıkmadı ki... O, vatanperverdi, yüreğiyle, beyniyle, fikirleriyle ve idealleriyle hep bizdendi, bizde kaldı, aramızdaydı, yerli ve milliydi.

Hakkında çok güzel konuşmalar yapıldı. Basında iyi yazılar kaleme alındı ardından. Televizyonlar vefat haberini genişçe verdiler. Basın, son zamanlarda değerlerimize sahip çıkıyor. Tabii medyanın büyük çoğunluğu. Yoksa Fuat Sezgin gibi bilge ilim adamlarını hatırlamak bile istemeyen bir iki mevkute elbette var. Varsın olsun, onlar da aydınlık hakikatlerin zıddı şeklinde numune olarak kalmalı belki de. Fuat Sezgin 94 yaşında ***'güzel bir ölüm'***'le bize veda ederken esasında başlattığı kutlu bir çığırın da işaretçisi oldu. Kitaplarını, müzelerini, enstitülerini ve hayallerini, ardından armağan olarak bırakıp gitti.

Günde 18 saat çalıştığını söylemişti. Ömrü boyunca seçkin 18 dev eser yazdı. Düşünce okyanusunun, ilim deryasının içinde yüzdü ve topladığı inci mercan daneleri, aziz milletine, İslam ümmetine bağışladı. Almanya, onun alın teri dökerek, göz nuru akıtarak topladığı hazinesini, yani binlerce eserden oluşan kütüphanesini şimdilik vermiyor. Elbette bu hukukî süreç içinde Gülhane'de şimdi bir kısmı boş bekleyen raflar asıl sahipleriyle, kitaplarıyla dolacaktır.

Şark ilimlerini okumuş, medrese tahsilini yapmıştı. Ama Batı bilimini de kavramıştı. Olağanüstü bir beyin, müthiş bir hafıza. 27 dil biliyor. Eski ve yeni İslam tarihçilerini ve âlimlerini de okudu, yanında yetiştiği büyük şarkiyatçı **Hellmut Ritter**'den de istifade etti. O Ritter ki bir zamanlar Türkiye'ye sığınmış 1943-1951 yılları arasında İstanbul Üniversitesi

---

[5] Mehmet Nuri Yardım, http://www.milatgazetesi.com/fuat-sezgin-makale,125366.html

Edebiyat Fakültesi'nde hocalık yapmıştı. Sarsıcı iddiası da, ***"Bilimlerin temeli, İslam bilimleridir."*** şeklindeydi.

Sezgin'in doktora tezi ***"İmam Buharî'nin hadisleri"***ydi. Bir kolunu İslam ulemasına, öteki kolunu Batı filozoflarına uzatmıştı. Hakikatin peşindeydi. ***'İslam Bilim Tarihi'*** alanındaki çalışmalarıyla dünyanın mümtaz âlimlerinden biri kabul edildi. Cumhurbaşkanımızın isteği ve talebiyle Türkiye'de Gülhane Parkı'nda ***"İslam Bilim ve Teknoloji Müzesi"***ni kurdu, kütüphanesini oluşturdu.

Çığır açan, ışık saçan bir allameden bahsediyoruz. Gülhane'deki hatıraları hürmetine bu alanda ***"Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Üniversitesi"*** açılmalıdır. Bütün eserleri muntazaman yayınlanmalı, adına ödüller konulmalı, yarışmalar düzenlenmelidir. Yeni Fuat Sezginlerin yetişmesini istiyorsak, hayatı belgesel hâle getirilmeli ve televizyonlarda yayınlanmalıdır. Basın iyi bir imtihan verdi. Sanırım Ağustos ayının dergileri de ***"Fuat Sezgin"*** özel sayısı şeklinde veya bölümlerle çıkacak. Cumhurbaşkanımızın hedef gösterdiği ***"2019 Fuat Sezgin Yılı"*** için şimdiden komiteler oluşturulmalı ve çalışmalara hemen başlanmalıdır.

Fuat Sezgin, 26 sene süren araştırmaları esnasında Amerika'yı **Kristof Kolomb**'dan çok önce Müslümanların keşfettini, **Vasco da Gama**'nın Müslümanlara ait haritalarla Hindistan'a ulaştığını belgeleriyle ispatlamış bir âlimdir. Müslümanların müspet ilimlerde ulaştığı merhaleyi bütün dünyaya gösteren Sezgin, bize okumayı, düşünmeyi, araştırmayı, çalışmayı öğütlüyordu. Dinimizin bizden her gün yeni bir şey istediğini söylüyordu. Müslümanların kahrolasıca ***'aşağılık kompleksi'***nden kurtulmaları gerektiğini ifade ediyordu. ***"Bilimin yüzde 30'unu Yunanlılar üretti, Müslümanlar bunu yüzde 80'e getirdi. Modern batı öyle bir fırtına estirdi ki hepsinin üzerine perde çekerek her şeyi kendine mal etti."*** diyordu ve ekliyordu: ***"İslam medeniyetinin büyüklüğünü kendi insanımıza anlatmak Batılılar'a anlatmaktan daha zor."***

Biz, kabir ziyaretini seven bir milletiz. Gülhane Parkı da İstanbul'un merkezi yerlerinden biri. Bu mekânı dolaşanlar, Hocanın mezarını ziyaret edip Fatiha okuduktan sonra onun bir kutlu ömre mal olan kültür merkezini ve kütüphanesini de ziyaret etmelidir. Bereketli ömrünü bu aziz millete ve ümmete hasreden **Fuat Sezgin** Hocayı unutmayacağız ve inşallah unutturmayacağız. Hep gönüllerdeydi, artık hatırası da gözümüzün önünde olacak. Rabbim rahmetiyle, mağfiretiyle muamele etsin. Mekânı cennet olsun. Türkiye'mizde ve İslam âleminde yeni **Fuat Sezgin**lerin yetişmesi, temennim, talebim ve duamdır.

FUAT SEZGİN VE GERİDE KALAN IRKÇI ORYANTALİZM ÜZERİNE...[6]

Büyük bilim tarihçisi Fuat Sezgin Hocamızı kaybettik. Fuat Sezgin'i, doğrusunu söylemek gerekirse, geç tanıdık. Bütün hayatını Doğu -İslam- toplumlarını araştırmaya adamış, insanlığın tanıdığı en önemli **"şarkiyatçılardan"** biri olan **Fuat Sezgin**'in tezlerini, yaptığı çalışmaları geç farkına varmamızın temel nedeni de bence, paradoksal olarak, Fuat Sezgin Hoca'nın temel tezidir.

Fuat Sezgin, bütün akademik hayatı boyunca, Batı'nın temel ezberlerinden birini temellerinden sarsarak, bilimin -teknolojinin- insanlığa, ilk defa, İslam medeniyetleri üzerinden -Doğu'dan- yayıldığını kanıtlamaya çalışmış ve bunu da -bilimsel olarak- ispat etmiş bir bilim insanıdır.

1960 darbecileri, İslamiyet üzerine araştırma yapan, Buhari'yi araştıran bir bilim adamına tabii ki sıcak bakmayacaklardı. Fuat Sezgin, 1961'de **"zararlı"** akademisyen ilan edilir ve Türkiye'yi terk etmek zorunda kalır.

Ancak Sezgin'in çığır açan ve Batı'nın bütün oryantalist ezberlerini bozan tezleri Batı'da da çok konuşulmaz. Hele hele Türkiye'ye hiç uğramaz. Çünkü Batı'nın oryantalist ezberleri bellidir: ***"Doğu'nun geri kalmışlığı kaçınılmazdır; çünkü Doğu toplumları, Batı'da olduğu gibi, "ileri" bir düzen kuramazlar. Bu toplumlar, ilerlemek -modernleşmek- için Batı'ya teslim olmalı ve onu, bu çerçevede, taklit etmelidirler. Bilim ve teknolojinin kaynağı Batı'dır. Sanayi devrimi ve daha sonraki Batı'nın teknolojik hâkimiyeti hem tesadüf değildir hem de sonsuz bir gerçekliktir."*** Bu temel oryantalist tez, teorik olarak -söylemde- önce Edward Said tarafından eleştirilmiş ancak bu bilim dışı saçmalığı esasında Fuat Sezgin bilimsel olarak da yerle bir etmiştir.

Geri kalmışlık (mı)?

Yakın zamana kadar -hatta günümüzde de- Batılı oryantalistler için Doğu toplumları, mistik, yoksulluğa mahkûm, tembel ve zevke düşkün oldukları için de yoksulluğu hak eden, ancak Batılılar tarafından kurtarılacak toplumlar olarak görülmüş ve anlatılmıştır. **Edward Said**, oryantalizmi, aynı zamanda, Batı'nın kurumlarıyla -çünkü onlar gelişmiş kurumlardır- Doğu'yu ele geçirmek ve onu, kendi çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırmak olarak da anlatır.

Bu durumda, çarpık oryantalist bakış açısına göre, Doğu toplumlarının geri kalmışlığının temel nedeni Doğu'nun kendisi, Doğu'nun devlet yapısı ve Batı gibi ***"sivilleşememiş"*** kurumsal yapısıdır. Bugün günümüzde bazı şaşkın oryantalist yazarlar hâlâ, **Said**'e, **Sezgin**'e rağmen hâlâ, Doğu'da **"sömürgeci"** kurumlar olduğunu, Doğu'nun, kendi kendisini bu sömürgeci kurumlarla sömürdüğü (!) için geri kaldığını yazabilmektedirler.

[6] http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/cemil-ertem/fuat-sezgin-ve-geride-kalan-irkci-2699382/

Bugün Batı'nın sömürgeci hâkimiyetini, en ince ayrıntısına kadar belgelendirerek anlatan F. Braudel, E. Hobsbawn, A.G. Frank, N. Ferguson, G. Arrighi, P. Frankopan, I. Wallerstein, H. İnalcık (ilk aklıma gelenler, sizin de aklınıza niceleri gelecek biliyorum) gibi sosyal bilimciler, iktisat tarihçileri de Fuat Sezgin'i teorik olarak doğrulayan, çarpık oryantalizmi her cümleleriyle yerin dibine sokan bilim insanlarıdır.

Oryantalist sefalet!

Bütün bu büyük sosyal bilimcilerin geliştirdiği tezlere, zengin literatüre rağmen hâlâ şöyle yazan şaşkınlar var: ***"Britanya'nın Mısır'dan daha zengin olmasının nedeninin, Britanya'nın (ya da daha net söylemek gerekirse, İngiltere'nin) 1688'de ülkenin siyasetini ve dolayısıyla ekonomisini dönüştüren bir devrim geçirmiş olmasına dayandığını göreceğiz."*** Şimdi bu sefaleti kimin yazdığını, gereksiz bir tartışmaya yol açmamak için, buraya yazmıyorum ama bu, eğer bir hipotezse, doğruluğunu ya da yanlışlığını bir kenara koyun, bir sosyal bilimcinin, hipotez üretmek için böyle bir metodolojisi olabilir mi? Mısır'ın (genişletilerek Doğu'nun) İngiltere'den (genişleterek Batı'dan) yoksul olması yalnız İngiltere'nin 1688 devrim sürecine mi bağlanır; hadi doğru diyelim bu, -belki- yüzlerce tarihsel, toplumsal nedenden sadece biri olabilir ama belirleyici olabilir mi; asla...

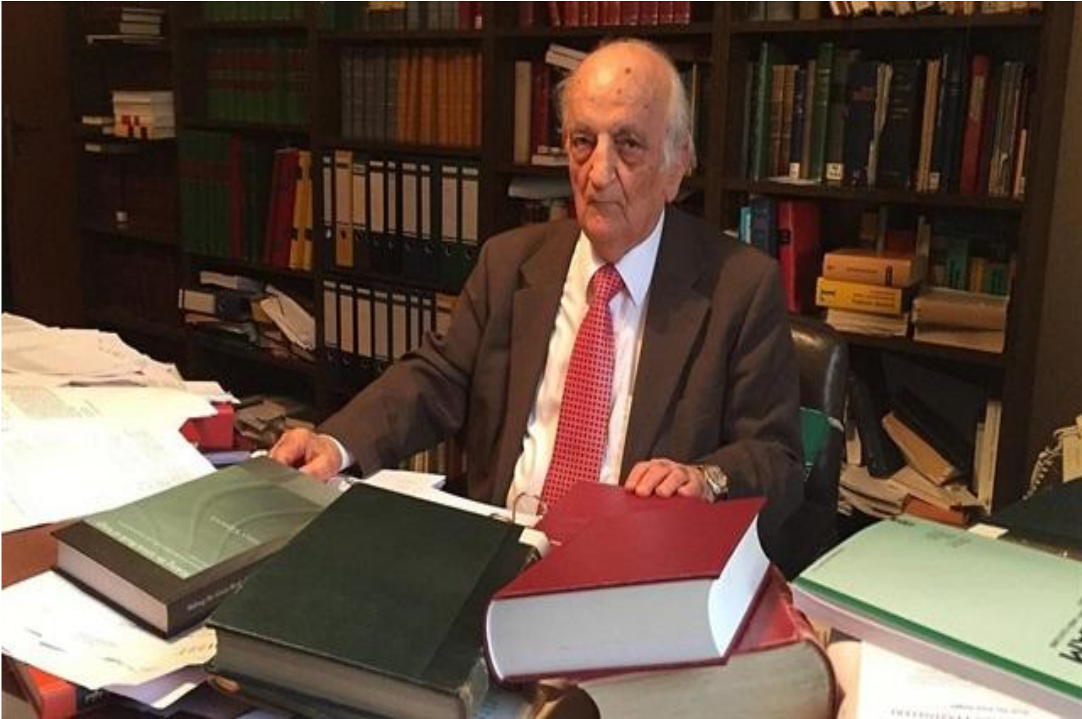
Zaten bu oryantalist zavallıları **Fuat Sezgin Hoca**'nın ellerine vermeye de gerek yok; ona gelene kadar, **Ferguson, Arrighi** gibi hâlâ yaşayan değerli tarihçi ve sosyal bilimciler haklarından geliyor zaten.

Tabii, artık geçen yüzyılın ırkçılık propagandaları kadar utançla anılacak, bu oryantalist safsataları yazanları, Batı'nın bu bilim dışı safsataları yaymakla meşgul üniversiteleri baş tacı edebilir, bunlara, kendi aralarında, ödül falan da verebilirler. Bu onların bileceği bir şey. Ancak Erdoğan Türkiye'sinde **Fuat Sezgin**'ler baş tacıdır...

27 MAYIS'TA İHRAÇ EDİLMİŞTİ[7]

Ömrünü İslam Bilimler Tarihi'ne adayan Prof. Dr. Fuat Sezgin 94 yaşında vefat etti. 27 Mayıs 1960 darbesinde ihraç edilen Fuat Sezgin, çalışmalarına Almanya'da devam etti.

Ömrünü İslam Bilimler Tarihi'ne adayan, 94 yaşında İstanbul'da vefat eden Prof. Dr. Fuat Sezgin'in de 27 Mayıs'ta ihraç edilmişti. Yeni Asya gazetesi Genel Yayın Yönetmeni **Kazım Güleçyüz**, bu konuya dikkat çekerek, günümüzde de yaşanan akademisyen kıyımlarını anlattı. Güleçyüz Scope yayınında şunları söyledi; ***"Fuat Sezgin dünya ilim cenahında son derece önemli yeri olan ve bilhassa İslam ilim tarihi, İslam ilim tarihinde Müslümanların katkıları, ilim ve medeniyete Müslümanların katkıları konusunda Almanya'da son derece değerli çalışmalara imza atmış olan bütün ömrünün ilme vakfetmiş olan bir insan. Şimdi bu insan neden Türkiye'de değil de Almanya'da? Evvela bu sorunun da cevabını bulmak lazım. Çok enteresan bir hikâyesi var…*** *'27 Mayıs 1960 darbesiyle, üniversiteden uzaklaştırılan 147 akademisyenden biriydim'* ***diyor Fuat Sezgin. 27 Mayıs bir kıyım yapmış üniversitelerde ve 147 akademisyeni üniversitelerden uzaklaştırmış. Onlardan biri de Prof. Dr. Fuat Sezgin. Diğer isimler kimlerdi bu başlı başına bir araştırma konusu ama tek başına Fuat Sezgin'in kaybedilmiş olması dahi Türkiye açısından darbelerin ilim hayatımıza ne kadar ağır bedeller ödettiğinin çok çarpıcı bir örneği."***

[7] http://www.yeniasya.com.tr/gundem/27-mayis-ta-ihrac-edilmisti_466402

ÖZGÜVENE DAVET EDEN ÂLİM[8]

'Âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir.' Gerçekten de âlimlerin vefatı, yıldız kayması gibi oluyor. En son Fuat Sezgin Hoca'yı kaybettik. Geride bıraktığı ilim mirası rahmete vesile olsun.

Henüz lise yıllarında zihnimizde yepyeni bir sayfa açmıştı Hoca. Aile büyüklerim vesilesiyle tanıdığım Sezgin Hoca'nın eserleri kütüphanemizde yer alır, açtığı ufuk yolumuzu aydınlatırdı. İslam dünyasındaki bilim çalışmalarının Batı'yı nasıl etkilediğine dair yepyeni bir perspektifti sunduğu. **Newton'**u, **Freud**'u, **Pascal**'ı biliyorduk ama **Cabir b. Hayyam**'ı, **El-Biruni**'yi**, Farabi**'yi, **Ömer Hayyam**'ı, **İbnul Heysem**'i tanımıyorduk. Bu isimleri ve İslam dünyasında göz kamaştıran keşiflerin Batı'yı inşa ettiğini ilk ondan öğrenmiştik. Müslümanları özgüvenli olmaya davet eden bir ilim adamıydı o. Şöyle demişti bir röportajında;

'Mensup olduğumuz bir ilim, kültür ve medeniyet dünyası var, bizler köksüz ve sahipsiz değiliz. Çok derinlere inen sağlam bir medeniyete beşiklik etmişiz. Fakat yüzyıllardır bu medeniyetin görmezden gelindiğini, hakkının yenildiğini, aşağılandığını, bütün yaptıklarının da elinden alındığını ve ona zulmedildiğini gördüm. İslam medeniyetinin, bu göz kamaştıran birikimini ve dünya bilimine yaptığı büyük katkıları, bunun farkında olmayan dünyaya tanıtmayı gaye edindim. Bu gayretimin bir kısmı, sadece bilim dünyasına hizmet için, ancak diğer çok mühim bir amacı da, koskoca bir İslam âleminin yitirmiş olduğu kendine hürmeti, güveni ve insanlık tarihindeki yerini hatırlatarak, kaybettiklerini iade etmektir.'

Gerçekten de, yaptığı buydu. Oryantalizme adeta kafa tutuyor, doğudan yükselen ışığı işaret ediyordu. Avrupa merkezci bakış açısıyla yazılmış dünya bilim tarihini yeniden yazmayı icbar eden bir paradigmanın alt yapısını oluşturdu çalışmaları.

Batı'nın 20.yy'da öğrendiği birçok şeyin, 15. yüzyılda Müslümanlar tarafından yapıldığını ortaya koydu. Bu yeni paradigmanın bugün yeni meyveler verdiğini görüyoruz. Türkiye, akademik alanda uç vermiş bu anlayışı siyaseten ve sosyolojik olarak da daha iyi anlayabilecek, etkisini genişletecek bir imkâna sahip. Bundan sonra yapılması gereken, **Fuat Sezgin Hoca**'nın öncülük yaptığı bu ilmi mirası büyütmek, yeni nesillere tanıtmak ve elbette kurumsallaştırarak medeniyetimizin ihya ve inşa sürecini güçlendirmek. Ama en önemlisi, onun hatırlattığı özgüveni yeniden kuşanarak, kültürümüz ve medeniyetimizle tamamen barışarak onu layıkıyla temsil eder hale gelebilmek.

[8] https://www.aksam.com.tr/h-humeyra-sahin/yazarlar/ozguvene-davet-eden-alim/haber-750824

PROF. SEZGİN, DİNLER, BİLİM VE TÜRKLER[9]

İslam'ın bilime yaptığı katkıları bilgi ve belgelere dayanarak kanıtlayan ve bu alanda bir ekol olan **Prof. Dr. Fuat Sezgin**'i kaybettik. Ruhu şad, mekânı cennet olsun! Prof. Sezgin, bütün ömrü boyunca Batı kaynaklarını esas alarak bilimden İslam'ı dışlayanlara karşı tek kişilik bir ordu gibi saygı duyulacak bir mücadele sergiledi. Kendisinden çok şey öğrendiğim Muhterem Hocam'ı rahmet ve tazimle anıyorum.

Türkler, **Karahanlı Devleti** (840-1212) döneminde 932 yılında İslamiyet ile tanıştı. Müslümanlığın Türklerin özgün kültürüne önemli yansımaları oldu. Türkler İslamiyet'i kılıç zoruyla değil, gönüllü olarak kabul etti. **Saltuk Buğra Han** (890-955) döneminde Türkler Müslüman oldu. İslamiyet altın döneminde dünyadaki bilimsel çalışmaların öncüsü durumundaydı.

Rasathane ve Donanma Topları

Zaman içinde İslami öğelerle harmanlanan Arap kültürü, içine Farsi izler de katarak köklü bir muhafazakâr geleneğin doğmasına neden oldu. Bilimsel çalışmalar sekteye uğradı. Osmanlı uleması, muhakemenin dine tatbik edilmesinin hatalı olacağı sonucuna vardı. Din böylece dar bir alana sıkıştırıldı. Bu nedenle İstanbul'dan başyapıt düzeyinde özgün bir eser çıkmadı! Bu sürecin doğal sonucu, 1575 yılında kurulan rasathanenin donanma topları ile yıkılması oldu. Şeyhülislam'ın bu konudaki fetvası ibretliktir: ***"Bu dünyayı ve gökleri araştırmak tehlikeli ve beyhudedir!"***

Doğa-İnsan İlişkisi

Jeokültür açısından Müslüman ve Hıristiyan ülkeler karşılaştırıldığında, Hıristiyan ülkelerin sanat, bilim ve teknoloji alanında daha ileri bir düzeyde olduğu görülür. Bunun nedenlerini sorgulamak çok geniş bir tartışma konusudur. Naçizane düşüncem şudur:

"Hıristiyanlık din felsefesi açısından 'Doğa-İnsan' ilişkisini, Müslümanlık ise "Allah-İnsan" ilişkisini merkeze koyar." Doğa-İnsan ilişkisi esas alınınca din yorumu şu şekle bürünür: ***"Allah doğayı yaratmıştır. Doğa, içerisinde insana faydalı çeşitli nimetler barındırır. İnsan kendini bu nimetlere erişebilecek bir şekilde konumlandırmalıdır."*** Böyle bir yorum ise şu sonuçlara varır: ***"Doğayı anlamalı (araştırma/bilim) ve ondan istifade etmeliyiz (teşebbüs ruhu). Bütün sorumluluğu Allah'a yükleyemeyiz (insanın sorumluluk üstlenmesi)."***

[9] Soner Polat, https://www.aydinlik.com.tr/prof-sezgin-dinler-bilim-ve-turkler-soner-polat-kose-yazilari-temmuz-2018

"Allah-İnsan" ilişkisi öne çıkarıldığında din tefsiri bizi şu anlayışa götürür: **"İnsan, zayıf ve âcizdir; Allah'ı kavrayamaz; bunu düşünmek bile küfürdür."** Bu şekilde bir yorum ise bizi **"tevekkül, kadercilik ve sorumluluğu Allah'a devretmek"** sonucuna götürür. Müslüman ülkelerde, kültürel öğelerin en güçlüsü olan dinin jeopolitik dinamizm önünde bir engel teşkil etmemesi için kısa dönemde alınabilecek en etkili tedbir laikliktir. Orta ve uzun dönemde ise, İslam dininin, ilahiyatçılar tarafından, ruhuna uygun olarak, araştırma, yaratıcılık ve teşebbüs ruhunu teşvik edecek şekilde yeniden yorumlanması gerekmektedir.

Diğer taraftan Hıristiyanlığın bazı mezhepleri çalışmayı bir ibadet olarak görür. İnsanın işine sadık kalarak ve çalışarak Allah'a yaklaştığını ileri sürerler. **Max Weber**, ***"Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlak"*** adlı eserinde bu konuyu da işler.

İslamiyet'in Ruhu Bilime Açıktır

Halkının büyük bir bölümü Müslüman olan Türkiye, uzun yıllara dayanan laiklik geleneği ve nispeten daha özgür olan fikir yaşamıyla bu konudaki en uygun ülkedir. İslam, içinde sayısız fırsatlar barındıran geniş bir coğrafi alanı Türkiye'ye açabilecek sihirli bir anahtardır. Peygamberimize atfedilen ***"İlim Çin'de de olsa gidip alınız!"*** sözü hafızalarımıza kazınmıştır. Bedir Savaşı'ndan (MS 624) sonra Müslümanlara esir düşen müşrikler fidye verildiği takdirde serbest bırakılıyordu. Maddi gücü yetersiz olan ve okuma yazma bilen müşrikler için ilginç bir yöntem uygulandı. Bu durumdaki her esir, Medineli 10 çocuğa okuma yazma öğrettiği takdirde özgürlüğüne kavuşacaktı.

Tüm bunlar İslam'ın doğasının ilerici ve bilime açık olduğunu gösterir. Aynı zamanda Prof. Sezgin'in işaret ettiği İslam'ın altın çağını (9-13. yüzyıl) rehber alarak, günümüzün tutuculuğundan kurtulup kendimize gelecek için bir rota çizebiliriz. Müslümanlık, Doğa-İnsan ilişkisini açıklayan tefsirlere kavuştuğu anda tüm İslam âlemini ileri doğru sürükleyecek bir ivme yakalayacaktır.

HİLAL SEZGİN BABASINI ANLATTI[10]

Ömrünü İslam bilimler tarihine adayan, dün 94 yaşında İstanbul'da hayatını kaybeden Prof. Dr. Fuat Sezgin'in kızı Hilal Sezgin babasını ve Almanya'da uğradığı haksızlıkları Almanca yayınladığı basın açıklamasıyla anlattı.

Hilal Sezgin açıklamasında, bugün son yolculuğuna uğurlanan babasının 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası Almanya'ya giderek Frankfurt'taki Goethe Üniversitesinde bilimsel çalışmalarına devam ettiğini hatırlattı.

Babasının, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar sahasında yazılan en kapsamlı eser olan ve 17 ciltten oluşan Arap-İslam Bilim Tarihi'nin müellifi olduğuna dikkati çeken Sezgin, bu eserin ilk cildinin 1967'de tamamlandığını anımsattı.

Hilal Sezgin, Fuat Sezgin'in **Frankfurt am Main Goethe** Plaketi, Almanya Birinci Derece Federal Hizmet Madalyası sahibi olduğunu belirtti.

"Çalışma masasına ve kitaplarına ulaşımının kasıtlı olarak engellendiği gün..." Basın açıklamasında, Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Almanya'da uğradığı haksızlıkları, kendisine çıkarılan zorlukları dile getiren Hilal Sezgin şu ifadeleri kullandı:

Çalışmalarına Gölge Düşürülmek İstenmiştir

''Yaşamının son aylarında, en önemli çalışmalarının bazı kısımlarını kendilerine mal etmeye çalıştığına inandığımız diğer kişilerin onursuz tutumlarıyla kendi şahsına ve çalışmalarına gölge düşürülmek istenmiştir. 1982 yılında Frankfurt'taki J.W. Goethe Üniversitesinde kurduğu Arap-İslam İlimleri Tarihi Enstitüsü bilemediğimiz nedenlerden dolayı üniversitenin internet tanıtım sayfasında yer almamaktadır.

92 yaşında bile hafta sonları dâhil olmak üzere her gün bu enstitüdeki çalışma yerine gitmiştir. Bilim adamı olarak 12 Mayıs 2017 tarihinde çalışma masasına ve kitaplarına ulaşımının kasıtlı olarak engellendiği gün, bilim adamı olarak yaşamı sona erdirilmiştir.

Güncel olarak kendi el yazısıyla üzerinde çalıştığı 'Ortaçağ'da Arap Felsefesi Tarihi' konulu kitap çalışmasıyla ilgili tüm notları ve ön çalışmaları elinden alındı ve öldüğü güne kadar da kendisine iade edilmedi. Onlarca yıldır yazmış olduğu kitapların kendisine ait olduğu bile açıkça inkâr edildi.

---

10 http://www.haber7.com/guncel/haber/2660164-hilal-sezgin-babasini-anlatti/?detay=1

Ailemiz, vakfın ve yetkili makamların, bu anlayamadığımız tutumundan dolayı, hala sürmekte olan hukuk davalarıyla uğraşmak zorunda bırakıldı.''

"İlerlemiş yaşına rağmen yorulmadan çalışan bir profesör"

Sezgin, babasının hayatını bilime, özellikle de Batı ile Şark kültürleri arasındaki çok yönlü tarihi ilişkilerin araştırılmasına adadığını vurguladı.

Hilal Sezgin babasının yaptıklarına odaklanan ve ilerlemiş yaşına rağmen yorulmadan çalışan bir profesör olarak bu dünyadan göç ettiğini kaydetti.

Fuat Sezgin'in birçok kez Arap ülkelerine, İran, Hindistan, Malezya ve Rusya'ya gittiğine ve bu ülkelerde eski el yazmaların bulunduğu kütüphanelerde haftalar geçirdiğine işaret eden Hilal Sezgin babasının ölmeden önceki son yıllarında, Frankfurt ile İstanbul arasında adeta mekik dokuduğunu dile getirdi.

Hilal Sezgin, Fuat Sezgin'in 2008 yılında İstanbul'da Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'ni kurduğunu hatırlattı.

BU SÖZLER FUAT HOCA'NIN İSLAM DÜNYASINA VASİYETİ OLSUN[11]

Türkiye geçtiğimiz günler dünyaca ünlü İslam bilimcisi, büyük değer Prof. Dr. Fuat Sezgin'i kaybetti ancak Sezgin Hoca'nın geride bıraktığı eserleri, analizleri ve tavsiyeleri yeni bir aydınlanmanın kapısını aralıyor.

Yaşamını bilime, özellikle de İslam bilimine adamış dünyaca prestijli bir ismi kaybetti Türkiye 30 Haziran günü... 93 yaşında hayata gözlerini yuman Prof. Dr. Fuat Sezgin Hoca, nefes aldığı son ana dek İslam bilimi üzerine çalışmış, çığır açan tezleri ortaya atmış, İslam dünyasına altın niteliğinde önerileriyle bu çağın öncüsü olmuştur.

Ölümünün ardından bir yazı kaleme alan Yeni Şafak yazarı Yaşar Süngü de, Sezgin Hoca'nın başarılarını, yaşamını, çalışmalarını belki de en önemlisi 'altın ilkeler' niteliğindeki nasihatini kaleme aldı.

Süngü'nün yazısında, milyonlara ulaşması temenni edilen Prof. Dr. Fuat Sezgin Hoca'nın akıllardan bir an çıkmaması gereken ve hatta bir vasiyet olarak kabul edilesi sözlerinden bazılarını şöyle sıralandı:

[11] http://www.enpolitik.com/haber/196640/bu-sozler-fuat-hocanin-islam-dunyasina-nasihati-olsun.html

Sözlerini vasiyet kabul edelim

“Türklerin gramer bilgileri yok, o yüzden dili öğrenemiyorlar, bazen iyi konuşuyorlar fakat yazamıyorlar. Bu bizim milletimizin önemli problemlerinden biridir.”

**

Birûni 27 yaşındayken 18 yaşındaki İbn-i Sina’yla yazılı bir münakaşaya giriyor.

Konu nedir biliyor musunuz? “Işığın sürati ölçüsüz müdür, yoksa zamanla ölçülebilir mi?”

Böyle bir tartışma bugünün dünyasına bile fazla lüks.

**

Şimdi düşününüz siz bir dinin mensubusunuz ve o dinin peygamberi ne diyor:

“İki günü eşit olan insan zarardadır.”

Demek ki İslam dini sizden her gün yeni bir şey istiyor.

**

Müslümanlar bugün hayatlarını uçaklarda, trenlerde, otomobillerde gezmekle geçiriyorlar. Oysa onların, düşünmeleri ve düşünüp fikirlerini geliştirmeleri gerekir.

**

8. yüzyılda yaşamış olan Cabir İbn-i Hayyan diyor ki bize:

“Allah insana kâinatın bütün sır perdelerini yırtacak kabiliyeti vermiştir!”

Yani beşer bu kâinatta her sırrın çözümüne ulaşabilir.

**

Onlar nasıl 10. yüzyıldan 16., 17., hatta ve hatta 18. yüzyıla kadar İslam bilimlerinden buldukları bütün müspet bilimleri aldılarsa, biz de şimdi onlardan almalıyız.

Mesela Japonlar, Müslümanlar kadar bilimsel bir geçmişe sahip değilken müthiş şeyler yaptılar fakat biz hala yerimizde sayıyoruz.

**

“Boş şeylerle uğraşıyoruz. Zamanın Allah’ın bize verdiği büyük bir nimet olduğunu unutuyoruz”

««

“Bugün Türkler, genelde de Müslümanlar maddeye çok yönelmişler.

Maddenin peşinde koşuyorlar, ona ulaşmak için birçok ahlaki prensipleri feda ediyorlar.”

**

“Bu müze ile öncelikle Türkler, mensubu bulundukları medeniyetin ne kadar yüksek olduğunu görecekler. Müslümanlarda bir aşağılık duygusu var, Avrupa medeniyetini yanlış tanıma var, oradaki yerini bilmeme var. Bu durumu tasfiye etmiş olacağız.”

"Bunu hocanın vasiyeti olarak alalım. İlk fırsatta Gülhane’deki müzeye gidelim. Sonra da kollarımızı sıvayarak yılmadan ümitsizliğe düşmeden çalışmaya başlayalım" diyor yazar Yaşar Süngü

...

'Zararlı Profesör' Fuat Sezgin kimdir?

Yazar Süngü, 1960 darbesi cuntacıları tarafından 'zararlı profesör' denilerek üniversiteden atılan Prof. Dr. Fuat Sezgin Hoca'yı ayrıca şöyle anlatıyor:

‘Zararlı Profesör’

Gülhane Parkı’nda açılan İslam Bilim ve Teknoloji Müzesi’ni çoğu İstanbullu bilmez.

Buranın kurulmasına büyük katkısı olan Fuat Sezgin hocayı da Türkiye’de tanıyan çok az insan vardır.

Ömrünü İslam bilimler tarihine adayan Prof. Dr. Fuat Sezgin hocayı ebedi makamına uğurlayacağız

İslam Bilim Tarihi Araştırmacısı Prof. Dr. Fuat Sezgin 24 Ocak 1924 tarihinde Bitlis’te dünyaya geldi.

1943-51 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü’nde, **“İslami Bilimler ve Oryantalizm”** alanında otorite sayılan Alman oryantalist Hellmut Ritter’in yanında öğrenim gördü.

Alman öğretmeninin bilimlerin temelinin**, “İslam Bilimleri”**ne dayandığını söylemesiyle bu alana yöneldi.

1960 cuntacılarınca, **“Zararlı Profesör”** diyerek üniversiteden atıldı.

1961 senesinde, 36 yaşındayken Türkiye’yi terk etmek zorunda kaldı.

1960–61 yıllarında, Almanya’ya giderken yanına, kıyafetlerinin dışında, sadece iki bavul dolusu fiş ve belge alabildi.

Frankfurt Üniversitesi’nde misafir doçent olarak dersler verdi.

1961 senesinde fişlerle başladığı çalışmaları, zaman ilerledikçe ona ün kazandırdı.

1966 senesinde profesör oldu.

1982 senesinde, J.W.Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü ve 1983'de de buranın müzesini kurdu.

Kurulmasına öncülük ettiği İstanbul Gülhane Parkı içindeki Has Ahırlar Binası'nda açılan **İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi**'nde de 9 ila 16. yüzyılda Müslüman bilginlerin mimarlık ve savaş teknolojisi alanında imza attığı eserler, Müslüman bilginlerin astronomi, coğrafya, deniz bilimleri, saat teknolojisi, geometri, tıp, kimya, maden, fizik ve mekanik, savaş teknolojisi ve mimarlık gibi alanlarda imza attıkları aletlerin örnekleri sergileniyor.

**

Fuat Sezgin hoca 26 yıllık tarihi belge araştırmaları esnasında Amerika'yı Kolomb'dan önce Müslümanların keşfettiğini, Vasco da Gama'nın da Müslümanlara ait haritalarla Hindistan'a ulaşarak sömürge döneminin başladığını belgeleriyle ispatlıyor.

O dönemin Almanya Cumhurbaşkanı tarihi belgeleri okuyunca, kendisine teşekkür ederek bunun bilim tarihinde büyük bir devrim olduğunu söylüyor.

BİR BİLİM KAHRAMANI: FUAT SEZGİN[12]

"Ben her kişinin kendi çalışmasında yapması gerekeni yaptım: Öncellerinin başarılarını minnettarlıkla karşılamak, Onların yanlışlarını ürkmeden doğrultmak, Kendisine gerçek olarak görüneni gelecek kuşağa ve sonrakilere emanet etmek. "

el-Bīrūnī (ö. 440 / 1048)a

"Günümüzün dünya bilim tarihi anlayışında, Batının, karanlık bir Orta Çağ döneminden sonra eski Yunan uygarlığında yatan kökenlerinin ayrımına vararak, Rönesans, Aydınlanma ve Bilim Devrimi gibi açılımları kapsayan bir süreç üzerinden çağımızın kendisiyle özdeşleşen uygarlığını ve bilimini geliştirdiği görüşü genel bir kabul görmektedir. Eski Çağ ile Yakın Çağlar arasındaki yaklaşık 1000 yıllık boşluk bu bağlamda yeterince irdelenmemekte, Batı biliminin bir yerde eski Yunan uygarlığının küllerinden yeniden doğarak gelişme sürecine girmiş olduğu düşüncesi bir açık gerçek olarak yalnızca Batı dünyasında değil onun dışında kalan coğrafyada da yaygın biçimde benimsenmektedir.

Bilim tarihinin bu yazım biçimi, 19. yüzyıl ortalarından başlayarak, gene Batı kültür çevresindeki bir avuç bilim insanının Orta Çağ İslâm dünyasının tabiat bilimleri alanındaki eserleri üzerinde yürüttükleri çalışmaların sonuçlarının ışığında sorgulanmaya başlanmıştır. Bu öncü bilim tarihçilerinin başlattığı geleneğin günümüzdeki seçkin temsilcisi ***Prof. Dr. Fuat Sezgin*** bu konuda hayat boyu sürdürdüğü köklü araştırmalarla Orta Çağın, Batının gözünden kaçmış olan ve büyük ölçüde İslâm bilimiyle özdeşleşen, bilimsel başarılarını ve bu dönem araştırmalarının özgünlüğünü ortaya koymaya çalışmaktadır.

Fuat Sezgin, bunun ötesinde, ***Frankfurt Üniversitesi***'ndeki Enstitüsü bünyesinde eski yazma eserlerde betimlenen alet ve cihazların yeni yapım örneklerini üreterek, 9. –16. yüzyıllar arasındaki dönemde İslâm coğrafyasından kaynaklanan bilimsel katkıların yer aldığı bir müze oluşturmuştur. İslâm bilimine ilişkin bilgi eksikliklerinin ve bu eksikliklerden kaynaklanan önyargıların düzeltilmesi bağlamında bilim tarihi açısından büyük önem taşıyan bu müzede sergilenen nesnelerin tanıtılması amacıyla F. Sezgin tarafından ayrıca beş ciltlik ***"Wissenschaft und Technik im Islam"*** başlıklı bir katalog kaleme alınmıştır.

[12] Prof. Dr. Engin BERMEK, http://www.yeniasya.com.tr/enstitu/bir-bilim-kahramani-fuat-sezgin_466739

Bu eser, muhteva ve irdelediği düşüncelerle Batı odaklı bilim tarihi yazımının eleştirel bir çözümlemesini yapmakta, İslâm ve Orta Çağ bilimine yeni bir bakış açısı sunarak İslâm biliminin eski Yunan, ayrıca Hint, Bizans ve İran dönemlerinden devraldığı bilimsel mirası korumak ve yaymakla yetinmeyip, onu, eklediği özgün eserlerle ileri götürmüş olduğu değerlendirmesini yapmaktadır. Sezgin, bu değerlendirmelerden hareketle, bilimsel gelişmeleri ara durağan dönemleri izleyen sıçramalarla gerçekleşen bir süreç yerine, süregelen bütünleşik bir evrilme süreci olarak yorumlamaktadır. Buna göre, İslâm biliminin kendisinin sönümlenme sürecine girdiği dönemde devrettiği miras onu izleyen Batı bilimine feyz ve mesnet oluşturmuştur."

Aşağıdaki metin, geçenlerde Hakk'ın rahmetine kavuşan değerli bilim insanı **Prof. Dr. Fuat Sezgin**'in en önemli eseri olan ***İslâm'da Bilim ve Teknik***'in İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları arasında çıkan tercümesinden alıntılanmıştır.

Romantik dönemde, tarihî olgulara karşı adil olmayan periyotlaştırmanın etkisi altında henüz yeni doğmuş olan tek yönlü **'Rönesans'** kavramının ve Ortaçağın başarılarını yadsımanın hâkim olduğu dönemde, **Jacques Sédillot** ve oğlu **Louis-Amélie**, **Ebū el-Ḥasan el-Marrākūşī'**nin (7./13. yy.) uygulamalı astronomi ve astronomik aletlere ilişkin muhteşem eserinin Paris'te bulunan Arapça el yazmasından Fransızca tercümesini 1834 yılında yayınladılar. Bunu on yıl sonra oğul **Sédillot'nun el-Marrākūşī'**nin kitabı üzerine yaptığı hayranlık uyandıran çalışması takip etti. Gerçi önceki dönemlerde **Johann Gottfried Herder** (1744-1803), **Johann Wolfgang von Goethe** (1749-1832), **Kurt Sprengel** (1766-1833) ve **Alexander von Humboldt** (1769-1859) gibi şahsiyetler hümanist bir anlayışla Müslümanlara veya Araplara bilim tarihinde lâyık oldukları takdiri yöneltmişlerdi. Bununla birlikte baba ve oğul **Sédillot** bilim dünyasının, Arap-İslâm kültür çevresinin ortaya koyduğu başarılara karşı adil bir davranış için onlarca yıl süren bir mücadele verdiler, her ne kadar bu, meslektaşları ve **Fransız Akademisi** tarafından pek hoş karşılanmamış olsa da.

Sédillotlar tarafından sürdürülen mücadelenin, yorulmak bilmez bilim adamı **Joseph-Toussaint Reinaud**'un (1795-1867) daha aşağı kalmayan bir beceri ve inançla coğrafya, İslâmî arkeoloji, savaş tekniği alanlarında başardığı ve hayatını adadığı eserlerle desteklenmesi bir şans olmuştu. **Reinaud** çalışmalarının birisinde, bilimler tarihinin bütünlüğünü veciz bir şekilde ifade eden şu düşünceye ulaşmıştı:

«Rastlantı, tekniklerin ve san'atların ilerlemesinde çok büyük bir rol oynamaz. İnsanlık bütün keşiflerinde istikrarlı bir şekilde ileriye doğru, birdenbire bir sıçrayışla değil, adım adım hareket eder. Her zaman aynı hızla ilerlemez, fakat hareket süreğendir. İnsan icat etmez, sonuçlar çıkarır. Meselâ insan bilgisinin bir alanını ele alalım: Bu alanın tarihi, yani ilerleme tarihi, aralıksız bir zincir oluşturur. Olgular tarihi bize bu zincirin parçalarını verir ve bizim görevimiz, kaybolan halkaları her bir parçayı bir diğerine eklemek için yeniden bulmaktır.»

1853 yılında yayınlanan **Averroès et l'Averroisme** adlı eserinde **Ernest Renan** (1823-1892) Arap Felsefesinin Avrupa'daki resepsiyonunun bilim tarihçileri için hayli yeni ve şaşırtıcı bir tablosunu çizerken, **Alexander von Humboldt**'un desteğiyle Paris'te okumuş olağanüstü yetenekli genç bir Alman bilim adamı 1851- 1864 yılları arasında Arap matematiğine ilişkin

yaklaşık 40 kadar çalışma yaptı. Bu, maalesef çok genç, 38 yaşında ölmüş olan **Franz Woepcke**'dir. (1826-1864) Onun günümüze kadar kısmen aşılamamış Fransızca yazdığı çalışmaları, bugünkü Arap-İslâm matematik historiyografyası için sağlam bir temel oluşturmuştu. Özellikle 1851 yılında yayınlanmış olan doktora çalışması **L'algèbre d'Omar Alkhayyâmî** beklenmedik bir etki oluşturmuştu. Bu eserinde **Franz Woepcke**, 5./11. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan filozof, astronom ve matematikçi **Ömer el-Hayyâm**'ın cebir alanındaki eserinin, üçüncü dereceden denklemlerin sistematik bir tanıtmasını ortaya koymaktaydı. Ulaşılan bu sonuç, dönemin matematikçilerini özellikle şu sebepten dolayı şaşkınlığa düşürmüştü:

Otorite olarak kabul edilen matematik tarihçisi **Jean-Étienne Montucla**'nın Arapların cebirde ikinci dereceden denklemleri aşamadığına ilişkin kesin yargısını zihinlerinde tutuyorlardı. Böylelikle **J.-J. Sédillot, L.-A. Sédillot, J.-T. Reinaud** ve **F. Woepcke** gibi büyük oryantalistlerin yoğun ve geniş kapsamlı çalışmaları gelecekteki araştırmalara Arap-İslâm bilim adamlarının evrensel bilimler tarihindeki yerlerine ilişkin umulmadık ve hayret verici perspektifler açmış oluyordu.

Bu dört bilim adamının güçlü etkilerinden bağımsız olmaksızın **Eilhard Wiedemann** (1852-1928) 1876 yılında, yarım yüzyıl sürecek olan çalışmalarına başladı. **Wiedemann** bir fizikçiydi ve çalışmalarının büyük bir çoğunluğu fizik ve teknik alanlarıyla ilgiliydi. Bununla birlikte, ilgisini zamanla Arap-İslâm tabiat bilimlerinin bütün alanlarına yöneltti. Bu yorulmak bilmez bilim adamının verdiği yazılı ürünler, iki yüz kadar makale ve monografi olarak yayımlandı. Sonradan beş büyük cilt içinde toplanıp basılan çalışmaların yazarın hayatta olduğu dönemde ve sonrasında, tabiat bilimleri historiyografyasını köklü bir şekilde etkilemiştir ve gelecekte de bu alanın vazgeçilmez eserleri olarak kalacaktır.

Wiedemann buna ilâveten büyük bir öğrenci kitlesini çevresinde topladı ve onları bu alanla ilgili konuları işlemekle görevlendirdi. Bu çalışmalardan doğan ürünler hocalarınınkiler kadar önemlidir. Bu ürünler şimdiye kadar olduğu gibi, gelecekte de Arap-İslâm kültür çevresi içerisinde yürütülen tabiî bilimler historiyografyası için yapı taşlarını teşkil edecektir.

Arap-İslâm kültür çevresinde kullanılmış, geliştirilmiş veya icat edilmiş aletler, cihaz ve avadanların prototiplerini inşa etmede **Eilhard Wiedemann**'ı bizlerin öncüsü olarak kabul ettiğimizi belirtmek benim için hoş bir görevdir. **Wiedemann** yardımcılarıyla birlikte şu ya da bu aletin prototipini inşa ettiğini yazılarında sık sık belirtmektedir. Münih'teki Alman Müzesi'nin 1911 yılında **Wiedemann** ve onunla birlikte çalışan usta **F. Kelber**'den satın aldığı beş tanesinin dışında, onun tarafından yapılmış modellerin kaderi hakkında daha fazla bir bilgiye maalesef ulaşamadım. Müzenin satın aldığı aletlerden birisi olan usturlap hakkındaki yazışmalar, o zamanlar harflerin (usturlap üzerine) yazılmasında karşılaşılan zorlukları göstermektedir. Müzenin harflerin Arapça yazılması talebi karşısında **Wiedemann** şöyle cevap vermektedir:

«Ben, rakamların usturlap üzerine işlenmesinde bizim yazımızın kullanılması çaresini öneriyorum. Arapça rakamlar kazınacak olursa, çok pahalıya mal olmaktan başka, benim için de çok zahmetli olacaktır.»

Bugün kesinlikle bilinmektedir ki, **Wiedemann**'ın yaptığı modelin aslı **Muhammed İbn eş-Şaffâr**'ın (420/1029, bkz. Cilt II, s. 95) Berlin Devlet Kütüphanesi'nde bulunan usturlabıdır. Bu alet sergilenmiştir. ***«Derece bölüm çemberinde (limbus) ve arka yüzde kesinliği tartışmalı yerler boş olarak kalmış, plaka ve örümcek denen ağ (rete) üzerine harflerin kazınması yerine basılı kâğıt yapıştırılmıştır».***

Sunulan bu katalogda anlatılan ve resimlerle gösterilen aletler, cihazlar ve avadanlar, 1982 yılında **Johann Wolfgang** Goethe Üniversitesine bağlı olarak kurulan **"Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften"** yayınlarıyla birlikle, 800 yıl boyunca Arap-İslâm kültür çevresinde gerçekleştirilmiş olan başarılara yönelik küçümseyici yaygın kanaati mümkün olduğunca değiştirebilmeye katkıda bulunmak amacıyla yapılmıştır. Fakat ne temel düşüncemizde ne de üstlendiğimiz bu ödevi yerine getirme gayretimizde **"biz bulduk"** heyecanıyla hareket etmiyoruz, bilâkis biz bilimler tarihinin bütünlüğüne ve yukarıda **Reinaud** ve **Favé** tarafından formüle edilmiş prensibe inanıyoruz: İnsanlığın ortak bilimsel mirası, süreğen adımlarla, her zaman düz bir çizgi halinde olmasa da, değişken bir hızla büyümektedir.

Tarihte belirli bir zaman dilimindeki bir kültür çevresi, bilimsel mirası, küçük olsun büyük olsun bir adım daha ileri taşımak için öncülüğü üstlenmiş, daha doğrusu içinde bulunulan şartlar doğrultusunda öncülüğe getirilmişse, tarihî şartlar ve o öncü tarafından ulaşılan seviye, ardılın kaydedeceği muhtemel ilerlemeleri ve bu ilerlemelerin hızını etkileyen faktörleri belirler. Yunanların olağanüstü yeri, bilimler historiyografyası tarafından genel olarak kabul ve takdir edilir. Fakat Yunanların daha önceki ve komşu kültür çevrelerinden doğrudan ya da dolaylı bir şekilde miras alıp üzerine bina ettikleri sonuçlarla ilgili Yunan bilim tarihçilerinin pek hoşlanmadıkları soru hususunda hâlâ bir belirsizlik hâkimdir. Daha 1932 yılında **Otto Neugebauer** buna ilişkin olarak şöyle demektedir:

«Yunan olanı Yunan-öncesine her bağlama girişimi çok yoğun bir karşı koymayla karşılaşıyor. Alışılageldik Yunan imajını değiştirme gerekliliği ihtimali düşüncesi, Winkelmann'ın döneminden beri mevcut imajın geçirdiği bütün değişmelere rağmen her defasında arzu edilmez görünmüştür. Hâlbuki o zamandan bu güne geçen 2500 yıllık "tarihe" bir 2500 yılın daha eklenmesi gerektiği gibi çok basit bir olgu vardır, ve buna göre Yunanların artık başta değil, ortada bulunmaları gerekiyor.»

Bana göre burada, bilim tarihinde gereğince dikkate alınmamış olan şu olguya işaret edilmelidir: Biz, Arap-İslâm bilim adamlarının kaynaklarını ve öncülerini, bildiğimiz kültürlerdeki durumun aksine, daha kolay ve açık bir şekilde tanıyabiliyoruz. Arap bilim adamları, kaynaklarının isimlerini tam olarak belirtmeyi ve öncülerini, özellikle Yunanları büyük bir saygı ve şükranla anmayı adet edinmişlerdi. Meselâ, aksi takdirde Yunanlıların tanınmamış kalacak olan alet ve edevatının izine ulaşmamızı ve orijinali kaybolmuş Yunanca eserlerin fragmanlarını –yapılan alıntılardan hareketle– yeniden kazanmamızı böylece imkânlı hale getirdiler.

Kendilerine borçlu olduğumuz **J.-J. Sédillot, L. -A. Sédillot, J.-T. Reinaud** ve **F. Woepcke** gibi öncülerin güçlü etkilerinden itibaren, bilim tarihî ağırlıklı çalışan oryantalistlerin, Arap-İslâm kültür çevresinde insanlığın düşünce tarihine katkı olarak ortaya konulmuş başarılı çalışmalara ilişkin yaygın, ama yanlış kanaatin değiştirilmesinde kesinlikle birçok katkıları olmuştur. Buna rağmen **E. Wiedemann**'ın 1917 yılında dile getirdiği şu şikâyet maalesef hâlâ geçerliliğini korumaktadır:

«Arapların Antik Çağ'dan kazandıkları bilgileri sadece tercümeler yoluyla bize ulaştırdıkları ve buna önemli sayılabilecek bir yenilik eklemedikleri görüşüyle her defasında yeniden karşılaşılmaktadır.»

Bunun sebebi her şeyden önce bilimler historiyografyasında inatçı bir şekilde tutunan, Arap-İslâm kültür çevresinin bilimler tarihindeki yaklaşık 800 yıllık gelişme dönemini görmezden gelen ve böylelikle de modern insanın temel bilim tarihî bakış açısını daha okul kitaplarından başlayarak perçinleyen ele alış tarzında görülebilir. Bu yargı sadece Batı dünyası için değil, aynı zamanda en geniş anlamda, okul kitaplarının Amerikan ya da Avrupalı örneklerine göre şekillendirildiği, günümüz Arap-İslâm kültür bölgesi için de geçerlidir.

Frankfurt, Ağustos 2003 Fuat Sezgin

FUAT SEZGİN HOCA, PERGELİ MEDENİYETİMİZE SÂBİTLEDİ, GİTTİ...[13]

Dünyanın tanıdığı, takdir ettiği ama bizim hiç tanımadığımız, sürgün ettiğimiz Fuat Sezgin Hoca, vefat etti.

Çok büyük bir âlimdi; emsalsiz ilim aşkı, yorulmak bilmez çalışkanlığı ve yazdığı eşsiz eserleri, onu, dünya çapında saygı duyulan bir ilim adamı yapmıştı.

Hayatı, Yüzyıllık Travmatik Tarihimizle Özdeşti...

Nev-i şahsına münhasır bir insandan, bir topluma, Allah'ın bir kaç yüzyılda bir lûtfettiği bir dehadan söz ediyoruz.

Hayatı, Türkiye'nin yüzyıllık travmatik tarihinin özeti gibiydi.

Yok oluşun eşiğine sürükleniş, toparlanış ve ayağa kalkış serüveni.

Yüzyıllık zorlu maceramızı, kısaca böyle özetleyebiliriz.

Bin yıllık devâsâ bir medeniyet hazinesinin üzerinde oturup da, böylesine muazzam ve muazzez birikimi, inkâr etmeye kalkışmamız, tam bir yok oluş felâketinin, -kelimenin tam anlamıyla- intiharın eşiğine sürüklenmemizle sonuçlandı başlangıçta.

Düşünsenize... Hem bin yıl dünya tarihini yapmışsınız hem de kimliksiz, kişiliksiz, ruhkökleri kurutulmaya çalışılan bir travmanın eşiğine sürüklenmişsiniz!

Batılıların fiilen sömürgeleştir(e)mediği bir ülke, içerden zihnen kendi kendini sömürgeleştirme aymazlığına soyunmuş!

Sömürgecilerin bile yapmaya cesaret edemeyecekleri kadar bu ülkenin kültürel dinamiklerini dinamitlemiş, medeniyet ruhunu ve iddialarını yok etmişsiniz!

Ne var ki, bin yıl dünya tarihini yapan bir milleti yok etmek çok zordu.

Medeniyet bilinci yok edilmiş, tarih bilinci linç edilmiş bir ülkenin çocukları, bu yok oluş serüvenine seyirci kalamazlardı.

Yarma harekâtları gerçekleştirdiler her alanda...

[13] https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/fuat-sezgin-hoca-pergeli-medeniyetimize-sbitledi-gitti-2046284

Siyasette **Menderes, Özal, Erbakan** ve **Erdoğan** bu yarma, toparlanma ve ayağa kalkma yolculuklarının öncüleri oldular.

Düşünce ve sanatta **Necip Fazıl'**la başlayan toparlanma, direnme süreci**, Sezai Karakoç**'larla, **Nurettin Topçu, Cemil Meriç** ve **İsmet Özel**'lerle ayağa kalkış ve diriliş sürecine dönüştü -çok şükür.

Fuat Sezgin Hoca, bu süreçleri kendi kişisel hayatında iliklerine kadar yaşamıştı.

Sürgün, Gözyaşı Ve Vefa

Bilim tarihine, özellikle İslâm bilim tarihine, İstanbul Üniversitesi'ndeki oryantalist Alman hocası **Ritter**'in yönlendirmesiyle ilgi duymaya başlıyor...

İlgisi her geçen gün derinleşiyor...

Yitik hazineyi iğneyle kuyu kazarcasına keşfediyor...

Sonra en verimli çağında ülkesinden sürgün ediliyor, bu ülkenin zihnine geçirilen pranga olan laiklik adına yapılan 1960 darbesinden sonra.

Sürgün hâdisesini, **Damla** dergisine şöyle anlatmıştı **Fuat Sezgin** Hoca bir kaç yıl önce:

"1960 yılında, bir hükümet darbesi oldu. Askerler devletin idaresini ele geçirdiler. Milli Eğitim Komitesi diye bir komite kurdular. Bir gün bunlar 'hangi profesörler zararlıdır?' diye bir liste çıkarmışlar. Bunların listeleri kanun gibiydi. Gazeteler 147 profesörün atıldığını yazıyordu. Benim de adım vardı. Askeri idarenin bir mülki idareyi bertaraf ederek devletin basına geçmiş olmasından elbette memnun olmadım. Birçok şey bekliyordum, ama bir gün üniversiteden atılacağımı beklemiyordum. Hatta Türkiye'yi kendiliğimden terk etmeyi de düşünmüyordum. Çünkü memleketime çok bağlıydım. Bu hadiseden bir yıl evvel, Almanya'da misafir doçent olarak bulunuyordum. Bana orada doçentlik yapmamı teklif ettiler. Bu teklifi gülerek reddettim. 'Ben İstanbul'u, Türkiye'yi nasıl terk ederim?' dedim. Özür dilediler. Gazetedeki 'zararlı profesörler' listesini ve ismimin bu listede olduğunu görünce ülkeden gitmemin, artık benim iradem dışında olduğunu anladım."

"Gazeteyi çantama koydum, Süleymaniye Kütüphanesi'ne gittim ve hemen orada tanıdık üç dostuma mektup yazdım. İki Amerikalı, bir de Frankfurt Üniversitesi'nin eski rektörü olan dostlarıma. 'Bana bir yer bulun, geleceğim' diye yazdım. 30 gün içinde üçünden de cevap geldi. Üçü de beni memnuniyetle kabul ediyorlardı. Ancak ben Frankfurt'u tercih ettim. Frankfurt'a gittim."

"Türkiye'yi, İstanbul'u terk edeceğim akşam, Galata Köprüsü'nün Karaköy tarafına gittim. Oradan 15–20 dakika kadar Üsküdar'a baktım. Güzel bir geceydi, artık vakit de gecikiyordu. Döndüğümde gözlerimin yaşını silmek zorunda kaldım. İşte son hislerim bunlardı. Kızmadım da, o zaman tabi üzülmüştüm. Bugün bir kızgınlık duymuyorum. Memleketime yine ne vermek mümkünse onu vermeye çalışıyorum."

Bu uzun alıntıyı, kendi cümleleriyle Fuat Sezgin Hoca'yı bizzat tanıyalım diye yaptım.

Bilim Tarihi'nde Devrim Yapmış Bir Deha!

Fuat Sezgin Hoca, Almanya'da sürgünde, bu ülkede yapamayacağı büyük bir devrime imza attı: Tam 18 cilt İslâm bilim tarihi kitabı yazdı.

Dahası, **Buhari**'nin kaynakları konusunda yaptığı çalışma da, oryantalistlerin ezberlerini bozmuş, çığır açmıştı.

Fuat Sezgin Hoca'nın genelde İslâm medeniyeti, özelde İslâm ilim tarihi konusundaki Avrupa-merkezci önyargıları yerle bir etmesi, zihinsel bir devrim oldu.

Edward Said'den çok daha önce, oryantalizmin, akademik bir emperyalizm biçimi olduğunu gözler önüne serdi.

Ülkesine âşık, bu ülkenin hâs çocuğu, medeniyet bilinci ve özgüveni yüksek, dünya çağında bir âlimdi. Bu ülkenin metamorfoz yemiş, celladına âşık aydınları, sömürge zihniyetli akademisi, Fuat Sezgin gibi bir dehayı bile yok saydı on yıl öncesine kadar!

Üstelik de bilimi kutsayan seküler çevreler, zerre kadar ilgi göstermediler!

Nedir bu?

Zihnen sömürgeleşmek, entelektüel felç geçirmek demek.

O yüzden şöyle demekten kendini alıkoyamamıştı Sezgin Hoca:

"İslâm medeniyetinin büyüklüğünü, kendi insanımıza anlatmak, Batılılara anlatmaktan çok daha zor."

Eserleri, onyıllar önce Arapçaya, İngilizceye, dünyanın belli başlı dillerine çevrilmişti ama Türkçeye henüz çevrilmiş değil. Çeviri çalışması başladı ama 10. ciltte henüz!

İsmi Ölümsüzleşmeli...

Fuat Sezgin Hocamızın çığır açan fikirlerinin ve kitaplarının okullarımızda okutulması gerekiyor...

Adına üniversite açılmalı, **Fuat Sezgin Araştırma Enstitüleri** kurulmalı.

Yine adına düzenli bilim yarışmaları düzenlenmeli ve **Fuat Sezgin Ödülü** ihdas edilmeli...

Genç kuşağı kimliksiz, idealsiz, ruhsuz bir çıkmaz sokağın eşiğine sürükleyen sömürgeci eğitim zihniyetinden, metamorfoz yemiş, mankurtlaştırıcı, ruhsuzlaştırıcı medya ve kültür rejiminin zihinsel katliamından, köleleştirici dünyasından kurtarmak için Fuat Sezgin Hocamızın fikirlerinden, eserlerinden ve hayatından öğreneceğimiz çok şey var çünkü.

Fuat Sezgin Hoca, pergelin sâbit ayağını bizim medeniyetimize sâbitledi ve keşfedilmeyi bekleyen devâsâ bir külliyat bırakıp gitti bu dünyadan...

Hocamıza Allah'tan rahmet, ailesine ve ülkemize başsağlığı diliyorum. Makamı âlî, mekânı cennet olsun.

DÜNYA ÇAPINDA ÂLİM OLMASINA HOYRATLIĞIMIZLA KATKIDA BULUNDUĞUMUZ DEĞER: FUAT SEZGİN[14]

Literatüre beşerî ve sosyal bilimler alanında yapılan Türkiye kaynaklı katkılar büyük ölçüde toplumumuz ve tarihimiz üzerine tahliller ile sınırlıdır.

Bunlar değişik alanlarda kuramlar geliştiren bilim insanlarına mukayese imkânı sunmuş ve Batı merkezli değerlendirmelerin dünyanın geri kalanına açılmasına yardımcı olmuşlardır. Örneğin, Ömer Lütfi Barkan ve Halil İnalcık "**Küresel Tarih**" yazımında büyük bir boşluğun doldurulmasını sağlamışlar, Şerif Mardin'in araştırmaları modernlik sonrası Ortadoğusu'nun global düşünce tarihine entegrasyonunu mümkün kılmıştır.

Buna karşılık **Muzaffer Şerif** patentli sosyal psikoloji kuramları istisnâ edilirse kapsayıcı teoriler geliştirme ve Türkiye/Osmanlı dışı alanlarda katkı sağlama alanında zikredilebilecek Türkiye kaynaklı isimler oldukça sınırlıdır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde söz konusu disiplinlerdeki literatüre yakın dönemde yapılan Türkiye kaynaklı iki büyük katkıdan bahsedebilmek mümkündür. Bunlardan birincisi, bir kurumsal başarı öyküsü olan **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'**dir. Yirmi beş yılda tamamlanan bu yapıt, **Encyclopedia of Islam**'ın ciddî önyargılar içeren birinci, ikinci ve objektif üçüncü versiyonlarından daha kapsamlı ve tarafsız bir başvuru eseri olmuştur.

Bir kurumsal girişim çerçevesinde yapılan bu katkı dışında öne çıkan isim ise geçtiğimiz hafta vefat eden Profesör **Fuat Sezgin**'dir.

Akademik unvânların ucuzladığı ve anlamsızlaştığı postmodern dünyada kelimenin gerçek anlamıyla "**âlim**" olarak diğerlerinden ayrılan Sezgin, İslâm bilim ve düşünce tarihi, coğrafyacılık ve denizciliği benzeri alanlarda "**insan ömrü**"ne sığdırılması güç katkılar ortaya koymuştur.

Diğer bir ifade ile çok sayıda uzmanın katkılarının derlenmesiyle Encyclopedia of Islam'dan

[14] https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/07/08/dunya-capinda-lim-olmasina-hoyratligimizla-katkida-bulundugumuz-deger-fuat-sezgin

daha kapsamlı ve objektif bir yapıt olarak Diyanet İslâm Ansiklopedisi ortaya konulurken, Sezgin benzer bir katkıyı tek başına gerçekleştirmiştir.

Katalogdan ansiklopediye, referanstan tahlile

Sezgin, şahsî gayreti ile Carl Brockelmann'ın Arapça değişik alanlarda kaleme alınmış yazma eserlerin toplu katalog ve kısa değerlendirmesini sunan "**Geschichte der arabischen Litteratur (GAL)**" gibi "**aşılmasının mümkün olmadığı, ancak şerh düşülerek ve eksikler tamamlanarak geliştirilebileceği**" düşünülen çalışmasının yerine geçmekle kalmayarak yeni ufuklar açan bir başeser kaleme almıştır.

Sezgin'in on yedi cildi tamamlanan "**Geschichte des arabischen Schrifttums (GAS)**" eseri, üzerine yoğunlaştığı medeniyete önyargılarla yaklaşan **Brockelmann**'ın (bu önyargılar, Türkçeye "**İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi [1954]**" başlığı altında çevrilen kitapta daha açık biçimde dile getirilmiştir) çalışmasına kıyasla çok daha analitik ve derinliklidir. **Brockelmann**'ın "**katalog**"unu, on yedi ciltte tamamlanmayan bir bilim, din, tasavvuf, edebiyat, coğrafya, seyahatnâme ve tarih ansiklopedisine dönüştüren **GAS**, sadece beş ciltlik (iki ana, üç ek) **GAL**'in hacmini artırmamıştır.

Sezgin olağanüstü bir çalışma neticesinde referans kitabı olmanın ötesine geçerek kaynakların değerlendirmesini yapan, onları yazıldıkları tarihî ve kültürel bağlamlara oturtan ve müelliflerin detaylı biyografilerini sunan ölümsüz bir temel eser hazırlamıştır. Çalışma, Helenistik dönem eserlerinin erken dönem İslâm düşünürleri üzerindeki etkisi benzeri pek çok alanda yaygın kabûl gören tezlerin de sorgulanmasına yol açmıştır. Sezgin bunun ötesinde, "**bilim**"in tarihî gelişimini Batı merkezli bakış açısı ve güçlü Oryantalist önyargılar ile değerlendiren ana akım yaklaşımları da orijinal kaynakları kullanarak sorgulamış ve "**bilim tarihi**" yazımı paradigmalarını değiştirmiştir.

Devlet aklı ve bilim

Sezgin temel yapıtını tamamlayamasa da bu başeserin büyük bölümünü ve pek çok özgün çalışmayı literatüre kazandırmıştır.

Bunların kendisini küresel ölçekte çağımızın en seçkin âlimleri arasına soktuğu şüphesizdir. Bu çapta bir bilim insanının Türkiye'de uzun süre hak ettiği ilgiyi görmemesinin yanı sıra "**sakıncalı**" sınıflamasına konularak işinden atılmış ve ülkesini terke mecbur edilmiş olması ise düşündürücüdür.

Sezgin, 1960 Darbesi sonrasında 147'likler adı verilen "**sakıncalı öğretimüyeleri**" listesine dâhil edilerek İstanbul Üniversitesi'nden ihraç edilmiş ve çalışmalarını Frankfurt'ta sürdürmek zorunda kalmıştır.

Almanya, değişik Arap ülkeleri ve İran'da ödüller, madalyalar ve fahrî doktora dereceleri alan Sezgin'in Türkiye'deki "**sakıncalı**" statüsü kalıcı olmamış, buna karşılık benzer bir ilgiyi kendi ülkesinde görmesi için ileri yaşlara kadar beklemesi gerekmiştir. Bugünden bakıldığında, bir cunta üyesinin "**demokrasiye giderken elbette Beyazıt'tan da geçecektik**" ifadesiyle meşrulaştırmaya çalıştığı kıyım listesine "**kardeş durumu**" nedeniyle dâhil edilmesinin, Sezgin'in dünya çapında bir bilim adamı haline gelmesine ciddî katkı sağladığını vurgulamak mümkündür.

Bizzat Sezgin'in de dile getirdiği bu olgu, Türkiye'den değişik nedenlerle ayrılan akademisyenlerin literatüre en kapsamlı katkılarını neden yurt dışındaki kurumlarda çalışırken gerçekleştirdiklerinin sorgulanmasını da gerekli kılmaktadır. Yaşamı uzun sürmese, Türkiye'de, sınırlı çevreler dışında "**147'liklerden bir doçent**" olarak hatırlanacak olan Sezgin ileri yaşlarda Türkiye'de de fazlasıyla hak ettiği ödüller almış, müzelerin kurulmasına öncülük etmiş ve bâzı eserlerinin Türkçe'ye çevrildiğini görmüştür. Buna karşılık, Almanca yayımlanan, Mısır ve Suudi Arabistan'da Arapça'ya çevrilen başeseri GAS'in Türkçe tercümesinin henüz tamamlanmamış olması Türkiye'nin yaşadığımız çağın sayılı âlimlerinden birisinin katkılarının kendi toplumuna sunulması alanında da yavaş davrandığını göstermektedir.

Sezgin'in temel eserleri ile kuruluşlarına öncülük ettiği enstitü ve müzeler uzun süre araştırmacılarla "**bilim**"in tarihî gelişimini öğrenmek isteyenlere ışık tutacaktır. Bunun yanı sıra, onun yaşam hikâyesinden bilhassa beşerî ve sosyal bilimler alanlarında çalışan akademisyenleri, siyasal eğilim ve değerlendirmeleri üzerinden etiketleyen ve hoyrat biçimde cezalandıran "**devlet aklı**"nın da çıkarması gereken dersler bulunmaktadır. Bu derslerin en önemlisi de böylesi karakuşî mücazâtın, son tahlilde, topluma verilen "**ceza**" olduğu, sonrasında yapılan rehabilitasyonun ise bunun doğurduğu tahribatı ortadan kaldırmadığıdır.

FUAT SEZGİN'İN MİRASI[15]

30 Haziran 2018'de 94 yaşında İstanbul'da vefat eden dünyaca ünlü İslam Bilim Tarihçisi **Prof. Dr. Fuat Sezgin**'in ilimle geçen hayatını ve kaleme aldığı dev eserleri, onunla tanışıp çalışma fırsatı yakalayan genç bilim tarihçisi **Hüseyin Şen** Yeni Şafak Kitap için yazdı.

30 Haziran pazartesi günü, Prof. Dr. Fuat Sezgin'in yaklaşık bir asırlık ilimle dolu bir ömürden sonra Hakkın rahmetine kavuşmasıyla, adeta bir çağ kapandı. Ama Sezgin ardında yeni çağlara yetecek kadar dev bir miras bıraktı. Bu yazımda bilim tarihi kariyerimin içinde daimi bir etken olan Fuat Sezgin'e biraz kişisel penceremden bakıp yakinen tanıma ve çalışma fırsatı bulduğum Hoca ile alakalı hatıralarımdan yola çıkarak onun şahsi ve ilmi bir portresini çizmeye çalışacağım.

Bundan tam 14 yıl önce, aslen bir uçak ve uzay mühendisi olarak bilim tarihine yeni ilgi duymaya başladığım dönemde Fuat Hoca ve Frankfurt'taki enstitüsünün varlığından ilk defa haberdar olduğumda çok büyük bir heyecan hissetmiş, birkaç arkadaş ile derhal Frankfurt'a bir şehir gezisi planlamıştık. Fuat Hoca'yı bir randevu talebiyle aradığımda büyük ısrarıma rağmen sadece 15 dakikalık bir randevu alabilmiştim. Almanya'da bir noel tatili gününe gelen ziyaret gününde, koskoca enstitü boştu ama Fuat Hoca masasının başında çalışıyordu. Kısa bir nezaket tanışmasından sonra bizi koleksiyonu görmemiz için enstitünün alt katlarındaki odaları gezmeye başladık. Yazmaların tozlu sayfalarında gizli kalmış ve odalar dolusu birbirinden ilginç o icatları görünce adeta büyülenmiştim.

[15] https://www.yenisafak.com/hayat/fuat-sezginin-mirasi-3383348

Ziyarete gitmeden önce, enstitünün web sitesinde Fuat Hocanın ürettiği bilimsel aletler hakkında bulunan bilgileri detaylı bir şekilde incelemiştim. Fuat Hoca aletleri daha tanıtmaya fırsat bulmadan ben isimlerini heyecanla söyleyince bana **"Hayret, siz bunları nerden biliyorsunuz?"** diyerek şaşırdığı ifade etmiş, bilim tarihine ve çalışmalarına göstermiş olduğum bu ilgiden mutlu olmuştu.

Her Sene Bir Dil!

Bu gezinin akabinde ise bana zar zor verdiği 15 dakikalık randevu hakkında fikrini değiştirmiş ve tekrar ofisine geçtiğimizde eşi **Ursula Hanım**ı telefonla arayarak ***"Ursula Hanım ben bugün bir saat kadar gecikeceğim, burada bilim tarihine çok meraklı bir Türk genci var"*** demişti. Hocanın, bir Türk gencinin İslam bilim tarihine ve çalışmalarına ilgi duymasından mutlu olması beni çok etkilemişti. Yaklaşık bir saatlik bu ilk enstitü ziyaretinden sonra büyülenerek ayrıldığım bu mekândan ilginç hatıralar haricinde bir de hocanın bana hediye ettiği toplam 1000 sayfalık, 5 ciltlik Almanca **"İslam'da Bilim ve Teknik"** kataloğu ile ayrılmıştım. Enstitüdeki bütün aletlerin bir kataloğu hüviyetinde olan bu eseri, o gece uyumadan saatlerce karıştırmış, böylesine renkli ve kapsayıcı bir bilimsel gelenekten nasıl bu kadar mahrum kalabildiğimizi düşünerek hayıflanmıştım.

Fuat Hoca ile tekrar karşılaşmamız bir sonraki sene bir bilim tarihi öğrencisi olarak olmuştu. **Utrecht Üniversitesi Bilim Tarihi bölümü**nde mastıra başladığımda, bölümde ders veren hocalardan birisi olan **Prof. Dr. Jan Hogendijk**, Fuat Hoca'yı birlikte ziyaret etmeyi teklif etmişti. Fuat Hoca'yla 80'li yıllardan beri tanışan ve dünyanın önde gelen İslam matematik ve astronomi tarihi uzmanlarından **Prof. Hogendijk**, Fuat Hoca'nın enstitüsünü her sene mutlaka birkaç kez ziyaret ediyordu. Fuat Hoca, bu sefer beni bir bilim tarihi öğrencisi olarak görünce çok mutlu olmuş ve birçok kişiye verdiği tavsiyesini bana da tekrarlamıştı: **"Bundan sonra her sene bir dil öğreneceksin!".** Ve yine, geçen seferki gibi, Fuat Hoca'nın enstitüsünden büyük bir kitap koleksiyonu ile ayrılmıştım. Hoca gerçekten çok bonkör bir insandı. Enstitü'de onun yayınlamış olduğu 1200 ciltten -satışta olanlarından- ne zaman birkaç tane satın almak istesem, bana asla para ödetmez, bütün ısrarlarıma rağmen hediye ederdi.

Fuat Hocayla Birlikte Çalışmak

2007'de **Hogendijk** hocamla yine bir enstitü ziyaretinde, orada Fuat Sezgin'i yeni bir müze projesi kapsamında ziyarete gelen bir TÜBİTAK delegasyonu ile karşılaşıp tanışmıştım. Bu tanışmanın neticesinde de, Fuat Hoca'nın tavsiyesi üzerine TÜBİTAK tarafından Gülhane Parkı'nda açılan **İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi**'nin kuruluşunda içerik uzmanı olarak çalışmak üzere davet edilmiştim. Cevaben bu daveti memnuniyetle kabul etmiş ve yaklaşık 6 ay kadar çalıştığım projede, bir müzenin temelden kuruluşunu müşahede etmiştim. İstanbul'un en gözde mekânlarından birisi olan Gülhane'de çalışmak, o sene inanılmaz sıcak bir yaz olmasına rağmen, gerçekten hayatımda yaşadığım en güzel deneyimlerden birisiydi. Fuat Hoca her iki hafta da bir, hafta sonları Almanya'dan İstanbul'a geliyor ve müzenin kuruluşunu yakinen takip ederek gerekli gördüğü yerlerde müdahale ediyordu. Çok farklı bir nesil ve klasik bir ekolden olan Fuat Hoca ile daha yenilikçi, modern yaklaşımları benimseyen genç mimar ve tasarımcıların görüş ayrılıklarını müşahede etmek benim için son derece ilginç

bir deneyimdi. Fuat Hoca yürüyen bir kütüphane olduğu kadar yaşayan bir tarihti. Yetiştiği ve uzun yıllar çalıştığı o ortamın disiplinli çalışma kültürünü temsil ediyordu. Şüphesiz hayatta elde ettiği başarılarının birçoğunu borçlu olduğu, görüşlerindeki sonsuz kararlılığı ve Alman usûlü disiplini, onunla ortak çalışmayı, özellikle genç nesiller için, kolay kılmıyordu. Ama bütün zorluklara rağmen böyle bir projede yer almak ve Fuat Hoca gibi sembol ve kıymetli bir şahsiyetle birlikte çalışmak benim için çok değerli bir tecrübeydi.

Bu projeden sonraki enstitü ziyaretlerimde ***"Ooo bizim kayıp oğul gelmiş"*** diyerek beni karşılaması da şüphesiz hocayla birlikte çalışmamızın getirdiği samimiyetin eseriydi. Hocayı artık bir doktora öğrencisi olarak ziyaret etmem ve özellikle meşhur Osmanlı mucidi ve astronomu **Takiyüddin**'i çalışıyor olmam onu ziyadesiyle mutlu etmişti.

Hocayı enstitüsünde en son 2016 yılının Aralık ayında eşim Nihal ve o zaman 6 aylık olan oğlum Ertuğrul ile birlikte ziyaret etmiştim. Eşime ve oğluma büyük bir teveccüh göstererek onlara ayrı ayrı kitaplar hediye etmişti. Bol bol konuşma ve sohbet etme fırsatı bulduğumuz bu ziyaret esnasında bana Gülhane'de kendi adına kurulan bilim tarihi kütüphanesinden bahsetmiş ve ne kadar mutlu olduğunu şöyle ifade etmişti**:**

"Bu benim en büyük rüyamdı, çok şükür artık gerçekleşiyor, çok mutluyum!"

Yarım asrı aşkın bir zaman ihmal edilmiş olan bu değerli araştırmacımızın artık hak ettiği ilgiyi görüyor olması gerçekten de mutluluk vericiydi.

Sezgin'in Mirası

Biz ülke olarak Fuat Sezgin'i geç keşfettik. Bu keşfi büyük ölçüde sayın Cumhurbaşkanımız Fuat Sezgin'e karşı 10 yılı aşkın bir süredir gösterdiği özel ilgi ve alakaya borçluyuz. Cumhurbaşkanımızın henüz başbakanken bizzat verdiği talimat üzerine Gülhane'de kurulan ve bizzat kuruluşunda görev aldığım müze Fuat Hoca'ya -geç de olsa- yapılan iade-i itibarın başlangıcı oldu. Akabinde Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı'nın kurulması ve **Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi**'nde **Bilim Tarihi Bölümü**'nün açılması gibi önemli gelişmeler yaşandı. Bütün bunlar Türkiye çapında belediyeler tarafından İslam bilim tarihi konusunda başka müze ve sergilerin açılmasında etkili ve teşvik edici bir faktör oldu. Ülkemizde İslam bilim tarihi çalışmaları konusunda güzel gelişmeler yaşanıyor, ama hala olmamız gereken yerde değiliz.

Fuat Hoca'yı bütün dünyaya tanıtan en önemli çalışması, Almanca olarak kaleme aldığı **Geschichte des Arabischen Schrifttums** başlıklı 17 ciltlik eserdir. Şarkiyatçılar arasında kısaca **GAS** olarak bilinen bu eser şarkiyat çalışmalarında bir başyapıttır. Yaklaşık olarak Hicri 430 yılına kadar giden bu eserde, konulara göre İslam medeniyetinde o konuyla alakalı başka dillerden tercüme edilmiş veya özgün olarak yazılmış eserlerden ve müelliflerinden bahsediliyor, ayrıca, eserlerin dünyada hangi yazma kütüphanelerinde nüshalarının mevcut olduğu ve bunların künyelerini veriyor. Çok daha önce Alman oryantalist **Brockelmann**'ın **Geschichte der Arabischen Litteratur** başlıklı eserine bir zeyl olması hedeflenen ama sonuçta çok daha fazlası olan bu eser şüphesiz bir araştırmacının tek başına yazabileceklerinin sınırlarını adeta zorluyor. İnsan gerçekten düşünmeden edemiyor:

Yakın tarihimizde bu kadar cilde sahip, dünya çapında bu kadar tanınan bir başyapıt yazmış olan bir ikinci bilim adamımız var mıdır?

İslam Bilim Geleneğinin Zenginliği

Bu eser haricinde Fuat Hocanın diğer önemli bir katkısı 19. ve 20 yüzyıllarda farklı dillerde yayınlamış olan yüzlerce makaleyi, ki bunların çoğunu temin etmek çok zor, farklı alan ve konulara göre tasnif ederek ciltler halinde yayınlamış olmasıdır. Örneğin **"Matematik ve Astronomi"** mavi cilt kapaklı bir seri olup bu alanda yayınlanan temel makale ve kitapların tekrar basımlarından oluşmaktadır. Bunun gibi **"Doğa bilimleri", "Tıp"** ve **"Coğrafya"** gibi farklı seriler de bulunmaktadır.

Fuat Sezgin'in, tekrar basımlar haricinde bir de tıpkıbasımlar serisi var ki, bu seri de ulaşılması zor olan önemli yazmaların tıpkıbasımlarından oluşmaktadır. Artık günümüzde yazmaların dijital kopyalarına ulaşmak çok kolay ama 5-10 sene öncesine kadar bir yazmanın görsellerini temin etmek çok zahmetli ve zor bir işti ve Fuat Hoca'nın bu tıpkıbasımları çok büyük bir hizmetti.

Son olarak, Fuat Hoca'nın alana önemli katkıları arasında icatların tekrar yapımlarını sayabiliriz. O gerek daha önce yayınlanmış makale ve eserlerdeki tarif ve çizimlerden yola çıkarak gerek kendi araştırmaları neticesinde İslami bilimsel eserlerde tarifi ve çizimleri geçen alet ve icadın tekrar yapımlarını ürettirmiştir. Böylelikle büyük bir koleksiyon oluşturarak İslam medeniyetinde bilim geleneğinin zenginliğini etkileyici ve ikna edici bir şekilde ortaya koymuştur.

Fuat Sezgin, bizlere bıraktığı dev miras ile ismini yıldızlara yazdırdı. Ve bize ne mutlu ki, Fuat Hoca'nın bu dev mirası hem Gülhane'deki İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'nde hem de yeni kurulan Prof. Dr. Fuat Sezgin Bilim Tarihi Kütüphanesi'nde meşaleyi ondan devralacak genç araştırmacıların hizmetinde.

Mazisi olmayanın âtisi olmaz demişti milli şâirimiz.

Artık bilim tarihi alanında dev bir mazimiz var, şimdi sıra âtîyi yakalamakta!

FUAT SEZGİN'LERE KİM SAHİP ÇIKACAK?[16]

Ömrünü İslâm bilimleri tarihine adayan ve bu yolda kalıcı eserler veren Prof. Dr. Fuat Sezgin, 94 yaşında ebedî âleme göçtü. 24 Ekim 1924'te Bitlis'te dünyaya gelen Fuat Sezgin, liseyi bitirip 1943'te İstanbul'a gelmiş.

30 Haziran 2018 tarihinde İstanbul'da vefat eden Prof. Dr. Fuat Sezgin'in hayatı, askerî darbelerin ilim dünyasına indirdiği darbeleri hatırlamamıza da sebep oldu. 27 Mayıs 1960'taki askerî darbeden sonra üniversitelerden **'atılan'** 147 akademisyen arasında Fuat Sezgin de yer almış ve bu sebeple Türkiye'den ayrılarak Almanya'ya, Frankfurt Üniversitesi'nde çalışmaya başlamış. Başka hiçbir şey olmasa bile bu bilgi darbelerin nelere mal olduğunu göstermez mi?

Prof. Dr. Sezgin hakkında yazılan notlara bakıldığında; Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve Almanca da dâhil 27 dili çok iyi derecede bildiği anlaşıyor. Peki, bu hayatını 'İslâm bilimleri'ne adayan bu ilim adamı başta **"Müslüman Türkiye"** olarak **"İslâm dünyası"**nda hak ettiği ilgi ve alâkayı gördü mü? Ne yazık ki bu soruya **'evet'** cevabı vermek kolay değil. Vefatından sonra yazılan bazı Twitter mesajlarında bazı **'ünlü'** isimlerin Fuat Sezgin adını vefatıyla birlikte duymuş olabileceği söyleniyordu ki bunu söyleyenler haksız da sayılmazlar.

Bu vesileyle Yeni Asya Yayınları/Neşriyatı arasında yer alan **"Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi"**ni ve onu hazırlayan merhum ağabeyimiz **Şaban Döğen**'i (1952-2009) rahmetle hatırlamak lâzım. 1984 yılında neşredilen **"Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi"** sahasında ilk ve tek eserdi ve bu eserin sonraki baskılarında (Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1992) Prof. Dr. Fuat Sezgin'e de yer ayrılmıştı.

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in hayatı ilim yolunda ilerlemek isteyenlere de örnek teşkil etmeli. Verimli bir çalışma sonunda eşine az rastlanan eserler ortaya koyabilmiştir.

Bir valizle gitmek zorunda kaldığı yurt dışında, aynı alanda çalışan oryantalistlerin kıskançlıkları ile de karşı karşıya kalan ve asla pes etmediğini dile getiren Prof. Dr. Sezgin, bir açıklamasında şöyle demiş:

"Ben şuna inanmıştım artık. Tüm musîbetler karşısında sadece Allah'a inanacaksın, başka hiçbir şeye değil." (yeniasya.com.tr, 18 Ekim 2016)

[16] http://www.yeniasya.com.tr/faruk-cakir/fuat-sezgin-lere-kim-sahip-cikacak_466628

“Kaç dil bildiğini bilmediğini” de ifade eden Prof. Dr. Sezgin, o tarihte şunları da söylemiş: ***“İslâm bilimleri tarihini yazmak için o alanda yazılı bütün Avrupa dillerini bilmen lâzım. Hepsini öğreniyordum. Mühim olan irade meselesidir. ‘Ben bunu yapacağım’ diyeceksiniz. O kararınızda kalacaksınız. Benim bütün hayatım bundan ibaret. Bir enstitü kurmaya karar verdim. Türk genci olarak bir enstitü kuruyorum kolay bir şey değildi. Üniversitede mücadele ediyordum ben bir müze kurdum, enstitü kurdum. Eğer arkanızda inancınız varsa o sizi yapıcı olmaya itiyorsa çok şeyler başarırsınız. Benim hayatımın sırrı budur.”***

Dünden bugüne gelirsek, sadece Prof. Dr. Fuat Sezgin’le övünmek yeter mi? Önemli olan yeni Fuat Sezgin’ler yetiştirmek ve belki de daha önemlisi bunlara sahip çıkmak olmalı. Fuat Sezgin’in hayatını okuyanların çoğu, **“Keşke vaktinde sahip çıkılsaydı”** demiştir, ama bugün bile onlarca ve belki de yüzlerce “Fuat Sezgin”in olduğu ve onlara da sahip çıkılmadığını bilmiyor muyuz?

Hem yeni Fuat Sezgin’ler yetiştirelim hem de gerçek anlamda sahip çıkalım... Türkiye’nin geleceği buna yeni Fuat Sezgin’lere sahip çıkmaktan geçer.

BİR FUAT SEZGİN VARDI[17]

Fuat Sezgin, 1924'te Bitlis'te doğdu. 1943-51 seneleri arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü'nde, **"İslam Bilimleri ve Oryantalizm"** alanında otorite sayılan Alman bilgin **Hellmut Ritter**'in yanında öğrenim gördü.

1960 ihtilali sırasında 147'ler arasında üniversiteden atıldı. 36 yaşındayken Türkiye'yi terk edip Almanya'ya gitti. Giderken yanına, kıyafetlerinin dışında, iki bavul dolusu fiş ve belge alabildi. Frankfurt Üniversitesi'nde misafir doçent olarak dersler verdi. 1966 yılında profesör oldu. Bilimsel çalışmalarının ağırlık noktası, İslam Kültürünün tabii bilimler tarihi alanıdır.

Profesör Fuat Sezgin; Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve Almanca da dâhil, 27 dili iyi derecede bilmekteydi.

İstanbul'da iken başladığı 7./14. yüzyıldan itibaren gelişen Arap-İslam edebiyatı tarihi çalışmasına devam etti. Böylece **Carl Brockelmann**´ın **Geschichte der Arabischen Literatur (GAL)** adlı eserini tekemmül ettirdi. Onun **Geschichte des arabischen Schrifttums (GAS)** adlı 13 ciltlik eseri böylece ortaya çıktı.

Bu eşsiz eserde özellikle İslam kültüründe tabii bilimler tarihi dikkatle işlenmiştir. Bu eserin işlediği konulardan bir kısmı şöyledir: Kur'an bilimleri, hadis, tarih, fıkıh, kelam ve tasavvuf, Edebiyat / Şiir, Simya, Kimya, Botanik, Ziraat, Matematik, Astronomi, Astroloji, haritacılık.

Müze

Fuat Sezgin görsel malzemenin ve müzeciliğin önemini kavramış biridir. İslam kültür çevresinde yetişen bilim adamlarının buluşlarına, bilimsel alet, araç ve gereçlerine dair yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı 800'den fazla örneği Almanya'da kurduğu müzede sergilenmektedir.

Sezgin'in olağanüstü gayretleri ve çalışmalarıyla ikinci bir müze 2008 tarihinde İstanbul'da açıldı. **İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi**, Gülhane Parkı içerisinde Saray Duvarına bitişik Has Ahırlar Binası'nda yer almaktadır. Müzede astronomi, coğrafya, gemicilik, zaman ölçümü, geometri, optik, tıp, kimya, mineraloji, fizik, mimari, teknik ve harp tekniği sahalarında eserler sergilenmektedir.

Milletimiz geç de olsa F. Sezgin'in değerini anlamıştır. Geçen hafta vefat eden bu büyük âlimin cenazesi Cumhurbaşkanımızın da katıldığı cenaze töreninden sonra, vasiyeti üzere Gülhane Parkı'ndaki müzenin yanına defnedildi. Ruhu şad olsun.

---

[17] https://www.yeniasir.com.tr/yazarlar/mehmet.demirci/2018/07/05/bir-fuat-sezgin-vardi

Tavsiyesi

Ali Vasfi Kurt'tan gelen anlamlı bir hatıra ile bitirelim, Fuat Sezgin anlatır: ***"Kuveyt Üniversitesi'nde bir konferans vermiştim. O sırada kitabımın 6. cildi çıkmıştı. Bir genç sordu: "Siz bu zor kitabı yazıyorsunuz, bize neler tavsiye ediyorsunuz?"***

Ben de ona dedim ki:

1."Gerçek bir züht. Yani dünyanın nimetlerinden feragat edebilmek! Ben belki daha iyi şartlarda yaşayabilirdim, ama otuz yıldan beri evden çıkarken çantama sadece küçük bir ekmek parçası koyarak gidiyorum enstitüme. Enstitüye geldiğimde dolabımdan ufak bir peynir parçası veya bir yağsız reçel çıkarır, onunla öğle yemeğini hallederim. Yani 10 dakikayı geçmiyor benim öğle yemeğim.

2. "Sabr-ı cemil", yani güzel bir sabır.

3. Allah korkusu... Allah'ın bütün hareketlerimizi kontrol altında tuttuğunu bilme şuurunu tavsiye ederim.

Ben bu kitapları yazarken bazen masa başında yorulduğum oluyor. Ara sıra biraz dinlenmek istiyorum. Sonra hemen aklıma şu geliyor:

'Vakit geçiyor vakit! Zaman geçiyor! Kendine nasıl zaman tanıyabilirsin!' diye kendime kızıyorum. Sonra hemen dinlenmeyi bırakır, kendimi yazmaya zorlarım. Yani okuyan, yazan, düşünen bir millet olmalıyız. Bunu tavsiye ediyorum."

ZOR SORULAR[18]

Ve bir hayatı ilmin derinliklerinde arayışla geçiren Prof. Fuat Sezgin vefat etti...

Bilimlerin temelinin **"İslam Bilimleri"**ne dayandığını söyleyen hocasının sözünü dinleyen Prof. Sezgin, 1951 senesinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirip, daha sonra da Arap Dili ve Edebiyatı üzerine doktora yapıyor. 1954'te **"Buhari'nin Kaynakları"** adlı doktora tezini tamamlayarak doçent oluyor.

1960 darbesi olunca **"Zararlı Profesör"** safsatasıyla üniversiteden atılınca Türkiye'yi terk ediyor.

1960-61 yıllarında **Frankfurt Üniversitesi**'nde misafir doçent olarak dersler veriyor...

1966 senesinde profesör oluyor...

***

İstanbul Gülhane Parkı içindeki Has Ahırlar Binası'nda, Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılan **"İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"**yle, Türk insanı onu çok daha yakından tanıma fırsatı buluyor.

Ve bugüne kadar her kim **"Müslümanlar bir şey bulmamıştır..."** diyorsa, Gülhane Parkı'ndaki müzeyi gezerek görüp öğrenebiliyor...

Bilimler Tarihi alanında dünyanın sayılı otoritelerinden biri olan Prof. Fuat Sezgin, **"Müslümanlar medeniyet tarihinde bu kadar ilerledilerse neden şimdi bu kadar gerideler?"** sorusuna karşılık diyor ki:

"Bu çok zor bir soruydu. Cevabı yok, demiyorum ama çok zor bir soru."

Aslında, cevapları belliydi ama kelimelere dökmek zordu... Çünkü Prof. Sezgin hoca tenkit ahlakını da en iyi bilenlerden biriydi...

***

Prof. Sezgin hoca anlatıyor:

"Kuveyt'te bir konferansta öğrencinin biri bana dedi ki: 'Siz bu zor kitabı yazıyorsunuz, bize neler tavsiye ediyorsunuz?'

Ben de kendisine Arapça üç şey tavsiye ettim ve dedim ki:

- Dünya nimetlerinden feragat edebilmek!

- Sabrun cemil, yani, tatlı sabır...

- Ve Allah korkusu."

---

[18] http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehmet-soysal/zor-sorular-2699423/

BOŞ ŞEYLER[19]

Salı günkü yazımızda, aramızdan yeni ayrılan Prof. Fuat Sezgin Hocanın hayat hikâyesinden ilginç notları yazmıştık... Ve daha çok bahsetmeliyiz diye düşünüyoruz... ***"Boş şeylerle uğraşıyoruz. Zamanın Allah'ın bize verdiği büyük bir nimet olduğunu unutuyoruz"*** diyen Prof. Fuat Sezgin diyor ki:

"Bugün Türkler, genelde de Müslümanlar maddeye çok yönelmişler. Maddenin peşinde koşuyorlar, ona ulaşmak için birçok ahlaki prensipleri feda ediyorlar."

İslam coğrafyasındaki lüks düşkünlüğü ve israfın vardığı boyut rakamlarla ortada...

***

Gülhane Parkı içerisinde yer alan müzeyi hemen herkesin gezmesini tavsiye ediyoruz... Prof. Fuat Sezgin Hoca bu müzeye o kadar önem veriyordu ki... Müze için şunları söylüyordu:

"Bu müzeyle, öncelikle Türkler, mensubu bulundukları medeniyetin ne kadar yüksek olduğunu görecekler. Müslümanlarda bir aşağılık duygusu var, Avrupa medeniyetini yanlış tanıma var, oradaki yerini bilmeme var. Bu durumu tasfiye etmiş olacağız."

Ve yine diyordu ki:

"8. yüzyılda yaşamış olan Cabir İbn-i Hayyan diyor ki bize:

'Allah insana kâinatın bütün sır perdelerini yırtacak kabiliyeti vermiştir!' "

***

"Onlar nasıl 10. yüzyıldan 16., 17., hatta ve hatta 18. yüzyıla kadar İslam bilimlerinden buldukları bütün müspet bilimleri aldılarsa, biz de şimdi onlardan almalıyız" diyen Prof. Fuat Sezgin Hoca şu tespitte bulunuyordu:

"Mesela Japonlar, Müslümanlar kadar bilimsel bir geçmişe sahip değilken, müthiş şeyler yaptılar fakat biz hâlâ yerimizde sayıyoruz. Boş şeylerle uğraşıyoruz. Zamanın Allah'ın bize verdiği büyük bir nimet olduğunu unutuyoruz."

Ve devam ediyor:

"Bugünkü Avrupa medeniyeti, İslam medeniyetinin muayyen şartlar içerisinde, muayyen bir devirden sonra, başka iktisadi ve jeopolitik şartlar altında ortaya çıkan devamından ibarettir. Ben Avrupa medeniyetini, bazı âdetleri bir tarafa bırakılırsa, yabancı bulmuyorum."

Pazar günkü yazımızda devam edeceğiz…

[19] http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehmet-soysal/bos-seyler-2701391/

ÇUVALDAKİ MIZRAK[20]

"Bilimler tarihi yeniden yazılmalı" diyen Prof. Dr. Fuat Sezgin Hoca'yla ilgili yazdığımız yazılar üzerine olağanüstü tepkiler aldık...

Kimileri tanıyamamanın verdiği hüznünü anlatıyor, kimileriyse onun yeteri kadar anlaşılamadığını ve anlatılamadığından şikâyet ediyordu...

Youtube denilen dipsiz kuyularda, vakit düşmanımız olan bu adreslerde bazı şarkıların milyonlarca insan tarafından izlenip dinlendiğini gördüğümüzde oldukça şaşırıyoruz...

Anlıyoruz ki dünyanın içinde oldukça kalabalık bir seyirciyiz...

Futbol, basketbol, tenis, yüzme, boks, güreş, voleybol, vs. müsabakalarını seyrediyoruz...

Sinemalarda beyaz perdede film seyrediyoruz...

Televizyonlarda her şeyi seyrediyoruz...

Radyo dinliyoruz...

Tiyatroda sahneyi seyrediyoruz...

Telefonlarda ve bilgisayarlarda iPad'lerde ne bulsak seyrediyoruz...

Olayları ve kavgaları seyrediyoruz...

Gazeteleri okuyarak değil sadece seyrediyoruz...

Kısacası dünyada olup bitenleri seyrediyoruz...

Seyrederek eğleniyoruz, öğrendiğimizi sanıyoruz...

Konferansları, sempozyumları, panelleri ve dersleri ise uyuyarak seyrediyoruz...

***

Fuat Hoca Müslümanların geri kalmışlığını aslında bu seyirci kalmaya bağlıyordu...

Vakit öldürmeye çalışanların sayılarının çokluğuna...

Olağanüstü tembelliğe dikkat çekiyordu.

Bir gün dahi yatarak kitap okumayan ve masasında çalışan Fuat Hoca, bunu lüks düşkünlüğünün çok uzağında bir yerlerde gezinmesine borçluydu...

Oysa İslam coğrafyası **"üç günlük dünya"** dediği halde lüks düşkünlüğüne ve israfa yenik düşmüşlüğe hayıflanıyordu...

[20] http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehmet-soysal/cuvaldaki-mizrak-2702527/

Ve bütün bunların nedenlerini biliyordu ama anlam da veremiyordu...

Bu yüzden her defasında bu geri kalmışlığın nedenleri kendisine sorulduğunda **“Zor sorular”** diyerek umutsuzluğa yol açmak istemiyordu...

Belki bir gün düzelir her şey diyerek...

Çünkü İslam coğrafyası geçinme derdine ve dünyalık toplama derdine düşmüştü...

Ve de zahmetsiz kazançların...

***

Hürriyet Daily News Genel Yayın Yönetmeni Murat Yetkin dostumuz da yazılarımız üzerine bana gönderdiği ***“Fuat Hoca’nın zor soru diyerek cevap vermekten kaçındığı soru, neden sonra çöktü sorusunun cevabını aslında biliyor. Cilt cilt eserinde var cevabı. Ama söylemek istemiyor, söylemesi zor, çünkü söylerse yüzyıllar önce Selçuklu’nun zirveye ulaşıp inişe geçmeye başladığı dönemdeki ikilemi yeniden kurması lazım. Bunu yapamayacak kapasitede değil rahmetli. Ama yapmak istemiyor. Düğüm bir yerde İmam Gazali ile İbni Haldun arasındaki felsefi, ideolojik tartışmadadır. ‘Akli değil, nakli’ ilkesinin İslam dünyasında hâkim olmasından itibaren bilimsel gelişme de (Türkler ve İranlılar, yani Arap olmayanlar dışında siyasi gelişme de durmuş görünüyor. İbni Haldun’un Mukaddime’sinde bahsettiği ‘asabiye’ye yeniden sahip olmaksa yüzde yüz itaatin esas olduğu dünyamızda zor görünüyor. Zorluk budur bence.”***

Notları da gerçekten olayın başka bir boyutundaki derinlik...

Lakin bu zor soruların cevapları da basitti...

Otoritenin olmadığı coğrafyalarda bilim yükselir...

Çünkü bilim otorite dinlemez, itaat etmez.

Bilimin otoriteden bağımsız olduğu zamanlarda İslam bilginleri olağanüstü keşiflere imza attı.

Ve ne zaman otoriter rejimler ülkeleri yönetmeye başladı, bilim oralardan kaçtı...

***

Oysa bilim akli, din ise naklidir...

Kuran ve hadis gibi...

Ama ne zaman bilimi de nakli sürecin içerisine sokmaya çalıştılarsa geri kalmışlık ve yerinde saymışlık başladı...

Yani, çuvaldaki mızrakları çıkartmak gerek artık...

Salı yazımızda devam edeceğiz...

DURAKLAMALAR[21]

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in ardından yazdığımız yazılar üzerine ne kadar konuşsak ve tartışsak konu gittikçe derinleşir.

İslam coğrafyası girdiği iç savaşlar ve duraklamalar yüzünden bugünlere geldi...

Ve aynı hastalıklarına da devam ediyor.

İçeride birliğini ve bir arada yaşamasını kaybetmiş coğrafya dışındaki dünyaya yaranma derdine düşmüş.

Prof. Sezgin Hoca, Avrupa medeniyet ve biliminin bilinenin aksine Yunan medeniyeti olmayıp İslam medeniyeti olduğunu belirterek şunları söylüyor:

"16. yüzyılın sonlarında İslam bilim ve medeniyeti duraklama içine girmeseydi insanlık 20. asırda yakaladığı bilimsel seviyeye 2 yüzyıl önce ulaşırdı. İnsanlık nükleer enerjiyle de 200 yıl önce tanışırdı. Ama atomun daha erken icadı insanlık için iyi mi olurdu kötü mü olurdu bilemem."

***

Ve Almanya'da açılan bir Haçlı Seferleri sergisinde ise Sezgin'in müzesindeki, Haçlı Seferleri sırasında Batılıların Müslümanlardan öğrendikleri buluşlarla ilgili 60 eserin olağanüstü bir yüzleşme olduğunu belirtenler bunun artık günümüz çağında geri kalmışlığa da bir gerekçe olamayacağını söylüyor.

Geçmiş zaferler ve buluşlar üzerine bir dünya kurulamayacağını da...

***

Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi üyeliğe kabul etme ihtimalini zayıf bulan Prof. Fuat Sezgin, İslam bilginlerinin bilimsel buluşlarına dair şu örnekleri veriyor:

- Sinüs: Arapçadaki cib terimi, Latinceye cep manasına gelen sinüs olarak tercüme edilmiş.

- Kimya: Cabir Bin Hayyan, kantitatif ve kalitatif prensiplere dayanan bir bilim olarak kimyayı kurdu.

- İlk rasathane: Bugünkü anlamıyla ilk uzay gözlemevi **Halife Me'mun** zamanında (miladi 9. asırda) Bağdat ve Şam'da birer adet olmak üzere kurulmuş.

- Ekvatorun uzunluğu: Yine **Halife Me'mun** zamanında ekvatorun uzunluğu ilk defa 40 bin kilometre olarak ölçülmüş.

[21] http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehmet-soysal/duraklamalar-2703659/

- **İlk dünya haritası: Halife Me'mun** döneminde 70 bilginden oluşan bir heyet **Batlamyos**'unkinden farkı olmayan enlem ve boylamları, karaları ve denizlere doğru bir dünya haritası çizmiş.

- **Matematik:** 950 yılında **Ebu Cafer el Hazin** adlı matematikçi ve astronom parabol konstrüksiyonu kullanmak suretiyle üçüncü dereceden bir denklemi çözmüş.

- **Astronomi:** 9. asırda Güneş'le Dünya'nın yıllık en uzak mesafesinin sabit olmayıp değişken olduğunu fark eden Müslümanlar yörüngedeki ilerlemenin 12.09 saniye olduğunu saptamış. Günümüzde bu değer 11.46 saniye olarak biliniyormuş.

- **Trigonometri:** 15. asırda yaşayan Alman **Johannes Regiomontanus**'un adını taşıyan trigonometri ilminin kurucusunun, 13. asırda yaşayan **Nasirüddin et Tusi** olduğunu yine Alman matematik tarihçisi **Anton von Braunmühl** ortaya çıkarmış.

- **Coğrafya: El Biruni** 11. asırda dünyanın enlem ve boylam derecelerini 6 ile 40 dakika arasında değişen küçük yanlışlıklarla hesapladı. Bu küçük yanlışlıklar ancak 20. asırda düzeltilebilmiş.

* Tıp: 11. asırda Tunuslu bir tacir olarak İtalya'ya giden, sonradan **Constantinus Africanus** adını alan kişi, **Monte Cassino Manastırı**'na kapanmış.

Ve daha sonra Tunus'a gidip 3 yıl sonra İslam bilginlerine ait 25 tıp kitabıyla **Salerno**'ya dönmüş.

Monte Cassino Manastırı'na kapandıktan sonra kitapları Latinceye tercüme edilmiş...

O kitaplar ya kendi veya eski Yunan otoritelerinin adıyla yayımlanmış...

İtalya, İslam medeniyeti ve biliminin Avrupa'ya aktarılmasında bir istasyon görevi görmüş.

***

Özetle, bilim otorite tanımaz...

Rejimler otoriterleşirse ve bilimi de otoritesi altına alırsa bilim kaçar ve çöker.

Rejimler otoriter olmasına rağmen bilimi serbest bırakırsa bilim orada durur ve yükselmeye devam eder...

İslam coğrafyası ise hâlâ duraklama devirlerinde gezinmeye devam ediyor...

FUAT SEZGİN HOCADAN NE ÖĞRENMELİYİZ?[22]

İslam Bilim Tarihinin babası Fuat Sezgin hocadan öğreneceğimiz çok şeyler var kuşkusuz. Onun yaşam öyküsü davası olan her kişiye nice dersler verecektir.

Neredeyse bir asra merdiven dayayan Prof. Dr. Fuat Sezgin hoca 95 yaşında ebedi yurda Başkan Recep Tayyip Erdoğan, son ve eski Başbakanlar ve milletin omuzlarında uğurlandı.

Bir zamanlar 1960 darbesini yapanlar, Fuat hocayı 147'likler listesine katıp **"Zararlı Profesörler"** ithamıyla İstanbul Üniversitesi'nden atmışlar. Hazinenin değerini bilen o zamanın Alman hükümeti ülkesine davet ederek Fuat hocaya ilim adamına yakışır iltifatlarda bulunmuştu. Burada yaptığı ciddi çalışmalar sonunda Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü ve müzesini kurarak bilim dünyasına yön verecek kalıcı eserler ortaya koyacak çalışmalar yaptı...

Bilim ve medeniyet düşmanı darbecilerin zulümlerine, gurbette adeta sürgün bir şekilde yaşamaya mahkûm edilmesine rağmen hiçbir zaman vatan ve millet sevdasından vazgeçmemişti...

Nerden nereye, halk düşmanı darbeciler o gün Fuat hocaya üniversitede hizmet etme imkânını vermemişler bir bakıma denk görmemişlerdi kendilerine. Şimdi ise o darbecilerin bu vatana denk olmadıklarını halkın içinden olan gerçek vatan evlatları gösterdi.

Darbeyi yapanlar ve o darbeye adı karışanlar hepsi unutulup gittiler. Hepsi ayrı ayrı hem milletin nezdinde lanetlenmekteler, hem de ahirette cezalarını çekecekler... Onlar yüzünden bilimsel çalışmadan uzaklaştırılmaya çalışılan Fuat hoca yoluna devam etmiş, önüne çıkartılan engelleri birer birer aşmış hem milletin gözünde hayırla yâd edilen bir bilim adamı, hem de Allah katında mükâfatlandırılacak bir kul oldu...

Kazanan kim? Elbette Fuat hoca.

Medeniyetimizin seçkin şahsiyetleri arasına girebilen bu nâdide bilim adamının yaşamını ve şahsiyetini gelecek nesillere tanıtmalı, ilmi çalışma yöntemini öncelikle kendimize örnek almalıyız.

Günlük yaşamının 17 saatini sürekli ilmi çalışmaya ayıran farklı bir şahsiyet...

Kendisine sormuşlar "**hocam günde kaç saat çalışırsınız?"**

"Hafta sonu dâhil her gün 7.30'da enstitüye giderim. Günde 17 saat çalışırım. Evden getirdiğim bir parça peynir ve ekmekle öğleni yaparım. Ama biraz tembelleştim 14-15 saat anca çalışabiliyorum..."

Yaşının 95 olduğunu yeniden hatırlayalım...

[22]Doç.Dr.Saim Kayadibi, http://www.milatgazetesi.com/fuat-sezgin-hocadan-ne-ogrenmeliyiz-makale,125386.html

Yine Fuat hocanın talebelerinden birisi şu anekdotu paylaşmış:

"Bir gün enstitüye geç vakit gelmiştim. Saat 16 sularında. Kış günüydü. Kocaman enstitüde hocam ve 2 araştırmacı vardı. Işıklar loş bir şekilde yanıyordu. Karanlık bir odada hocam bir kitaba dalmış durumdaydı. Nazikçe kapıyı tıkladım. Hocam bir tepki vermemişti. Sessiz bir şekilde seslendikten sonra da tepki alamamıştım. Bir adım attım masasına doğru ve tekrar seslendim. Hocam kitabı iki avucu arasına almış sanki harfleri teker teker seçercesine gözleri ile satırlar arasında hızlıca akıp duruyordu. Haddimi aşarak biraz daha sesli bir şekilde seslendim. Tepki yoktu. Bu sefer korkmaya başladım. En son yanına yaklaştım ve elimle omzuna dokundum hafifçe. Bir an ürktü ve "Mehmet!" diye seslendi. Çok mahçup olmuştum. "Ne zamandan beri buradasın" dedi sessizce. "Hocam 2-3 dakikadır, kusura bakmayın bir an endişelendim" dedim.

"Sen hiç kitap okudun mu?" diye sordu kendisi. "Okudum hocam" dedim, tam okuduğum kitapların bir kaçını sayacaktım ki. "Sen kitap okumadın hayatında Mehmet. Kitap okumak ibadet gibidir. Allah'ın rızasını kazanmak, ilim yapmak için okuduğun zaman okumuş olursun bir kitabı. Tıpkı namaza durduğun gibi kendini etrafında olan bitenlerden arındırır, kitabın ruhuna verirsin. Ve tıpkı namaz kılan insana seslenmediğin gibi kitap okuyan insana da seslenmezsin. Bir kenara geçer onun ibadeti bitene kadar beklersin" dedi. Utancımdan ne yapacağımi şaşırdım. Hafif tebessüm etti, ayağa kalktı ve ensemi şefkatle kavradı. "Nasihat ediyorum. Üzülmüyorsun değil mi? Size kitap okumayı unutturdular. İnşaAllah sizin nesliniz yine kitap okuyan nesil olacak Mehmet. Milletin ve İslam âleminin akibeti buna bağlı" dedi."

Fuat hocadan öğreneceğimiz daha çok şeyler ver.

Mekânı cennet olsun..

GURBETTE İZ BIRAKAN ULU BİR ÇINAR: FUAT SEZGİN[23]

Üç senede üç büyük âlim-münevver göçtü dünyamızdan. Halil İnalcık, Şerif Mardin ve şimdi de dünyanın önde gelen tarihçilerinden, İslam ve Bilim Teknoloji Tarihi Araştırmacısı Prof. Dr. Fuat Sezgin…

"Âlimler yeryüzünün kandilleridir. Âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir." hadis-i şerifinin gerçek tahakkuku bu olsa gerek. Çok derin, güçlü bir boşluk bırakır onların ölümü. Yaptıkları o kadar büyüktür ki unutulması da yerlerinin dolması da mümkün değildir. Eğer bu boşluklar tez zamanda dolmazsa biraz daha kuruyacağız, çoraklaşacağız demektir bu.

Vefatını üzüntüyle öğrendiğim bu toprakların büyük bir değeri olan Fuat Sezgin hoca, dopdolu bir ömürden sonra; geriye çok önemli ve çok değerli bir ilmi birikim bırakarak dar'ül bekâ eyledi. Ardında bıraktığı eserleriyle amel defterleri kapanmayacak ve istifade eden herkesin hayırla yâd edeceği mümtaz bir insan olan hoca, 94 yaşında, 30 Haziran 2018 günü rahmeti rahmana kavuştu. Biz hüsnü zanla memuruz. Onun bu dünyada üzerine düşeni fazlasıyla yaptığını düşünüyorum. Mirası kıyamete kadar sadaka-ı câriyesi, mekânı cennet, makamı âli olsun.

Onun ölümü üzere kaleme almış olduğum bu yazının da tanımayanların tanıması için bir vesile olmasını diliyorum. Bilimler Tarihi alanında dünyanın sayılı otoritelerinden olan Fuat Sezgin hocanın dünyada, Türkiye'den daha fazla tanındığını da ifade etmek gerekir.

Türkiye'nin o zorlu şartlarında, Bitlis'ten Frankfurt'a uzanan bir bilim adamının, ilmin zirvesine uzanan yaşam öyküsüne bakacak olursak, 24 Ekim 1924'te Bitlis'te dünyaya gelen Fuat Sezgin, liseyi bitirip 1943'te İstanbul'a geldi. 1943-51 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsünde, ***"İslami Bilimler ve Oryantalizm"*** alanında otorite sayılan Alman oryantalist Hellmut Ritter'in yanında öğrenim gördüğü ve ondan dersler aldığı sırada; Ritter, öğrencilerine hassaten Fuat Sezgin'e çok iyi bir Arapça öğrenmesi gerektiğini ifade etmiş, talebesi Sezgin de onun tavsiyesini emir kabul ederek ibn Cerir et-Taberi'nin tefsiriyle işe başlayarak günde 15-18 saat çalışıp, 6 ay gibi kısa sürede soluksuz bir çalışmayla, 30 ciltlik Taberi tefsirini çok rahatlıkla bir Türkçe metin gibi okuyup anlamaya başlamıştı. Kendi ifadesiyle: ***"Başlangıçta hemen hemen hiç anlamadığım bu tefsiri 6 ayın sonunda gazete gibi okuyordum."***

Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve Almanca' da dâhil 27 dili çok iyi derecede bilen Sezgin'in, dil literatürünün o günlerde atılan bu temelle ve gösterilen bu gayretle olduğunu görüyoruz.

Hocasının bilimlerin temelinin, ***"İslam Bilimleri"***ne dayandığını söylemesiyle bu alana yönelen Sezgin, 1951 senesinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde doktora yaptı.

[23] Hanife Döner, http://www.erzmedya.com/gurbette-iz-birakan-ulu-bir-cinar-fuat-sezgin-7322

1954'te Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, ***"Buhari'nin Kaynakları"*** adlı doktora tezini tamamlayarak doçent oldu. Bu teziyle o, hadis kaynağı olarak İslam kültüründe önemli bir yere sahip olan Buhari'nin, bilinenin aksine sözlü kaynaklara değil, ***"yazılı kaynaklara dayandığı"*** tezini ortaya attı. Bu yazılı kaynakların, İslam'ın erken dönemine; hatta 7. yüzyıla kadar geri gittiğini ortaya koydu. Söz konusu tez, Avrupa merkezli oryantalist çevrelerde hala tartışma konusudur.

Fuat Sezgin, 1960 Darbesi sonrasında, **"Zararlı Profesör"** safsatasıyla **147'likler** adı verilen **"sakıncalı öğretim üyeleri"** listesine dâhil edilerek İstanbul Üniversitesi'nden ihraç edilir.

Böylelikle 1961 senesinde, 36 yaşındayken Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldı.

1960–61 yıllarında, Almanya'ya giderken yanına, kıyafetlerinin dışında, sadece iki bavul dolusu fiş ve belge alabildi. Önce Frankfurt Üniversitesi'nde misafir doçent olarak dersler verdi.

1966 senesinde profesör oldu. Bilimsel çalışmalarının ağırlık noktası, **"Arap-İslam Kültürü"** nün, **"Tabii bilimler tarihi alanı"**dır.

1961 senesinde fişlerle başladığı çalışmaları, zaman ilerledikçe ona ün kazandırdı.

Rahmetli Prof. Fuat Sezgin, gittiği Almanya'da dünyanın en büyük İslam Bilim Tarihçisi oldu. Oryantalistlerin bütün tezlerini yerle bir eden bilimsel çalışmalarıyla bu alanın otoritesi haline geldi. 1978 senesinde **"Kral Faysal"** ödülünü kazandı. Bu vesileyle Arap dünyasının devlet adamlarıyla tanıştı ve aklından geçen büyük projeyi onlara aktarma imkânı buldu. Düşüncelerinin destek görmesiyle, Fuat Sezgin, 1982 senesinde, **J.W.Goethe Üniversitesi**'ne bağlı **Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü**'nü ve 1983'de de buranın müzesini kurdu. Bu Enstitünün direktörlüğünü uzun süre yürüttü.

2008 yılında İstanbul Gülhane Parkı Has Ahırlar binasında 700 eserin sergilendiği **''İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesini''** kurdu. Prof. Dr. Fuat Sezgin'in öncülüğünde kurulan bu müzede üstün nitelikli eser ve ortaya konan özgün çalışmalardan dolayı kurum statüsünde **Kültür ve Turizm Bakanlığı 2016 Özel Ödülü**'ne layık görüldü.

Enstitü'ye bağlı olarak kurduğu ve çok emek verdiği müzede, Müslüman bilginler tarafından yapılmış aletlerin ve bilimsel araç ve gereçlerin, yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı örneklerini sergilemektedir.

2008' de Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılan **"İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesiyle''Türk** insanı onu çok daha yakından tanıma fırsatı buldu. Müslüman bilim adamlarının buluşları, halen müzede sergilenmektedir.

Fuat Sezgin'in vasiyeti doğrultusunda da cenazesi, müzenin yanına defnedilmiştir.

Bilvesile hocanın emekleriyle Gülhane parkında tesis edilen bu müzeyi gezmeyi ve hocanın da kabrinde dua etmeyi buradan herkese tavsiye ederim.

Buraya kadar yazdıklarım bilinen ve akademik bilgiler. Ya hocanın asıl bize öğrettikleri?

Merhumun ilim anlayışı, ilme yaklaşım edebi, sabrı, geçici şeylerden olabildiğine beri duruşu, gayreti, azmi, hayreti örnek almak için tam da karşımızda durmaktadır. Her şeyden önce Fuat Sezgin hocanın en önemli katkısı, Müslümanların bilime katkısını açığa çıkarmasıdır. ***''Modern dünyanın gelişimine, İslâm dünyasının katkısını sıfır diye biliyorduk. Bu, İslâm ilimleri târihini öğrenmem için kırbaç rolü oynadı. Bütün dünyayı terk ederek, gece gündüz bunun için çalıştım.''***

Kadim geçmişimizi, o dönemde yaptığımız muazzam icat ve eserleri bir arkeolog hassasiyeti ile bulup tekrar gün yüzüne çıkardı. Hocanın ömrü boyunca tüm meşgalesi, oryantalist saldırılar ile özgüvenleri yerle bir edilen Müslümanlara "Siz büyüktünüz" mesajını bilim tarihinden ispatlı olarak vermekti. Batılı bilim tarihine meydan okudu. Bunu başardı da.

Kibirli Batı-merkezli bilim dünyasına İslam medeniyetindeki köklerini gösterdi. İslam'ın ilerlemeye engel değil destek olduğunu savunan büyük dava adamı, **''Batı uygarlığı, İslam Medeniyeti'nin çocuğudur.''** Ve **"Başarılı olabilmek için her şeyden önce aşağılık duygusundan sıyrılmak gerektiğini, bu duygunun Türk milletini bir kanser gibi kemirdiğini düşünüyorum."** Diyerek asla batı karşısında komplekse girmedi.

Tespitine hayran kalmamak elde değil.

Ömür sermayesini har vurup harman savurmadan yaşadı.

Her şey batı sayesinde imiş, biz hep cahilmişiz, sanan kişilere Alman hocasının yönlendirmesiyle hakkı gösteren Fuat Hoca'ya:

-Günde kaç saat çalışırsınız? Diye sorulduğunda :

–Hafta sonu dâhil her gün 07:30'da enstitüye giderim. Günde 17 saat çalışırım. Evden getirdiğim bir parça ekmek ve peynirle öğleni yaparım. Ama artık biraz tembelleştim, 14-15 saat ancak çalışabiliyorum."

"Benim çalışma yılım 365 gündür. Haftam 7 gündür. Ben cumartesi, pazar günü bile sabah saat 07.30'da enstitüdeyim. Bilim insanlarından buna yakın çalışma isterim. Eğer böyle yapamazsak modern cumhuriyetimizi, modern ülkemizi kalkındıramayız.''

Geceleri uyumadı. Adeta uykuyu kendisine yasaklayarak yaşadı. Günde 17 saat çalıştı. 27 dil öğrendi. 400 binden fazla cilt kitabı inceledi. İslam Bilimler Tarihini yazdı. Binlerce öğrenci yetiştirdi. Açtığı müzeler ve yaptığı araştırmalarla ilim dünyasının İslam coğrafyalarındaki köklerini ortaya koydu.

Çağımızda yaşayıp çağın ötesinde olan Fuat Hocanın vefatı ertesinde yazılıp çizilen bazı şeyler, Hocanın ***"İslam medeniyetinin büyüklüğünü kendi insanımıza anlatmak, Batılılara anlatmaktan daha zor"*** şeklindeki sözüne haklılık kazandırıyor. Bu millet asla bilim ve kültür fakiri değil, sadece zenginliğimizin farkında değiliz. Bu yüzden daha çok işimiz var.

Cumhurbaşkanımız, Prof. Dr. Fuat Sezgin'in cenaze töreninde yaptığı konuşmada, ***"2019 yılını inşallah Profesör Doktor Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Yılı olarak ilan edeceğiz.''*** dedi. UNESCO'nun da 2019 Yılını Merhum Prof. Dr. Fuat Sezgin yılı ilan etmesini çok isterdim. Aynı zamanda uzun dönem hocanın yanında bulunan, onunla çalışan kişilerin şahsi hatıraları muhakkak bir kitap çerçevesinde toplanmalı. Bazı anekdotlar sayfalarca kitaptan daha öğretici olabiliyor çünkü.

Böylelikle, Âlimin ölümü âlemin ölümüne değil, geriye bıraktığı eserlerin bir neslin ihyasına, dirilişine vesile olabilecektir.

FUAT SEZGİN'İN HATIRLATTIKLARI[24]

Eserleri beş yüz yıl sonra bile referans olacak olan Fuad Sezgin (24 Ocak 1924 Bitlis-30 Temmuz 2018 İstanbul) hocaya Allah rahmet eylesin. 27 Mayıs 1960 darbesini yapanlar, onu 147'likler arasına katıp İstanbul Üniversitesi'nden atılınca Almanya'nın daveti üzerine oraya gitti ve o kalıcı eserlerini orada yayınladı.

Darbeciler onu üniversiteden atmasalardı, bu eserler yazılmayabilirdi. Hatta 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980, 28 Şubat 1997 darbelerinde paşalar, onu da üniversite gardiyanı olarak kullanmaya kalkabilirlerdi.

Üniversite kapısında başörtülüleri kovalama, ikna odalarında, beyin kirletme görevi verebilirlerdi. Başınıza ne gelirse gelsin, hiçbir zaman kötümser olmayın.

Gül, dikenler arasından güler,

Kolaylık, zorluğun arkasından gelir,

Gündüz, geceyi izler,

Yokuşun ardından iniş görünür.

[24] Mahmut Toptaş, https://www.milligazete.com.tr/makale/1615336/mahmut-toptas/fuat-sezginin-hatirlattiklari

Fuat Sezgin Hoca'nın ardından…[25]

Fuat Sezgin Hoca İslam Bilim Tarihi'ne yönelik hamle çapından iş ve hizmetler üreterek görevini tamamladı ve geriye salih ameller, sadaka-i cariyeler bırakarak **'dâhili sur'**da, banii olduğu **Gülhane İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi**'nin bahçesinde basübadelmevti beklemeye başladı.

Ülkemizin yetiştirdiği en önemli âlimlerden, İslam Bilim Tarihi duayeni Prof. Dr. **Fuat Sezgin** Hakk Teâla'nın **"irciî"** emrine **ittiba** ederek geçtiğimiz günlerde Gülhane Parkı'nda ebediyet âlemine sırlandı.

Şüphesiz her insanın dünyaya gönderilişinin bir amacı vardı. Akil olan insan söz konusu amacı, kendisiyle ilgili biçilmiş misyonu arayıp bulurdu. Hocamız dahi öyle yaptı, İslam Bilim Tarihi'ne yönelik hamle çapından iş ve hizmetler üreterek görevini tamamladı ve geriye salih ameller, sadaka-i cariyeler bırakarak 'dâhili sur'da, banii olduğu Gülhane İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'nin bahçesinde basübadelmevti beklemeye başladı. Fuat Sezgin hocamıza rahmeti vesile kılarak bir vefâyat dosya hazırladık. Dünya Bülteni ailesi olarak hocamıza rahmet; ailesine ve sevenlerine baş sağlığı diliyoruz.

Oldukça Yoğun Bir Çalışma Temposu Vardı

Prof. Dr. A. Kerim Kar, Marmara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Akif Eyler ile birlikte rahmetli **Prof. Dr. Fuat Sezgin** ile ilk tanışmamız, Gülhane Parkı'nda açılması üzerinde düşünülen müzenin kurulma aşamasında oldu. Rahmetli Hoca'yı gazetelerden biraz tanıyorduk. Müzenin kurulum safhasında 2006 yılında, o zamanki TÜBİTAK Başkanı **Prof. Dr. Nüket Yetiş**'in bizi görevlendirmesiyle, kişisel olarak da tanışma fırsatımız oldu. Frankfurt'taki müzeyi ziyaret edip detaylı incelememiz istenmişti. Rahmetli hocamızdan randevu alındı. Bir sabah uçakla Frankfurt'a gittik. Havaalanından doğrudan Enstitüye gidecek ve ziyaretten sonra dönecektik. Hoca ile ilk defa tanışacaktık. Sahaflar Çarşısı'ndaki hat levhalardan çerçeveli bir Besmele tablosu aldım. Eminönü'ndeki Hacibekir'in en eski satış yerinden iki tane birer kiloluk lokum aldım.

Havaalanından Enstitüye gittiğimizde hoca çoktan gelmiş, çalışıyordu. Sekreteri geldiğimizi söyleyince hemen yanımıza geldi ve bizi içtenlikle karşıladı. Selam ve hürmetlerimizi sunduktan sonra, odasında bize kahve ikram etti. Sayın hocam dedim, ***"bu ilk karşılaşmamıza besmele ile başlayalım"*** diyerek getirdiğim tabloyu takdim ettim. Arkasından ***"hem aileniz hem de Enstitü ve müze çalışanlarınız için diyerek"*** lokum paketlerin takdim ettim. Hoca memnun oldu ve bizimle 40 yıllık dost gibi, hayat hikâyesini, yaptıklarını ve İstanbul için yapmak istediklerini bir bilim adamının detayıyla ve dikkatiyle kısaca anlattı.

[25] İbrahim Ethem Gören, https://www.dunyabulteni.net/kultur-sanat/fuat-sezgin-hocanin-ardindan-h425606.html

1960'larda İstanbul Üniversitesi'nden 147'ler denen grup içinde uzaklaştırıldığı zaman çok büyük üzüntü ve hayal kırıklığı yaşadığını anlattı. Frankfurt'a gelip, misafir öğretim üyesi olarak çalışmaya başladığında, bir gün üzüntülü bir durumdayken, aklına birdenbire bir fikir geldiğini söyledi. ***"'Bu benim başıma gelenlerde mutlaka Allah'ın bana söylemek istediği bir şey var. Onun için beni buraya sürgün etti. Belki de ben buraya görevlendirildim' diyerek bütün gücümle çalışmaya başladım"*** dedi. Hatta, son 17 yıldır Frankfurt'a yakın bir kasabada oturduğunu, ama eşinin sabahları kendisini Enstitüye getirip akşam aldığını ve bu süre içinde kasabayı hiç gündüz gözüyle görmediğini söyledi. Öyle bir yoğun çalışma temposu vardı.

İstanbul Üniversitesi'ndeyken, hocası **Prof. Ritter**'in kendisine her sene bir lisan öğrenmesi gerektiğini söylediğinden bahsetti ve bize kaç lisan bildiğimizi sordu. Akif Bey, Harvard Üniversitesi'nde mühendislikte doktora yaparken Arapça öğrendiğini söyledi. Ben de Arapçayı okuyabildiğimi fakat çok az anladığımı söyledim. Henüz geç değil dedi.

Kahveleri içerken zaten İslam Bilim ve Teknoloji Tarihini bize hızlı bir şekilde anlatıyordu. Sonra bizi müze olarak kullanılan iki katlı kısma götürdü. Hoca merdiven boşluklarında boşluk bırakmamıştı. Her yer posterler, eski eser resimleri, haritalar ile doluydu. Hoca üst kattan başladı. Her aletin başında, o aletin tarihini, icat edenin hangi daha önceki icatlardan esinlendiğini, aletin nasıl çalıştığını anlatıp aleti çalıştırıp gösterdi. Beş asırlık İslam Bilim ve Teknoloji Tarihini bize uygulamalı olarak birkaç saatte anlatmaya başladı. Rahmetli hoca o kadar güzel anlatıyor, bağlar kuruyordu ki zamanın nasıl geçtiğini farkına varmıyorduk. Bir aralık saatime baktım iki saati geçmişti. Akif Bey'e, ***"Hoca yorulmuştur, biraz dinlenmesini rica edelim"*** dedim usulca. Sonra, ***"hocam yoruldunuz, biraz dinlenseniz"*** dedim. Hoca da bana dönerek, ***"kusura bakmayın, siz yoldan geldiniz, yorulmuşsunuz"*** diyerek bizi enstitünün mutfağına götürüp, portakal suyu ikram etti. ***"Biraz dinlenin"*** dedi, ama kendisi oturmayınca biz de oturamadık. Hoca kendini kaptırmış, anlatmaya devam ediyordu. Sonra tekrar müzeye döndük. Uçağımızın saatini sordu. Öğrenince, ***"merak etmeyin sizi yetiştiririz"*** dedi. Merdivendeki posterleri ve haritaları da bu arada detaylı olarak anlatarak tekrar müze kısmına götürdü. İki saat daha bize verdiği uygulamalı derse devam ettik. Bu kadar kısa bir sürede, müzenin içeriğini kurucusundan detaylı olarak dinleyince, İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi konusundaki böyle bir müzenin İstanbul'da kurulmasının ne kadar elzem olduğu, en azından, benim kafama dank etti. Hoca İstanbul'da kurulacak müzeyi, ilkokullardan başlayarak tüm çocukların görmesini istiyordu***. "Çocuklar hangi medeniyetin üyesi oldukların bilmeli"*** diyordu. ***"Ortaçağın karanlık olmadığını bilmeleri lazım"*** diyordu. Bunun aracı ise müzede görerek öğrenmeleri olacak diye seviniyordu. Zamanımız daralınca, rahmetli hoca bizi taksi ile, ***"İstanbul'da görüşelim"***, diyerek hava alanına yolcu etti. İstanbul'da Gülhane Parkı'nda kurulması planlanan yeri ziyaret ettiğinde de en küçük detayları bile kaçırmadan, gerektiğinde mimar **Hilmi Şenalp** ile gerektiğinde bakanla uzun müzakerelerde bulunarak, müzenin amacını yerine getirmesine çalıştı. Umarım, müzeyi ziyaret eden çocuklar, müzeyi gezdikten sonra, müzenin önünde ebedi uykusuna yatan rahmetli hocamız Prof. Dr. Fuat Sezgin'in yaptıklarını hatırlayıp, ruhuna bir Fatiha okurlar.

Yorulmak Nedir Bilmedi

Prof. Dr. Akif Eyler, Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

21 Aralık 2006: Prof. Fuat Sezgin ile Frankfurt'ta tanıştık. O sabah Prof. A. Kerim Kar ile yola çıkmıştık, öğlen olmadan Enstitüye vardık. Fuat Hoca bizi çok iyi karşıladı, tanışma faslında çay kahve ikram etti. Kerim Hocanın aldığı güzel levhayı ***"Bismillah ile başlayalım"*** diyerek takdim ettik. Ardından, hiç oturmadan ve ara vermeden müzesinin 14 odasını gezdirdi ve bilgi verdi. Müze olarak belediyenin tahsis ettiği Gülhane Parkındaki binanın planlarını yanımızda getirmiştik, onları inceledik ve müze hayalimiz o gün hakikat olmaya başladı. Daha sonra müzenin açılışına kadar, Fuat Hoca ile defalarca karşılaştık. Her seferinde aynı heyecanı gözledim.

16 Ocak 2007: Topkapı Sarayında Fuat Sezgin Hoca ve T.C. devletinin muhtelif makamları (Bakanlık, TÜBİTAK, TÜBA ve Belediye) arasında resmi anlaşma yapıldı ve protokol imzalandı. Fuat hoca çok iyi bir günündeydi, meğer eşi **"Sabırlı ol, Fuat"** demiş... Hoca yorulmak/acıkmak nedir bilmiyor, akşama kadar sadece bir kere yerinden kalktı, devleti temsil eden bir düzine kişi ile iletişimi sürdürdü... Bir gün sonrası için Başbakan'dan randevu alınınca pek sevindi.

Bir toplantı sonrasında Galata Köprüsünden geçerken arabayı durdurmamı rica etti. Arabadan indi ve balık tutanların arasında birkaç dakika durup manzarayı seyretti. Döndüğünde gözleri dolmuştu, bana şunları söyledi: ***"Akif Bey, 1961 başında buradan Boğaz'a bakıyordum. Üniversiteden atılmıştım, ertesi gün Almanya'ya gidecektim. Bu manzarayı bir daha görebileceğimi hiç sanmıyordum."*** Hakikaten, Türkiye'ye gelebilmesi için çok uzun yıllar geçmesi gerekiyordu.

Yine başka bir toplantıdan sonra Vaniköy'de çay içmeye gittik... ***"Akif Bey, Boğaz'da çay içmenin bana ne ifade ettiğini siz bilemezsiniz"*** dedi. Sonra bu sözünü biraz açıkladı: 1961 yılının Mart ayında Galata Köprüsünden şehre bakmış, ***"Ya Rabbi, bu güzellikleri bir daha görebilecek miyim?"*** demiş. Çünkü ertesi gün, arzusu dışında Almanya'ya, bilinmezler dünyasına göç ediyormuş.

Gülhane Parkındaki İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesine yönelik çalışmalarımızı kronolojik olarak anlatmak isterim. 24 Eylül 2006 günü Gülhane'ye ilk defa gittik ve tahsis edilen binayı yerinde inceledik. Mimar Hilmi Şenalp ile 19 Aralıkta Gülhane'de, Fuat Sezgin ile yukarıda anlattığım gibi, 21 Aralıkta Frankfurt'ta tanıştık.

İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesinin kuruluşuyla ilgili 16 Ocak 2007 tarihinde Protokol imzalandı. Kısa bir süre sonra 17 Şubatta TÜBİTAK'ta misyon çalışması, 12 Martta Bakan **Attila Koç**'un katılımıyla ikinci misyon toplantımız gerçekleşti. 6 Nisanda Kuala Lumpur'dan ilk parti geldi. 13 Nisanda Gülhane'de eylem planını oluşturduk. 27 Nisanda yürütme kurulumuzu topladık. 31 Mayısta Frankfurt ve Kahire'den ikinci parti geldi. 2 Haziranda Gülhane'de kutular açıldı ve gelen malzemeler ilgili salonlara yerleşmeye başladı. 16 Haziranda klimalar söküldü, binalar boyandı. 9 Temmuzda müzenin iki salonunun resmi açılışı yapıldı. 19 Temmuz ve 6 Ağustosta değerlendirme toplantıları yaptık. 8 Eylülde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, İBB Başkanı Kadir Topbaş, TÜBİTAK Başkanı Nüket Yetiş ve

Fuat Sezgin Hoca ile toplantı yaptık. Ertesi gün, beş saatlik bir yürütme kurulu toplantısı gerçekleştirdik. 24 Mayıs 2008 tarihinde müzenin halka açılışı gerçekleşti.

Fuat Sezgin Hoca'ya Veda Ederken

Dr. Bekir Cantemir

Mehmet Genç Hoca'yla vicahi olarak ilk tanıştığımızda, muhabbetin ilerleyen safhalarında; **'Türkiye akademilerinde ilim yapacaksan önce seni üniversiteden atarlar, atamıyorlarsa dekan ya da rektör yaparlar veya sana danışmanlık verirler'** demişti. Mehmet Hoca'yı tanıyanların bileceği gibi, burada amacı kimseyi tahkir etmek değildir. Amacı ülkemiz üniversiteleri için küçük bir nazire yaparak; işimizi iyi yapmamız gerektiğine dikkat çekmektir.

Fuat Sezgin, **Mehmet Genç**'ten on yıl önce 1924 yılında doğmuştur. İstanbul Üniversitesi'nde Hitler'den kaçan Yahudi hocalardan da dersler alarak mezun olmuştur. Fuat Hoca ile telefonla konuşma ve **Geschichte des Arabischen (GAS)**'ın çevirisi için yaptığım sunumda farkında olmadan anlattıklarımın kendisine dinletilmesi şeklinde karşılaşmalarım oldu. **Sefer Turan**'ın yaptığı söyleşi kitabı ile hayatı hakkında daha detaylı bilgi edinebildiğim hocanın Türkçeye de çevrilen beş ciltlik **'İslam'da Bilim ve Teknik'** adlı eserini okuduğumda hayranlığıma, imrenme duygusu da eklenmişti.

Fuat Sezgin, tabir-i caizse; **'Büyük adam'** olmak için gerekli her şeyi yapmıştı. Alman hocasının yönlendirmesi ile yaz tatili ve sömestrde Arapçayı çözen, menkıbevî olmayan **'gerçek'** bir adamdı. Pek çok alanda eserlerine rastladığım gibi, Hadis Usulü okumalarında da Fuat Hoca'ya rastlamıştım. Bu haliyle hoca, modern akademide interdisipliner olmayı becermenin güzel bir örnekliğini ortaya koymuştu.

Mehmet Genç'in az önce bahsettiğim sözüne dönecek olursak; Fuat Sezgin 60 darbesi ile üniversiteden atılarak Türkiye'nin büyük adamlarından biri olma yolunda bir nebze daha öne çıkmıştı. Üniversiteden atıldıktan kırk yıl sonra bile ülkesinde akademide, entellektüeller ve popüler kültürde kendisi ile karşılaşabilmek oldukça güçtü.

Siyaseten katledilen Fuat Hoca'nın Türkiye ile barışması yine siyasetle mümkün olmuş ve 2000'li yılların başında, Gülhane'de açılan müze ile sonuçlanan ülkesine geri dönüş süreci başlamıştır. Bu süreçte beş ciltlik eseri Türkçeye kazandırılmış ve ülkesinden ayrılmak zorunda kalan âlim zat, bu kez ülkesinde şânına yakışır bir şekilde ağırlanmıştır.

İslâm'ın tarihini Hz Âdem'den başlatan birisi olarak, insanlığın tarihini de İslâm tarihi olarak görüyor ve okumaya çalışıyorum. İlk insan veya insan toplulukları yaratılmış ve dünyada bir hayat sürmüştür. İnsanlık tarihi içerisinde, bilim ve teknoloji el değiştirmiş, tüm halkların sosyal, kültürel ve teknolojik sürece katkıları ile insanlık bugünkü seviyesine gelmiştir.

İlim, Sanat Ve Sermaye Ürkek Bir Kuşa Benzer

İlim, sanat ve sermayeyi hep ürkek bir kuşa benzetmişimdir. Bunları tutmasını bilen milletler yuvalarını yaparlar. Böylece ilim, sanat ve sermaye kendi değerini orada bulacak şekilde nevş-ü nema eder. Tıpkı Fuat Hoca'nın hayatında gördüğümüz gibi, siz ilime sahip çıkmazsanız ilim uçar, Frankfurt'ta hayat bulur.

İslâm bilim tarihini de bu metotla okumaya çalışıyorum. **Hz. Muhammed (sav)** sonrası vahyi bilgi ile yeniden buluşan insanlık, son Müslüman halka olarak dünya tarihinde bir yenilenme başlatmıştır. Dönemin iktidarlarından ve toplumlarından devir aldıkları siyasi, ekonomik, kültürel ve ilmî geleneği tercüme ederek, kendi dünya görüşleri ile yorumlamışlar ve dünya tarihini değiştirmişlerdir. Kısaca aldıkları insanlık birikimini daha geliştirmişler, Müslümanların bu enerjileri bittiğinde ise bu melekelerini başka toplumlara devretmişlerdir.

Fuat Sezgin Hoca'nın büyüklüğü burada devreye girmektedir. İslâm tarihinde, Müslümanların ilmî geleneğini farklı disiplinlerde okuyarak günümüze taşıma konusunda büyük bir adım atmıştır. Bu adımı atarken de İslâm Bilim Tarihi geleneğini kendisine ulaştıran Oryantalist geleneği dışlamamış ve kendisini bu zincir içerisine eklemiştir. Gülhane'de açtığı müzeyi gezdiğimizde İslâm Bilim Tarihinde üretilen âletlerin yanında Oryantalist âlimlerin heykellerine de rastlamamızın sebebi budur. Ülkemizde bilim tarihi anlatısı ve algısında, en azından ben bu şekilde anlıyorum, sanki Müslümanlar bilimi kendinden önceki insanlık geleneğinden almamışlardır. Oysaki ilmî gelenek Hz Âdem'den bu yana elden ele dolaşmaktadır. Sonrasında Müslümanlar, hayatın ritmini gaip ettikçe ilmî gelenek başka coğrafyalarda nevş-ü nema bulmuştur. Bu süreci de **"Batılılar bizden çaldı"** şeklinde algılamayı doğru bulmamaktayım. Avrupalı bilim adamlarının referans sistematiği uygulamadıkları ve Müslüman âlimlerden devraldıkları ilmî geleneği inkâr ederek kendilerine ait kılmaya çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Kuran-ı Kerim'de küfür, gerçeğin üzerine örtmek olarak da tanımlanır. Avrupalı ilim adamlarının bu küfür haline; **"ilmî bizden aldınız, aslında kökü bizdeydi şeklinde"** takıntısıyla değil, tıpkı ilk dönem Müslüman âlimleri gibi, işimizi iyi yaparak, tevhîdî dünya görüşü ile bilgiyi yorumlayarak cevap verebiliriz.

Bilgiyi Putlaştırmadan İhyâ Etmeliyiz

Fuat Sezgin, Avrupalı ilmî gelenekle; ilmî usullerle mücadele yolunu seçmiş ve büyük bir geleneği bize miras bırakmıştır. Ama ben Fuat Hoca'nın bıraktığı mirasın, yorumlanarak geliştirilmesi yerine saygı adına putlaştırılarak hayatın dışına itilmesinden endişe duymaktayım. İslâm Bilim Tarihi geleneğini bize aktarıp yazma eser kataloglarını disiplinlerarası yöntemle bizimle yeniden buluşturduğu GAS adlı eserini Türkçeye çevirememek bizim açımızdan büyük bir utanç vesilesi olmalıdır. Buradan yola çıkarak; tıpkı kendisinin yaptığı gibi bilgiyi putlaştırmadan anlayarak yorumlama geleneğini ihyâ etmeliyiz. Dilleri putlaştırmamanın ne demek olduğunu, bildiğim kadarıyla, 27 dilde okuma yeteneğini kazanacak kadar özgüvenle bize anlatan bu âlimden öğrenmeli ve Almanca olan mezkûr eseri hızlı bir biçimde Türkçeye kazandırmalıyız. Ayrıca, bunlar yapıldığında sadece popüler alanda bir sayfa açılacağını bilmeliyiz. Çünkü bilim tarihi uzmanları yine yazmaları Arapçasından okuyacak, bilim tarihinde ilerlemek isteyenler iki yüz yıldır bu işe emek vermiş Alman geleneği ile yüzleşmek zorunda kalacaklardır.

Fuat Sezgin; bir asra yaklaşan ömrü ile bana; dil öğrenmek nedir, bir insan ne kadar dil öğrenebilir, ilim nedir ve bir insan kaç bilim dalında bu kadar vukûfiyet sağlayabilir dersini hayatı ile öğretmiş büyük bir âlimdir. Âlimin ölümünün âlemin ölümü olduğunu bize tekrar hatırlatan bu büyük adama mekânın cennet olsun diyorum. Büyük İslâm âlimleri ile cennette yollarının kesişmesini niyaz ediyorum.

Fuat Hoca Sorumluluğunun Gereğini Yerine Getirdi

Yücel Aşıkoğlu-Müverrih-Mekanik ahşap ustası

C.P. Snow 1959 yılında doğa bilimleri ile insan bilimleri çevreleri arasındaki kopukluğu eleştirdiği **Rede** konferanslarını verdiğinde Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Almanya hicreti henüz başlamamıştı. Sonradan **İki Kültür** adıyla kitaplaştırılan bu konuşmalarında **Snow** çağdaş dünyada bilimsel uzmanlığın keskin sınırlarla ayrılmasının dar bir alanda derinlemesine bilgi sahibi olmayı mümkün kılarken çevremizdeki dünyayı oluşturan geniş bir alanda bizi nasıl cahil bıraktığını göstermiş ve bu hastalığı tedavi etmenin yollarını araştırmıştı**. Fuat Sezgin**'in çalışmaları ise iki değil pek çok kültürün bir arada ele alınıp yetkin eserler verilebileceğini kanıtlıyor. Günümüzde tabiat bilimlerinde ilmî gelişmenin son aşamasını öğrencilere aktarmak bilimsel gelişmenin sürdürülmesi için yeterli kabul ediliyor. Bu çevreler, bilimin tarihinin insan bilimleri alanının içerisinde kaldığını düşünüyorlar. Hâlbuki yakın dönemin bilimsel gelişmelerinde bile geçmişin tozlu sayfalarında kalmış teorilerin, düşüncelerin ve hayallerin dikkat çektiğini ve yeni buluşlara, teorilere ilham verdiğini gözlemleyebiliyoruz. Diğer taraftan, bilimsel gelişmelerin popüler yayınlarla gündelik yaşama aktarıldığına ve günübirlik heyecanlar peşinde koşan bir takım insanların bu bilgileri kaynağıyla hiç ilgisi olmayan anlamsız bağlamlarda kullandığına da şahit oluyoruz. İşte bu ortamda bilimsel gelişmenin tarihini nitelikli bir şekilde ortaya koyan çalışmalara ihtiyacımız var.

Büyük Ecirler Elde Etti

Fuat Sezgin Hocamız on gün önce aramızdan ayrıldı, bir insanın ömrüne sığması mümkün olmayan ecirleri işleyip gitti. Kendisinin büyük meziyetlerinden ve hizmetlerinden bahsetmek bile uzun bir mesaiyi gerektiriyor. Beni en çok etkileyen yönü ise farklı bilim dallarına vukûfiyeti ve bu alanların tarihine dair kurucu eserler inşa etmesidir. **Buhari'**nin Sahihi hakkındaki kitabı (1954) bile onun akademik başarısı için yeterli bir delildi, ancak Hocası **Hellmutt Ritter**'in henüz öğrencisiyken kendisine yan dal olarak İslâm Matematiği ile uğraşması gerektiğini (1943) söyleyebiliyordu. Ömrünün sonunda ise İslâm âleminin ilmî birikimini tek başına ele aldığı **GAS**'ı bitirip adeta **"benim sorumluluğum bu kadardı"** dedi ve gitti.

Günümüzde İslâm Medeniyetine ve Bilim Geleneğine dair (eğer kasıtlı bir körlüğünüz yoksa) bir külliyat oluşmuş durumda. Müslüman bilim adamlarının neleri başardığına dair merakınızı giderecek pek çok kaynağa ulaşabiliyoruz. Pek çok şehrimizde bu başarıların somut nesnelerinin yer aldığı müzeler ve sergiler de mevcut. Unutmamak gerekir ki Fuat Hocamız İslâm Bilimler Tarihini anlatmanın mücadelesine başladığında az sayıdaki uzman dışında İslâm Tarihinin bu veçhesi unutulmuş durumdaydı ve Müslüman bilim adamlarının

başarılarından bahsetmek en iyi ihtimalle istihza ve küçümseme ile muamele görüyordu. Fuat Sezgin ve onun gibiler uzun yıllar bu şartlar karşısında mücadele verdiler.

Fuat Sezgin'in İslâm Bilimlerine dair büyük hizmeti sadece metinler düzeyinde kalmadı. Aynı zamanda çalışılan metinlerde karşısına çıkan bilimsel âletlerin ve makinelerin tekrar hayata geçirilmesi için de çalıştı. Benim de kendisini tanımam bu şekilde gerçekleşti. Tarihî makinelerin modellerini yapmayı hayal ettiğim bir esnada kendisinin Frankfurt'taki Enstitüsünde kurduğu müzeyi anlatan bir belgeselle karşılaşmıştım. Her âletin başında durup ne işe yaradıklarını, nasıl çalıştıklarını anlatıyordu. Zaman içerisinde Hoca'nın hayata kavuşturduğu âletlerin bilgisine ulaşmak daha çok mümkün oldu ve sonunda aynı müzeden bir tane de İstanbul'a kuruldu.

Fuat Hoca'nın Mirasına Sahip Çıkıldığı Kanaatindeyim

Türkiye'de Fuat Sezgin'in mirasına sahip çıkma yönünde ümit verici adımlar atıldı, Hocanın son yıllarında aynı fikri paylaştığını zannediyorum. Adına bir vakfın kurulması, İslâm Bilim ve Teknoloji Müzesi'nin açılması, **Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi**'nde bir Bilim Tarihi Bölümü kurulması, Fuat Sezgin'in şahsî kütüphanesinin okuyucunun hizmetine sunulacak olması ve muhtelif kurumlara isminin verilmesi onun mirasına sahip çıkılacağı ümitlerini besliyor. Onun gayretlerinin ve heyecanlarının gelecek nesillere aktarılması için ne kadar gayret gösterilse azdır. Çocukluğumdan bu yana **Leonardo da Vinci**'nin kaç kez belgeselini izlediğimi, kaç çizgi filimde, sinemada ve çizgi romanda hayatının veya çizimlerinin işlendiğini, çizimlerinin rekonstrüksiyonlarının sürekli bir yerlerde sergilenmekte olduğunu düşündüğümde Fuat Sezgin'in ve kendilerini dünyaya tanıttığı Müslüman âlimlerin yeni nesillere tanıtılmasında daha yolun başında bile olmadığımızı görüyorum.

İSLAM BİLİM TARİHİNE ADANMIŞ ÖMÜR: FUAT SEZGİN[26]

Fuat Sezgin, vefatı üzerine hakkında söylenen imrendirici sözlerden çok daha fazlasını hak eden, Türkiye'nin dünya çapındaki bir bilim **"markası"** ve değeridir.

Türkiye'nin en büyük İslam bilim tarihçisi Fuat Sezgin önceki gün 94 yaşında aramızdan ayrıldı. Vefat haberi alınır alınmaz gerek devlet katlarında ve akademimizde gerekse Arap âlemi ve Batı'da hakkında çok şey söylendi; birçok kimse hoca ile olan hatıralarını, tanıklıklarını görsel, yazılı ve sosyal medya aracılığıyla ifade etti.

Şurası muhakkak ki Fuat Sezgin, vefatı üzerine hakkında söylenen imrendirici sözlerden çok daha fazlasını hak eden, Türkiye'nin dünya çapındaki bir bilim **"markası"** ve değeridir. Hal böyle olmakla birlikte, onun dünyada Türkiye'den daha fazla tanındığını da ifade etmek gerekir.

İlmî yolculuğu ve İslâm bilim tarihine katkısı

Fuat Sezgin'in 1951 yılında Ankara İlahiyat'ta **"Dogmatik İlimler"** kürsüsünde başlayan asistanlığı, askerlik dönüşü kısa süreli Tefsir bölümü asistanlığı ile devam etmiştir ki onun biyografilerinde bu duruma pek değinilmemesi dikkat çekicidir. Daha sonra 1953'te naklolduğu **İstanbul Üniversitesi**'nde de asistanlığını sürdürmüş. Bu dönemde bir süre **M. Hamidullah'**ın asistanlığını da yapmış. 1960 yılında Türkiye'deki askerî darbenin iktidara getirdiği hükümet tarafından hazırlanan ve 147 akademisyeni üniversitelerden men eden listede kendi adının da bulunması üzerine, **"medeniyet kurucu perspektif sahibi bir muhacir"** olarak **Sezgin**, kendisini dünya bilim çevrelerine açacak **"ikinci bilimsel aşama"** olarak **Frankfurt-Goethe Üniversitesi'**nde araştırma ve öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. 1965 yılında **Câbir bin Hayyân** konusunda **"habilitasyon-profesörlük"** tezi yazarak, **Frankfurt Üniversitesi Doğa Bilimleri Tarihi Enstitüsü**'nde bir yıl sonra profesör unvanını almıştır.

Fuat Sezgin arkasında büyük bir ilmî miras bırakmıştır. Onun eserleri arasında en dikkat çekeni, kısaca **GAS** diye bilinen ve ilk cildi 1967 yılında yayımlanmaya başlanan **Geschichte des arabischen Schrifttums (Arap-İslâm Bilim Tarihi)** adlı eseridir. Bu eser, **Tarihu't-türasi'l-Arabi** adıyla Arapça'ya da tercüme edilmiştir. Bu kitaba, **Carl Brockelman**'ın benzer kitabına zeyl (tamamlama) düşüncesiyle başlanmış, ancak eserde yer almayan zengin miras keşfedilince müstakil bir kitap düşüncesine evrilmiştir. Tam da bu yıllarda Carl **Brockelmann**'ın **Geschichte der Arabischen Literatur** adlı eserini geliştirmek için kurulan ve

[26] Prof. Dr. Özcan Hıdır İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Rotterdam İslam Üniversitesi öğretim üyesidir, https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/islam-bilim-tarihine-adanmis-omur-fuat-sezgin/1192694

farklı ülkelerden seçilen ondan fazla akademisyenden oluşan bir komite, Fuat Sezgin'in eserini takdir edip **Brockelmann**'ın eserini geliştirme işini Sezgin'e bırakmaya karar vermiş, 1967 yılında kendisini feshetmiştir. Aynı yıl, Fuat Sezgin İstanbul'da bulunan hocası **Ritter**'in değerlendirmesini almak için birinci cildin bir kopyasını gönderdiğinde, tecrübeli şarkiyatçı "**böyle bir çalışmayı daha önce kimsenin yapamadığını ve bundan sonra da yapmasının zor olduğunu"** ifade ederek onu kutlamıştır. Büyük değer verdiği Alman ilim disiplinine sahip hocası **Ritter**'in bu teşviki, **Sezgin** için halihazırda 18 cilde ulaşan bu muhalled eseri tamamlama yolunda önemli bir motivasyon olmuş, yaklaşık 300 bin yazma eseri yerinde inceleyerek bu eseri oluşturmuştur.

Böylelikle onun en önemli tezi ve ispatı, bu eseriyle, modern/post-modern paradigmanın ürettiği pozitivist anlayışla Türkiye'de de sıkça dillendirilen **"Müslümanların bilime katkılarının olmadığı"** postülasını yıkmış olmasıdır. Zira ona göre Müslümanlar diğer kültür havzalarından edindikleri bilimsel tecrübeleri, çok daha geliştirmiş, bunlara ilave olarak yeni bilimsel veriler üretmiş ve keşifler yapmışlardır.

Onun bir diğeri tezi de 1956 yılında İstanbul Üniversitesi'nde tamamladığı doçentlik çalışması olan, **Buhari**'nin kaynakları hakkındaki çalışmadır. Genelde bilinenin aksine bu çalışma hocanın doktora değil, doçentlik çalışmasıdır. Doktorası ise **Helmut Ritter**'in danışmanlığıyla 1947 yılında başladığı **Ebû Ubeyde Ma'mer bin el-Musennâ**'nın **Mecâz'ü'l-Kur'ân'**ındaki filolojik tefsirini konu alan tezidir. Nitekim bu çalışması esnasında **Mecâz'ul-Kur'ân**'daki bazı yerlerin **Buhârî**'nin **Sahîh**'inden iktibas edildiğini fark etmesi, onu Buhârî'nin kendisinden önceki yazılı kaynakları kullanmış olması düşüncesine götürmüştür. Böylece tezini ispat sadedinde, Buharî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar adlı çalışma ortaya çıkmıştır. Nitekim Fuat Sezgin'in bilim tarihindeki başarılarla dolu kariyerinin yanı sıra, genelde İslâm bilim tarihi, özelde de hadis ilmine dair bu tespiti de ona alan açan önemli tespitlerinden biri olmuştur. Dolayısıyla kitap hiçbir dile çevrilmemesine rağmen, Batı'da ve Doğu'da en çok atıf yapılan Türkçe çalışmalardan biri olmuştur.

Fuat Sezgin'in ilmî/entelektüel şahsiyeti

Onun en önemli özelliği, modern-post modern bilim paradigması içindeki Müslümanların **"bilim üretmedikleri/üretemeyecekleri"** yaftasını, tarihi kayıtlar, somut örnekler üzerinden kıran ve üstelik bunu 40 yıl görev yaptığı **Frankfurt Goethe Enstitüsü** vasıtasıyla bütün dünyaya ilan eden örnek bir bilim insanı olmasıdır. **"Karanlık çağ"** olarak adlandırılan dönemin aslında Müslümanlar açısından **"aydınlık çağ"** olduğunu, ortaya koyduğu bilimsel keşiflerle somutlaştıran ve böylece İslam'ın ve Anadolu'nun medeniyet perspektifini dünyaya yansıtan az sayıdaki İslam bilimcilerimizden biridir.

Aslında o dünyada da nesilleri tükenmekte olan çok dilli bir **filolog-lenguisttir**. Matematik, coğrafya, tarih, bilim tarihi gibi ilimlerle İslami ilimleri mezcetmiş, **"multi-disipliner"** bir âlimdir. Gösterişli panel, sempozyum ve toplantılardan, şan-şöhret gibi emellerden uzak, **(kendi ifadesiyle) çantasında getirdiği küçük bir peynir-ekmeği 40 yıl süreyle öğle yemeği olarak yemiş ve dolayısıyla dünya nimetlerinden feragat ederek kendisini ilme adamış gerçek bir "zahit"tir.**

Vaktini hemen hiç zayi etmeyip tam bir vakit disipliniyle bereketli çalışmalara imza atmış bir **"ibnü'l-vakt",** metodik düşünceyi öncelemiş bir bilim adamıdır. 1960 darbesi sonrası zorunlu olarak Batı'da/Almanya'da yaşamış, ancak **"Batılı"** olmamış, kimliğinden, kişiliğinden taviz vermemiş, devşirilememiş, bu özellikleriyle de Batı'da bilim tarihi gibi pozitivizmin alabildiğine öne çıktığı bir sahada İslam bilim tarihi konusunda çığır açabilmiş bir **"oksidentalist"** ve her daim **"ayrılmak zorunda bırakıldığı"** ülkesine katkıyı öncelemiş milli duruşlu bir vatanperverdir.

Müslümanların geri kalmışlığını içine sindirememiş, dolayısıyla mesaisini Müslümanlara bilimsel başarılarla dolu mazisini, medeniyetini yeniden inşa etme azmi, kararlılığı aşılamaya, **"kökü mazide olan ati"** perspektifini çalışmalarıyla hayata geçirmeye adamış bir **"öncü-ufuk insanı"**dır. Ama aynı zamanda (propagandasını yapmasa da) haksızlığın karşısında duran, mazlumların yanında yer alan, onların dertleriyle hemdert olan, duyarlı, şuurlu bir **"dava adamı"**dır. Nitekim Almanya'da kendisine tevdi edilen "**yazarlar ödülü"**nü, Filistin karşıtı tutumlarıyla öne çıkan Yahudi cemaatinin başkanının da ödüle ortak gösterilmesinden dolayı reddetmesi bunu gösterir.

Bütün bu yönleriyle Fuat Sezgin, arzulanan, aslında olması gereken, küllenmiş/tozlanmış medeniyet değerlerimizin küllerini temizleyip onları gösterirken, duruşu ve yumuşak (ama kararlı) üslûbuyla kendi evlatlarına özgüven aşılayıp **"sen de başarabilirsin"** diyen **"yeni Türkiye perspektifi"**nin bir prototipi olsa gerektir.

Başarısının ardındaki saikler

Fuat Sezgin'in başarısının en önemli sırlarından biri, iyi bir aklî melekeye-zekâya sahip olmasının yanı sıra ilim yolunda engelleri aşmadaki cehdi/gayretidir. Bilimi **"bilinmek"** niyetiyle değil, **"bilmek, hayatında uygulamak/amel etmek ve komplekssiz olarak öğretmek"** için öğrenmesidir. Hazreti Ali'nin **"bilgi-ilim nedir?"** sorusuna verdiği cevaptaki **"Bilgi-ilim, nereden (hoca-kurum-asıl kaynak), nerede (mekân-çevre-ortam) ve nereye (gaye-hedef-şahsiyet-ontolojik bağ) bilgisinin bir araya getirilmesidir"** cevabında olduğu gibi, Fuat Sezgin de ilmi yolculuğunda bu sorulara cevap aramıştır. Burada belki onun için **"nasıl"** sorusunu da ilave edebiliriz ki bu, bilim-ilim için gerekli olan **"acaba"** sorusunu beraberinde getirir. Batı'daki şüphecilik (septisizm) tuzağına düşmeden, ilmi kariyerinin her basamağında bu acaba sorusunu sormuştur. Goethe Üniversitesi'ndeki bilimsel ortamın da bu konuda ona yardımcı olduğu söyleyebiliriz. Bütün bunlar uzun bir vakti, sabrı ve istikrarı gerektirdiği gibi, hemen bütün karizmatik âlim-bilim adamı-düşünürde olduğu gibi, hayatını adadığı merkezî bir konuya **"mesele"**ye sahip olmayı da gerektirir. Sezgin'de bu, en önemli hocası **Ritter**'in kendisine aşıladığı **"bilimlerin temeli, İslâm bilimleridir"** tezinin etrafında döner. Bu zor ve meşakkatli yolculuğun da (kendi ifadesiyle) **ancak "dünya zevklerinden feragat ederek sabr-ı cemîl"** ile ilme adanışla olacağı açıktır.

Onun başarısının sırlarından bir diğeri de kariyerinin başında **Helmut Ritter** ve **M. Hamidullah** gibi hocalarla tanışıklığıdır. Eskilerin deyişiyle, bu bize klasik kitaplarda **"sohbet-i üstâz"** diye nitelenen ve ilmin aslında sadece kitaplardan alınan ve sözlü olarak aktarılan bilgiyi değil, belki de daha önemlisi, hal-tarz/tutumlar, müşahede, müşâfeheyi de içine aldığını gösterir.

Eskilerin **"rıhle"** diye tavsif ettikleri ve çığır aşmış her bir bilim insanının hayatında gördüğümüz ilmi seyahatler ve bu esnadaki ilmi temaslar da bu meyanda öne çıkar. Fuat Sezgin'in ilmi yolculuğunun Almanya bölümünde de bu seyahatleri görüyoruz. Nitekim **Alman Kültür Bakanlığı**'nın hocaya bu seyahatleri için imkân sunduğundan bahsedilir. Yine özellikle **GAS** adlı eseriyle **Faysal Ödülü**'nü kazanmasından sonra, Kuveyt başta olmak üzere bazı Arap ülkelerinin desteğiyle kurulan vakfının ve enstitüsünün (**Arap-İslam Bilimlerinin Tarihi Enstitüsü**) maddi imkânları da artmış, bu durum çalışmalarında ivmeye yol açmıştır.

Fuat Sezgin'in bir diğer başarı sırrı da daha küçük yaşlarda babası Doğubeyazıt eski müftüsü **Mirza Mehmet Efendi**'den kazandığı gramer-filoloji bilgisi ve yine hocası **Ritter'**in kazandırdığı dil öğrenme aşkıdır. Nitekim kendisi (bir kısmı okuyup anlama düzeyinde) çok sayıda dili biliyordu. Bu olgu, meşhur oryantalistler başta olmak üzere dünyada çığır açmış hemen her bir sosyal bilimci, âlim ve bilim insanının hayatında gördüğümüz, ancak Türkiye akademyasında genelde eksikliğini duyduğumuz bir olgudur. Hatta oryantalistler, Kur'an ve hadisler başta olmak üzere İslam kaynaklarına dair önemli teorilerini genelde **"filolojik tahliller"** üzerinden geliştirmişlerdir.

Bu meyanda ayrıca, **"ilm-i siyaset"** sahibi olmakla beraber günlük politikadan, polemik ve demogojiden uzak, mütevazı bilim adamı kişiliği de Fuat Sezgin'in başarısındaki önemli etkenlerden biri olsa gerektir.

"Fuat Sezgin İslâm Bilim Tarihi yılı"

Fuat Sezgin'in ardından, onu övücü sözlerle anlatmanın ötesine geçecek adımlara ihtiyaç duyulduğunu, bu meyanda da **"yeni Fuat Sezginler"** yetiştirme adımlarını atıp bu yönde tohumlar ekmenin önemini vurgulamak gerekir. Nitekim Sayın Cumhurbaşkanımızın **"2019'u 'Fuat Sezgin İslâm Bilim Tarihi yılı' ilan edeceğiz"** açıklaması, bu açıdan büyük bir umut ışığı, motivasyon vesilesi olacaktır.

Bu vesileyle önce Fuat Sezgin adına kurulmuş olan vakıf ve Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi bünyesinde yer alan ilgili bölüm öncülüğünde uluslararası bir sempozyumla, **"Fuat Sezgin İslam bilim tarihi ödülleri"** gibi faaliyetlerle işe başlanması anlamlı olacaktır. Uygun bir üniversiteye de isminin verilmesi kadirşinaslık olacaktır. Yine müzesi ve Türkçeye çevrilen beş ciltlik İslam Bilim Tarihi kitabı özellikle genç neslimize iyi tanıtılmalıdır. **Belki de bütün bunlardan önce, hocanın iyi bir entelektüel biyografisinin yazılması gereklidir.** Vefatı sonrasında hakkında medyada yer alan bazı çelişkili bilgiler ve bilgi boşlukları bu ihtiyacı gösteriyor.

Özellikle 2019'da onunla alakalı bu ve benzeri nitelikli çalışmalar sayesinde **"âlimin ölümü âlemin ölümüne"** değil, ihyasına/dirilişine vesile olabilecektir.

El konulan kitapların serencamı

Türkiye'de belki de birçok kimse Fuat Sezgin'i geçtiğimiz aylarda, Frankfurt'ta başkanı olduğu enstitünün bazı çalışanlarının **"enstitünün kitaplarını kaçırdığı"** iddiasıyla üniversiteye şikâyette bulunması üzerine Frankfurt havalimanında 14 bin civarında kitabına **"Kültürel Eserleri Koruma Kanunu'na karşı geldiği"** ve **"kitapları zimmete geçirdiği"** ithamıyla el konulmasının akabindeki dava ve tartışmalar sebebiyle tanımıştır. Sayın cumhurbaşkanımızın ve kültür bakanımız Numan Kurtulmuş'un ciddi gayretleriyle, sayıları toplamda 40 bini bulan şahsi kitaplarının büyük kısmı Türkiye'ye zaten getirilmiş, Gülhane'deki müzeye yerleştirilmişti.

1981 yılından bu yana vakıf-enstitü adına alınan kitapların şahsi parasıyla alındığını, kitapların faturalarını bir bir göstermek suretiyle ispatlamasına rağmen, tamamen siyasi gerekçelerle kitapların hâlâ iade edilmemesi bir yana, gerek medyanın gerekse bazı Alman yetkililerin hocaya çirkin iftiralar atmasının, ömrünün son deminde onu çok üzdüğü açıktır. Bununla beraber, hoca bu meselenin polemik konusu yapılmasını istememiş, medyada haberleştirilmesi tekliflerine pek sıcak bakmamış ve olayın sessizce çözülmesini isteyen bir tutum takınmıştı. Bu davanın politik olduğu, soruşturma metninin başında yer aldığı belirtilen, Fuat Sezgin'in Recep Tayyip Erdoğan'ın yakın arkadaşı olduğu yönündeki hukukla ve davayla ilgisi olmayan ifadeden anlaşılıyor. Nitekim ilgili savcının tahkiki neticesinde soruşturma kapatılmış, ancak kitaplar iade edilmemişti. Bu sefer de yerel hükümetin enstitüye atadığı kayyum Fuat hocanın başkanlığını iptal etmiş, kendisine enstitüye giriş yasağı koymuş, savcılığın kararını da hiçe sayarak kitapların enstitüye ait olduğuna karar vermişti. Bütün bu olup bitenler karşısında Goethe Üniversitesi yetkililerinin derin bir sessizliğe bürünmüş olması ise ayrı bir garabettir.

Bilim tarihine dair eserlerini Almanca kaleme almış ve böylece İslâm bilim tarihi konusunda Almanya'nın **"referans ülke"** haline gelmesinde önemli hizmetleri olmuş, üstelik uzun süren vakıf başkanlığı döneminde emekli maaşı haricinde ücret almamış, vakfın tek kuruşuna bile tenezzül etmemiş dünya çapında bir bilim adamına yapılan bu muamele, Batı'nın fikir hürriyeti, bilimsel özgürlük, insan hakları gibi konularda Müslümanlar ve İslâmî kurumlar söz konusu olunca ne ölçüde çifte standartlı/İslamofobik olabileceğini göstermesi bakımından ibretliktir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin dünya çapında bir değeri olan Fuat Sezgin'in vefatı sonrasında bu konunun öncelikle çözülmesi, onun aziz hatırası adına önem arz ediyor. Son aylarda iyileşme eğiliminde olan ve 24 Haziran sonrasında çok daha iyileşme emareleri gösteren Almanya-Türkiye ilişkilerinin, bu bağlamda da sonuç alıcı etkisinin olacağını umuyor ve diliyoruz.

FUAT SEZGİN, BUHÂRÎ İLE İLGİLİ BİLİNMEYEN BİR GERÇEĞİ ORTAYA ÇIKARDI[27]

İslam Bilim Tarihine yaptığı katkılarla, adını tarihe altın harflerle yazdıran **Prof. Dr. Fuat Sezgin**, 94 yaşında hayata gözlerini yumdu. Yaptığı çalışmalarla ezberleri bozarak dünyada çığır açan **Fuat Sezgin**, bilimin dünyaya İslam kültür ve medeniyetlerinden yayıldığını kanıtlamıştı. Sezgin, doktora tezi için araştırmalarını sürdürdüğü sırada, **Buhârî**'nin aktardığı hadisler ile ilgili, o güne dek bilinmeyen bir gerçeği de ortaya çıkarmıştı.

Prof. Dr. Fuat Sezgin, Arapça öğrendikten sonra, 1947 yılında ***"Bedî' İlminin Tekâmülü"*** konusundaki tezini bitirdi. Ardından, **Hellmut Ritter**'in danışmanlığıyla **Ebû Ubeyde Me'mar ibn el-Musennâ'**nın **Mecâzu'l-Kur'ân**'ındaki filolojik tefsirini konu alan ikinci bir tez hazırladı. Sezgin, bu tefsiri konu alan çalışmasıyla ilgili şu sözlere yer vermişti:

"Mecâzu'l-Kur'ân benim doktora tezimdi. Bilim tarihiyle alakalı değildi; ancak beni yazmalarla tanıştıran bir çalışmaydı. Bunun bir nüshası İsmail Saib'in kütüphanesinde, Ankara'da bulunmuştu.

Hocam da İsmail Saib'i çok severdi. Onun kitapları Ankara'ya intikal edince, Ritter Ankara'ya gitmiş orada aramış, bulmuştu. Çalışmaya başladım. Fakat yazma çok eski olmasına rağmen kitabı tek nüshayla neşretmek zordu. Aradım taradım ikinci nüshayı buldum.

Hocam da şaşırdı, "Ben 30 senedir bu kitabı bulmaya çalışıyorum, nasıl buldun?" dedi. Kitabı tez olarak teklif eden oydu; ben de hazırladım."

Mecâz'ul-Kur'ân'ı Ararken Buhârî'yi Bulmak…

Sezgin, doktora tezi için araştırmalarını sürdürdüğü **Mecâz'ul-Kur'ân**'ı incelerken, bazı yerlerin **Muhammed el-Buhârî**'nin hadis kitabından alındığını fark etti. Çalışmalarını **Buhârî**'nin aktardığı hadislere çeviren **Sezgin**, bu alana yönelme sürecini şöyle dile getirmişti:

"Buhârî çalışması şöyle başladı: Mecâzu'l-Kur'ân'ın kaynaklarını arıyordum. O sırada İbn Hacer el-Askalanî'nin Tehzib adlı eseriyle karşılaştım.

Muammer b. Musemma'yı Buhârî'nin kitabında Muammer diye zikrettiğini öğrendim ve "Buhârî'nin ne alakası var bu kitapla?" dedim.

Buhârî'nin kitabının sekiz büyük bölümü vardır, bir kısmı tefsirdir. Buhârî'nin kitabına baktım, "Kale Muammer" diye alıntılar yapıyor. Bunu okuyunca baktım ki, Buhârî, Mecâzu'l-Kur'ân'dan da cümleler iktibas ediyor.

[27] http://www.fikriyat.com/tarih/2018/06/30/fuat-sezgin-ile-bilim-tarihi-uzerine

'SÖZLÜ KAYNAK' TEZİNİN YANLIŞ OLDUĞUNU KANITLADI

Yani bir hadis kitabında, bir filoloji kitabından alınma uzun uzun cümleler var. Hatta yer yer, aşağı yukarı, kitabı ihtisar etmiş.

Bu durum, bütün hadisler hakkındaki tasavvurumu allak bullak etti. Bunun üzerine karar verdim, tezi bitirince Buhârî'ye bakacaktım: Acaba Buhârî ara sıra da olsa yazılı kaynak kullandı mı? Bu işin hikâyesi böyledir."

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in bu çalışması, El-Buhârî'nin yazılı kaynakları kullandığını ortaya koyarak, daha önce akademisyenlerin ve muhaddislerin mecmualarının sadece sözlü geleneğe dayandıklarına dair tezlerinin yanlış olduğunu kanıtladı. Fuat Sezgin, bu alandaki çalışmalarını **"Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar"** adında bir tezde toplayarak, 1956 yılında yayımladı.

YİTİK MEDENİYETİN İZİNDE BİR GEZGİN: FUAT SEZGİN[28]

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL'ün konuyla ilgili değerlendirmesini sunuyoruz.

Hayatını Müslümanların modern bilimlere katkısına adamış bir bilim insanını, Prof. Dr. Fuat Sezgin'i, 94 yaşında, bu hafta, kaybettik. 94 yıllık bir ömre sığdırdığı başarılar ve bıraktığı miras, öylesine fazla ki, neredeyse birkaç insan ömründe gerçekleştirilebilecek olandan daha fazladır. Fuat Sezgin, hiç durmaksızın işleyen bir saat gibi bir ömür çalışmış ve saat ilk kez durduğunda hayatını kaybetmiştir adeta. Nedir bu büyük âlimi farklı kılan?

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL'ün konuyla ilgili değerlendirmesini sunuyoruz...

Bitlis'ten Dünyaya yolculuk…

Fuat Sezgin 1924 yılında Bitlis'te dünyaya gelir. Temel dini bilgilerini ve ilk Arapça eğitimini ilçe müftülüğü de yapmış olan babasından alır. Akademik yaşamına 1943 yılından sonra **İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi, Şarkiyat Enstitüsü**nde devam eder. Burada Alman oryantalist **Helmutt Ritter** ile tanışır.

Bazen kötülükten hayır doğar…

Fuat hoca, akademik çalışmalarına devam ederken, 1960 darbesi sonrasında, diğer pek çok bilim insanıyla birlikte üniversiteden atılır. Tek suçu, kardeşinin **Demokrat Parti**nin il başkanı olmasıdır. Hoca 36 yaşında, daha genç bir akademisyenken Türkiye'de işsiz ve çaresiz kalır. Ama her zaman olduğu gibi, dürüst, çalışkan ve üretken insanlara, ülkelerinde bütün kapılar kapansa bile, dünyanın başka yerlerinde mutlaka yeni kapılar açılır. Fuat hoca, yıllar sonra, karşılaştığında, kendisini üniversiteden atan subaylara müteşekkirdir: ***"Yaptıklarınızı ve siyasetinizi beğenmiyorum. Ama size teşekkür ederim. Çünkü beni üniversiteden atmasaydınız, Almanya'daki ilmi çalışmalarımı yapamazdım".***

Bütün kapılar kendisine kapanınca, Amerika ve Almanya'dan davet alır. Türkiye'ye rahat gelip gidebileceği düşüncesiyle Almanya'yı tercih eder. Burada yaptığı çalışmalarla İslam bilim tarihi, bilim tarihi alanında belki de dünyanın en saygın bilim insanı olarak görülür.

Müslümanlar tarihte yok mu idiler?

Fuat hocanın hayatına bakıldığında, bilim alanında tüm dünyayı fethe kalkan bir akıncı gibidir. O kütüphaneden bu kütüphaneye durmaksızın koşar. Başka hiçbir şeye vakit

[28] http://www.trt.net.tr/azerbaycan/proqram/2018/07/04/yitik-medeniyetin-izinde-bir-gezgin-fuat-sezgin-1005340

ayırmaksızın on yıllarca sadece bilimsel çalışmalarla uğraşır. Kendi ifadesi ile öğle yemeği çoğu kez, ekmek arası bir parça peynir ya da reçeldir.

Fuat hocayı insanüstü bir gayretle durmaksızın çalışmaya sevk eden şey nedir? Bilime gösterdiği saygı kadar, bugün de bazı çevrelerde hala geçerli olan, yaşadığı dönemdeki ***"bilimsel"*** kabuldür: Müslümanların modern bilimlere katkısının olmadığı, bugünkü bilimin ve teknolojinin antik Yunan ve daha sonrasında Avrupa'daki gelişmelere dayalı olduğu inancı. Bu çarpık inançla kendi ifadesiyle daha ilkokula başladığı ilk haftalarda karşılaşır:

"İlkokula girişimin ikinci veya üçüncü haftasında bize dünyanın yuvarlaklığını anlatan hanım hocamız Müslüman bilginlerin dünyanın bir öküzün boynuzunda taşındığına inandığını öğretiyordu. Ben zavallı çocuk, 30 yıl kadar sonra Müslümanların, ekvatorun uzunluğunu daha 9. yüzyılda bir kaç metotla 40 bin km. kadar ölçebildiklerini öğreneceğimi nasıl bilebilirdim?"

Fuat hoca hayatını adadığı çalışmalarla, doğa bilimlerine ve pek çok teknolojik gelişmelere Müslüman âlimlerin katkısını çok net bir biçimde ortaya koyar. Müslüman âlimlerin özgün katkılarının yanısıra, eski Yunan'daki bilim ve felsefenin de yine Müslüman âlimler sayesinde modern çağlara aktarıldığını kanıtlar.

Bütün bunlara rağmen, hayat tarihte kalmıyor. Fuat hocanın bugün İslam ilimler tarihi alanında yapılan çalışmalar açısından pek çok batılı ülkenin, İslam ülkelerinden daha ilerde olduğu tespiti çok acı. (**http://fazlioglu.blogspot.com/2018/06/prof-dr-ihsan-fazlioglu-prof-dr-fuat-sezgin-ile-bilim-tarihi-uzerine-soylesi-pdf.html**)

Kişiliği, yaklaşımı ve katkıları

Fuat Sezgin, Ritter'in görüşlerinden ve çalışma disiplininden çok etkilenir. Daha ilk karşılaştığında Ritter'in saydığı büyük İslam âlimlerinden bazılarını daha önce duymamıştır bile. Kendisi ile çalışmaya başladığında Ritter günde kaç saat çalıştığını sorar. Fuat hocanın **"13-14 saat çalışıyorum"** yanıtı üzerine Ritter **"Bu çalışmayla âlim olamazsın"** der. Hoca daha sonra iyice yaşlanıncaya kadar günlük çalışma saatini 17-18 saatten aşağı düşürmez. Dolayısı ile Hocanın kişiliği ile ilgili ilk söylenecek şey, yorulmak ve durmak bilmeyen çalışkanlığıdır.

Fuat hocada göze çarpan bir başka unsur, son yüzyıllarda sıklıkla yapılanın tersine, bilimlere ve İslam medeniyetine, Batı'ya ya da diğerlerine dair bir karşıtlık üzerinden yaklaşmamasıdır. Fuat hoca Müslüman bilim adamlarının daha etkin olduğu çağlarda sahip oldukları özgüvene sahiptir. Bu nedenle hangi dil, din ve etnikten olursa olsun, insanlarla çalışırken bilimsel bilginin ortaya konuşunda, derlenmesinde, bir hakkı teslim etmede son derece özgüvenli davranır.

Kuşkusuz Hoca'nın Müslüman âlimlerin bilim ve teknolojiye katkılarına dair ciltler dolusu çalışmaları son derece değerlidir. Bununla birlikte, Hoca sadece bir bilim adamı değildir. Aynı zamanda alanın akademik inşası için vakıf ve Enstitü (Frankfurt'da **Arap-İslam Bilimler Tarihi**

Enstitüsü) kuran bir insandır. Bütün maddi kazancını da bu yolda harcar. Bu da yetmez, Müslümanların bilim ve teknolojiye katkılarının daha iyi görülebilmesi için Frankfurt'ta ve İstanbul'da **İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzeleri** kurar.

İki Almanya

Fuat hoca'nın yaşamında Almanya'nın yeri çok fazladır. Öncelikle 1960 darbesiyle kapılar kapatıldığında, kendisine imkân sunan Almanya'ya bilim tarihi çok şey borçludur. Fuat Hoca'da zaten sıklıkla bu teşekkürü ifade eder. Almanya o yıllarda, özgüvenle hareket etmiş, herhangi bir komplekse kapılmaksızın bu çalışmalara destek vermiştir. Bu nedenle o günkü Almanya takdir edilmelidir. Ama Almanya'nın bugün geldiği nokta, eski yaklaşımından çok uzaktadır. Tamamen kendi imkânları ile oluşturduğu kütüphanesini Türkiye'ye taşıma kararı verdikten sonra hakkında **"kitapları zimmete geçirdiği"** ithamıyla dava açılmıştır. Ahir ömründe oradaki kütüphanesinin kapısına kilit vurularak Hocanın kütüphanesine girişi yasaklanmıştır. Bütün bunlara rağmen Fuat Hoca konunun siyasallaşmaması için çaba sarf etmiş, kamuoyu önünde gündeme taşımamıştır. Sadece bu olaya, Almanya'nın geçmişte ve bugün Fuat Hoca'ya karşı davranışına bile bakılsa, Almanya'daki bugünkü negatif değişim, gittikçe içe kapanan bir ülke olduğu görülebilir.

Yakın zamanlara kadar, Türk ve İslam dünyası yeterince farkında değildi Fuat hocanın. Çünkü bu Dünya, istisnalar dışında, birkaç yüzyıldır neyi kaybettiğinin yeterince farkında olmadığından, Fuat Hoca'nın neyi bulduğunun da farkında değildi. Fuat hoca, yaptıklarıyla, yazdıklarıyla tüm dünyadan bilim insanları için çok büyük bir meşale yakarak aramızdan ayrıldı. Mekânı cennet olsun.

PROF. DR. FUAT SEZGİN'İN YARIM KALAN, SON RÖPORTAJI...[29]

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü sahibi Prof. Dr. Fuat Sezgin, 94 yaşında hayata veda etti. Son röportajını ise Takvim'e vermişti. İşte ünlü tarihçinin Ali Değermenci ile yarım kalan sohbeti...

DÜNYANIN önde gelen tarihçilerinden İslam Bilim Tarihi Araştırmacısı Prof. Dr. Fuat Sezgin dün hayatını kaybetti. Vefatı herkesi derinden etkiledi. Sezgin, 5 Aralık 2017'de Gülhane Parkı Kütüphanesi'nde Ali Değermenci'ye son röportajını vermişti. Ancak sağlık sorunları nedeniyle sohbete ara verilmişti.

İşte yarım kalan o röportaj:

- Kaç yıldır Bilim Tarihi'ne gönül verdiniz?

70 YILDIR bu işle ilgileniyorum. 1943 yılında üniversitede okumaya başladığım zaman dünyanın en büyük âlimlerinden olan Alman oryantalist **Hellmut Ritter** (1892 - 1971)'in derslerine gitmeye başladım.

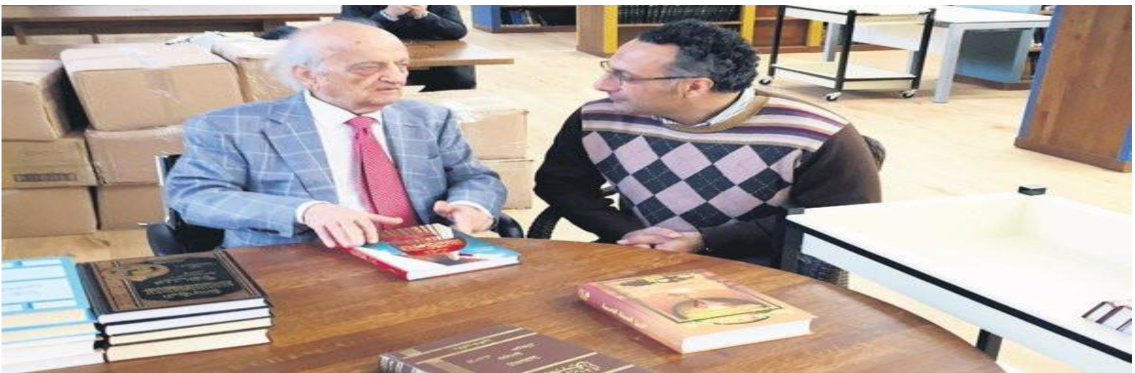
Onun büyük bir âlim olduğunu kavradım ve talebesi olmaya karar verdim. Ben o zaman Matematik okuyordum mühendis olmayı planlıyordum.

Fakat iyi ki olmamışım. Hoca benim de biraz bu konularda kabiliyetli olduğumu sezdi.

Bana o zaman sormuştu ***günde kaç saat çalışıyorsun*** diye. Ben de 13-14 saat çalışıyorum dedim.

Hoca bana ***'Bu şekilde bilim yapamazsınız, bilim adamı olmak istiyorsanız daha fazla çalışmalısınız'*** dedi. Ben de o günden itibaren günde 17-18 saat çalışmaya başladım. Ve o günden sonra 70 yaşıma kadar bu şekilde günde 17-18 saat çalışarak geldim.

O âlim, benim hayatımda önemli birisidir. Galiba ben de cesur birisi idim.

- Sizi bu alana iten neydi?

O ZAMANLAR bu alana ilgim vardı. Müslüman matematikçileri ilgimi çekmişti. Hocaya sordum ***'Müslüman matematikçiler var mı'*** diye?

[29] https://www.superhaber.tv/iste-fuat-sezginin-yarim-kalan-son-roportaji-haber-120403

'Ne diyorsunuz Müslüman matematikçiler dünyanın en büyük matematikçileridir. Bu alanda yetişmiş olan matematikçilerin büyük kısmı Müslüman matematikçilerdir' dedi. Ben böyle hayret içinde kaldım.

Beyazıt'ta okuldan çıktım eve geldim ve sabaha kadar uyumadım ***Hellmut Ritter***'e sabah erkenden gittim. Hoca beni kütüphaneye götürdü. Bu konuda hiç bir kitap yoktu. Amerika'da ***Bilimler Tarihi*** diye iki cilt kitap çıktı oradan getirebilirsiniz dediler.

Kitapları sipariş ettikten sonra tam 10 ay sonra kitaplar geldi. O kadar sevindim ki, muazzam kitap iki cildini bir kaç ay içinde adeta ezberledim. O beni bu alana sevk etti.

İşte bu kitapla ***Bilimler Tarihi*** sevdam 19 yaşında başladı. Beni toplantılara götürürdü, bana bu konudaki sevgiyi o aşıladı.

Aşağılık Duygusundan Kurtulmak Gerekir

- Türkiye bu alanı neden boş bıraktı, üzerinde neden çalışılmadı?

OSMANLI yıkılıp Cumhuriyet kurulunca biz Bilim Tarihi konusunda çok geride olduğumuz zannediyorduk. Biz aslında geri değildik. Batıdan kendini geri görme hadisesi 18 Y.Y.'da Tanzimat devri ile başladı. İlk defa **Atatürk** ile bu konu ele alındı. Bu konuda hiç kimsenin bilgisi yoktu.

Cumhuriyeti kurduk. Tabi Cumhuriyet çok önemli bir konu ama dünya Türkiye'yi Avrupa'nın çok gerisinde kalmış bir ülke olarak gösterdi. Yavaş yavaş yükseldik ama geri kalmışlık duygusundan maalesef kurtulamadık. Türkiye'nin en büyük meselesi aşağılık duygusundan kurtulmak ve Türk milletini yaratıcı yapmak gerekir. Bilimler Tarihi'nin vazifesi de o dur benim de vazifem budur.

- Neden Almanya'ya gittiniz neden orayı tercih ettiniz?

27 MAYIS Darbesi ile ülkede kalmak çalışmak çok zorlaştı. Milli Eğitim Komitesi kuruldu ***hangi profesörler zararlıdır*** diye 147 hocanın ismi yayınlandı benim ismim de listede idi. Dört üniversiteye mektup yazdım. 1954 yılında kitap yazmaya başlamıştım. Almanya'yı tercih ettim çünkü Müslüman bilimcilerle ilgili kitapların Almanya'da olduğunu biliyordum. Onlardan faydalanmak istiyordum. Doç. Dr. iken Almanya'yı ziyaret etmiştim orada Tabii Bilimler Enstitüsü'ne gittiğimde Doğa Bilimleri ile ilgili kütüphane vardı onları görmüştüm. Almanya, dünyanın ortasında olduğu için Amerika, Kanada'ya araştırma yapmak için gitmem gerekiyordu. Bir de Türkiye'deki kaynaklardan çok da uzaklaşmak istemiyordum.

Türk Vatandaşlığını Asla Bırakmadım

Ben Almanya'da çalışmaya başlayınca birkaç kez Alman vatandaşlığını teklif ettiler fakat ben Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını bırakmadım. Benim bu çalışmalarımın kendi milletim tarafından değer verileceğini hep düşündüm. Onun için başka bir ülkenin pasaportunu almayı kabul etmedim.

- Müslüman Bilim Adamları'nın insanlığa katkısı ne kadardır?

BİLİMLER Tarihi'ne periyodik olarak birçok ülke katkıda bulun-muştur. Fakat Müslümanlar Bilimler Tarihi'nin en az 800 yıllık yaratıcılık merhalesini ellerinde bulundurmuşlardır. Bu maalesef çok iyi bilinmektedir. Batı kaynakları bu tarihi çok kısa olarak göstermeye çalışmıştır fakat ben araştırdıkça bunun çok yanlış olduğunu gördüm. Batı tarihçilere göre ***İslam Bilimi, 1250 yılında durdu*** diyorlar fakat araştırmalarda 1250 yılından sonra başka bir merhaleye geçtiği görülmektedir. İslam Bilimleri ne yazık ki bilinmiyordu.

- Rönesans'a İslam Bilimi'nin etkisi olmuş mudur?

FRANSIZ bir Filozof bana diyordu ki; ***Rönesans efsanesi tamamen bir kaç âlimin kulis toplantısında uydurdukları efsaneden ibarettir. Bunlar kendi aralarında o kadar tekrarladılar ki kendileri de inanmaya başladılar.*** Hiç bir realiteye dayanmayan bir olaydır Rönesans. Bilimler Tarihi'nin 50 yıl sonra ortaya çıkacak bilgiler ile Rönesans'ın söylediklerini tamamen değiştireceğine inanıyorum.

- Gülhane Parkı içinde büyük bir kütüphane var ve bir de enstitü kuruluyor bilgi verir misiniz?

BUNDAN 5-6 yıl önce Almanya'da idim hükümet benim adıma bir enstitü kurmaya karar vermiş. Ben bunu duyunca hayretler içinde kaldım. Türkiye'de bu atmosferin geliştiğine inanamıyordum. Çünkü bu konuda ne hoca vardı ne de kitap. Bu sefer ben de çalışmaya katıldım önce bu konuda hocalar ve kitaplar gönderdim buraya. Ve burada çok güzel bir canlanma oldu. Sonra ben de burada çalışmaya başladım. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum ileriye dönük olarak da çok iyi gelişmeler olacaktır.

- Müslüman Bilim Tarihi konusunda Türkiye'nin neler yapması gerekir?

ÖNCELİKLE Türkiye'nin çok ciddi değişiklikler yapması gerekir. Biz Türkler okumayan bir milletiz.

Bunu değiştirmek lazım. Bunu ancak öğretmenler değiştirir ama öğretmenler de bunu bilmiyor ne yazık ki... Önümüzdeki dönemde konferanslar vermeyi planlıyorum, orada bu uyarıları yapmayı planlıyorum. Yeni bir hareketi Türkiye'de başlatmamız gerekiyor.

Türkiye'de **Bilimler Tarihi**'ne büyük bir heves var bunu görüyorum ama Türkiye'de **Bilimler Tarihçisi** yok. Öncelikle **Bilimler Tarihçisi** yetiştirmek lazım.

Buradaki kütüphane de büyük katkı sağlayacaktır.

Her taraftan kitaplar topluyorum. Bazen birkaç gün içinde 2-3 bin kitap geliyor buraya inceleyip konularına göre yerleştiriyoruz. Ben böyle güzel kaynakları görünce çok heyecanlanıyorum...

FUAT SEZGİN HOCA ARDINDA GÜZEL BİR ÖRNEKLİK VE İLMİ MİRAS BIRAKTI[30]

Geçtiğimiz günlerde 94 yaşında bir **'âlim'**in ciddiyetini yansıtan samimi bir çehre ile ahirete uğurladığımız **Fuat Sezgin** hoca, boş konuşmaktan hazzetmeyen, yılı 365 gün yaşayan bir azim ve irade insanı olmuştur. Hedefe ulaşmada engel tanımama, en zor dil engellerini bile inanılmaz bir hız ve suhûletle aşma en dikkat çeken özellikleri arasındadır.

Geçtiğimiz günlerde 94 yaşında bir 'âlim'in ciddiyetini yansıtan samimi bir çehre ile ahirete uğurladığımız **Fuat Sezgin** hoca, boş konuşmaktan hazzetmeyen, yılı 365 gün yaşayan bir azim ve irade insanı olmuştur. Hedefe ulaşmada engel tanımama, en zor dil engellerini bile inanılmaz bir hız ve suhûletle aşma en dikkat çeken özellikleri arasındadır. Fuat Sezgin hoca tarihin tozlu arşivlerinde saklanmış kendine ait değerleri; diğer bir ifadeyle oryantalist Alman hocası tarafından kulağına fısıldanan gizli hazineyi ortaya çıkarmaya ömrünü adamıştır. Bu gayreti ve ortaya koyduğu eserleri ile de ardından gelenlere çok güzel bir örneklik taşımış ve onlara büyük bir emanet bırakmıştır.

İnançlı ve mütevekkil

1960 darbesi sonrasında **147'ler** arasında üniversiteden atılması kadere teslimiyetini arttırır. Almanya'ya **İslam Bilimler Tarihi**'ni yazmak için gider. Orada hayatını umumi bir plan çerçevesinde idame etmek ister fakat orada da aksamalarla karşılaşır. Bu aksamalardan rahatsız olmaması gerektiğine karar verir. Bu inanç başarılarına çok büyük tesir eder. Frankfurt Üniversitesi'ne misafir hoca olarak altı aylığına çağrıldığını söyleyen **Willy Hartner**'e bu inancını şöyle anlatır: ***"Ben hayatımı daima planladım. Liseyi şu zamanda bitireceğim diye planladım. Üniversiteyi şu zamanda bitireceğim diye de… Şu yaşta doçent olacağım, dedim ve bütün bunlarda muvaffak oldum. Baktım her şeyde muvaffak oluyorum. Bende bir şımarma başladı. Ondan sonra bir askeri darbe geldi. Bir balığın üzerine atılan ağ gibi ben de o ağın içinde kaldım. O zaman baktım ki, beşer olarak benim iredemin bir sınırı varmış. İşte ben o olaydan sonra şuna karar verdim. Hayatımda eğer altı haftalık bir geleceğim garanti edilse, yani o kadar yaşayabilecek kadar maddi imkânım varsa, yedinci haftayı düşünmeyeceğim. Onun için önümde iki ay daha var. Para da biriktirdim. Onları düşünmüyorum."*** Konuşmanın ardından ateist olan **Willy Hartner** ona gıpta ile bakar, sonra ayağa kalkar, sarılır ve şunu itiraf eder: ***"Ben ateistim, Allah'a inanmıyorum. Fakat bu kadar inanan bir insana ne kadar gıpta ediyorum."***

[30] Abdulkadir Macit, http://www.dunyabizim.com/portre/29665/fuat-sezgin-hoca-ardinda-guzel-bir-orneklik-ve-ilmi-miras-birakti.

Gençlere tavsiyesi züht oldu; dünya nimetlerinden feragat edebilmek…

Fuat Sezgin hoca, ihlâslı bir tekke müridini andıran sade hayatı ile tam bir ilim müridi konumundadır. Her türlü alâyiş ve lüksten uzak çalışma bürosu ise onun âdeta tekkesi hükmündedir. Sezgin Hoca az konuşmak ve az uyumanın yanına az yemeyi de eklemiş ender şahsiyetlerden birisidir. **Kuveyt Üniversitesi**'nde verdiği mülakat sonrasında gençlerin tavsiye talebi üzerine onlara şunları söyler:

"Gerçek bir züht. Yani dünyanın nimetlerinden feragat edebilmek! Ben belki daha iyi şartlarda yaşayabilirdim, ama otuz yıldan beri evimden çıkarken çantama sadece küçük bir ekmek parçası koyarak gidiyorum enstitüme. Enstitüme geldiğimde dolabımdan ufak bir peynir parçası veya bir yağsız reçel çıkarır, onunla öğle yemeğimi hallederim. Yani on dakikayı geçmiyor benim öğle yemeğim. İkincisi ise 'sabrun cemil'… Tatlı sabır…"

Riyad'da televizyoncuların aynı talebi karşısında da ***"Allah korkusu"***nu, ***"Allah'ın bütün hareketlerimizi kontrol altında tuttuğunu bilme şuurunu tavsiye ederim. Bir de masa başında oturmanızı ve okumanızı tavsiye ederim. Ancak bunu yaparken de aklınız Oxford Caddesi'nde, Champs-Elysees veyahut Kahire'nin Süleyman Paşa Caddesinde dolaşmakta olmasın! Aklınızla, bedeninizle masanın başında oturup okumanızı tavsiye ederim"*** der. Ayrıca zülfüyare dokunarak Müslümanların bugün hayatlarını gezmekle geçirdiğini üzülerek ve onlara kızarak söylüyor ve ***"Oysa onların okumaları, düşünmeleri ve düşünüp fikirlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Biraz feragat etmeyi bilmek lazım"*** demektedir.

6 ayda Arapçayı su gibi öğrendi

Ritter'in ***'Kendi alanımda bir kralım fakat veliahdımı buldum ve bu veliahd tahtımı tehdit ediyor'*** sözleriyle anlattığı Sezgin hocanın, usta araştırmacılığı, dünyaca tanınmış yazarlığı, sayısız eserin ve ilimler tarihinin yazarı olması gibi sıfatları onu anlatmamıza yetmemektedir. Şu olay onun azim ve çalışkanlığının âşikâr bir numûnesidir:

1942'de Almanlar Bulgaristan'ı işgal edince Türkiye'yi de istila edecekleri korkusuyla nisan ayında okullar, üniversiteler tatile girer. **Ritter**'den ***'Arapça öğren'*** uyarısını alan **Sezgin**, bu durumu fırsat bilip 6 ay eve kapanır ve günde 17 saat çalışarak babasından kalan 30 ciltlik **Taberi Tefsiri**'ni okur. Başlangıçta anlamayıp Kur'an tercümeleriyle karşılaştırsa da 6. ayın sonunda Arapça'yı Türkçe gibi okur ve anlar hale gelir. Çalışmaya sadece yakındaki camide ezan okununca mola verir. Sonbaharda okullar açılır. İlk seminerde **Ritter, Sezgin**'in önüne **Gazzali**'nin **İhya**'sını koyar. **Sezgin** ise hiç güçlük çekmeden su gibi okur bu eseri. **Ritter**'den diğer profesörlerin ***önünde "Hayatımda bir dili bu kadar hızlı ilerleten kişi görmedim"*** övgüsünü alır.

Talebesinin başarısı **Ritter**'i de mutlu eder. Ardından yazma eserler üzerinde çalışmaya başlarlar. Bugün **Süryanice, Arapça, Farsça, Latince** ve **İbranice** gibi araştırdığı bilim dalındaki eserlerin orijinallerini okuyabilen **Sezgin**, övünmek olur diye bu konudan söz etmese de yakınları onun 27 dili çok iyi bildiğini söylemektedir. Yaklaşık 70 küsur yıl günde 17 saat çalışan Sezgin hoca, adeta bir çalışkanlık abidesi olarak karşımızda durmaktaydı.

Zamana hassasiyetli

Ritter'in ikinci seminere üç dakika geciktiğinde ***"Üç dakika geciktiniz, bu bir daha tekerrür etmemelidir"*** uyarısının ardından Fuat Sezgin hoca, hayatı boyunca randevularına gecikmeme prensibine azami dikkat eder. Şu sözü bunun kat'î ispatı hükmündedir: ***"Hayatımda üç randevuma yetişemediğimin sıkıntısını hala çekerim."*** Günümüzde alabildiğince israf edilen vaktin ne kadar değerli olduğunu da şu sözlerle anlatıyor: ***"Kitapları yazarken bazen yoruluyor ve biraz dinlenmek istiyorum. Fakat o an "Vakit geçiyor vakit! Kendine nasıl zaman tanıyabilirsin!" şeklinde kendime kızarım. Daha sonra hemen dinlenmeyi bırakıp kendimi yazmaya zorlarım. Benim çalışma yılım 365 gündür. Haftam 7 gündür. Ben cumartesi ve Pazar günü bile sabah 07.30'da enstitüdeyim."***

"Kendimi vatanımdan hiç ayrı düşünmedim"

Almanya Cumhurbaşkanı **Johannes Rau** ona bizzat vatandaşlık teklifi yapar. Ama o ülkesinden uzaklaştırılmış ve sahip çıkılmamış olmasına rağmen bunu kabul etmez. Red cevabı karşısında şaşıran ve **"Niçin?"** diye soran Cumhurbaşkanı **Rau**'ya verdiği cevap ve bu cevabı anlatırken gözlerinden süzülen gözyaşları onun vatan aşkını ortaya koymaktadır: ***"Ben kendimi vatanımdan hiç ayrı düşünmedim. Ben ne yaptımsa hepsini milletim için yaptım."***

Almanya'nın iltifatlara ve ödüllere boğduğu bu serazât bilim adamı, kendisine verilmek istenen **Hessen** kültür ödülünü asil bir gerekçe ve vakur bir duruşla reddeder. Ödül heyetinin hayret dolu bakışları arasında gerekçe olarak; **Gazze** katliamında İsrail yanlısı açıklamalarıyla tepki çeken, **Alman Yahudileri Birliği Başkanı Salomon Korn**'la birlikte aynı ödülü alamayacağını, siyaset anlayışının ve kültür yapısının buna müsaade etmediğini söyleyen **Fuat Hoca**, Almanları şoka sokar.

Batı uygarlık ve biliminin temeli aradaki İslam bilimi atlanarak Yunanlılara izafe ediliyor

Fuat Sezgin'e göre dünya bilimler tarihi yeniden yazılmalıdır. Çünkü yanlış yazılmıştır. Avrupalılar; Sicilya ve Endülüs'te tercüme edilen İslam bilginlerinin eserlerini kaynak göstermeden intihal etmişlerdir. Bu yüzden bugün Batı uygarlık ve biliminin temeli aradaki İslam bilimi atlanarak ondan önceki yüksek medeniyet olan Yunanlılara izafe edilmektedir. Hâlbuki Yunanlılar ile Avrupa bilimi arasındaki dönemde bilimde diğer medeniyetlerle kıyaslandığında en hızlı şekilde bilimsel ilerleme dönemi mevcut ve bu İslam dünyasına aittir. Müslümanlar dünya sahnesine çıktıkları ilk on yıldan itibaren diğer medeniyetlerde görülmedik bir hızla bilimsel gelişmelere katkıda bulundu. Bugün bilinenin aksine çoğu modern bilimin kuruluşu bundan yüz, iki yüzyıl öncesine değil, 9 ile 16. yüzyıllarda yaşamış İslam bilginlerine dayanıyor. Portekizlilere mâl edilen modern denizcilik bilimi için Sezgin, ***"Yüzde yüz İslam bilginlerine ait. Bundan hiç şüpheniz olmasın. Modern denizcilik İslam dünyasının bir malı. İslam dünyasının bir başarısı"*** demektedir.

“Avrupa medeniyeti, aslında İslam medeniyetinin çocuğudur”

Fuat Sezgin hocaya göre de bilimler sıçramalar yapmamakta, esasında yavaş yavaş tekâmül etmektedir. Bugün biz, 21. yüzyılın başında bütün insanlığın geliştirdiği bu bilimler manzumesinde maalesef Müslümanların 800 yıllık yaratıcılık merhalesinin bilimler tarihindeki yerini bulamıyoruz. Kendisi de bu eksiklik sebebiyle büyük bir hasretle ***“Bunu nasıl değiştirebiliriz?”*** sorusuna cevaplar aramaktaydı: *“**Ben, 68 yılımı bu sahayı araştırmaya verdim. Milletler için zaman, bir insanın ömründen ibaret değildir. Her medeniyet kendinden öncekilerin devamıdır. Bugünkü Avrupa medeniyeti de İslam medeniyetinin muayyen bir devirden sonra, başka iktisadi ve jeopolitik şartlar altında ortaya çıkan devamından ibarettir. Avrupa medeniyeti, İslam medeniyetinin çocuğudur. Birçok Avrupalı aydının bunu kabullendiğini memnuniyetle görebiliyorum; ama büyük çoğunluk hâlâ bu hususta bir şey bilmiyor. Kendilerine bazı misaller verdiğinizde bunu dehşetle karşılıyor, inanamıyor.”***

Gerilemenin sebebi din değildir

Fuat Sezgin hoca, Müslümanların şaşalı ve muhteşem asırlarının ardından yaşadıkları gerilemenin sebebinin İslam dini olmadığını şu sözlerle vuzuha kavuşturmuştur: ***“Müslüman dünyasındaki gerilemeye İslam’ın sebep olduğu iddiası doğrulansaydı 60 yılı bulan araştırmalarımda bu gerçeği kabul etmek zorunda kalırdım. Gerileyişin sebebi din değildir. Başka tarihî sebepler var. Müslümanlar, 8-16. yüzyıllar arasında tüm ilim dallarında önemli buluşlara sahiptir. Papazlar, Müslüman âlimlerin kitaplarını Latinceye tercüme ederek bilimsel gelişmenin ilk adımlarını atıyordu. Avrupa’da başka okuma yazma bilen yok gibiydi. Bu arada Batı, bilimini sanıldığının aksine din adamlarına borçlu. Avrupalılar; Sicilya ve Endülüs’te tercüme edilen İslam bilginlerinin eserlerini kaynak göstermeden intihal ediyorlardı.”***

“Biz bu kadar üstünmüşüz” deyip sonra da bir kenara oturmak doğru değil

Fuat Sezgin hocaya göre Müslümanlar birkaç asırdır bir aşağılık kompleksi içinde yaşamaktadır. Ancak bu durum karşısında yapılması gereken temel şey, müthiş bir şekilde gelişen ve 800 yıl insan akıl tarihinde büyük bir rol oynayan bir medeniyetin mensubu olan insanların, bütün bunların nasıl olduğunu düşünmesi ve bu medeniyeti geliştiren insan tiplerini tanımasıdır. Fakat yanlış biçimde üstünlük duygusuna da kapılmamak gerekmektedir. Sadece “biz bu kadar üstünmüşüz” deyip sonra da bir kenara oturmak doğru değildir. Aksine Müslümanlar **Biruni**’yi, **İbni Sina**’yı, **Cabir İbn-i Hayyan**’ı, **İbnü’l-Heysem**’i tanımalıdır. Ona göre Müslümanlar bunları araştırdığında bir insanın tek başına neler yapabileceğini, insanın yaratıcılığını göreceklerdir. Bu çalışmalar -ilk olarak- öncelikle Türklerin ve genel olarak Müslümanların, mensubu oldukları medeniyetin ne kadar yüksek olduğunu görmelerini sağlayacaktır.

Sonra bu eserlerin görücülerinin de çoğalmasıyla Müslümanlardaki aşağılık duygusu ve Avrupa medeniyetinin yanlış algılanması ortadan kalkacaktır. Nihayetinde Müslümanların içinden, daha ziyade Türkiye’den birçok çalışkan, üretken insan çıkacaktır.

Binaenaleyh Avrupalılar nasıl 10. yüzyıldan 16. yüzyıla, hatta 17. ve 18. yüzyıla kadar İslam bilimlerinden buldukları bütün müspet bilimleri, pozitif unsurları aldılarsa, bu üretken insanlar hiç korkmadan bugün Avrupalıların ulaştıkları bizde olmayan bütün unsurları, bütün buluşları almak için bir yarış içerine girmelidir. Ona göre Japonlar biz Müslümanlar kadar bilimsel geçmişe sahip değillerken müthiş şeyler yaptıkları halde Müslümanlar hala yerlerinde saymaktadır.

Pratisyen tarihçi!

Prof. **Sabri Orman**'ın mükemmel tespitiyle **Fuat Sezgin** hoca aynı zamanda örneği çok nadir görülen **'pratisyen tarihçi'** idi. Emekli olmasına rağmen yıllarca direktörlüğünü ve çalışmalarını yürüttüğü enstitüye bağlı müzede, tarih kitaplarındaki bilgilerin kitlelere ulaşması için bu bilgilere görsellik kazandırmıştı. Kaybolmuş, örneği kalmamış eserleri, aletleri yeniden vücuda getirmişti. Müzede bilimsel araç gereçlerin, yazılı kaynaklara dayanarak yapılan örnekleri sergilenmektedir. 800'ü aşkın icadın birebir modellerinin sergilendiği müze dünyada bir ilktir ve hâlâ benzeri yoktur. Böyle olmasına rağmen Fuat Sezgin **"*Burada sergilenen icatlar kitaplarda yer alan icatların yüzde biri bile değil*"** diyerek çalışmanın sınırlarını da açıklığa kavuşturmuştu. Gazeteci olmasına rağmen bu sahada yaptığı çalışmalarla dikkat çeken **Reiner Hermann** da, yazma eserlerin bilim adamlarına hitap ettiğini belirterek **"*İslam medeniyet tarihini anlaşılır hâle getirmek için Müslümanlara bu müzeden daha güzel bir hediye veremezsiniz. Onlara uygarlıklarının 800 yıl sürdüğünü, görkemli olduğunu, utanılacak bir şey olmadığını başka bir şekilde gösteremezsiniz.*"** diyor.

Rabbim mekânını cennet eylesin.

BİLİM TARİHİNİ FUAT SEZGİN ÜZERİNDEN ÖĞRENDİK[31]

İstanbul Tıp Fakültesi ve Tıp Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı ile Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı iş birliğinde düzenlenen ***"Tıp ve Bilim Tarihi"*** konulu uluslararası sempozyum, 12 Mayıs'ta Rektörlük Binası'nda gerçekleştirildi.

Sempozyumun açılış konuşmasını **Prof. Dr. Şükrettin Güldütuna** yaptı. **Prof. Dr. Güldütuna**, **Prof. Dr. Fuat Sezgin**'in hayatından ve mücadelelerinden bahsederken, kendisiyle tanışmasının 1980 yılında Frankfurt Üniversitesi'nde gerçekleştiğini belirtti***. "Hocamızla 38 senelik beraberliğimiz sırasında onu her gün enstitüsünde masanın başında çalışırken hatırlıyorum"*** şeklinde konuşan **Prof. Dr. Güldütuna**, **Prof. Dr. Fuat Sezgin**'in enstitüsü ve kütüphanesi için **"çölün ortasında vaha gibi"** benzetmesini yaptı. **Prof. Dr. Güldütuna**, ***"Vakıf olarak arzumuz, imkânımız oldukça insanlığa büyük hizmetler yapmış olan büyük âlimler hakkında bilgilendirici toplantılar düzenlemek, düzenleyenleri de desteklemektir"*** diyerek sözlerini noktaladı.

Prof. Dr. Güldütuna'nın ardından Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nden **Dr. Deilev Quintern** söz aldı. Konuşmasına katılımcılara teşekkürlerini ileterek başlayan **Dr. Quintern**, **Prof. Dr. Fuat Sezgin**'in ***dünyadaki en önemli bilim insanlarından birisi olduğunu*** vurguladı.

Dr. Quintern'den sonra Rektör **Prof. Dr. Ak** konuşmasını gerçekleştirdi***. "Bilim tarihine gönül veren ve Fuat Sezgin havuzundan nasiplenen bu şanslı insanları sevgi ile selamlıyorum"*** diyen ***Prof. Dr. Ak***, bu toplantıya ev sahipliği yapmanın kendisi için hem şahsi hem de kurumsal olarak büyük bir onur ve itibar olduğunu söyledi. ***Prof. Dr. Fuat Sezgin*** üzerinden bilim tarihinin öğrenildiğini kaydeden ***Prof. Dr. Ak***, sözlerini şu şekilde sürdürdü:

"Bu vesileyle hem hocamıza bir iade-i itibar yapmak, daha da önemlisi genç kuşağa hocayı tanıtmak, hocanın çalışmalarından fiilen, somut olarak haberdar olmalarını sağlamak istedik. Şükürler olsun ki kısmet oldu ve hocamıza bir vefa günü tertipleyerek hem hocamızı hem de çalışmalarını gündeme getirme şansını elde etmiş olduk. Böylesine bir insana sahip olmak Türkiye'deki bilim tarihi için de çok güçlü bir rehber kazanmak demektir."

[31] http://iletim.istanbul.edu.tr/index.php/2018/05/15/bilim-tarihini-fuat-sezgin-uzerinden-ogrendik/

ÂLİMİN ÖLÜMÜ: FUAT SEZGİN HOCA'NIN ARDINDAN[32]

Öyle buyuruyor Rasul-i Ekrem Efendimiz (S.A): ***"Âlimin ölümü, âlemin ölümü gibidir".*** Bu sözün ilim ehli insanlar için apayrı bir anlamı var elbet. Her âlimin bir âlemi vardır. Bu âlemin girişi çıkışı zannedildiği kadar da kolay değildir. İlim yoluyla bir âlemin inşasının nasıl gerçekleşiyor olduğuna ve burada kimin ne kadar eğlenebildiğini, kimin hangi kenarına, hangi ucuna ne kadar girip hangi nasibini ne kadar alabildiğini gerçek ilim sahipleri çok iyi müşahede ederler.

Bu müşahedelerinin hepsini herkesle paylaşmazlar. Paylaşmak isteseler de paylaşamazlar, çünkü müşahede ettikleri gerçekleri, müşahede ettikleri şekilde, ağırlıkta ve ehemmiyette herkesin idrak etmesi mümkün olmaz. Buna rağmen onların âlemine girmek isteyenlerin de kendi kaplarına göre bir nasipleri olabiliyor, o kaba göre alacaklarını alıyorlardır.

Dün bir âlimin, bir ilim çınarının ölümüne, dolayısıyla bir âlemin kapanışına şahit olduk. **Prof. Dr. Fuat Sezgin** Hoca'yı, ilme adanmış ve son dakikasına kadar da heyecanını yitirmeden aynı çabasını sürdürdüğü 94 yıllık ömrünün son yolculuğuna uğurladık.

Bitlis'ten başlayan ve sahasında dünyanın en büyük âlimi olmasına kadar giden **Prof. Dr. Fuat Sezgin** hoca bir âlem olma tecrübesini en iyi hissettiren isimlerden biri olsa gerek. İçinde yaşadığı dünyada paralel olarak devam eden ve kendi hayatını etkilemeye, belirlemeye çalışan hayat mecralarını nasıl yok sayarak kendi âlemini itina ile işlemiş olmanın tecrübesi…

Hakkında iki gündür çok şey yazılıp çiziliyor. Dün görebildiğim kadarıyla bizim gazeteden Yusuf Kaplan, Yaşar Süngü, Ergün Yıldırım, İsmail Kılıçarslan, Karar'dan Yıldıray Oğur, Star Gazetesinden Sibel Eraslan'ın kendisiyle ilgili çok güzel, her biri farklı yanlarını ortaya koyan tanıtıcı yazıları yayınlandı. Bugün muhtemelen yine birçok yerde birçok yazarın, Fuat Sezgin hocanın farklı anekdotlarını, hayatından kesitleri aktardığı yazılar okuyacaksınızdır. Tekrara düşmek istemiyorum.

Fuat hocanın burada vurgulamak istediğim, önemli bir özelliği tam da kendi âlemini, dünyanın içinden geçmekte olduğu, bizzat kendisinin de yaşamak durumunda kaldığı olaylardan koruyarak örme konusunda ortaya koyduğu inanılmaz iradedir.

Malum, 1960 cuntacılarının değişik bahanelerle üniversitelerden attıkları meşhur **147'lik** listenin içinde, o zamanlar 36 yaşında genç bir doçent olan Fuat hoca da vardır. Bir tasnife göre **"iyi oryantalist"** diye nitelenebilecek **Hellmut Ritter** ismindeki Alman hocasından kaptığı ilim aşkı ve disipliniyle ilk eserlerini vermeye başlamış bile. **Buhari'nin Kaynakları** üzerine oryantalist hadis literatürünün bütün kabullerini çürüten eserini ortaya koymuş.

[32] https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasinaktay/alimin-olumu-fuat-sezgin-hocanin-ardindan-2046298

İlim konusunda kendisine bir rota da çizmişken karşısına böyle bir engelleme çıkmış. Üniversiteye, ilme, aydına bakışı dar, sığ, araçsal çerçevenin ötesine geçemeyen dönemin siyaset ve bilim çevrelerinin traji-komik işbirliğiyle durdurulmak istenmiş Fuat hoca. ***“Cahillerin değerlendirmesine maruz kalan”*** nice bilim adamının içine düşebileceği karamsarlıkla oracıkta durabilir, pes edebilir veya sonradan işlerin düzelmesiyle kaldığı yerden daha düşük tempoyla devam edebilirdi.

Oysa, yaşamakta olduğu bu tecrübenin zorbalığından daha fazla sığlığı, darlığı ve cahilliğini görerek kendi gördüğü asıl âlemi inşa etmeye ve o âlemin kralı olmaya devam etti. Gerçek bir âlimin yaşamakta olduğu günübirlik-tarihsel tecrübelerin üstüne çıkabilme başarısı onun kendi âleminin insanı olduğunun veya ilmi derinliğinin de ifadesidir.

Nitekim Fuat hoca, kendi ifadesiyle bu yaşadıklarından dolayı geçici ve ufak bir teessür yaşamışsa da kızıp memleketine, insanına küsmemiş. Kendi âleminin kralı olarak başka âlemlerde tanınıp tanınmamaya, iyi muamele görüp görmemeye takılmamıştır. Kendi âleminin sınırlarını genişletmeye, kalitesini artırmaya, güzelliğini özenle işlemeye devam etmiştir. O yüzden Frankfurt’a taşınmasının malum bir sebebi olarak hep hatırlansa da o buna hiçbir zaman takılıp gereğinden fazla büyütmemiştir. Zaten gittiği yerde, Frankfurt’ta ortaya koyduğu çalışmalarla, çalışma temposu ve disipliniyle bir bakıma kendisine bu zulmü reva görenlere ironik bir biçimde müteşekkir olduğunu bile ifade etmiştir.

Fuat hoca hakkında vurgulanması gereken önemli bir özelliği tam da bu çalışma disiplini ve aşkıdır. Bizde insanlar doçent olduktan hemen sonra neredeyse emeklilik moduna geçiyor, akademik disiplinden ve anlayıştan bir tür muafiyet kazandıklarını hissediyorlar. O saatten sonra ya hiç çalışmıyor veya hasbelkader yaptıkları çalışmalarda hiçbir akademik titizlikle kendilerini mukayyet görmeyebiliyorlar. Profesör olduktan sonra da titiz, ciddi ve yeni çalışmalar ortaya koyabilen o kadar az ki. Bu yüzden araştırma disiplini ve aşkının bir kültüre dönüşmesi mümkün olmuyor.

Yıllar önce 104 yaşında vefat eden felsefi hermenötiğin ünlü ismi **Hans-Georg Gadamer**’in 95 yaşındayken katıldığı bir konferansa sunduğu bir tebliği okuduğumda, bizimkilerle aynı karşılaştırmayı yapmıştım. Fuat Sezgin Hoca, aslında ilerleyen yaşına rağmen, ömrünün son demine kadar ısrarla sürdürdüğü çalışma azmi, heyecanı ve disiplini dolayısıyla bizim akademik dünyamıza bir rol model olmak üzere sürekli gündemde tutulması gereken bir âlim.

Kendine özgü bir âlemin âlimi olarak öldüyse de, o âlemden dünyamıza çok şey kalmıştır. Allah o âlemden daha fazla ve hayırlı bir şekilde faydalanmayı nasip etsin. Kendisine gani gani rahmet etsin.

ÜNİVERSİTEDEN ATILMIŞ GENÇ BİR DOÇENTE VEDA EDERKEN...[33]

"Efendim, sözcü olarak şunu açıklayayım; 27 Mayıs İnkılâbının gayesi, istikbalde memleketi idare edecek şahıslar olarak, şahsi menfaat duygusundan uzak bir nesil yetiştirmek ve memleket hizmetine millî şuuru tam olarak kendini vermiş, yarının Türkiye'sine sahip olacak çocuklarımızı mükemmel olarak yetiştirmektir. İşte bu gayeye ulaşmak yolunda, şimdi müzakere edeceğimiz kanun teklifi, yaşlı ve ilmî bakımdan yetersiz olan bazı öğretim üyelerinin üniversiteden affına dair kanun teklifi.''

Yüzbaşı **İrfan Solmazer**, tasarıyı **Milli Birlik Komitesi**'ne sunarken böyle demişti.

Aslında 27 Mayıs darbecilerinden beklenen bir üniversite reformuydu.

En başından itibaren darbenin yanında duran, geçici anayasalarını yazan, Yassıada Mahkemeleri'ndeki içtihatları hazırlayan, ***"Et Balık Kurumu'nda kıyma yapılmış öğrenci"*** propagandalarına gönüllü alet olan üniversite hocalarının merakla beklediği reformdu bu.

Nihayet 28 Ekim 1960 günü Milli Birlik Komitesi tarafından 115 sayılı ***"Üniversite Kanunu'nun bazı maddelerinde tadilat yapan kanun"*** yayınlandı. Ama dikkatler aynı anda Resmî Gazete'de yayınlanan 114 sayılı başka bir kanuna kaymıştı.

"Üniversite öğretim üyelerinden bazılarının vazifelerinden affına ye bazılarının diğer fakülte ve yüksek okullara nakline dair Kanun"un altında 147 kişilik bir isim listesi vardı.

28 ordinaryüs profesör, 59 profesör, doçent ve asistandan oluşan 147 akademisyen bir kanunla üniversiteden atılmıştı.

O 147 akademisyenin isim listesi gazetelerde yayınlanınca ortalık karıştı.

Akademisyenlerin bir kısmı beklendiği gibi 'sabık' **Demokrat Parti** iktidarına yakın isimlerdi.

Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil o isimlerden biriydi.

Prof. Dr. Yavuz Abadan aslında eski bir CHP milletvekiliydi ama onun suçu da DP iktidarında **Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü**'nü kurmaktı.

Devrin en önemli Amme Hukukçusu **Ord. Prof. Dr. Recai Galip Okandan,** Demokrat Parti döneminde dekanlık yapmıştı.

Ord. Prof. Dr. Emin Onat ise herhalde DP iktidarı döneminde açılan Anıtkabir'in mimarı olmaktan atılmıştı.

[33] http://www.karar.com/yazarlar/yildiray-ogur/universiteden-atilmis-genc-bir-docente-veda-ederken-7364#

Ama esas şaşkınlık yaratan listeye 27 Mayıs darbesini desteklemiş hatta bizzat içinde yer almış hocaların da girmesi oldu.

27 Mayıs darbecilerinin geçici anayasasını hazırlayan kurulun üyeleri **Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya** ve **Prof. Dr. İsmet Giritli** üzerinden daha bir yıl geçmeden darbeciler tarafından üniversiteden atılmışlardı.

(**Tunaya**'nın komisyonda dil temelli eşitlik ilkesini savunduğu için başkan **Sıddık Sami Onar**'dan Kürtçülük eleştirisi aldığı, bu yüzden üzerinin çizildiği söylenir)

Ülkenin önde gelen felsefecilerden **Takiyettin Mengüşoğlu, Reichenbach**'ın asistanı, felsefeci **Nusret Hızır**, ilk modern sanat tarihçisi **Mazhar Şevket İpşiroğlu**, ismi bile listeye yanlış yazılmış daha sonra anılarıyla şöhret olacak Amerikan dili edebiyatı profesörü **Mina Urgan**, haberi Hitit kazılarını sürdürdüğü Boğazköy'de alan arkeolog **Halet Çambel**, listede okutmanlıktan profesörlüğe terfi ettirilmiş **Sabahattin Eyüpoğlu**, dünyaca ünlü bir tiyatro yazarı olan **Haldun Taner** gibi isimler DP'ye yakın değillerdi, neredeyse tamamı 27 Mayıs'a hararetle destek vermişti. Peki onların suçu neydi?

Türk Tefekkür Tarihi'ni yazan **Hilmi Ziya Ülken**'i Edebiyat Fakültesi'nden İlahiyat Fakültesi'ne gönderen, Ege Üniversitesi'nin adını bile İzmir Üniversitesi diye yazan tasarıyı ve atılacak akademisyen listesini hazırlayan **Milli Birlik Komitesi** üyeleri karşılarında bu kez darbeyi hararetle destekleyen gazeteler, üniversiteler ve öğrenci derneklerini buldular.

Kararı protesto için İstanbul Üniversitesi rektörü **Sıddık Sami Onar** ve İTÜ Rektörü **Fikret Narter** görevlerinden istifa ettiler. Ertesi gün onları Ankara Üniversitesi Rektörü **Suat Kemal Yetkin**, üniversitesinin adı yanlış yazılmış Ege Üniversitesi Rektörü **Mustafa Uluöz** ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörü **Turhan Feyizoğlu** izledi.

Ama bu tepkiler, eleştirilmeye tahammülü olmayan **MBK** üyelerini kızdırmıştı. Gazetelerde ismi verilmeyen MBK üyelerine dayandırılan ***"Eğer profesörler isterlerse haklarında verilen kararların gerekçeleri açıklanabilir"*** gibi tehditvari haberler çıkıyordu.

MBK üyesi Yarbay **Muzaffer Karan** ise ismiyle ve çok sert konuşmuştu:

"Ahlakî, ilmî ideolojisi yönünden yüz kızartıcı notlara sahip olan, bilhassa çoğu komünist, mason, kifayetsiz, cinsi sapık, Kürt devleti kurmak isteyen, asistanlarını metres olarak kullanan, doçentin yazdığı kitaba imzasını koyan, senede üç beş kere fakülteye uğrayan üyeleri affettik."

Diğer üyeler de, içinde Atatürkçü bir üniversite kurmak, hızı artırmak, milli menfaatler, gerici fikirler geçen açıklamalar yaptılar. Darbeciler, darbenin ayaklarından üniversiteyi kaybetmekten endişelenmeye başlamıştı. Öğrencilerin dersleri boykot kararı yüzünden üniversitelerin açılışı bir hafta ertelenmişti. MBK üyesi **Orhan Erkanlı** ***gençleri "sokağa çıkarlarsa DP'liler tarafından kullanılacakları"*** konusunda uyardı. Aslında bir tehditti bu.

Sonunda Milli Birlik Komitesi üyeleri üniversiteleri ziyaret ederek öğrenciler ve öğretim üyelerini ikna turlarına çıktılar.

Tasarıyı hazırlayan MBK üyesi Yüzbaşı **İrfan Solmazer** ve Yüzbaşı **Numan Esin**, 31 Ekim günü İstanbul Üniversitesi'nde öğrencilerle bir araya geldi.

Toplantıda **İrfan Solmazer** en son sinirlenip öğrencilere ***"Bu 147'likler içinde tanıdığınız biri var mı"*** diye sordu. Öğrenciler bir hocanın ismini verdiler. Solmazer, ***"gelin benimle"*** diyerek öğrencileri bir odaya aldı, silahını çıkarıp masanın üzerine koydu. ***"Şimdi bir asker gibi silahın üstüne yemin edeceksiniz çünkü size bir devlet sırrını açıklayacağım"*** dedi. Öğrenciler dediğini yaptılar. Solmazer, ***"O hoca komünistti"*** diye büyük devlet sırrını açıkladı. Öğrencilerin itirazları sürünce: ***"İsterseniz yanımdaki emniyet müdürüne sorun. Yakında hepsi tevkif edilecek, saat işidir bu"*** diye de ekledi.

Yüzbaşı **Solmazer** ve **Numan Esin** ertesi gün aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1'i Ordinaryüs, 3 Profesör, 11'i Doçent ve asistanlardan oluşan 23 hocayla bir araya geldi. Daha MBK üyeleri üniversiteden ayrılamadan radyodan o 23 ismin altına imza attığı bir bildiri yayınlanmaya başlamıştı bile:

"Biz İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi üyeleri ve yardımcıları Milli Birlik Komitesi'nin üniversite camiasının yüzde 99.6 nispetinde teklif ettiği şekilde çıkardığı yeni üniversite kanununa tamamen ve yapılan tasfiyeyi prensip olarak desteklediğimizi bildiririz. Tasfiye edilenler arasında bugün hak ve hürriyetten bahsedenler tıpkı yıllarca milletin sesini boğmak isteyen düşük iktidarın başları gibi eski Üniversite Kanunu'nun antidemokratik hükümlerini daima kendi lehlerine ve daima daha şiddetli tatbik etmişler ve diğer tatbikçiler karşısına hürriyetten yoksun öğretim üyeleri ve yardımcılarının ıstıraplarına kulaklarını tıkamışlardı. Bugün bu gerçeği hatırlatmak mecburiyetindeyiz. Üniversitelerimize hürriyetin sıcak güneşini getiren bu kanunu, sayın Milli Birlik Komitesi üyelerinin dilediği gibi Türk ilim ve irfanı bakımından milletimizi için hayırlı ve başarılı olacağından şüphemiz yoktur."

Bildirinin altında imzası olan profesör ve doçentler arasında **Ali Nihat Tarlan, İbrahim Kafesoğlu, Cahit Tanyol, Semavi Eyice, Halit İnandık, Faruk Timurtaş** gibi hocalar vardı.

Bir gün sonra Edebiyat Fakültesi'nin bu kez bu bildiriye karşı çıkan hocaları arkadaşlarının görevlerine iade edilmesini isteyen karşı bir bildiri yayınladılar. Bu bildiriyi de fakülte hocalarından **Ahmet Hamdi Tanpınar, Tahsin Banguoğlu, Macit Gökberk, Mehmet Kaplan, Berna Moran, Salih Tuğ, Mümtaz Turhan** ve **Ioanna Kuçuradi** gibi isimler imzalamışlardı.

147'ler dernekleşti. Üst üste röportajlar veriyor, devlet yetkililerine telgraflar çekiyorlardı. Ama tepkilere rağmen karar bir türlü geri alınmıyordu. İşte bu sırada üniversiteden atılan öğretim görevlileri, **Haldun Taner**'den bir metin yazmasını istediler. Ama onun daha iyi bir fikri vardı. **Dostoyevski**'nin **Timsah**'ını kendi hikâyelerine uygun olarak uyarladı.

Dostoyevski'nin 1865 yılında yazdığı kısa hikâyesi **Timsah**, Avrupa turuna çıkmadan bir gece önce eşi, kızı ve yakın arkadaşıyla gezmeye çıkan memur **Ivan'**ın görmeye gittikleri bir timsah tarafından yutulmasını anlatmaktaydı.

Ivan, kendisini yutan timsahın içinden konuşmakta, dışardakilerin seslerini duymaktadır. Ailenin yardım için gittikleri polis "***kurcalamayın, olay şüpheli, zaman geçsin, biraz unutturalım"*** diye akıl verir. Bir başkası ***"timsah tarafından yutturulan memurlara ait bir madde yok"*** diyerek bir şey yapamayacağını söyler. Timsahı gezdiren kumpanya, yakın arkadaşları bu tuhaf durum üzerinden para kazanmaya çalışırlar. Dost, düşman ortaya çıkmıştır.

Haldun Taner, başlarına gelen fişleme ve tasfiyeye karşı yeterince ses çıkarmayan arkadaşlarına ve devlete söyleyeceklerini **Ivan**'ın arkadaşlarına söyletmiş, oyun da darbenin sesi olan radyodan da bütün ülkeye ***korsan bir eylem*** olarak yayınlanmıştı.

147'lere af ancak bir yıl sonra çıktı. 27 Aralık 1961 günü Meclis'e gelen yasayla tasfiye edilen akademisyenlere üniversite yolu yeniden açıldı.

Pek çoğu üniversitelerine geri döndüler.

Ama bazıları artık daha fazla bu ülkede kalamayacaklarını düşünüp, yurt dışına gitti.

Yurtdışına giden ve bir daha dönmeyenlerden biri de 37 yaşındaki **Doç. Dr. Fuad Sezgin**'di.

Alman oryantalist Ritter'in öğrencisi olan, onun yönlendirmesiyle Müslüman bilim adamları üzerinde araştırmalara başlamış, kendisi gibi devletin bir kaç kez mağduru olmuş **Prof. Dr. Zeki Velidi Togan** ve **Prof. Dr. Fuad Köprülü** gibi isimlerle birlikte çalışan, yurtdışından teklifler alan parlak bir genç doçentti.

"Ahlakî, ilmî ideolojisi yönünden yüz kızartıcı notlara sahip olan, bilhassa çoğu komünist, mason, kifayetsiz, cinsi sapık, Kürt devleti kurmak isteyen" gibi suçlamalara maruz kalan 147'likler listesine o Demokrat Parti Çanakkale milletvekili olan ağabeyi **Servet Sezgin** yüzünden girmişti.

Ağabey Sezgin, **Yassıada**'da yargılanıyordu. Suçlama, ***"Çanakkale'ye gelen CHP'lileri taşıyan bir geminin iskeleye çıkmasına izin vermemek ve halkı birbirine düşürmeye çalışmak"***tı. İdamı isteniyordu.

(Kardeşi üniversiteden atılırken o da Yassıada'da 10 yıl ağır hapis cezası aldı. Ancak dört yıl sonra **Kayseri Cezaevi**'nden bir afla cezaevindeki son siyasi mahkûm olarak çıkabildi.)

Genç doçent **Fuad Sezgin**'in artık Türkiye'de kalması mümkün değildi. Zor bir kararın arifesindeydi:

"Gazetedeki 'zararlı profesörler' listesini ve ismimin bu listede olduğunu görünce, ülkeden gitmemin, artık benim iradem dışında olduğunu anladım... Gazeteyi çantama koydum, Süleymaniye Kütüphanesi'ne gittim ve hemen orada üç tanıdığım dostuma mektup yazdım. İki Amerikalı, bir de Frankfurt Üniversitesi'nin eski rektörü olan dostlarıma; 'Bana bir yer bulun, geleceğim' diye yazdım.

30 gün içinde üçünden de cevap geldi. Üçü de beni, memnuniyetle kabul ediyorlardı. Ancak ben Frankfurt'u tercih ettim. Frankfurt'a gittim. Türkiye'yi, İstanbul'u terk edeceğim akşam, Galata köprüsünün Karaköy tarafına gittim. Oradan 15-20 dakika kadar Üsküdar'a baktım. Güzel bir geceydi, artık vakit de gecikiyordu. Döndüğümde, gözlerimin yaşını silmek zorunda kaldım. İşte son hislerim buydu. Kızmadım da, o zaman tabi üzülmüştüm."

Hikâyenin devamı bugün her yerde yazıyor. Türkiye'nin siyasi nedenlerle üniversiteden attığı genç bir doçent Almanya'ya gitmiş ve dünyanın en ünlü İslam bilim tarihi uzmanlarından biri olmuştu. Yaptığı çalışmalar Türkiye'de de çok geç keşfedildi. Hayatının son yıllarında bu geç kalmışlığı gidermek ve geriye kalıcı izler bırakmak için uğraştı.

Son röportajlarından birinde şöyle demişti;

"Milli birlik Komitesi'ne İslam bilim tarihine katkılarından dolayı teşekkür ederim."

Türkiye insanlarını, değerlerini çok kolay harcıyor. Harcarken de gözünün yaşına bakmıyor. Çünkü muhakkak devrin şartlarına göre asla affedilmeyecek bir suç bulunuyor. ***"Devrik iktidarın mensubu bir milletvekilinin kardeşi"*** olmak bugün bize gaddarca bir suçlama gibi gelebilir, belki yarın bugün benzer muamelelere uğratılan, üniversitelerden atılan insanlara yönelik suçlamalar için de öyle düşünülecek. Ama iş işten geçmiş olacak. Kendi insan sermayesini kolayca harcayan bir ülkenin belini doğrultması da mümkün olmayacak.

94 yaşında aramızdan ayrılan Fuad Sezgin'e bugün hak ettiği gibi veda edilirken, ona reva görülen bu muameleden de bir ders çıkarılmalı. Yoksa bu öğütücünün çarkları arasında daha çok **Fuad Sezginler** kalacak.

BİR TİMSAH TARAFINDAN YUTULAN ADAMIN HİKÂYESİ...[34]

Dostoyevski, 1865 yılında yazdığı kısa hikâyesi **Timsah**'ta Avrupa turuna çıkmadan bir gece önce eşi, kızı ve yakın arkadaşıyla gezmeye çıkan memur **Ivan**'ın görmeye gittikleri bir timsah tarafından yutulmasıyla başına gelenleri anlatır.

Ivan timsahın içinde konuşuyor ve dışardakilerin seslerini duyuyordur. Ailenin yardım için gittikleri polis ***"kurcalamayın, olay şüpheli, zaman geçsin, biraz unutturalım"*** diye akıl verir. Bir başkası ***"timsah tarafından yutturulan memurlara ait bir madde yok"*** diyerek bir şey yapamayacağını söyler. Timsahı gezdiren kumpanya, arkadaşları bu tuhaf durum üzerinden para kazanmaya çalışırlar. Dost, düşman ortaya çıkmıştır.

Hikâye Türkiye'de ilk kez 1961 yılında radyoda sahnelendi. Tek bir temsil oldu. Hikâyeyi radyo oyununa çeviren **Haldun Taner**, o akşam arkadaşlarına oyunun yayınlanacağı saati haber vermiş, herkes heyecanla radyolarının başına oturmuştu.

Çünkü o akşam radyoda duyulan sadece bir radyo tiyatrosunun sesi değildi, 27 Mayıs'ın kudretli **Milli Birlik Komitesi**'ni eleştiren **korsan bir eylemdi** bu...

Hikâyenin başında **27 Mayıs 1960** darbesine giden yollar var.

Darbeyi yapan albayların **Milli Birlik Komitesi** her zaman üniversiteyi yanlarında bulmuşlardı. Darbeciler anayasa yazdırmak için profesörleri İstanbul'dan Ankara'ya getirmiş, **Yassıada Mahkemeleri** için içtihatları onlardan almış, **Et Balık Kurumu**'nda kıyma yapılmış öğrenci propagandalarında en önde üniversite hocalarını kullanmışlardı.

O isimlerden en önde geleni olan İstanbul Üniversitesi Rektörü **Sıddık Sami Onar**'ın Cumhurbaşkanlığı bile gündeme gelmişti.

Özgürlük ve demokrasi getireceğine inandıkları **"devrim"**in arkasına dizilen hocaların çok güvendikleri darbecilerden en önemli beklentisi ise üniversite reformuydu.

Havada hürriyet rüzgârları esiyordu. 7 Ekim 1960 günü **Üniversitelerarası Kurul** reformu görüşmek üzere Milli Eğitim Bakanı **Prof. Bedrettin Tuncel** başkanlığında İstanbul Üniversitesi'nde geç vakitlere kadar süren bir toplantı yaptı. Toplantı çıkışı gazetecilere konuşan bakan ***"27 Mayıs'tan sonraki bu hürriyet havasında bakanlığın üniversitelere empoze edeceği bir fikri olamaz. Üniversiteler Kanunu'nda tadil de onların kendi meselesidir"*** diyecektir.

---

[34] http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yildiray-ogur/591670.aspx

Ve nihayet 28 Ekim 1960 günü **Milli Birlik Komitesi** tarafından 115 sayılı ***"Üniversite Kanunu'nun bazı maddelerinde tadilat yapan kanun"*** yayınlandı. Ama dikkatler aynı anda **Resmî Gazete**'de yayınlanan 114 sayılı başka bir kanundaydı.

"Üniversite öğretim üyelerinden bazılarının vazifelerinden affına ye bazılarının diğer fakülte ve yüksek okullara nakline dair Kanun"un altında 147 kişilik bir isim listesi vardı. 28 ordinaryüs profesör, 59 profesör, doçent ve asistan üniversiteden bir kanunla atılmıştı.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc043/kanunmbkc043/kanunmbkc04300114.pdf

Peki ortak özellikleri olmayan bu 147 hoca neden üniversiteden tasfiye edilmişti?

Evet bazı hocalar Demokrat Parti'ye yakındı. Örneğin **Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil**, DP'nin devamı olan partilerin çoğunluğu elde ettiği 1961 seçimlerinden sonra Meclis'e girmiş ve cumhurbaşkanlığına aday olmuş, askerler tarafından tehdit edilince İsviçre'ye kaçmıştı. **Prof. Dr. Yavuz Abada**n eski bir CHP milletvekiliydi ama DP iktidarında **Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü**'nü kurmuştu. Devrinin en önemli **Amme Hukukçusu Recai Galip Okandan,** Demokrat Parti döneminde dekanlık yapmıştı. ***Ord. Prof. Dr. Emin Onat***'ın suçu da herhalde DP iktidarı döneminde açılan Anıtkabir'in mimarı olmaktı. Almanya'dan Türkiye'ye gelmiş ***Prof. Dr. Fuad Sezgin***'i listeye sokansa muhakkak Yassıada'da yargılanan **Demokrat Parti** milletvekili kardeşi **Servet Sezgin**'di.

Peki DP'yle alakaları olmayan ülkenin önde gelen felsefecilerden **Takiyettin Mengüşoğlu**'nun, **Reichenbach**'ın asistanı **Nusret Hızır**'ın, ilk modern sanat tarihçisi **Mazhar Şevket İpşiroğlu**'nun, ismi bile yanlış yazılmış daha sonra anılarıyla şöhret olacak Amerikan dili edebiyatı profesörü **Mina Urgan**'ın, haberi Hitit kazılarını sürdürdüğü Boğazköy'de alan arkeolog **Halet Çambel**'in listede okutmanlıktan profesörlüğe terfi ettirilmiş **Sabahattin Eyüpoğlu**'nun, dünyaca ünlü bir tiyatro yazarı olan **Haldun Taner**'in suçu neydi? Üstelik bu isimlerin neredeyse tamamı 27 Mayıs'a hararetle destek vermişti.

Ama 27 Mayıs'a destek vermekten daha ilerisini yapanlar bile aynı akıbetten kurtulamadılar. 27 Mayıs darbecilerinin 1961 anayasasını hazırlayan kurulun üyeleri **Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya** ve **Prof. Dr. İsmet Giritli** daha bir yıl geçmeden üniversiteden atılacaklar listesine girmişti. (**Tunaya**'nın komisyonda dil temelli eşitlik ilkesini savunduğu için **başkan Sıddık Sami Onar**'dan Kürtçülük eleştirisi aldığı söylenir)

Türk Tefekkür Tarihi'ni yazan **Hilmi Ziya Ülken**'i Edebiyat Fakültesi'nden İlahiyat Fakültesi'ne gönderen, Ege Üniversitesi'nin adını bile İzmir Üniversitesi diye yazan tasarının altında Üniversite Kanununda reform yapan tasarıyı da hazırlayan MBK üyesi yüzbaşı **İrfan Solmazer**'in imzası vardı.

Yüzbaşı Solmazer tasarıyı **MBK**’ya sunarken şöyle demişti:

“Efendim, sözcü olarak şunu açıklıyayım; 27 Mayıs İnkılâbının gayesi, istikbalde memleketi idare edecek şahıslar olarak, şahsi menfaat duygusundan uzak bir nesil yetiştirmek ve memleket hizmetine millî şuuru tam olarak kendini vermiş, yarının Türkiye'sine sahib olacak çocuklarımızı mükemmel olarak yetiştirmektir. İşte bu gayeye ulaşmak yolunda, şimdi müzakere edeceğimiz kanun teklifi, yaşlı ve ilmî bakımdan yetersiz olan bazı öğretim üyelerinin üniversiteden affına dair kanun teklifi.’’

147’lilerin tasfiyesi MBK’dan birkaç teknik düzeltmeyle itirazsız geçti. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=35&sayfa_no_son=38&sayfa_no=36&v_meclis=21&v_donem=01&v_yasama_yili=&v_cilt=2&v_birlesim=028

Ama ertesi gün ortalık karıştı. 27 Mayıs’a destek vermiş hocaların tasfiyesine gazeteler ve üniversiteler çok kızmış, 27 Mayıs’a ülkeyi götüren öğrenci dernekleri ayağa kalkmıştı.

Kararı protesto için İstanbul Üniversitesi rektörü **Sıddık Sami Onar** ve İTÜ Rektörü **Fikret Narter** görevlerinden istifa ettiler. Ertesi gün onları Ankara Üniversitesi Rektörü **Suat Kemal Yetkin**, üniversitesinin adı yanlış yazılmış Ege Üniversitesi Rektörü **Mustafa Uluöz** ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörü **Turhan Feyizoğlu** izledi.

Bir yıl önce sonu 27 Mayıs’la bitmiş öğrencilerin ve hocaların tepkilerini yatıştırmak ve birbirine benzemeyen 147 kişinin hangi sebeplerle üniversiteden atıldığını açıklamak için Milli Birlik Komitesi üyeleri peş peşe açıklamalar yapmaya başladı. MBK üyesi Yarbay **Muzaffer Karan**’ınki en sertiydi:

“Ahlakî, ilmî ideolojisi yönünden yüz kızartıcı notlara sahip olan, bilhassa çoğu komünist, mason, kifayetsiz, cinsi sapık, Kürt devleti kurmak isteyen, asistanlarını metres olarak kullanan, doçentin yazdığı kitaba imzasını koyan, senede üç beş kere fakülteye uğrayan üyeleri affettik.”

Diğer üyeler de, içinde Atatürkçü bir üniversite kurmak, hızı artırmak, milli menfaatler, gerici fikirler geçen açıklamalar yaptılar. MBK üyesi **Orhan Erkanlı** gençleri ***“sokağa çıkarlarsa DP’liler tarafından kullanılmakla”*** üstü kapalı tehdit etti.

Tepkiler dinmeyince MBK üyeleri Yüzbaşı ***İrfan Solmazer*** ve Yüzbaşı ***Numan Esin,*** 31 Ekim günü İstanbul Üniversitesi’nde önce öğrencilerle bir araya gelerek onları ikna etmeye çalıştılar.

Toplantıda MBK üyeleriyle askerler arasında ilginç diyaloglar yaşandı. **İrfan Solmazer** en son sinirlenip **“Bu 147’likler içinde tanıdığınız biri var mı”** diye sordu. Öğrenciler bir hocanın ismini verdiler. Solmazer **“gelin benimle”** diyerek öğrencileri bir odaya aldı, silahını çıkarıp masanın üzerine koydu***. “Şimdi bir asker gibi silahın üstüne yemin edeceksiniz çünkü size bir devlet sırrını açıklayacağım”*** dedi. Öğrenciler dediğini yaptı. Solmazer ***“O hoca komünistti”*** diye büyük devlet sırrını açıkladı. Öğrencilerin itirazları sürünce: ***“İsterseniz yanımdaki emniyet müdürüne sorun. Yakında hepsi tevkif edilecek, saat işidir bu”*** diye ekledi.

Yüzbaşı ***Solmazer*** ve ***Esin*** ertesi gün aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1'i Ordinaryüs, 3 Profesör, 11'i Doçent ve asistanlardan oluşan 23 hocayla bir araya geldiler. Daha MBK üyeleri üniversiteden ayrılamadan radyodan o 23 ismin altına imza attığı bir bildiri yayınlanmaya başladı:

"Biz İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi üyeleri ve yardımcıları Milli Birlik Komitesi'nin üniversite camiasının yüzde 99.6 nisbetinde teklif ettiği şekilde çıkardığı yeni üniversite kanununa tamamen ve yapılan tasfiyeyi prensip olarak desteklediğimizi bildiririz. Tasfiye edilenler arasında bugün hak ve hürriyetten bahsedenler tıpkı yıllarca milletin sesini boğmak isteyen düşük iktidarın başları gibi eski Üniversite Kanunu'nun antidemokratik hükümlerini daima kendi lehlerine ve daima daha şiddetli tatbik etmişler ve diğer tatbikçiler karşısına hürriyetten yoksun öğretim üyeleri ve yardımcılarının ızdıraplarına kulaklarını tıkamışlardı. Bugün bu gerçeği hatırlatmak mecburiyetindeyiz. Üniversitelerimize hürriyetin sıcak güneşini getiren bu kanunu, sayın Milli Birlik Komitesi üyelerinin dilediği gibi Türk ilim ve irfanı bakımından milletimizi için hayırlı ve başarılı olacağından şüphemiz yoktur."

Bildirinin altında imzası olan profesör ve doçentler arasında ***Ali Nihat Tarlan, İbrahim Kafesoğlu, Cahit Tanyol, Semavi Eyice, Halit İnandık, Faruk Timurtaş*** gibi hocalar vardı.

Bir gün sonra Edebiyat Fakültesi'nin bu kez bu bildiriye karşı çıkan hocaları arkadaşlarının görevlerine iade edilmesini isteyen bir bildiri yayınladılar. Bu bildiriyi de fakülte hocalarından ***Ahmet Hamdi Tanpınar, Tahsin Banguoğlu, Macit Gökberk, Mehmet Kaplan, Berna Moran, Salih Tuğ, Mümtaz Turhan*** ve ***Ioanna Kuçuradi*** gibi isimler imzalamışlardı.

Ama tepkilere rağmen karar bir türlü geri alınmıyordu. İşte bu sırada üniversiteden atılan öğretim görevlileri **Haldun Taner'**den bir metin yazmasını istediler. Ama onun daha iyi bir fikri vardı. **Dostoyevski**'nin **Timsah**'ını kendi hikâyelerine uygun olarak uyarladı. Başlarına gelen fişleme ve tasfiyeye karşı yeterince ses çıkarmayan arkadaşlarına ve devlete söyleyeceklerini **Ivan**'ın arkadaşlarına söyledi. Oyun darbenin sesi olan radyodan bütün ülkeye yayınlandı.

147'lere af ancak 1 yıl sonra mümkün olabildi. 27 Aralık 1961 günü Meclis'e gelen yasayla tasfiye edilen akademisyenlere üniversite yolu yeniden açıldı.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d01/c004/mm__01004065ss0050.pdf

Çoğunluğu üniversitelerine geri döndüler. Bazıları yurt dışına gittiler.

Prof. Dr. Fuat Sezgin onlardan biriydi. Üniversiteden atılınca tekrar Almanya'ya gidip dünyanın en ünlü İslam bilim tarihi uzmanlarından biri oldu. Sezgin, daha sonraki bir konuşmasında ***"MBK'ya İslam bilim tarihine katkılarından dolayı"*** teşekkür etti.

MBK üyesi Yüzbaşı **İrfan Solmazer**, 147'leri tasfiyesinden bir ay sonra 14'lerle birlikte MBK'dan tasfiye edilip, yurt dışına sürgüne (Lahey) gönderildi. Geri döndü, üniversiteden attırdığı hocalarla **Deniz Gezmiş**'e mısır gibi bomba patlatmakla övündüğü 9 Mart cuntasında ilerici darbecilik oynadı.

MBK üyesi **Numan Esin**, üniversiteden atılmasına sebep olduğu **Sabahattin Eyüpoğlu** ile birlikte 12 Mart'tan sonra hapis yattı.

Arkeolog **Halet Çambel**, üniversiteden atıldıktan sonra arkeolojik kazılarına devam etti. Karşılaştığı bir mesele için görüştüğü MBK üyeleri 147'liler meselesini açınca ***"27 Mayıs Devrimi'nin doğrultusunda kişisel sorunların yeri olmadığını söyleyip"*** onları susturdu.

147'lilerin çoğu destekledikleri darbecilerin onları üniversiteden attırmasını unutturmaya çalıştılar, bir yıl biyografilerinden sildiler, çok azı anılarında bundan bahsetti, bir yanlış anlama, dönülmüş bir hataydı bu.

147'leri çeşitli iddialarla itham eden fişlemeleri yapıp MBK'ya veren hocalardan biri olduğu iddia edilen İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Profesörlerinden **Cihat Abaoğlu** 2 yıl sonra **Talat Aydemir**'in darbe girişimlerinde aktif rol oynadı.

Onunla birlikte darbe girişimlerinden **Aydemir**'in yanında olan profesörlerden biri de 147'lerden **Halet Çambel**'in kanser araştırmalarında dünyaca ünlü olan kardeşi Prof. Dr. **Perihan Çambel**'di.

Son ana kadar **Aydemir**'e destekten vazgeçmedi. Bu yüzden tutuklandı. Tutuklanması **New York Times'**da haber oldu. Dünyaca ünlü bir profesör neden darbeci bir Albay'a hayran olur sorusuna şöyle cevap vermişti: ***"Müthiş bir insandır. Her sabah erken kalkar, mutlaka tıraş olur, ayakkabıları her zaman boyalıdır, pantolonu her gün ütülü."*** Çambel, Aydemir darbesine katıldığı için Harbiye'den atılan bir genci evlat edindi.

Haldun Taner'in Timsah oyununun o meşhur radyo kaydı da 147'lilerin hikâyesi gibi unutuldu. 50 yıl sonra eşi evde bir makara bulana kadar...

https://www.youtube.com/watch?v=ZoiwRsqCOkk

BİTLİS'TEN FRANKFURT'A: BİR BİLİM ADAMININ HİKÂYESİ[35]

Bitlis'te dünyaya gözlerini açıyor. Büyük âlimlerin yetiştiği Bitlis. Sonra İstanbul Üniversitesi'ne geliyor. Alman bilim adamı **Ritter**'in bir konuşması, onu yeni bir bilim yolculuğuna çıkarıyor. Ritter'in yanında eğitime başlıyor. Lisansüstü çalışmalar yapıyor. Dil öğreniyor.

Büyük bir heves, büyük bir inançla yola çıkıyor. Dünyayı bilim tarihi ile keşfetmenin hevesi bu. Derken **60 ihtilali** oluyor. Peki ona ne bundan? Siyasal bir örgütün elemanı mı, yoksa bir parti mücahidi mi? Hayır, hiçbirisi. Abisi İstanbul DP'nin il başkanı. Hepsi bu. **Suç kolektiftir, darbecilerin nazarında**. Bu nedenle kendini bilime adamış bu tecessüsü rahat bırakmıyor. Ülke, bir daha düşünceyi ***"köpek kuduz gibi"*** kovalıyor.

Bilim yolcumuz hicret ediyor. Gâvur ellerinde ilim yapmaya gidiyor. İstanbul, artık ona dar geliyor. Aydınlanma, bir daha alev sanılıyor. Düşünce, bir daha korkutuyor. Bilim, bir daha sürgüne gönderiliyor.

Fuat Sezgin, bütün bunlar karşısında küsen, evine çekilen, köyüne dönen, sıradanlaşmayı kabul eden bir deha değil. Evine karşı tümüyle yabancılaşan biri de değil. Çıktığı yolda yürümeye azmeden bir akıl. Bilim için hicreti gâvur ellerde de yapmanın bedbahtlığını yaşayan nice dehalarımızdan biri. Bu toprakların kaderini kendi kaderinde yaşayan bir bilim insanı. ***"Bir bilim adamının romanı"*** onun hayatıyla yeniden ortaya çıkıyor.

Frankfurt Üniversitesi kapılarını ona açıyor. **Bilim ocakları her yerde aynı. Düşünen ve araştıran dehalara saygıyla kapılarını açarlar.** Bu ocaklar bir zamanlar Bağdat'ta, Kahire'de, Kayrevan'da, İstanbul'da, Harran'da, Nişabur'da fikirleri ve ilimleri pişirirlerdi. İslam medeniyeti asırlarca bu ocaklarda pişirilen ruhlar ve zihinlerle aydınlattı coğrafyaları. Sezgin'i de bu ruh çarpmıştı. Bunu yeniden keşfetmek ve bugüne aktarmak istiyordu. Bu ocaklarda pişen bilimleri anlamak ve yazmak istedi. Bunun peşine düştü. Ancak ona kapıyı açan Frankfurt Üniversitesi'ydi. Ona dersler verildi, enstitüler kurduruldu. Asistanlar ve kitaplıklar tahsis edildi. Çalışmalarına saygı duyuldu**. Düşünce ve bilim neşeyle dans ediyordu! Kimse aydınlığı alev görmüyordu.** Frankfurt, nice dehaları kucağında tutan bir kent ve bir üniversite. **Horkheimer, *Akıl Tutulması***'nı burada yazdı. **Goethe**, bu şehirde aldığı ilhamla **Faust**'u kaleme aldı. **Sezgin** de **İslam bilim düşüncesi**ni yerden alarak göğe buradan kanatlandırdı.

[35] https://www.yenisafak.com/yazarlar/ergunyildirim/bitlisten-frankfurta-bir-bilim-adaminin-hikayesi-2046290

Sezgin, buradan dünyaya açıldı. Bilim adamları ve bilimlerle tanıştıkça dünya üzerinde kanatlandı. Ciltlerce kitaplar yazdı, araştırmalar yaptı. Gün ışığının zevkini kitap sayfalarına düşünce aldığı bilimsel hazda yaşadı. Batıda batı bilim hegemonyasına meydan okudu. İslam bilim tarihini haykırdı. Çünkü asırlarca dünyaya aydınlık vermiş bir gelenek modernite tarafından suçlu sandalyesine oturtulmuştu. **Renan**, ***İslam terakkiye mani*** demişti. Arkasından binlerce şakirdi yetişmiş ve İslam topraklarında bunun nutkunu atıyorlardı. Din ve bilim çatışır ve bu nedenle dinden uzaklaşmadıkça bilim olmaz tezi hâkimiyet kurmuştu. Sezgin, bu işin başladığı topraklarda bu toprakları itham altında tutan tarihi yargıya meydan okuyordu. ***Onu hicrete zorlayan topraklara küsmedi, tam tersine vatanını büyük bir tarihsel bilim iftirasından kurtarmak için mücadeleye girişti.***

İslam'ın evladı, İslam'ı savundu bilimle. Bilim tarihi çalışmaları bunun mücadelesidir. Geri olmayan ve karanlık olmayan bir bilim geleneğinin büyüklüğünü ortaya koydu. **Kral Faysal** ödülü ile beraber topraklarımız yeniden evladını kucaklamaya başladı. ***Türkiye evlatlarını kaçıran bir zihniyet ile hesaplaştığında büyük dehalarımız da yeniden evlerine döndüler.*** Evden kaçanlar ve eve dönenler… **Sezgin** de **Ayvazoğlu**'nun **Yahya Kemal** için dediği gibi **"eve dönen adam"**dır.

Daha ne kadar eve dönmek isteyen adamlarımız var? Ev, önce yeniden ev olmalı. Ev eve dönüştükçe, eve dönen daha çok adamlarımız olacak. Onlar da Sezgin gibi bilim ve fikri, edebiyat ve sanatı ile vatanlarını aydınlatacaklar.

Fuat Sezgin, rahmete göçtü. Ama bilimi entelektüel semalarımızda sonsuza dek parlayacak. Bizlere ilham verecek. Geleneğimiz, mirasımız ve tarihimizle bilim arasında yeniden muhabbet kurulacak. **Moderniteyle başlayan bilim ve din kavgası ideolojisi sonsuza dek tarihin çöplüğüne atılacak.**

FUAT HOCA[36]

Fuat Sezgin hocanın vefat haberini alınca 12 yıl öncesine gitti zihnim. **Sefer Turan** abi, **Fuat Sezgin** hocayı TV yayınına çıkmaya ikna ettiğini anlatırken sesindeki heyecanı gizleyemediğinden ben de bu heyecana ortak hissetmiştim kendimi. İtiraf etmem gerekirse ismini hayal meyal bildiğim bu adamın ne kadar da önemli, ne kadar da muhteşem bir isim olduğunu bilmiyordum henüz. Bunun için Sefer abinin Fuat hocayla yaptığı yayını izlemem gerekti.

Yayını izleyip bitirdiğimde şöyle bir duygunun beni gelip yakaladığını net şekilde hatırlıyorum:

"Bu devirde İbn Sina, Farabi, İbn Hazm yahut İbn Rüşt yetişmez diyenler bizi yanıltıyorlarmış. İşte, adamın biri tam da bize anlattıkları bu büyük âlimler gibi yetiştirmiş kendini."

Her şeyden önce 27 dil biliyordu Fuat Sezgin. Bu dillerin pek çoğuna da yazıp-bozma düzeyinde hâkimdi. Kütüphanesi dünyanın en önemli bilim tarihi kütüphanelerinden biri, belki de birincisiydi. Fakat tabii asıl meselesi ***"İslam bilimler tarihi"*** idi. Bu konudaki bütün ezberleri, bütün kalıpları, bütün yanlış inanışları paramparça edecek bir bilimsel performansla geçirdi hayatını. Günde 14 saat çalışarak, durmaksızın yazarak, üreterek, didinerek yaşadı.

Hadi şu hikâyeyi baştan alalım.

1924'te Bitlis'te doğan Sezgin, 1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nin Şarkiyat Enstitüsü'ne girer. Burada dünyaca ünlü oryantalist ***Ritter***'in talebesi olur. Bizim ***"Müslüman ilim adamları dünyanın düz olduğuna inanır"***, ***"Müslümanların bilime katkısı yoktur"***, ***"Arapça, kargacık burgacık çok zor bir dildir"*** diyen kompleksli danalarımızın aksine **Ritter**, dünya bilim tarihinin Müslümanlara çok şey borçlu olduğunu bilen namuslu bir adamdır. Fuat hocanın gönlüne İslam bilimler tarihi çalışma aşkı böylelikle düşer.

Çok cevval, çok başarılı bir akademisyene dönüşür Fuat hoca kısa sürede. 1951'de Arap dili konusunda yaptığı çalışmalarla doktor, 1954'de de doçent olur.

Şimdi kendilerini adam zanneden koca koca yarı aydınlarımızın "***çok da güzel, ilerici bir müdahaleydi"*** dedikleri o aşağılık 1960 Darbesi var ya. İşte o darbenin ardından yurt dışına sürülen 147 akademisyenden biri de **Fuat Sezgin** olur. Tabii ki **Frankfurt Goethe Üniversitesi** havada kapar hocayı.

[36] İsmail Kılıçarslan, https://www.yenisafak.com/yazarlar/ismailkilicarslan/fuat-hoca-2046287

1966'da burada profesör unvanı alır. 1967'de de başyapıtı **"Arap-İslam Bilim Tarihi'**nin 1. Cildi'ni yayınlar. Sonradan bu kitap 17 cilde ulaşarak alanının ***"aşılamayacak derecede yetkin"*** başvuru kaynağı olur. Hoca, bu eseri için 60'a yakın ülkede çalışmalar yapar.

1982'de Arap İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü kurar. Sonraki yılsa Frankfurt'ta dünyanın en önemli İslam Bilimler Tarihi Müzesi'ni hizmete açar. Müzede, İslam bilim adamlarının yaptığı çalışmaların birebir modelleri sergilenmektedir. Az değil, bine yakın modelden söz ediyoruz.

Bizim, yani Türkiye'ninse hocayı ***"yeniden tanıması"*** için 2000'li yılları beklememiz gerekir. Ve anlaşılır ki hoca bir Türkiye sevdalısıdır. Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da ön ayak olmasıyla hoca, 2008'de İstanbul'a da bir ***"İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"*** kurulmasına ön ayak olur.

Unutmayayım. 2003'te bir diğer başyapıtı olan 5 ciltlik ***İslam'da Bilim ve Teknoloji*** isimli eserini de yayınlar.

Ve son yılları… Hoca, 2000'lerin başında Frankfurt'taki enstitüyü özel bir vakıf haline getirir.

2010'ların ortasında hoca, bu kez Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Erdoğan'a buradaki şahsi kütüphanesini İstanbul'a taşımak istediğinden söz eder. Erdoğan da, Kültür Turizm Bakanlığı'nı bu iş için seferber eder. İlk parti kitaplar -ki yanılmıyorsam 18 bin adet kadardı- İstanbul'a getirilir. Gülhane Parkı'nın içinde nefis bir alan kütüphanesine dönüştürülür. Hocanın geri kalan 14 bin kitabı ise ikinci bir kargo olarak Almanya'dan Türkiye'ye getirilirken havaalanında gümrük polisleri bir baskın düzenler ve hocayı kendisine ait olmayan kitapları yurtdışına kaçırdığı gibi son derece saçma bir suçlamayla itham ederler. Böylelikle bu kitaplar Türkiye'ye gelemez. Hocanın enstitüdeki odasını kilitlemeler, hocaya hırsızlık iftirası atmalar falan derken iş iyice çirkinleşir. Elbette sonunda anlaşılır ki bu kitapların tamamı hocaya aittir. Ne var ki kitaplar henüz Türkiye'ye, ait olduğu kütüphaneye gelmiş değildir.

Vefatından kısa bir süre önce yerleşimi devam eden kütüphanede görüşmüştüm hocayla. Çocuklar gibi mutlu ve heyecanlıydı. O kalan kitapların geleceğinden de emindi. Şimdi bize, yani Cumhurbaşkanlığımıza, Kültür Bakanlığımıza, kültür kamuoyumuza düşen şudur: O kitapların buraya, ait olduğu yere gelmesini temin etmek için gereken neyse onu yapmalıyız. Yapmalıyız ki hem dünyanın en önemli İslam bilim tarihi kütüphanesi bizim ülkemizde olsun hem de hocanın son arzusu, vasiyeti yerine gelsin.

Son söz: "***Âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir"*** hadisinin ne anlama geldiğini Fuat Sezgin hocanın vefatıyla tam olarak idrak ettiğimi söyleyebilirim. Hocayla beraber ölen sadece bedeni değildi zira. Muazzam bir birikim, muazzam bir çalışma azmi, muazzam bir dünya da öldü hocanın bedeniyle birlikte. Allah gani gani rahmet eylesin.

BİR FUAT SEZGİN GEÇTİ YERYÜZÜNDEN[37]

Prof. Fuat Sezgin Hakk'a yürüdü. 94 yaşındaydı, çok değerli bir bilim tarihçisiydi. Ardında kütüphaneler dolusu kitaplar kaldı, kendi yazdıklarıyla birlikte düşünüldüğünde, o bir okyanustu. Allah rahmet eylesin.

Çoğumuz onu, basına düşen meşhur ***''Kütüphane Davası''***yla tanıyoruz, Alman Hükümeti, Sezgin hocanın kütüphanesini Türkiye'ye nakletmesine izin vermiyordu. Kültür Bakanımız Numan Kurtulmuş'un her anını büyük titizlikle takip ettiği bir kültürel kazanımdır, hocanın yeniden Türkiye'ye taşınan kütüphanesi. Ama bu kısacık malumatın tülünü az biraz kaldırdığınızda Almanya ile Türkiye arasında gidip gelen çok eskilere dayalı bir başka macerayı okursunuz... Almanya ile Türkiye, beyin ve emek göçünün karşılıklı dalgalar haline yaşandığı iki ülkedir.

Sezgin Hoca, 1960 darbesiyle üniversitelerden uzaklaştırılan akademisyenlerdendi. **''147'lik''**ler deniyordu, **''devrim karşıtı''** hocalara o günlerde... 1961'de misafir hoca olarak gittiği Frankfurt Üniversitesi'nde başlayan ikinci bilimsel devresi, tüm dünyanın dikkatini çekecek ihtişamdaydı. Ne yazık ki kendi ülkesinde yeterince bilinemeyen, tanınamayan, istifade edilmeyen bir âlimdi artık Fuat Sezgin.

Peki onu Almanya'ya taşıyan rüzgar neydi, kimdi... Elbette antidemokratik darbe şartlarıydı hocamızı muhacirliğe zorunlu kılan. Ama yanında yetiştiği büyük Şarkiyatçı **Hellmut Ritter**'in hazin hikâyesi ve büyük tesirini de zikretmek gerek. Alman Nazi hükümetinin ırkçı tutumuyla Alman Üniversitelerinden savrulan değerli hocaların sığınağıydı Türkiye o dönemlerde... Prof. Ritter de 1943-1951 yıllarında İstanbul Edebiyat Fakültesine gelmiş değerli üstadlardandı.

Fuat Sezgin'i bilim tarihinde İslam tarihsel izleğine aşık eden süreç, Hocası Ritter'in; **''bilimlerin temeli, İslam bilimleridir''** şeklindeki savıdır. Tabiri caizse, 93 yıllık ömrünü, son nefesine kadar bu **''sav''**ı ispat etmeye adamıştır Sezgin... **''Geschichte des arabischen Schrifttums''** adlı 17 ciltlik eseri (18.cildi yazmaktaydı, yarım kaldı), İslam'ın ilk dönemine ait dini ve tarihi birikimi, edebiyattan, coğrafya ve haritacılığa kadar bütün ana ve yan bilim dallarının medeni külliyatını anlatır. 1982 yılında İslam Bilim Tarihi Enstitüsünü, ardından müzesini kurdu.

Fuat Sezgin Hocamız Ursula Hanım'la evliydi. Kızı Hilal Sezgin Hanım da yazardır. 2008'de Fuat Sezgin'in öncülüğü ve Cumhurbaşkanımızın himayelerinde, İstanbul İslam, Bilim ve Teknoloji Müzesi kuruldu.

Bizim İslam kaynağı olarak Kuranı Kerim'den sonra en çok okuduğumuz ve güvendiğimiz külliyat **İmam Buhari** hazretlerinin topladığı sahih hadislerdir. Fuat Sezgin hocamızın doktora tezi ise İmam Buhari'nin yaslandığı kaynaklar üzerineydi. Tabiri caizse, **''kaynağın kaynağı''** idi onun peşine düştüğü...

---

[37] Sibel Eraslan, http://www.star.com.tr/yazar/bir-fuat-sezgin-gecti-yeryuzunden-yazi-1359583/

PROF. DR. FUAT SEZGİN HOCAMIZIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ[38]

Herkesin bir yaşam öyküsü ve her öyküde nice olaylar, inişler-çıkışlar; nice ibretler ve nice mesajlar vardır. İnsanlar, kimi zaman şahsi tecrübelerinden kimi zaman da geçmiş anlatı ve hikâyelerden istifadeyle kendi yaşamlarına yön verirler. Antik dönemlerden bu yana tarih ve tabakat (biyografya) türü eserlerin ortaya çıkmasında her zaman olmasa da çoğu kere bu amacın izlerini görmek mümkündür. Çünkü kişilerin ya da milletlerin yaşayışları, düşünüşleri, davranışları, başarıları, yenilgileri, kaderlerini etkileyen ve yönlendiren çarpıcı unsurlar vb. sonraki dönemler için tecrübe, ibret ve ilham vesilesidir. Ancak tarihi bilgiye anlamı yükleyen bizzat bireyin kendisi olduğu için onun niyet ve amacına göre kurgu ve anlatı biçimi değişir; hatta sonuç da, alınan dersler de farklılaşır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Prof. Dr. Fuat Sezgin hocamızın hayat hikâyesi de herkes için farklı bir anlam ifade edebilir. Neticede algılama ve yorumlama ameliyesi, kişiden kişiye değişen, bağımsız, bireysel bir faaliyettir. Söz konusu esneklikten hareketle bu yazıda, **Fuat Sezgin** hocamızın hayatıyla ilgili kendi adıma üzerinde durmaya daha değer bulduğum bazı hususların altını çizmek istiyorum.

Tefsir Asistanlığından İslam Bilim Tarihçiliğine

Ben de bir Tefsir araştırmacısı olarak evvela **Prof. Dr. Fuat Sezgin** hocamızın Tefsir disipliniyle olan ilişkisine değinmek isterim. Hocamız, 1949 yılında kurulan Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne 1950 yılında merhum **Muhammed Tayyib Okiç** (ö. 1977) hocamızın profesör olarak atanmasından sonra aynı yıl atanan ilk Tefsir asistanıdır. İstanbul'da **Hellmut Ritter** (ö. 1971) ile tanıştıktan sonra 1953 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne geçse de doktora tezini, türünün günümüze ulaşan en eski örneği olan **Ma'mer b. el-Müsennâ'nın (ö. 209/824 [?])** ***Mecâzü'l-Kur'ân*** **(1954)** adlı filolojik tefsiri üzerine yapmış ve eserin 5 farklı yazma nüshası üzerinden tahkikli neşrini gerçekleştirmiştir. 1954 yılında İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Şarkiyatçılar Kongresi'ne Mısır'ı temsilen katılan **Emin el-Hûlî (ö. 1966)**, esere muttali olmuş ve çalışmadaki titizliğinden ötürü **Fuat Sezgin**'i tebrik ederek methiyeler içeren güzel bir takriz yazmıştır.

115

Genelde gözden kaçırılan bir diğer husus daha var ki, o da hocanın doktora tezini hazırlarken ***Mecâzü'l-Kur'ân*** ile **Buhârî'nin (ö. 256/870)** ***el-Câmi'u's-sahîh*** adlı eserindeki benzerliklerin izini sürmek üzere hazırladığı doçentlik tezidir. ***Buhârî'nin Kaynakları*** adlı 1956 yılında tamamlanıp neşredilen bu çalışma, her ne kadar bir hadis eserini merkeze alsa da **Buhârî'nin** ***el-Câmi'u's-sahîh*** adlı eserindeki **"filolojik tefsir malzemesinin kaynakları"**yla alakalıdır. Dolayısıyla Tefsir Bilim Dalı ile yakından ilgili olmasına rağmen sadece Hadis Bilim Dalı ile ilişkili zannedildiği için Tefsir akademisyenleri tarafından hakkı pek teslim edilmemiş ve birkaç örnek dışında akademik çalışmalarda idealize edil(e)memiştir.

Bu çalışmada hicri ilk asrın son çeyreğinden itibaren yazılı kültürün İslam ilim geleneğinde yerleşik bir hâl aldığını ortaya koyan Fuat Sezgin, diğer İslamî ilimler ve bilimsel faaliyetlerin Müslümanlardaki tarihini de ortaya koymanın gerekliliğine inanmıştır. 1956 yılı itibariyle

[38] http://www.siyerarastirmalari.com/prof-dr-fuat-sezgin-hocamizin-dusundurdukleri.html

zihnindeki büyük şablonu tamamlamak üzere sonraki bütün çalışmalarını İslam bilim tarihine yoğunlaştırsa da ***Geschichte des arabischen Schrifttums*** **(GAS)** adlı ilk cildini 1967 yılında yayımladığı eserinin hemen ilk bölümünde Kıraat ve Kur'ân İlimleri'ne yer vermesi Tefsir disiplini açısından hocayı farklı bir yere taşımaktadır. Bu noktada hocanın Tefsir disiplinine katkıları konuşulup tartışılabilir belki ama böylesine uzun bir yazıda bir de teknik konulara girip sizi usandırmak istemem.

Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, hocanın Kur'an, Tefsir ve Hadis ile ilgisi, onun modern dönemin tüm problemlerinde Kur'an ve Hadis'i öne sürmek gibi bir eğilim gösterdiği anlamına gelmemektedir. Zira o, Batı ile hesaplaşırken son zamanlarda komplekslerimize bağlı bir tür refleks haline gelen **"Zaten her şey Kur'an'da vardı"** söyleminin ardına sığınmaktansa ömrü boyunca, bilimsel olarak Müslümanların bilim ve teknikle ilişkisini ortaya koymayı hedeflemiş ve bu konuda büyük bilimsel başarılara imza atarak, genel kabulleri ve tabuları yıkmıştır.

Derdi olmalı insanın, ömrünü adamaya değer…

"Allah kimseyi dertsiz etmesin!" derdi bir hocamız. İlk duyduğumda ürpermiş ve garipsemiştim; çünkü biz, derdi başından hiç eksik olmayan ve etrafı derdine dert katan insanlarla dolu kimseleriz. O yüzden büyüdükçe dertlerimiz de artar ve herkes kendi derdine yanar. Kimimiz içimizi kemiren derdimizi yine içine atarken kimimiz içini dökecek dert ortağı arar. Üstelik birbirimize ***"Allah dert vermesin!", "Ellerin dert görmesin!", "Dertli başın derman bulsun!"*** şeklinde dua ederiz.

Çünkü biliriz ki, dertler dile sığmaz, insanı gece uyutmaz ve maalesef dertsiz baş da olmaz. Hangimiz bir dertten tam kurtuldum derken yeni dertlere uğramadı ki! Dünyanın kuralı, tabiatın kanunu böyle… Hatta bazen dertsizlik insanı rahatsız eder de gerçek amacının dışından boş, basit ve gereksiz şeyleri dert etmeye başlar insan.

D. Cündioğlu'nun, ***"Kendini meşgul etmeyeni şeytan işgal eder."*** sözü son derece anlamlıdır. Bu sebeple uğruna dert yanmaktan, emek sarf etmekten, gerekirse acı çekmekten elem duymayacağı dertler edinmeli insan**.** ***"Yarelerim hoş görünür gözüme / Bir derdim var bin dermana değişmem"*** dizelerindeki gibi **derdini Allah'ın lütfu, yaralarının ilacı ve dermanı olarak görmeyi başaran insanlar da var.**

Belli ki, dertli olmayı salık veren değerli hocamızın kastı, -belki aynı şey olmasa da- bu ikinci grupla daha yakından ilgiliydi. Çünkü insanın derdi kendisine hakikati öğretir, asıl hedeflerini unutmamasını sağlar ve daima yol gösterir. ***"Bunca yara bere içinde yarasızlıktır bizim asıl derdimiz!"*** diyen Gökhan Özcan da ***"dert insana, yara cana lazımdır."*** sözleriyle bu gerçeği ifade etmektedir.

Fuat Sezgin'in hayatına baktığımızda belki de en çok dikkat çeken husus, onun bu ümmetin büyük yaralarını kendine dert edinmesi ve bu derdine bağlı birtakım soruların peşinden durmaksızın koşan bir gezgin olmasıdır. İlk telif eseri olan ***Buhârî'nin Kaynakları*** isimli doçentlik çalışmasında Müslümanlarda yazılı kültürün gelişim tarihini de ortaya koyarak rivayet geleneğinin oryantalistlerin iddia ettiği gibi sözlü kültüre değil, yazılı kaynaklara dayandığını ispatlayarak bir nevi tüm ezberleri bozmuştur. Batılı çevrelerin Müslümanların bilimsel çalışmalarını görmezden gelmesini kendisine dert edindikten sonra ise ömrünün sonuna kadarki bütün mesaisini sadece bir konuya ayırmış ve bugüne dek İslam bilim tarihine dair 1300 küsur yayım yapmıştır. Onun bu derdi, akademik hayatının başından beri büyük bir şevk ve azimle çalışmasına, yaşı ilerlemesine rağmen hiçbir zaman çalışmaktan yılmamasına, her yorulduğunda kendi kendini motive etmesine dair önemli bir işlev görmüştür.

Nitekim **Prof. Dr. M. Akif Koç** hocamızın suali üzerine, ***"Bütün hücrelerimin dinlenmeye o kadar ihtiyacı var ki, anlatamam! Ancak bunu hissettiğim her defasında, İslam âleminin durumu ortadayken dinlenmeye hakkım olmadığına kendimi bir kez daha ikna ediyorum. Ben kabirde dinleneceğim. 40 senedir Frankfurt'tayım; ancak hiçbir yerini gezmeye fırsatım olmadı!"*** şeklindeki cevabı Fuat Sezgin'in edindiği derdin büyüklüğü ve ciddiyetini göstermektedir.

Yine **M. Akif Koç** hocamızın belirttiği üzere Almanya Şansölyesi **Helmut Kohl**'ün (ö. 2017), Ortadoğu ziyaretlerinde **Fuat Sezgin**'i de sıklıkla yanında götürmek istemesine karşı hocanın gitmemek için mazeret bulma gayreti ve duyduğu endişe son derece anlamlıdır. Çünkü o, bir taraftan zamanını ilmi faaliyetler dışında geçirmekten rahatsızlık duyduğu gibi diğer taraftan **Kohl**'e yapılması muhtemel bir suikastta kazaya kurban gitme endişesi taşımaktadır. Canın tatlı, dünyanın da vazgeçilmez bir tarafı vardır elbette ama ömrünü, ***"kuru yiyeceklerle beslenip tüm enerjisini çalışmakla tüketen"*** bir insanın ölüm endişesi onun bu dünyaya değil, **dertlerine olan sadakat ve bağlılığı**ndan başka bir gerekçe ile açıklanamaz.

Fuat Sezgin'in Almanya'ya gidişinden bugüne, İlahiyat Fakültelerinde 15.000'den fazla lisansüstü tez yazılmasına rağmen ***Buhârî'nin Kaynakları***'nı aşabilen pek bir teze rastlanmadığının akademisyenler tarafından sıklıkla hâlâ itiraf ediliyor olması **Fuat Sezgin**'in derdinin büyüklüğü, ömrünü adadığı soruların doğru seçilmesi, meseleleri ele alışındaki titizliği ve özverisi ile alakalı olsa gerektir. Zira bugüne kadar yazılan akademik tezlerin büyük bir kısmında tez ve hipotez sorunu olduğu, tez yazarlarının zihninde soru(n) yerine ezber cevapların yer aldığı eleştirileri dikkate alınırsa sanırım durumun vahameti daha iyi anlaşılır.

Doğru insan, doğru danışman ve doğru yöntem…

Fuat Sezgin'in hayatında dönüm noktası sayılabilecek olayın **Hellmut Ritter** ile tanışması olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Fuat Sezgin'in Ritter ile çalışması bir taraftan onun Batı'daki oryantalist çalışmalardan yakından haberdar olmasını sağlarken diğer taraftan yazma eserlere vukûfiyetini, çalışma titizliği ve disiplinini de edinmesini beraberinde getirmiştir.

Günümüz lisansüstü şartları açısından bakıldığında Ritter ve Sezgin arasındaki danışman-öğrenci ilişkisinin

[I] ne istediğini bilen doğru öğrenci;

[II] çalışkan ve alanında uzman doğru danışman ve

[III] fedakârlığa, istişareye ve uygulamaya dayanan doğru çalışma metodu

gibi üç etkenin bir araya geldiğinde verimli sonuçlar elde edilebileceğinin güzel bir örneği olduğu söylenebilir.

"Bir lisan, bir insan!"

Fuat Sezgin'in üzerindeki danışman etkisinin bir uzantısını, onun dil öğrenmedeki özel gayretinde görmek mümkündür. Ritter, öğrencisinin kabiliyetini göz önünde bulundurarak dil çalışmaları yapması konusunda tavsiyelerde bulunmuş ve neticede Fuat Sezgin de mesleki hayatı boyunca gerekli olan dilleri, -abartmadan söylemek gerekirse- ihtiyacı miktarında öğrenerek bu konuda üstün başarı sergilemiştir. Bu açıdan bakıldığında Fuat Sezgin'in bu denli başarılı olmasının arkasında, hocasının yönlendirmesi ve kendisinin de akademik ilgileri çerçevesinde dil becerisinin hakkını vermesi olduğu söylenebilir. Hocanın tek başına bir ekibin işini yapabilmesinin arkasında bildiği dillerin etkisinden bahsetmek sanırım abartı olmaz. Zaten her fırsatta yeni nesle dil öğrenmeyi salık vermesi de hocanın kişisel dil tutkusundan öte, bu alanda gördüğü büyük eksiklikten ve akademik çalışmalar için Batılı ve Doğulu dilleri öğrenmenin zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Son Notlar

Fuat Sezgin gibi hem Doğuda hem Batıda haklı bir şöhrete erişen birinden bahsederken sözü kısa kesmek zordur. Çünkü hocanın hayatının hemen her aşamasında alınacak dersler, ibretler vardır. Sözgelimi işten atılıp mağdur edilmesi, hatta yurtdışına çıkmak zorunda kalmasına rağmen bir baba naifliğiyle affedici olması ve ülkesine küsmemesi; çalıştığı alanlara pek kimsenin ilgi duymadığını yakinen bilmesine rağmen özgüven inşasına katkı sağlamak için ömrü boyunca gelecek nesillere malzeme biriktirmeye çalışması; başta Süleymaniye kütüphanesi olmak üzere ilim ve kültür mirasımıza bizden çok Batılıların ilgi göstermesine dair yakınmaları; oryantalistlerin İslam aleyhindeki iddialarını yakından takip etmesine rağmen eserlerinde apolojik ve mübalağalı bir tutum yerine objektif ve tanıtıcı bir yöntem benimsemesi ve Batının oryantalizmi sömürgeleştirmenin bir tür aracı haline getirip Doğuyu tanımlanabilir bir nesneye dönüştürme çabalarında ortaya attığı iddialara dair pek çok ezberi bozması gibi çok önemli hususlardan uzun uzadıya bahsedilebilir.

Ancak vefatı münasebetiyle son zamanlarda adından çokça bahsedilmesi, hocaya karşı bir tür duyarsızlaşmaya da neden olabilir endişesiyle sözü daha fazla uzatmadan noktalayalım. Aslında bu yazıyı da iki ayrı parçada yayımlamak belki okunabilirlik açısından okuyucunun lehine olurdu ama aynı endişeden ötürü tek yazıda konuyu tamamlamanın daha doğru olacağı kanaati hâsıl oldu.

Son Söz

Son söz olarak ifade etmek isterim ki, henüz hayattayken Fuat Sezgin'in bizatihi yönlendirmeleriyle tecrübesinin daha işlevsel bir mekanizmaya kanalize edilmesi, eğitim ve araştırma modellerinin uzun zaman önce geliştirilerek yeni Sezgin'lerin yetiştirilmesinin sağlanması gerekirdi ve böylece açtığı çığırın yetim kalması belki önlenebilirdi. Son yıllarda birtakım girişimler oldu elbette ama takdir edersiniz ki, kifayet etmesi için daha uzun yıllar gerekecek gibi görünüyor. 2019 yılı itibariyle planlanan çalışmaları sabırsızlıkla bekliyor ve bir farkındalık oluşturacağı ümidini taşıyoruz.

Selam ve dua ile…

FUAT SEZGİN'İN İLMÎ MİRASINA SAHİP ÇIKABİLMEK[39]

Çağın önemli tanıklarından **Prof. Dr. Fuat Sezgin**, asırlık ömrünün hâsılası **İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi**'nin ve bin bir emekle oluşturduğu kütüphanesinin yanı başında defnedildi. 1 Temmuz 2018 tarihinde İstanbul'da Fatih Camii'nde cenaze namazına yüksek düzeyde katılım gösteren devlet erkânı, Gülhane Parkı'ndaki defin merasimine de iştirak etti.

İslam bilim ve teknoloji tarihinde zirveyi temsil eden Fuat Hoca'nın naaşının Gülhane Parkı'nda defnedilmesi kararına imza koyan Bakanlar Kurulu üyeleriyle Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere cenaze ve defin merasimlerine iştirak eden devlet erkânı, ilmin ve âlimin kıymetinin takdir edildiğini gösteren bu davranışlarıyla takdire şayan bir kadirşinaslık örneği göstermiş oldular.

Asrın Âlimi Fuat Sezgin'i yakından tanımak

24 Ekim 1924 tarihinde Bitlis'te dünyaya gelen Fuat Sezgin, 30 Haziran 2018'de İstanbul'da tedavi gördüğü hastanede, bir asır uyanık bir bilinçle taşıdığı emaneti sahibine teslim etti.

Erzurum'da ortaokulu ve liseyi bitirip 1943'te İstanbul'a geldi. 1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra İÜ Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde ünlü Alman şarkiyatçı **Hellmut Ritter'**in öğrencisi olan Sezgin, hocasının tavsiyesi üzerine İslam bilim tarihine yöneldi. **Ritter**'in danışmanlığında 1947 yılında başladığı **Ebû Ubeyde Ma'mer bin el-Musennâ**'nın **"Mecâz'ü'l-Kur'ân"**ındaki filolojik tefsirini konu alan çalışmasıyla doktor, 1956 yılında **"Buhari'nin Kaynakları"** konulu çalışmasıyla doçent oldu.

"Fuat Sezgin'in 1951 yılında Ankara İlahiyat'ta **"Dogmatik İlimler"** kürsüsünde başlayan asistanlığı, askerlik dönüşü kısa süreli Tefsir bölümü asistanlığı ile devam etmiştir ki onun biyografilerinde bu duruma pek değinilmemesi dikkat çekicidir. Daha sonra 1953'te naklolduğu İstanbul Üniversitesi'nde de asistanlığını sürdürmüş. Bu dönemde bir süre ***M. Hamidullah***'ın asistanlığını da yapmış.

[39] Fethi Güngör, https://www.dirilispostasi.com/makale/fuat-sezginin-ilmi-mirasina-sahip-cikabilmek-5b3a5476e54d4433863926d2

1960 yılında Türkiye'deki askerî darbenin iktidara getirdiği hükümet tarafından hazırlanan ve 147 akademisyeni üniversitelerden men eden listede kendi adının da bulunması üzerine***,*** ***"medeniyet kurucu perspektif sahibi bir muhacir"*** olarak **Sezgin**, kendisini dünya bilim çevrelerine açacak **"ikinci bilimsel aşama"** olarak Frankfurt-Goethe Üniversitesi'nde araştırma ve öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. 1965 yılında **Câbir bin Hayyân** konusunda **"habilitasyon-profesörlük"** tezi yazarak, **Frankfurt Üniversitesi Doğa Bilimleri Tarihi Enstitüsü**'nde bir yıl sonra profesör unvanını almıştır." (**1**).

Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve **Almanca** dâhil 27 dili çok iyi derecede bilen ve uluslararası çeşitli akademilerin üyesi olan Fuat Hoca, **Kahire Arap Dili Akademisi, Şam Arap Dili Akademisi, Fas Rabat Kraliyet Akademisi, Bağdat Arap Dili Akademisi, Türkiye Bilimler Akademisi** şeref üyeliği de dâhil olmak üzere çok sayıda önemli ödül ve nişana layık görüldü. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Kayseri Erciyes Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi tarafından Sezgin'e fahri doktora unvanı verildi. Ayrıca **Frankfurt am Main Goethe Plaketi, Almanya Birinci Derece Federal Hizmet Madalyası, Almanya Üstün Hizmet Madalyası, İran İslami Bilimler Kitap Ödülü, Hessen Kültür Ödülü** ve **Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü** sahibidir. Sezgin'in öncülüğünde kurulan İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi de üstün nitelikli eser ve ortaya konan özgün çalışmalardan dolayı kurum statüsünde **Kültür ve Turizm Bakanlığı 2016 Özel Ödülü**'ne layık görüldü.

Bilim tarihçisi Fuat Sezgin'in ilmî mirasına sahip çıkabilmek

1978 senesinde **"Kral Faysal"** ödülünü kazanan Fuat Sezgin, bu vesileyle Arap dünyasının devlet adamlarıyla tanıştı ve aklından geçen büyük projeyi onlara aktarma imkânı buldu. Düşüncelerinin destek görmesiyle, 1982 senesinde, J.W. Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü ve 1983'de de buranın müzesini kurdu. Bu Enstitü'nün, halen direktörlüğünü yürütmekteydi.

Fuat Sezgin'in Frankfurt'ta kurduğu İslam Bilim Tarihi Müzesi'nde, İslam kültür çevresinde yetişen bilim insanlarının buluşlarını bilimsel alet, araç ve gereçlerinin yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı 800'den fazla örneği sergileniyor. Aynı binanın sol cenahında, hayatı boyunca dünyanın her yerinden büyük bir özenle, zorluk ve sıkıntılara katlanarak aldığı 45 bin ciltlik kitap ve 10 bin adet mikrofilmle kurduğu Bilimler Tarihi Kütüphanesi de yer alıyor. Bazı kitapları, sahasında orijinal tek nüsha olma özelliğini taşıyan bu kütüphane, İslam Bilimler Tarihi açısından dünyada tek olma özelliğine sahip bir ihtisas kütüphanesidir.

Sezgin'in olağanüstü gayreti ve çalışmalarıyla 2008'de, tamamına yakını bağış olarak kazandırılmış yaklaşık 700 eserin olduğu "**İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"** İstanbul Gülhane Parkı içerisindeki binada hizmet vermektedir. Müzenin yanı başında kurulan Fuat Sezgin Bilimler Tarihi Kütüphanesi'ni geliştirilme ve merhum hocanın Almanya'da kalan kitaplarını da bu kütüphaneye kazandırma çabaları devam etmektedir.

İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Müzesi'nin faaliyetlerini desteklemek amacıyla 2010'da Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı kuruldu. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi bünyesinde kurulan Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Enstitüsü ise 2013 yılında faaliyetlerine başlamıştır.

Fuat Sezgin'e ilişkin tanıklıkları çoğaltmak

Merhum Fuat Hoca'nın sağlam şahsiyetine ve ilmî ciddiyetine ilişkin tanıklıkları tüm bilim adamlarına örnek teşkil etmesi temennisiyle, vefatından sonra üç gün içinde hakkında yazılanlardan bir buket derlemekte yarar görüyorum:

Prof. Dr. Özcan Hıdır: ***"Yaklaşık 300 bin yazma eseri yerinde inceleyerek oluşturduğu 18 ciltlik Geschichte des Arabischen Schrifttums (Târîhu't-Turâsi'l-Arabî: Arap-İslâm Bilim Tarihi) adlı eseriyle Sezgin'in en önemli tezi ve ispatı, modern/post-modern paradigmanın ürettiği pozitivist anlayışla Türkiye'de de sıkça dillendirilen "Müslümanlar'ın bilime katkılarının olmadığı" postülasını yıkmış olmasıdır."*** (**1**)

Bu eserde Kur'an, Hadis, Fıkıh, Tarih, Edebiyat, Tıp, Farmakoloji, Kimya, Matematik, Astronomi, Astroloji, Meteoroloji, Coğrafya gibi değişik bilim dallarının tarihî gelişim süreci anlatılmıştır.

Doğubeyazıt eski müftüsü olan babası Mirza Mehmet Efendi ile hocası Ritter'den kazandığı dil öğrenme aşkı, **'rıhle'** geleneğini canlandıran ilmî seyahatleri, hayatını adadığı merkezî bir konuyu, ***"bilimlerin temelinin İslam bilimleri"*** olduğu tezini başarıyla ispat etmesi, dünya zevklerine tamah etmeden '***sabr-ı cemîl'*** ile engelleri aşarak vatan evladına özgüven aşılaması, Almanya'da kendisine tevdi edilen ***"yazarlar ödülü"***nü, Filistin karşıtı tutumlarıyla öne çıkan Yahudi cemaatinin başkanının da ödüle ortak gösterilmesinden dolayı reddetmesi, haksızlık karşısında mazlumların yanında durması, ***"ilm-i siyaset"*** sahibi olmakla beraber günlük politikadan, polemik ve demagojiden uzak durması, uzun süren başkanlığını yürüttüğü vakıftan ilave ücret almadan emekli maaşıyla yetinmesi, kendisini ilme adamış gerçek bir ***"zahit"*** olarak vaktini gösterişli toplantılarda zayi etmeyip bereketli çalışmalara imza atması, metodik düşünceyi öncelemesi onu örnek bir bilim adamı yapan özellikleridir. (**1**).

Prof. Dr. Yasin Aktay: Kendi âlemini, dünyanın içinden geçmekte olduğu, bizzat kendisinin de yaşamak durumunda kaldığı olaylardan koruyarak örme konusunda ortaya koyduğu inanılmaz irade ortaya koyan Fuat Sezgin Hoca, insanına küsmeden Kendi âleminin sınırlarını genişletmeye, kalitesini artırmaya, güzelliğini özenle işlemeye devam etmiştir.

İlerleyen yaşına rağmen, ömrünün son demine kadar ısrarla sürdürdüğü çalışma azmi, heyecanı ve disiplini dolayısıyla akademik dünyamıza bir rol model olmak üzere sürekli gündemde tutulması gereken bir âlimdir. (**2**)

Hilal Sezgin: Babam hayatını bilime, özellikle de Batı ile Şark kültürleri arasındaki çok yönlü tarihi ilişkilerin araştırılmasına adamıştı. Birçok kez Arap ülkelerine, İran, Hindistan, Malezya ve Rusya'ya gitmiş ve bu ülkelerde el yazması eski eserlerin bulunduğu kütüphanelerde haftalar geçirmişti. Son yıllarında Frankfurt ile İstanbul arasında adeta mekik dokumuştu. 92 yaşında bile hafta sonları dâhil olmak üzere her gün bu enstitüdeki çalışma yerine gitmiştir. (**3**).

Yıldıray Oğur: 27 Mayıs 1960 ihtilalinde Milli Birlik Komitesi'nin ***'zararlı'*** görerek üniversiteden uzaklaştırdığı ve yurtdışına gidip bir daha dönmeyenlerden biri de 37 yaşındaki Doç. Dr. Fuat Sezgin'di. Türkiye insanlarını, değerlerini çok kolay harcıyor. Harcarken de gözünün yaşına bakmıyor. Çünkü muhakkak devrin şartlarına göre asla affedilmeyecek bir suç bulunuyor. ***"Ahlakî, ilmî ideolojisi yönünden yüz kızartıcı notlara sahip olan, bilhassa çoğu komünist, mason, kifayetsiz, cinsî sapık, Kürt devleti kurmak isteyen"*** gibi suçlamalara maruz kalan 147'likler listesine Fuat Hoca, Demokrat Parti Çanakkale milletvekili olan ağabeyi Servet Sezgin yüzünden girmişti... (**4**).

Fuat Hoca'nın 1960 darbesinde yaşadığı haksız '***dışlanma'***nın bir benzerini ahir ömründe Almanya'da yaşaması ne kadar da üzüntü ve ibret vericidir:

Hilal Sezgin: 12 Mayıs 2017 tarihinde babamın çalışma masasına ve kitaplarına ulaşımı kasıtlı olarak engellendi. Kendi el yazısıyla üzerinde çalıştığı 'Ortaçağ'da Arap Felsefesi Tarihi' konulu kitap çalışmasıyla ilgili tüm notları ve ön çalışmaları elinden alındı ve bu güne kadar da iade edilmedi. Onlarca yıldır yazmış olduğu kitapların kendisine ait olduğu bile açıkça inkâr edildi. Ailemiz, vakfın ve yetkili makamların, bu anlayamadığımız tutumundan dolayı, hala sürmekte olan hukuk davalarıyla uğraşmak zorunda bırakıldı. (**3**).

Fuat Sezgin Hoca'ya (rahmetullahi aleyh)

Ulûm-ı İslamiyenin son mümtaz mümessili
O gayûr mücahidin, nümuneydi bu hali
Garba karşı İslam'ın, velûd, müessir dili…
Doksan yıllık bir ömre ne zaferler dolmuştu!
Haykırmak en gür sesle, ona nasip olmuştu;
Mefahirle bezenmiş bir mazinin temsili
Garba karşı İslam'ın, velûd, müessir dili…
Milyonlarca ahfâdı, veda ediyor üzgün!
Fuat Sezgin Hoca da Hak'ka yürüdü bugün…
Hikmet Erbıyık, 30.06.2018, İstanbul

Âlem-i İslam'ı geri kalmışlıktan kurtarabilmek için Müslümanlar'ın bilim ve medeniyete yapmış olduğu muazzam katkıları büyük bir dirayetle ortaya çıkaran ve Ümmet-i Muhammed'e özgüven aşılayan merhum Fuat Hoca'nın ilmî mirasının önümüzdeki yıllarda yeniden üretileceğini ümit ediyorum. Cumhurbaşkanımız tarafından müjdelenen "2019 Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Yılı"nda büyük âlimin İslam medeniyetini yeniden inşa etme azim ve kararlılığının, adına kurulan vakıf ve araştırma merkezinin de katkılarıyla somut projelere kavuşturulmasını temenni ediyorum.

Kaynaklar:

1. Özcan Hıdır; "İslam Bilim Tarihine Adanmış Ömür: Fuat Sezgin", AA, Analiz, https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/islam-bilim-tarihine-adanmis-omur-fuat-sezgin/1192694, 02.07.2018.

2. Yasin Aktay; "Alimin ölümü: Fuat Sezgin Hoca'nın ardından", Yeni Şafak, https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasinaktay/alimin-olumu-fuat-sezgin-hocanin-ardindan-2046298, 02.07.2018.

3. Evren Aydemir; "Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Kızı Hilal Sezgin Babasını Anlattı", https://www.aa.com.tr/tr/dunya/prof-dr-fuat-sezginin-kizi-hilal-sezgin-babasini-anlatti/1192444, 01.07.2018.

4. Yıldıray Oğur; "Üniversiteden Atılmış Genç Bir Doçente Veda Ederken…", http://www.karar.com/yazarlar/yildiray-ogur/universiteden-atilmis-genc-bir-docente-veda-ederken-7364, 01.07.2018.

YÜKSELİŞ ASIRLARIMIZIN ŞAHİDİ FUAT SEZGİN'E ŞAHİTLİK ETMEK[40]

Ondört asırlık İslam medeniyetinin en mühim şahitlerinden Prof.Dr. Fuat Sezgin 30 Haziran 2018'de İstanbul'da vefat ettikten sonra hakkında onlarca köşe yazısı, hatırat ve biyografi yazıldı. Bu müspet durumu ***"öldükten sonra kıymet bilme"*** olarak yadırgayanlar vefayât edebiyatından bîhaber olsa gerek. Kaldı ki Fuat Hoca'nın kıymeti hayattayken de bilinmiş, uğruna asırlık bir ömür vakfettiği eserlerinin Türkçeye ve Türkiye'ye kazandırılması sağlanmış, devletin tam kadro üst yönetimince na'şı taşınıp Gülhane Parkı'nda müze ve kütüphanesinin yanı başına defnedilmiştir.

İslam Medeniyetinin Büyük Şahidine Şahitlik Etmek

Merhum Fuat Hoca'nın sağlam şahsiyetine ve ilmî ciddiyetine ilişkin şahitliklerine -önceki yazımızda aktardıklarımıza ilave olarak- yenilerini eklemekte yarar görüyorum:

Prof.Dr. A. Kerim Kar: "2006 yılında ziyaretine gittiğimizde, Frankfurt'a gelip misafir öğretim üyesi olarak çalışmaya başladığında, bir gün üzüntülü bir durumdayken, aklına birdenbire bir fikir geldiğini söyledi. ***"Bu benim başıma gelenlerde mutlaka Allah'ın bana söylemek istediği bir şey var. Onun için beni buraya sürgün etti. Belki de ben buraya görevlendirildim, diyerek bütün gücümle çalışmaya başladım."*** dedi. Hatta, son 17 yıldır Frankfurt'a yakın bir kasabada oturduğunu, ama eşinin sabahları kendisini enstitüye getirip akşam aldığını ve bu süre içinde kasabayı hiç gündüz gözüyle görmediğini söyledi. Öyle bir yoğun çalışma temposu vardı… Hoca İstanbul'da kurulacak müzeyi, ilkokullardan başlayarak tüm çocukların görmesini istiyordu. ***"Çocuklar hangi medeniyetin üyesi olduklarını, Ortaçağ'ın karanlık olmadığını bilmeleri lazım. Bunun aracı ise müzede görerek öğrenmeleri olacak."*** diye seviniyordu." (**1**).

Prof.Dr. Akif Eyler: "21 Aralık 2006 tarihinde Fuat Sezgin ile Frankfurt'ta tanıştık. O sabah Prof.Dr. A. Kerim Kar ile yola çıktık, 11:30'da enstitüye vardık. Fuat Hoca bizi çok iyi karşıladı, yarım saat konuştuk, çay içtik. 4-5 saat hiç oturmadan ve ara vermeden bize müzesinin 14 odasını gezdirdi ve bilgi verdi…

Bir toplantı sonrasında Galata Köprüsü'nden geçerken arabayı durdurmamı rica etti. Arabadan indi ve balık tutanların arasında birkaç dakika durup manzarayı seyretti. Döndüğünde gözleri dolmuştu, bana şunları söyledi: ***"Akif Bey, 1961 başında buradan Boğaz'a bakıyordum. Üniversiteden atılmıştım, ertesi gün Almanya'ya gidecektim. Bu manzarayı bir daha görebileceğimi hiç sanmıyordum."*** Hakikaten, Türkiye'ye gelebilmesi için çok uzun yıllar geçmesi gerekiyordu…

---

[40] http://fethigungor.net/dirilis-postasi/asirlarin-sahidi-fuat-hocaya-sahitlik-etmek/

Fuat Sezgin, Avrupalı ilmî gelenekle; ilmî usullerle mücadele yolunu seçmiş ve büyük bir geleneği bize miras bırakmıştır. Ama ben Fuat Hoca'nın bıraktığı mirasın, yorumlanarak geliştirilmesi yerine saygı adına putlaştırılarak hayatın dışına itilmesinden endişe duymaktayım." (**1**).

Yücel Aşıkoğlu: "Müslüman bilim adamlarının başarılarından bahsetmek en iyi ihtimalle istihza ve küçümseme ile muamele görüyordu. Fuat Sezgin uzun yıllar bu şartlar karşısında mücadele verdi. Onun İslâm Bilimlerine dair büyük hizmeti sadece metinler düzeyinde kalmadı. Aynı zamanda çalışılan metinlerde karşısına çıkan bilimsel âletlerin ve makinelerin tekrar hayata geçirilmesi için de çalıştı." (**1**).

Yusuf Kaplan: "Genç kuşağı kimliksiz, idealsiz, ruhsuz bir çıkmaz sokağın eşiğine sürükleyen sömürgeci eğitim zihniyetinden, metamorfoz yemiş, mankurtlaştırıcı, ruhsuzlaştırıcı medya ve kültür rejiminin zihinsel katliamından, köleleştirici dünyasından kurtarmak için Fuat Sezgin Hocamızın fikirlerinden, eserlerinden ve hayatından öğreneceğimiz çok şey var çünkü. Fuat Sezgin Hoca, pergelin sâbit ayağını bizim medeniyetimize sâbitledi ve keşfedilmeyi bekleyen devâsâ bir külliyat bırakıp gitti bu dünyadan…" (**2**).

Dr. Serdar Efeoğlu: "Yıllar sonra dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Sezgin'i Almanya'da çalıştığı enstitüde ziyaret etti ve devlet bir nevi kendisinden özür diledi. Sezgin'in başarısının altında Almanya'da bulduğu mükemmel akademik ortamın yanında kendi kişiliğinin de önemli bir payı olduğu muhakkaktır. Zamanın kıymetini çok iyi bilen Sezgin, hayatında sadece üç randevuya vaktinde yetişemediğini ve bunları hiç unutmadığını anlatmaktadır." (**3**).

Fuat Sezgin'in İlmî Mirasını Üretip Çoğaltabilmek

"Fuat Sezgin hocamız ***"Acaba 30 aleti yapmayı başarabilir miyim?", "Bir müze olmasa bile bir odayı doldurabilir miyim?"*** düşüncesiyle başladığı çalışmalarını Frankfurt'ta kurduğu İslam Bilim Tarihi Müzesi'nde 800'den fazla alete ulaştırmıştır. Müzede, İslam kültür çevresinde yetişen bilim insanlarının buluşlarını bilimsel alet, araç ve gereçlerinin yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı sekiz yüzden fazla örnekleri sergilenmektedir. Aynı binada hayatı boyunca dünyanın her yerinden büyük bir özenle, zorluk ve sıkıntılara katlanarak aldığı 45.000 ciltlik kitaplarla kurduğu Bilimler Tarihi Kütüphanesi bulunmaktadır. Bazı kitapları, sahasında orijinal tek nüsha olma özelliğini taşıyan bu kütüphane İslam Bilimler Tarihi açısından dünyada tek olma özelliğine sahip, koleksiyon bir ihtisas kütüphanesidir.

Prof.Dr. Fuat Sezgin'in olağanüstü gayretleri ve çalışmalarıyla ikinci bir müze 2008 tarihinde içerisinde yaklaşık 700 eserin olduğu ve bu eserlerin tamamına yakını saygıdeğer hocamızın çabalarıyla bağış olarak kazandırılmış İstanbul Gülhane Parkı içerisindeki binada bütün milletimize armağan edilmiştir. Bu müzeler, Müslüman bilim adamlarının yüzyıllar boyu insanlığa armağan ettiği icat ve keşiflerini bilim tarihinin değişik disiplinlerdeki evrimini kapsamlı bir şekilde sunmakta olup kendi sahasında dünyada bir yenilik arz etmektedir. Astronomi, coğrafya, gemicilik, zaman ölçümü, geometri, optik, tıp, kimya, mineraloji, fizik, mimari, teknik ve harp tekniği sahalarında sistematik bir düzenle sergilenen eserler, İslam

bilimlerinin büyük keşif ve muazzam buluşlarını göstermekle birlikte bu keşif ve buluşların değişik yollardan Avrupa'ya geçip orada kabul bulduğunu ve alınarak özümsendiğini nefis bir görsellikle ziyaretçilerine apaçık bir şekilde sunmaktadır. Böylece bilimler tarihinin de bir bütün olduğunu, gerçeğe uygun, hislerden ve önyargılardan uzak, tam bir objektiflikle ispatlamaktadır." (**4**).

Fuat Sezgin'in Basılı Eserleriyle Tanışmak

İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı'nın internet sitesinde (ibtav.org) Hoca'nın eserleri kısa tanıtımlarla şu şekilde sıralanmıştır:

1- GAS 1-18: 65 yıl süren titiz ve kesintisiz araştırmalar sonucunda 18 cilt halinde hazırladığı ***"Geschichte des Arabischen Schrifttums (Arap/İslam Bilimleri Tarihi)",*** Hoca'nın başyapıtı olup henüz ilk cildi Türkçeye çevrilmiştir.

2- İslam'da Bilim ve Teknik 1-5: İslam bilginlerinin astronomi, tıp, geometri, coğrafya, optik, kimya ve denizcilik gibi alanlarda dünya bilim tarihine yaptığı katkıları zengin görsel malzeme eşliğinde gözler önüne seren beş ciltlik eser, Hoca'nın Frankfurt ve İstanbul'da kurduğu iki müzedeki aletleri tanıtıcı mahiyette bir katalog eser olup kendisi hayattayken Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca yayınlanmıştır. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. yayını, 2008, 1131 s.).

3- İslam Uygarlığında Astronomi Coğrafya Denizcilik (Astronomy Geography And Navigations in Islamic Civilization): Beş ciltlik "***İslam'da Bilim ve Teknik"*** adlı eserden derlenen bu değerli çalışma, zengin görsel malzeme eşliğinde, Avrupalı haritaların Arap/İslam kökeni, İslam bilim tarihinde yerküreleri ve dünya haritaları ile modelleri, denizcilik aletleri, gemi modelleri ve pusulaları incelemektedir.

4- İslam Uygarlığında Mimari, Geometri, Fizik, Kimya, Tıp: Beş ciltlik "***İslam'da Bilim ve Teknik"*** adlı eserden derlenen bu ikinci çalışmada anlatılan her obje, birebir renkli resimlerle incelenirken, objelerin ayrıntılı açıklamaları ile beraber ortaya çıkarıldıkları yerler ve tarihleri ile ilgili bilgiler de yer almaktadır.

5- Kâtip Çelebi'nin Esas Kitâb-ı Cihannüma'sı ve Coğrafya Tarihindeki Yeri: Astronomi ve coğrafya bilgilerinin yanı sıra sosyal bilimlere de geniş yer ayrılan Cihannüma'da kentlerin enlem ve boylamları, birbirlerine olan uzaklıkları, dönemin dünya ülkelerinde sanayi, halkların din, dil ve nüfus bilgileri aktarılmaktadır. Bu eşsiz eserin orijinal Osmanlıca el yazmasının tıpkıbasımı, Fuat Sezgin'in hem ***Cihannüma***'yı hem de **Kâtip Çelebi** ve coğrafya tarihindeki yerini değerlendirdiği İngilizce ve Türkçe önsözüyle sunulmuştur.

6- Amerika Kıtasının Müslüman Denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi ve Piri Reis (Piri Reis/ The Pre-Columbian Discovery of the American Continent By Muslim Seafarers): Dünya bilim tarihinde İslam biliminin oynadığı rolü çeşitli örneklerle ele alan eser, Batı merkezli bilim anlayışına bir alternatif niteliği taşımakla birlikte, İslam dünyası için de bilim alanındaki büyük başarılarını hatırlatan bir kaynak oluşturmaktadır. Kitapta mimarlık, savaş tekniği, tıp, denizcilik, kimya, coğrafya, geometri, fizik ve astronomi gibi alanların İslam bilim tarihindeki on asırlık gelişimi ele alınmaktadır.

7- Tanınmayan Büyük Çağ: İslam Bilim ve Teknoloji Tarihinden: İlk sekiz asırlık dönemi boyunca İslam medeniyeti havzasında gerçekleştirilen başarıları küçümseyen yaygın kanaati değiştirmeyi amaçlayan bu eser, Timaş Yayınları'nca basılmıştır (4. baskı, İstanbul 2010, 604 s.).

8- 1984 Yılından 2011 Yılına Kadar Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü Yayınlarına Yazılan Avrupa Dillerindeki Önsözler: Bu eser, Frankfurt'ta Goethe Üniversitesi bünyesinde Fuat Sezgin tarafından kurulan Arap-İslam Bilimler Tarihi Enstitüsü'nün ***"30. Kuruluş Yıldönümü Özel Yayını"*** olarak yayınlanan kitabın çevirisidir. Almanya'da 2011 yılında basılmış olan kitapta, enstitü tarafından yayınlanan eserlerin önsözleri bulunmaktadır.

9- Buhari'nin Kaynakları: Fuat Sezgin'in bu kitabı, Buhari'nin Sahih'ini ciddi olarak incelemeden verilen birçok yaygın ve yanlış kanaati düzeltmekte, Buhari'nin faydalandığı muhtemel yazılı kaynakları ortaya koymaktadır. Bu eser, bir literatürün adım adım nasıl değerlendirilebileceğinin metodunu da göstermektedir.

10- Bilim Tarihi Sohbetleri: Sefer Turan'ın söyleşisiyle oluşan bu kitap, Müslüman âlimlerin bilim dünyasında oynadıkları yeri doldurulamaz rolü tüm dünyaya tanıtan Fuat Sezgin'in hayat serüvenini ve çalışmalarının arka planını anlatmaktadır.

11- İslam Bilimler Tarihi Üzerine Konferanslar: Bu kitap, Fuat Sezgin'in İslam bilimler tarihi üzerine İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde son on beş yıllık süre içinde verdiği konferansları bir araya getirmektedir. (**4**).

12- İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi: Toplu Bir Bakış(The Istanbul Museum for the History of Science and Technology in Islam: An Overview): Türkçe, Arapça ve İngilizce neşredilen eser müzenin özlü bir tanıtımını yapmaktadır.

İSAM Kütüphanesi'ni taradığımızda Fuat Sezgin'in editörü ya da müellifi olduğu **1450 cilt eser** sıralanmaktadır. Bu kadar büyük bir ilmî üretim gerçekleştirmiş olan hocaların hocası Fuat Sezgin hakkında yapılan akademik çalışmalar ise ne yazık ki vefatına kadar -tespit edebildiğim- şu birkaç çalışmadan ibaret kalmıştır!

1- Ali Karakaş; 20. Yüzyıl Hadis Eksenli Oksidentalizm Çalışmaları: Fuat Sezgin Örneği, yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 2015.

2- Tayfur Korkmaz; 20. Yy. İslam Bilim Tarihi Çalışmaları: George Sarton ve Fuat Sezgin Örneği, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2009.

3- Hüseyin Hansu; "Fuat Sezgin Arap İslâm Bilimleri Tarihi-I", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Dergisi, 2016.

4- Ahmet Hamdi Furat; "Fuat Sezgin'in GAS İsimli Eseri Bağlamında Hicri Beşinci Asrın Ortalarına Kadarki İslam Hukuku Literatürü Hakkında Değerlendirmeler", yayımlanmamış tebliğ, VII. İslam Hukuku Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı, Erzurum 01-03 Haziran 2010.

Fuat Sezgin'in Öncülük Ettiği Kuruluşları Geliştirebilmek

"Dünyanın en büyük bilim tarihçisi olan Prof.Dr. Fuat Sezgin, İslam bilim tarihi sahasında 65 yıllık çalışmasının ürünü olan 18 ciltlik Arap-İslam Bilim Tarihi adlı en kapsamlı eseri yazmıştır. Aynı zamanda aşağıda sayılan önemli kurumların kuruluşuna öncülük etmiş büyük bir kurucudur:

1. 1982 yılında Frankfurt Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap-İslam Bilimler Tarihi Enstitüsü'nü kurmuştur.
2. 1983'te 800'den fazla objenin sergilendiği Arap-İslam Bilimler Tarihi Enstitüsü Müzesi'ni kurmuştur.
3. Hayatı boyunca dünyanın her yerinden kendi imkânlarıyla aldığı 45 bin cilt kitap, 10 bine yakın mikrofilm arşivi ile bilimler tarihi sahasında dünyada tek olma özelliğine sahip koleksiyon bir kütüphaneyi kurmuştur.
4. 2008 yılında İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'ni kurmuştur.
5. 2010 yılında Prof.Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı'nın kurulmasını sağlamıştır.
6. 2013 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Bilim Tarihi Bölümü'nün kurulmasını sağlamıştır.
7. 2013 yılında FSMVÜ bünyesinde Prof.Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Enstitüsü'nün kuruluşunu sağlamıştır.
8. 2015 yılında Prof.Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı Yayınevi'nin kuruluşunu sağlamıştır. (**4**).

Vakfın internet sitesinden Fuat Sezgin Hoca'nın eserlerine ilişkin aşağıdaki videoları izlemenizi tavsiye ediyorum:

1. Dünyaya Doğan Güneş (9 bölüm)
2. Dr. Fuat Sezgin Belgeseli (4 bölüm)
3. Dr. Fuat Sezgin Belgeseli (Yitik Hazinenin Kâşifi)
4. Müslümanların Tarihe Büyük Katkısı
5. Müslümanların Coğrafya Tarihine Katkısı (2 bölüm). (**4**).

"Amacım, İslam topluluğuna mensup insanlara İslam bilimlerinin gerçeğini tanıtmak, benlik duygularını olumsuz etkileyen yanlış yargılardan onları kurtarmak ve ferdin yaratıcılığına olan inancı onlara kazandırmaktır." diyerek ardında muazzam bir ilmî miras bırakan merhum Fuat Sezgin Hoca'nın eserlerini yeni 'Fuat Sezgin'ler yetiştirmenin dinamosu kılabilmek temennisiyle…

Kaynaklar:

1. İbrahim Ethem Gören; "**Fuat Sezgin Hoca'nın ardından**…", Dünya Bülteni, https://www.dunyabulteni.net/kultur-sanat/fuat-sezgin-hocanin-ardindan-h425606.html, 13.07.2018., 01.07.2018.

2. Yusuf Kaplan; "**Fuat Sezgin Hoca, pergeli medeniyetimize sâbitledi, gitti**…", Yeni Şafak, https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/fuat-sezgin-hoca-pergeli-medeniyetimize-sbitledi-gitti-2046284, 01.07.2018.

3. Serdar Efeoğlu; "**Bir Türkiye klasiği: Önce ihraç sonra sürgün, ölünce de kahraman**", https://medium.com/tr724/bir-t%C3%BCrkiye-klasi%C4%9Fi-%C3%B6nce-ihra%C3%A7-sonra-s%C3%BCrg%C3%BCn-%C3%B6l%C3%BCnce-de-kahraman-3516b56a6a24, 04.07.2018.

4. **İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı**, http://**ibtav.org**, 15.07.2018.

PROF. DR. FUAT SEZGİN ÖĞRENCİLERLE SÖYLEŞİ [41]

Kısa süre önce Erzurum'da bana fahri doktora unvanı verdiler, çok insan geldi. Üniversitelerden gelen bazı meslektaşlar da vardı. Onlarla sohbet yaptık, çok sempatikti. Aynı şekilde burada canlandırmak istiyorum, sizinle konuşacağım bugün, konuşmak da istiyorum. Bir şey bildiğime de inanıyorum, inanın saklamıyorum, inanın. Bir şeyler öğrendim, biraz da kendi milletime ulaştırmak istiyorum, hanımlara, beylere. Böyle bir sohbet ortamı hazırlanmasını istedim. Şimdi ne anlatayım, ne anlatayım. Yarın için size bir konferans hazırladım. Konferansımın Adı: ***Amerika'nın Keşfinde Müslümanlar***[42]. Konferansta size ciddi şeyler söyleyeceğime inanıyorum. İyi bir sedanın kalacağına inanıyorum. Erzurum'da hayatımın nasıl geçtiğini öğrenmek istediler. Ben hiç hayatımdan bahsetmemiştim, ama orada bahsettim. Fazla samimi konuşmuşum, dostlarım orada olduğuna sevindiklerini söylediler. Burada kendimden bahsetmeyeceğim, onun yerine size başka bir şey teklif edeceğim. Benim bütün hayatımın 64 yılını dolduran, gecesini gündüzünü dolduran bir kitap var. Bu kitabı nasıl oluşturduğumu size anlatacağım.

Oradaki başarılarımın bilimler tarihine ne getirdiğini anlatacağım. Kabul ediyor musunuz bunu?

Vali Vahdettin Özkan: Memnuniyetle.

(Dinleyicilerden) evet sesleri, alkışlar...

Medreseyi bitirdikten sonra *-mühim değil nerede bitirdiğim-* babam öldü. Üniversiteye girdim, babam öldü. Bir sene tahsilimi dondurmak zorunda kaldım. Babamın ölümünün bir neticesi vardı. Ben evde kaldım o zaman. Babamın Arapça kitapları vardı. Orada mistik bir havaya girmiştim ben, dünyayı terk etmişçesine. Aşağı Yukarı orada sadece babamdan kalan kitaplardan kendi başıma Arapça öğrenmeye başladım. Arapça öğreniyordum, Kur'an'ın tefsirini baştan aşağı okudum ve ben şu karara vardım: İslami bilimlerle meşgul olayım. İslami bilimler demeyelim, öyle bir mefhum da yoktu o zaman bende. Arapça öğreneyim falan dedim.

Sonra İslami bilimlerin okunduğu bir enstitüye gönderdiler beni. Baktım orada büyük bir Alman âlimi vardı: **Hellmut Ritter**[43]. Dolu bir adamdı. Gittim oraya, seminerini dinledim, hayran kaldım adama. Nasip böyleymiş. Karar verdim, seminer bitmeden çıktım gittim, (İst. Üniv.) Edebiyat Fakültesi'ne, orası da kapanmıştı. Öbür gün gittim, ben dedim***; Edebiyat Fakültesi'nde okumak istiyorum. H. Ritter'in talebesi olmak istiyorum***, dedim. Mistik bir hava vardı, o hava beni oraya sevk ediyordu. ***Arapça öğreneceksin, İslami bilimler öğreneceksin falan.*** Oraya beni kayıt etmek istemiyorlardı.

[41] http://dergipark.gov.tr/download/issue-file/5825

[42] İlgili konferansı izlemek için Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=IseYX_92vTM (Muhammet Negiz)

[43] Hellmut Ritter, Alman Doğubilimci. 1910'da liseyi Kassel'de bitirdikten sonra 1913 yılında Halle Üniversitesine girdi. Burada ünlü şarkiyatılar Carl Brockelmann ve Paul Kahle gibi önemli akademisyenlerden ders alma imkânı buldu. Vikipedi.

Kuvvetli ve sert bir şekilde "***hayır beni alacaksınız"*** falan, dedim, bağırdım mı bilmiyorum. Baktılar benden kurtulamayacaklar, dekana gönderdiler. Dekan da yüzü gülmez bir adamdı, benim söylediğimi bir anda anlayamadı. Fakat şans olarak, birisi kapıyı çaldı. İçeriyi giren kimdi? H. Ritter.

Dekan: Hocam tam zamanında geldin, burada birisi sizin talebeniz olmak istiyor. Ben kurtulamadım kendisinden siz konuşun, dedi.

Fuat Sezgin: (Dinleyicilere) Duyuyor musunuz beni?

Dinleyiciler: Evet.

Ritter: Otur bakayım, dedi.

Fuat Sezgin: İslami bilimler okumak ve Arapça öğrenmek istiyorum.

Ritter: Babanız milyoner mi?

Fuat Sezgin: Ben dedim ki, babam öldü! Ben fakir bir ailenin çocuğum.

Ritter: Olmaz! Bu milyoner işi, dedi.

Fuat Sezgin: Ben dedim, hayır. Ben fakir insanım ama bu ilimlerin içine gireceğim. Baktı benden kurtulamıyor, ısrarlı inancım hoşuna gitmiş olmalı.

Ritter: (Dekana) Alın bu çocuğu bana kayıt edin, dedi.

Fuat Sezgin: O işi atlattık. Çok zor bir adammış dersleri falan. Çok şey istiyormuş, herkes talebelikleri dolmadan kaçıyorlarmış. Hoca düşünüyormuş ben de kaçarım diye. Fakat ben kaçmıyorum. Zamanla bana sordu, baktı. ***Siz çalışmak istiyorsunuz***, dedi, ***ama bu zor bir şey. Bir Fransızca öğrenmişsiniz bu yetmez*** dedi.

Şansıma o zaman Fransızcayı öğrenmiştim. Zaten çok iyi öğrenmiştim.

Ritter: Olmaz, dedi. Üç dört dil öğreneceksiniz bir senede falan.

Fuat Sezgin: Öğrenirim, dedim.

Talebelerinizden çok şey isteyeceksiniz. O da istedi benden, mütemadiyen istiyordu. Ben de kaçmadım, o sayede birinci sınıfta dört dil öğreniyordum: Arapça, Farsça, Latince ve Yunanca. Fakat o zaman Arapçam iyi gitmiyordu, galiba Arapçam hocanın hoşuna gitmiyordu. O zaman 1943 yılıydı, Almanlar Bulgaristan'a kadar gelmişlerdi. Bizim hükümetler korkmaya başladı, Türkiye'ye hücum edecekler falan diye. Nisan ayında üniversiteyi tatil ettiler.

Ritter: Vaktiniz var, 6 ay Arapça öğreneceksiniz, dedi.

Fuat Sezgin: Ben de öğreneceğim, dedim.

Gittim 6 ay. Ben eve kapandım. Evim camiye yakın bir yerdeydi, Valide Camii.

Fuat Sezgin: Engin Bey nerede?

Camiye girerdim, namaz kılardım. Sünnet falan kılmazdım, vakit kaybı olmasın diye. Adamlar hoş görürlerdi, namaz kılmıyor, farz kılıyor diye. Neyse 6 ay böyle geçti. Babamın Arapça otuz ciltlik Kur'an tefsiri vardı: Taberî Tefsiri. Onu aldım, okumaya başladım. Anlamıyordum. Türkçe tercümeler vardı, Elmalının bir kitabı vardı, 6-7 ciltlik falan. Baktım yavaş yavaş ilerliyorum, altı ayda 30 cildi bitirdim. Sonra baktım aşağı yukarı Arapçayı Türkçe gibi anlıyordum. Bu büyük bir saadetti. Ekim ayında üniversiteye gittim.

Benim Hocam, çok meşhurdu. Seminerleri vardı. Alman profesörler de gelirdi, Yahudiler de vardı. Hürmet ederlerdi hocama. O, beni göstermek istedi onlara. Gazzali'nin ***"İhya-u Ulumi'd-din"*** kitabını koydu önüme, öğrenmiş mi falan diye. Ben gazete okur gibi okudum. O kadar öğrenmiştim çok şükür. Belki hayatımda hocayı o kadar mesut görmemiştim. Talebesinin başarısı onu çok sevindirdi.

Ritter: (Öbür Alman Yahudi profesörlere) Ben hayatımda bir dili bu kadar kısa sürede öğrenen insana rastlamadım, dedi.

Onlar gittikten sonra, bana.

Ritter: Öbür dilleri de bu süratle öğreneceksin, dedi.

Neyse bu benim şansımdı, sıkıştırıyordu beni.

Ritter: (Bir gün sordu bana) Kaç saat çalışıyorsun? dedi.

Fuat Sezgin: Ben de, 13-14 saat, dedim.

Ritter: Böyle bilim adamı olamazsınız, dedi. Eğer bilim adamı olmak istiyorsanız ona birkaç saat daha eklemeniz lazım. Benim hocam, Carl Brockkelmann, 24 saat çalışırdı günde. Daha fazla zaman olsaydı, gün daha uzun olsaydı, daha uzun çalışırdı dedi.

Ben de ondan sonra 17 saate çıkardım çalışmamı. Bu, 70 yaşıma kadar böyle devam etti. Ondan sonra kısalttım. Şimdi tembel bir insan oldum. Hiçbir şey yapmıyorum! 17 saat yok.

Burada fazla zaman kaybetmeyelim.

Hocanın başarılı bir talebesi olduğumdan memnundum, özel ilgi ve zaman istiyordu, ben onu pek sıkıntıya sokmuyordum.

Brockkelmann, diye bir âlim vardı. Hocamın da hocasıydı. Hoca, Arap Dili-Edebiyatı Tarihi ile ilgili 5 ciltlik bir eser yazmıştı. Bu kitabın meziyeti şudur: Falan âlimden bahseder; mesela İbn-i Sina'dan, Gazzali'den. Onun falan kitabı var. O insanların yazma eserleri falan falan kütüphanede vardır. Öyle, (kitabın) meziyeti o.

Şunu da söyleyeyim. Arapça yazmalarının dünyadaki 3'te birinden fazlası Türkiye'dedir. Brockkelmann, Türkiye'ye 40 gün için gelmişti. Fazla kaydedememişti onları. Şartlardan mı neydi?

Fakat Ritter diyordu ki bana ***"artık zaman geldi, birinin tamamlaması lazım bu kitapları."***

Bana baktı, benden bekliyor, yaparım falan dememi. Sonra ayrıldı. Ben başladım hazırlık yapmaya, acemice falan ama gittikçe işin içine girmiştim, ilerliyordu işler. O (H. Ritter), dünyanın en büyük âlimi, en büyüklerinden, tam 32 dil biliyordu. Düşünün. Arapçayı bilmiyor diye Edebiyat Fakültesi mukaveleyi imzalamadı, Arapçayı biliyordu, fakat yazması zayıftı. Konuşması çok iyi değildi fakat her şeyi çok iyi anlatabiliyordu, sadece lehçesi biraz zayıftı. Böyle bir adamı Arapçası yok diye bizim İstanbul'da Edebiyattakiler almadı. Benim doktora tezimin de (danışman) hocasıydı, doktora tezim bitmemişti.

Ritter: Hoca şimdi ne olacak? İstersen Almanya'ya gel, dedi. İstersen.

Fuat Sezgin: Gelemem falan, dedim.

Dekanla konuştu.

Ritter: Tez bitince bana gönderin, ben rapor yazarım, dedi.

Böyle kurtulduk ama beni o andan itibaren salondan çıkardılar. Ben o andan itibaren **Brockkelmann**[44] kitaplarını tamamlamayı kafama koymuştum. Delice bir şeydi ama koymuştum kafaya, malzeme topluyordum. Benim hocamın faziletlerinden biri de talebelerinin başarısının onu mesut etmesiydi. Beni kütüphanelere beraberinde götürürdü; yazmalara. O, 1929'dan beri İstanbul kütüphanelerindeydi, yazmaları iyi tanıyordu. Gittikçe yeni kitaplar keşfediyordu. Sonra birçok Avrupalı adamları, Almanya'dan insanları getiriyorlardı. Onlara diyordu ki ***"Sen bu sahada çalış. Sen burada çalış"***, diye. Bu bakımdan meşhur kitapları tanıtma sahasına çıkarıyordu, **Hellmut Ritter**.

Bu, büyük bir şey. Bunları yaptılar, yapıyordu adamcağız. Bu arada benden, öğrensin istiyordu, yazma nasıl tetkik edilebilir, nasıl hazırlanır, kâğıt nasıl ele alınır, onu bile ben hocadan öğrendim. Sayfa aralarını biz buradan açarız (kitabın alt kısmını gösteriyor). Hayır, buradan (kitabın üst kısmını gösteriyor) açacaksınız.

Yazmaların tarihini! Her yazmanın tarihi yok, tahmin edeceksiniz. Kısa zamanda beni o hale getirdi ki hocam, ben de tanıyabiliyordum artık tahminen. Sonra gidiyorduk; mesela Saray Kütüphanesi'ne (Topkapı Sarayı'na), 20-25 kitap ısmarlıyorduk. Kitapları ikiye bölüyorduk. Yarısını hoca alıyordu, yarısını ben. Bizler tahminlerimizi yazıyorduk içine. Sonra ikimizin tahminlerini karşılaştırıyorduk. Tabi onun ki benden daha iyiydi ama benim ki de fena değildi. Bu mesut ediyordu hocayı. Benim başarım ona yaklaştığı müddetçe, o da mesut oluyordu, adamcağız.

Hoca Almanya'ya gitti, ben devam ediyordum. Doktoramı bitirdim. Çok daha bir ciddiyetle devam etmeye başladım. 1960 yılında -beni üniversiteden çıkardıkları yılda- bu bir şey yapamaz diye, beni çıkardılar üniversiteden. Ben de ondan evvel 1,5 senelik misafir doçent

[44] Carl Brockelmann, Alman kökenli 20. yüzyılın çok önemli doğu bilimcisi ve Sâmi dilleri bilginidir. Vikipedi.

olarak oraya (Almanya'ya) gitmiştim. Beni orada doçent olarak muhafaza etmek istiyorlardı. Ben ***"Türkiye dışında yaşayamam",*** dedim onlara.

Ritter (Hoca) içinden bana güldü, "***bu adam Almanya'daki hocalığı falan reddediyor"*** diye. Bir sene sonra, bu işe yaramaz diye üniversiteden çıkardılar, neyse iyi oldu belki de.

İşte onu söyleyecektim. 1960 yılının sonuna doğru benim çıkışımdan evvel bana bir mektup geldi. Dünya'nın en büyük Avrupa yayınevlerinden biri, Hollanda'dan duymuş benim böyle bir şey hazırladığımı. **UNESCO** bu iş için, ***Brockkelmann kitabını hazırlamak, genişletmek için*** 30-40 âlimden, bilim adamından oluşan bir komisyon kurmak istiyormuş, muazzam paraları bu işe koyuyormuş falan. Âlimlere taksim etmişler. Ben âlim diyorum, siz bilgin diyorsunuz. Her biri bir sahayı almış. Sonra bir taraftan ben de hazırlıyorum. Üniversiteden çıkınca Hollanda'da kitapçılara/yayınevlerine gidiyorum. Malzemeleri alarak çıktım (üniversiteden, Türkiye'den), zaten gittim. Hollanda'ya gittim. Hollandalı oryantalistlerden *(oryantalistleri biliyor musunuz? İslam Bilimleri ile Şark Bilimleri ile uğraşan insanlar, âlimler)* 3 tane bilgini getirdiler. Sohbet halinde yemek yedik falan. Benim yazdığım kitaplardan, Brockkelmann'ın büyük bir cildini aldım götürdüm, onlara göstermek için.

Fuat Sezgin: Siz gördünüz mü benim tashiyeleri mi?

Dinleyiciler: Görmedik.

Fuat Sezgin: Görmediniz mi? Size ben göstereceğim.

Gösterdim onlara (oryantalistlere), donakaldılar. Sonra şeye (yayınevi) haber vermişler ki, onlar benim için "***çok müsait bir insan, O yapsın"***. Bana müspet bir rapor vermişler.

Fakat esasında yayınevi vasıtasıyla dağıtılacaklarmış nüshaları komisyona. Bu meseleyi bir de Japonya'da konuşacaklarmış. Konuşmuşlar, demişler ki "***bir Türk buna musallat olmuş"***, demişler. ***"Ne yapalım, (ne söylediklerini bilmiyorum ama) galiba bir Türk yapamaz,"*** demişler. Bana aktaranlar ***"biz sizin yapacağınıza inanıyoruz, seni destekleyeceğiz",*** dediler. ***"Ben korkmuyorum, ben onu yazacağım"*** dedim. Bunu tek bir insan yazar, bu bir ansiklopediydi ve otuz kişi ile yazılmazdı. Onlar mütemadiyen komisyonlar kuruyorlardı, Paris'te, Brüksel'de. Bir İtalyan oryantalist geldi bizim enstitüye, ***"sizin adamınız bu kitabı hazırlıyor ama Cambridge'de uluslararası komisyon karar verecek, sizin adamınızın haberi yok mu?"*** dedi. Bizim enstitü müdürü bana ***"haberiniz var mı bundan"*** dedi. Ben gitmiyordum ama zorla biletimi alarak oraya yolladılar. Aldılar beni zorla Cambridge'e gönderdiler, ben de kitaplarımın iki cildini hazırlamıştım götürdüm onları. Komisyon başkanı benim tanıdığım bir Almandı (insaflı bir Almandı). Onun yanına oturdum, kitapları gösterdim kendisine. Adam hayret içinde kaldı ve ***"ben komisyon başkanlığından ayrılacağım"*** dedi.(O komisyon başkanı, bundan 4 ay önce 101 yaşında vefat etti).

Ben kitabın birinci cildini (1000 sayfalık kitap) matbaaya verdim, komisyon başkanlığını üzerine alan bir Alman Komisyon Başkanı *(Mainz şehrinde, benim kitaplarım orada basılıyordu)*, matbaanın sahibine demiş ki: ***"Doğudan bazı palavracı insanlar gelir, kitaplarında birçok şeyler yazar, biz şunu yapıyoruz diyerekten, bunlardan bir şey çıkmaz."*** Hâlbuki bizim projemizin bir talibi vardı, o zaman da böyle bir şey vardı. Matbaacı demiş ki

“***ben 30 nüshasını bastım bile kitabın”,*** adam sapsarı olmuş. Maalesef benim kitabın birinci cildinin basılmasını görmedi, benim de tanıdığım bir adamdı. Neyse birinci cilt çıktı, maalesef o kitaplarım yok burada, olmasını çok isterdim.

Bana Hollandalı bir adam geldi ve ***“ben İspanyada her şehirde sizin kitabınızın bir nüshasını gördüm kütüphanede”*** dedi. Bizim Türkiye’de maalesef iki nüsha yoktur, belki de. Benim kitaplarıma Türkler sahip çıkmadılar, maalesef, tercüme de edemediler. Birinci cildini tercüme ettik.

Komisyon üyelerine söylüyorum, burada yok tercüme ettiğimiz, göndermemişsiniz, yaymamışsınız, buna ben üzülüyorum.

Engin Bey: En azından gelirken alıp getirmemiz lazımdı, doğru söylüyorsunuz.

Fuat Sezgin: Ama gider gitmez size bir cildi gönderecekler. Türk üniversitelerinde, Türklerin kültürlerinin değerini ve tarihini anlatılması çok olmadı, çok bilmiyorlardı bu konuyu, yavaş yavaş öğrenmeye başladılar ama ne olduğunu da bilmiyorlardı.

Ama şunu söyleyeyim, Türk üniversitelerinde, tüm Türk milleti içerisinde bilimler tarihini bilen tek bir insan yoktur. Aydın Sayılı diye bir zat vardı, Atatürk onu Amerika’ya göndermişti, o meşhur bir bilim tarihçisinin yanında Bilimler Tarihi öğrendi (o vefat etti). Astronomi ile meşgul oluyordu. Ama ondan başka hiçbir Türk, Bilimler Tarihi ile uğraşmadı, herkes diyor şimdi Türkiye’de, ***“ben bilimler tarihçisiyim”*** diye. Ama Türkiye’de bilimler tarihçisi yok. Onun için de Bilimler Tarihi Enstitüsü’nü kurmak istiyorsanız, bu fikirden vazgeçiniz. Eğer hoca yoksa siz kendi kendinizi kandırmış olacaksınız. Bizim bütün ümidimiz bu İstanbul’daki enstitüde hoca yetiştirir, onlar size gelince de siz bir enstitü kurmayı reddetmeyiniz. Onların gelişine dayanarak bir bilimler tarihi dersi koyunuz üniversitenize.

Dolayısı ile ondan sonra ve inşallah bu Enstitü’de birçok talebe de yetişir. Bana büyük ümitler veriyor orası, onu da söyleyeyim. Türk üniversitelerinde eğer ki böyle giderse, şartlar değişmezse, *belli olmaz Türkiye’de şartlar maalesef doğru ama öyle devam ederse*, orası (Enstitü) Türkiye için muazzam bir şey olacak, onu söylüyorum. Lütfen onunla ilgileniniz. Hatta bizim vakfın adamlarıyla konuşunuz. Böyle talebe günleri falan. Bu öyle olsun. Ama hangi üniversiteye giriyorsam Bilimler Tarihi Enstitüsünden de bahsediyor olmanız lazım. Bu, gülünç bir şey!

Neyse, nerede kaldım evet (komisyondan) birinci çıktım. Benim için bilgi dağıttılar, tanıtma yazıları yazıldı dünyanın muhtelif yerlerinde. Çok müspet cevaplar geldi, yazılar çok iyiydi. Hep de insaflı insanlar şansıma. Ondan sonra o komisyon lağvetti kendisini, çalışmalar falan benim lisanımda kaldı. Memleketinden kaçmış bir Türk olarak böyle bir mesuliyeti üzerimde gördüm, bunu devam ettirebilir miyiz, diye. Korkusu gelmedi bana, devam edecektim.

Allah’ın bir şansı, Müslüman bir Alman hanımla tanıştım. Ondan sonra evlendik. Efendim, o bana çok yardım etti. Yazdığım kitaplar da. Benim Almancam o zaman o kadar iyi değildi. Ama benim Almancamı tavsiye ederdi eşim. Onun için ben eşime, ona çok şey borçluyum. Bundan her yerde de bahsederim. Kendisi de zaten sekiz, dokuz, on dil bilir falan. İyi bir insan, bilimler tarihçisi o hanım. Birkaç kitap yazdı, evet öylece geçti.

Ama daha önemlisi üniversitede hoca oldum. Efendim. Beni doçent yapmak için doçentlik tezi istediler. Çünkü ben ilimler tarihi yapmak istiyordum. O ilimler tarihi için benden yeni bir tez istediler. Ben doçentlik yaptım, ondan bir sene sonra bana Alman profesörlüğü verdiler. Alman profesörlüğünü alınca Almanya'da bir dönem bilimler tarihine dair bir ders vermek *(bizim Türkiye'de öyle ucuz bir şey zannediyorlar)* çok zordu. Ben bırakıp kaçmayı bile düşünüyordum, kitabımı yazayım diye. Hakikaten çok zordur. Bir ara geldim Türkiye'ye eşimle birlikte. Bunu deneyeceğim (Türkiye'de akademisyenlik), bana ne dediler biliyor musunuz? Nasıl dediler; bana ***orada bir doçentlik kadrosu var, onu gazetelere ilan edeceğiz. Bir de imtihana girerseniz...!*** Ama anlattığım olayın aynı günü trenle Şam'a gittik. Şam'dan da Kahire'ye. Oradan döndük. Bunlara katlanacağım.

Kitabımı bitirebilmek için Almanya'daki profesörlüğü bırakacaktım. Burada bana bir doçentlik vermiyorlardı. Orada profesörlük için, (Almanya'da) bir bilimler tarihi profesörü olmanız için çok şey istiyorlardı. Çok iyi Yunanca, Latince bilmeniz lazım, olmaz, bilmiyorsanız profesör olamazsınız. Çok şükür hocamın sayesinde üniversitede öğrenmiştim o dilleri, elhamdülillah kabul ettiler. İşte, zordu yani ilimler tarihi dersini vermek, bu kitabı yazmak. Başta düşünüyorum bu nasıl ki bende ne enerji varmış. Nasıl yaptım, zordu, bunların talebeleri (Almanların) her şeyi yutmuyorlardı. Derslere (çok şeyler geliyordu) çok profesörler geliyordu, benim dersime de. Allahütealâ... Altından kalktım bunların, kitabımı yazıyordum. Kitabımın birinci cildi bin sayfalık bir cilt. Neyse.

Fuat Sezgin: Rektör Bey bir hafta içerisinde gönderecekler bir nüsha size.

Engin Bey: Tabi tabi yarın gönderecekler, yazdım şimdi. Yarın veriyorlar kargoya.

Fuat Sezgin: Fakat esasında Türk milletinin bu kitabın bütün ciltlerini tercüme ettirmesi lazımdı. Olmadı, olmuyor. Bu arada çok zengin iş adamları parayı seviyorlar, bu işe pek para ayıramıyorlar. Kusuruma bakmayın.

Engin Bey: Hocam talimatınız üzere TÜBİTAK'la işbirliği içerisindeyiz.

Fuat Sezgin: Ben TÜBİTAK'a mektup yazdım. Birinci cilde; TÜBİTAK izin vermedi, katiyen. TÜBİTAK bizim müzeyi, ***başka bir müzeyi taklit ediyorlar***, diyor.

Katiyen ben TÜBİTAK'la bir şey yapmak istemem katiyen.

Muhittin Bey: Bitti, biz takip edelim tamam tamam.

Fuat Sezgin: Şimdi birinci cilt çıktı. Birinci cildin içinde şunlar vardı; Kur'an, Kur'an ilimleri, hadis, hukuk, edebiyat, şiir vardı. Şiiri sonradan çıkardım. Yani bin sayfalık bir cilt çıktı. Ondan sonra ikinci cildi yazacaktım. İlimler tarihi enstitülerinde ders verdiğim için.

Artık, ilimler tarihine dair ciltlerle uğraşacaktım. Kitabın ikinci cildini boş bıraktım, üçüncü cildine geçti. Üçüncü cildi tıp, tıbbı bilimler, hayvanatı (zooloji) yazdım. Onlar burada olsaydı sizlere de göstermek isterdim, üçüncü cilt öyleydi.

Ben bir hatıramı size anlatayım. Benim hocam Almanya'dan Türkiye'ye dönmüştü. Burayı gezdikten sonra bir daha Türkiye'ye dönmüştü. Birkaç sene sonra. Ben buraya (Almanya) geldim. O Türkiye'de kaldı. Sonra ölümüne bir yıl kala Almanya'ya döndü. Kitabımın üçüncü cildini ben ona ithaf ettim, Hocama. Biz her gün aynı yerde kalıyoruz. Gittim ona, hastaydı yatakta uzanıyordu. Verdim kitabı eline, baktı... baktı, gözlerinden sevinç gözyaşlarının geldiğini gördüm. Bana titrek bir sesle;

Ritter: Bunları nerden biliyorsunuz, dedi.

Fuat Sezgin: Bu, benim hayatımda, kulağımda çınlayan en tatlı cümledir. Bunu unutamam. Ben "bunları sizden öğrendim" dedim. Güldü, hayır falan demedi. Evet, bu hayatımın en mesut günlerinden biridir.

Ondan sonra kimya tarihini yazdım. Hiç kimyager var mı sizin içinizde? Burada kimya ile uğraşan kimse yok. Kimya ile uğraşan biri olsaydı soracaktım. Müslümanların modern kimyanın kimyasalını.

Müslümanların 8 yy. da kimyanın bütün teorileri aldıklarını. Benden evvel çalışan bir adam vardı, Yahudi bir adam. Büyük âlimdi, yazdı fakat o kimya tarihinde bazı tahripler yaptı. **Cabir Bin Hayyan** denen bir kimyacı var, 8. yy. sonunda yaşamış. Ondan kalan bize yüzlerce kitap var. **Paul Kraus** adındaki Alman Yahudi âlimi bunları etüt etti. Öyle müthiş etüt etmiş ki adamcağız, onun kitaplarında kimyanın ne dereceye kadar geldiğini müthiş bir şekilde göstermiş. Ben ondan çok faydalandım. Ama adamcağız nedense **Cabir Bin Hayyan**'ın yaşamadığını, bu kitapların 10. yüzyılda **İsmaililer**in tarzında[45] bir ekol tarafından yapıldığını, **Cabir Bin Hayyan**'a isnat edildiği gibi yanlış bir teori ileri attı. Astarı yüzünden pahalı, aslı astarı yok. Ben ona ***"hayır"*** diye yazdım.

O muazzam bir şey görüyor, mesela Cabir'in atomun parçalandığını yazdığını söylüyor adamcağız. Böyle kitaplar, böyle şeyler var müthiş. Modern kimyanın temellerini 18. yy'dan daha ileri bir seviyeye getirmiş adam 8. yy'da iken. O, bunu bir İsmailî ekolüne mal etmek istiyor. Bunu izah etmek uzun bir mesele. Neden bunu yapıyor? Ben bunu reddettim. Reddetmek için değil, bunun yanlış olduğunu gördüğüm için. Kimya tarihini yazdım orada. İslam dünyasında yayılmadı, okumuyorlar Müslümanlar, maalesef. Sizlerin üniversitelerinize bu kitaplar girmiyor. Bir şeyler yapmamız lazım. Bu kitaplar girsin, siz okuyunuz. Okumadan olmaz.

Neyse kimya tarihinden sonra ***nebatat tarihi*** var. Baktım, o da bitkiler tarihi. Bitkiler tarihini Müslümanlar, 9. yy'da inanılmaz bir seviyeye getirmişler, Ortaçağda bitkiler tarihi çok üst seviyede.

[45] İsmâilîlik (Arapça: İsmailiyye ya da الإسماعيليون al-Ismā'īliyyūn; Farsça: اسماعیلیان Esmā'īliyān; Urduca: اسماعیلی Ismā'īlī), Adını İsmail bin Cafer es-Sâdık'tan alan Şii mezhebi. Şiîlik'te Cafer es-Sadık öldüğünde, yedinci Şiî İmâmı olarak Musa bin Cafer el Kâzım'ın yerine Cafer-i Sadık'tan önce ölmüş olan oğlu İsmâil bin Câ'fer el-Mûbarek'in oğlu Muhammed bin İsmâ'îl eş-Şâkir'i Yedinci imâm olarak kabul eden mezhep. Vikipedi.

Kitabın 5. cildi, artık edebiyat, tarih, matematik. Matematikte şunu söyleyeyim; benden evvel bu sahada çalışan oryantalistler vardı, bunlar birçok şey bulmuşlardı. Tabii benim onları toplayarak, onlara dayanarak kendi sonuçlarım da vardı. Benim bu kitabı yazarken getirdiğim şey, evvela, onları toplamak, bütün gözden kaçmış bilim adamlarını ortaya koymak, bunlardan bilimler tarihi için kat'iye yakın sonuçlar vermek. Ben tüm kitaplarımda bu işi yaptım. Avrupalılar bütün bu sahada çalışıyorlar, çok etütleri var. Onlardan faydalandım. Onları inkâr edemem, bazen yanlış fikirleri var falan, onlar mühim değil ama ben onlara dayandım. Kendi buluşlarım var bunları da söyleyeyim.

Ama kitabımın bütün ciltlerinde mahsus söylüyorum, vurguluyorum. Vurgulama kelimesi aklıma gelir beton olur. Öyle değil mi? Oryantalistler belki de cesaret edemezler, ***Müslümanları tam etüt edemedik*** diye hiçbir zaman mesela "**Genel kimya tarihinde, Müslümanların getirdiği kimyanın yeri nedir? Matematik tarihinde onun yeri nedir?"** sorusunu hiçbir sahada hemen hiç sormadılar. Ben o soruyu sormaya ve onun cevabını vermeye gayret ediyorum. Ben bu kadar söyleyeyim.

Elimden geldiği kadar çok çalışıyorum, birçok kitaplar keşfediyorum, onların da bulamadığı kitapları, ama hiçbir zaman kitabımda bilerek hata yapmadım. Hakikati hiçbir zaman bile bile zorlamadım. Arkamda bir takım hatalar bırakmaya çalışmadım. Bunu size garanti ederim, bilime sadık kaldım. Avrupa'da bazen düşünüyorlar: "***Bu Müslümanlar mübalağa ediyor"*** diye. Hayır, öyle bir şeyi hiçbir zaman hiçbir şekilde yapmadım. Ama ben Müslüman olduğum için. Avrupalılar bunları sevinerek yapıyorlar, çalışarak yapıyorlar ama onlarda bende olan heyecan yok. Ben Müslümanların keşifleriyle icatlarıyla benim duyduğum heyecan onlarda belki de yok onlar için bu mesele açık kaldı. Ben bu meseleyi ilgili her ciltte cevaplandırmaya çalıştım. Matematik, neler buldum, ben onlardan bahsetmeyeceğim iş uzar. Ondan sonra astronomiye geçtim. Orada da aynı şey, Müslümanların astronomi tarihindeki muazzam yerleri karşıma çıktı, işte onun için bazı aletlerini yaptım. Onları müzede gösteriyorum. Hiç olmazsa o sonuçları kısmen bu ciltlerde göstermeye çalıştım. ***Bunları okuyanınız var mı? Okudunuz mu? Hiç yok. Bunları hiç okuyanınız yok mu? Mahvoldum demektir. Cevap beklerdim. Neyse okuyacaksınız, bundan sonra benim üzüntümü düşünerek bu ciltleri okuyacaksınız hiç olmazsa.*** Bunları Almanca yazdık, Türkçeye, Fransızcaya, İngilizceye kaç dile tercüme ettik. Bunları okumanızı rica ediyorum sizin. Okumanız lazım, mühim bir giriş, görüş vardır, onları bilmeniz lazım. Şunları (masanın üstünde ciltleri göstererek) biraz fiyakalı bir şekilde basmışlar. Onlar bunların fiyakalı basımları. Ama benim esas kitaplarımı gösteremedim size, yok. Bir cildi gelecek inşallah. Engin Bey söz verdi.

Evet, 6. cilt astronomi, orda da çok şey buldum. Onları anlatmayacağım. Orada da Müslümanların astronomi tarihini nereye kadar getirdiklerini göreceksiniz. Benim kitaplarımın müspet taraflarında biri de hangi cildi ele alıyorsan, bunların Avrupa'ya etkilerini geniş çapta ele alıyorum. Kitabın iyi taraflarından biri bu.

7. cilt astroloji, astrolojiyi biliyorsunuz değil mi? Astroloji, yıldızlara bakarak hüküm vermek. Matematiksel astronomiyi ortaya çıkarmışlar. 7. cilt bu. Burada mühim olan bir kısım var. O da meteoroloji. İslam meteoroloji tarihini ilk defa yazdım. Burada Müslümanların 9. yy'da

Avrupa'daki Avrupalıların bildiği meteorolojinin 19. yy'da bilinen seviyesine gelmişler, Müslümanlar 9 yy'da.

Nasıl, çok mu uzattım? Sabrınız var mı biraz daha?

8. cilt filolojiye geçtim, eski konular lügat falan. 9. cilt gramer, naif bir gramer, bunların hepsini bu fakir (kendisine atfen) yazdı. Bunlarla ilgili daima münakaşa ediyorum, Arap grameri dünya gramer tarihinde ne ifade ediyor? Bu mesuliyeti üzerime alıyorum.

Bundan sonra coğrafyaya atladık. Ben bu (önceki) ciltleri üç-dört yılda bir yazıyordum. Coğrafyayı da üç-dört yılda yazarım diye düşünüyordum ben. Coğrafya oryantalistlerin en çok çalıştığı sahalardan birisidir. Biz enstitümüzde oryantalistlerin coğrafyaya dair yazdığı bu etütleri topladık, 332 cilt yazdık, çıkardık, düşünün. Çalışma tarzımı söyleyeyim; baktım orada coğrafya tarihinin insan coğrafyası üzerinde en mühim iki kitap vardı. Biri Fransızca idi, bu mühim değildi. Ancak diğeri Rusça idi, Kraskovski diye bir adam yazmıştı, benim onu okumam lazımdı ve karar verdim Rusça öğrenmeye. Müracaat ettim. (Bugün Putin var o zaman daha fena şeyler vardı, 30-40 sene evvel yani.) 1977 senesiydi Rusya'ya gittiğim zaman. "***Falan tarihte geleceksin"*** dediler, 2 ay evvel. Ben iki ay evvel her şeyi bıraktım her şeyi, hatta eve giderken bile Rusça öğrenmeye başladım, trenle giderken o zaman araba falan yoktu, pek de kullanmıyordum. Trene 20- 25 dakikalık mesafede yürürdüm, komşular gelirdi, benimle konuşmak isterlerdi, ben ***"hayır konuşmam"*** falan derdim. Yolda, trende hep Rusça çalışıyordum. İki ayda. Biraz kendimi methedeyim, havaalanına gittiğimde tüm problemlerimi Rusça anlatabiliyordum. Orada iki ay kaldım. Niye Rusça öğrenmem gerekiyordu? Kraskovski diye bir âlim var, böyle bir kitap yazmış beşeri coğrafyaya dair, insan coğrafyasına dair, onu okumam lazımdı, biliyorum bazı makaleler vardı onun hakkında methediyorlardı, onları okudum, böylelikle coğrafyaya girdim. **Bir bakıma cennete girdim, bir bakıma da hapishaneye girdim. Cennete girdim demekle bugünkü saadetimden bahsediyorum. Fakat hapishaneye girdiğim zaman artık içinden çıkamıyordum.** 332 cildi okuyacaktım, Arapça yazılanları okuyacaktım, bunların hepsinin mikrofilmleri var bizim enstitümüzde. Coğrafya beni 28 yıl meşgul etti, tam 28 yıl. Fakat bugün düşünüyorum saadetimi. Coğrafyacılara söylüyorum; lisede üniversite coğrafya diye bir şey öğrenmişiz ama hiçbir şey öğrenmemişiz, coğrafya diye bir şey yokmuş ortada. İslam coğrafyasını tanıdım, bir matematiksel coğrafya var, bilmem okutuyor musunuz bunu? Size bir kitap getirdim hediye edeceğim. Matematiksel coğrafyayı kim icat etti biliyor musunuz?

Kadir Temurçin: Biruni[46] mi? Hocam.

Fuat Sezgin: Evet, müthiş biri. Dokuzuncu yüzyılda coğrafyaya müthiş bir başlangıç yaptılar, bunlara yarın değineceğim. Mütemadiyen dünyaya dağıldılar, Halife **Me'mun**[47] bunlarla birlikte çalışıyordu, grupları bütün dünyaya gönderdi, bunlara dünyanın enlem ve boylamlarını ölçtürdü ve dünyanın ilk mükemmel haritasını yaptılar, hatta yanımda getirdim

[46] **Bîrûnî**, Fars kökenli Müslüman bilgin. Tam adı Ebu Reyhan Muhammed bin Ahmed el-Birûnî dir. Batı dillerinde adı Alberuni veya Aliboron olarak geçer. Gökbilim, matematik, doğa bilimleri, coğrafya ve tarih alanındaki çalışmalarıyla tanınır. Vikipedi.

[47] **Memun** veya **Abdullâh Memûn**, Tam Adı: Ebû `Abbâs el-Memûn Abdullâh bin Hârûn Reşîd, 813-833 arasında 7. Abbasi halifesi. Vikipedi.

göreceksiniz onu, muazzam bir harita. Müslümanlar 9. yy'dan itibaren dünyaya hâkim oldular, coğrafi manada. İslam'ın birinci yüzyılında Müslümanlar Çin'e gittiler. Çin'de **Kanton**[48] şehrinde onların kendisine ait bir mahallesi var düşünün. Madagaskar'a[49] uğramışlar birinci yüzyılda.

Coğrafya yaptım, bütün bilim tarihini yaptım, halife **Me'mun** beni de hayrete düşürüyor, nereden bunlara bu fikir geldi, ateş geldi, nasıl yayıldılar. 9. yy'dan itibaren artık dünya haritası yapmaya başladılar, gittikleri yerlerin nasıl olduğunu öğrenmek istediler. Müslümanların 10. yy'da öğrendikleri, Avrupalıların 17.-18. yy'da öğrenebildiklerinden çok daha iyiydi. Bunları etütlerim sonucunda söylüyorum. Avrupalılar 18. yy'da bile Müslümanların haritalarındaki enlem boylam derecelerini atıyordu, çünkü enlem ve boylam derecelerinden anlamıyorlardı, kopya ediyorlardı. Yarın bununla ilgili şeyleri anlatacağım.

Ben coğrafya ile meşguliyetimin üçüncü-dördüncü senesinde şu soruyu sordum kendime; "***Müslümanlar matematikte, astronomide bu kadar ileri oldukları halde neden Avrupalılar gibi enlem boylam derecelerine dayanarak haritalar yapmadılar?"*** Ben üzülüyordum. Seneler geçtikten sonra, 10 seneyi geçtikten sonra, (bir hatamı da anlatacağım) ben baktım ki Avrupalıların elinde bulunan bütün haritaların tamamı İslam dünyasından gelmiş. Avrupalılar 18. yy'da bile enlem boylam dereceleri ile harita yapamıyorlardı. Ben ancak bu realiteyi 10 sene meşgul olduktan sonra görmeye başladım. Bu realiteyi bütün dünyada bu güne kadar bilen insan yok, bunu yazdım kitaplarımda. 6 cilt çıktı. 4 cildi Matematiksel Coğrafya, 2 cildi de Beşeri Coğrafya. Beşeri Coğrafyayı Avrupalılar iyi buldular. Fakat Matematik Coğrafyayı birkaç küçük müstesnalarına rağmen oryantalistler de Matematik Coğrafya meselesini ele alamadılar, çünkü harita kalmamıştı. Haritaları değerlendiremiyorlar. Ben bugün İslam Dünyası'ndan kalma 200'den fazla harita buldum, ufkum açıldı. Baktım onun için bazen kendimi çok beğenmiş görüyorum, mağrur görüyorum. Ben onun için ***"benden başka, bütün Dünya'da coğrafyayı bilen yok"*** diyorum. Gurur geldi bana, kusura bakmayın coğrafyacılar, affedin.

Neyse, yarın size bunlardan bahsedeceğim, biraz tafsilatlı. Şimdi 92 yaşıma girdim. Kitaplarımın coğrafya ciltleri geçen sene çıktı. "***Ne yapayım? Yeni bir cilt daha alayım mı? Yeni bir cildi bitirebilir miyim? En zor cilt karşımda. Her seferinde, peki bu cildi yazmazsan olur mu? Senin için hayatının tek manası bu kitaplar. Sen nasıl yaşarsın?"*** diye kendime sordum. Onun için felsefe tarihi cildini yazmaya başladım. 7-8 aydan beri bu cildi yazıyorum. Orada da bugüne kadar ulaştığım neticeler falan beni uçuruyor. Bakalım, Allah'tan niyaz ediyorum bana, 4-5 sene daha ömür versin. Gece-gündüz çalışıyorum, hiç merak etmeyiniz. Fakat çok zor Felsefe cildi. Allah'ım bunda muvaffak olmak istiyorum, bana dua edin. Şimdi bu kadarla kalalım. Fazla gevezelik ettim. Dikkatinize teşekkür ederim, ama yarın da geliniz, kaçırmayınız.

48 **Kanton**, Çin Halk Cumhûriyeti'nde bir kente ve bir ile verilen addır. Çin Halk Cumhûriyeti'nin güneyinde bir eyalettir. Vikipedi.

49 **Madagaskar** ya da resmî adıyla **Madagaskar Cumhuriyeti**, Afrika kıtasına bağlı bir ada ülke konumunda olup, kıtanın doğu kesiminde Hint Okyanusu'nun batı kısmında yer almaktadır. Mozambik Kanalı ülkeyi Afrika ana kıtası ile birbirinden ayırmaktadır. Vikipedi.

Vali Vahdettin Özkan: Her birimiz 10 kişi getirebiliriz hocam.

Fuat Sezgin: İyi şeylerden bahsedeceğim size inşallah. Hoşunuza gitti mi?

Dinleyici: Çok çok... Aslında ilham da verdiniz hocam.

Fuat Sezgin: Öyle mi?

Dinleyici: Çalışmaya kaç yaşında başladınız? Kaç yaşındaydınız?

Fuat Sezgin: 18 yaşımda başladım.

Dinleyici: Yok. Almanya'ya geçişiniz? Kitaplarla başlamanız? Hocanızla...

Fuat Sezgin: Kitapları yazmaya üniversiteyi bitirdiğimde, 1946 senesinde başladım malzeme toplamaya. Orada enstitüm vardı, çalışkan asistan ve talebelerim vardı. Onlara kitapları veriyordum, kitap fişletiyordum. Felsefe cildini yazarken bile onların yazdığı fişlerin bir kısmını kullandım. Olmadı, Almanya'ya gittim. 1946'da başladım. Hesap edersiniz kaç yıl olduğunu... Bir sorunuz var mıdır? Siz konuşunuz şimdi. Rektör Bey, diyeceğiniz bir şey var mıdır?

Rektör İlker Hüseyin Çarıkçı: Hocam, benim sorum yok, üzüntüm var. Siz telefonda bana demiştiniz ki: Türkiye'de son 5-6 yıldır benle sürekli röportajlar yapıyorlar, ilgi arttı. Bu aslında bizim için bir utanç. Neden? Hem Türkiye'den gitmeniz belki Türkiye için üzüntü verici, ama o zamanın şartları düşünüldüğünde, bu, sizin bilimsel çalışmalarınız için belki de avantaj da olmuştur. Ama Türkiye'nin sizi çok geç keşfettiğini düşünüyorum, üniversite camiası açısından.

Fuat Sezgin: Neyse, onlara da hamd etmek, şükretmek gerek.

Haluk Songur: Eserleriniz İslam Dünyası'nda çok yankı bulmadı? Fakat Batı Dünyası'nda büyük bir yankı aldınız mı, Hocam? Bir karşılık geldi mi? Bu eserlerinize mukabil olarak.

Fuat Sezgin: Ben sizi iyi duyamıyorum. Anlayamadım.

Haluk Songur: Eserlerinize İslam Dünyası'nda çok ciddi bir karşılık gelmedi? Halen bir ilgisizlik var.

Fuat Sezgin: Müslümanlar... Türkler Müslüman değil mi?

Haluk Songur: Batı Dünyası'nda bunlar çok ciddi bir yankı, ne tür yankılar buldu, Hocam?

Fuat Sezgin: Batı Dünyası'nda bütün enstitülerde aşağı yukarı İslam Bilimleri ile uğraşan hepsinde var benim kitaplarım. Herkes bu kitapları kullanıyor, çalışıyorlar. Ama bizim Türkiye'de bu yok. Avrupalıların bazıları memnun değiller, bir Türk yazıyor diye. Muhakkak. Ama o kitaplardan ayrı kalamıyorlar. Türkler, Müslümanlar tercüme ediyorlar, yanlış yaptılar falan, haber vermiyorlar. En iyi ilgilenenler tercüme işinde İranlılar. İranlılar galiba bugünlerde 15 cildi bitirdiler. Suriyeliler çok yavaş. İslam Dünyası yaşamıyor.

Doktoru: Şunu da ekleyerek söyleyeyim. Mesela ben Kudüs'e bir zamanlar davetliydim. Orada Gaultier Kütüphanesi var. İnanın ki girdiğimde en başköşede hocanın ciltleri var. Biliyorsunuz ki Washington'da National Library var. En baş köşede hocanın ciltleri. Almanya hocaya pekâlâ kaç tane mükâfat yaptı, verdi. Hoca mütevaziliğinden söylemiyor bunu ama hoca çok mükafatlar aldı.

Fuat Sezgin: Teşekkür ederim Şükrettin Bey. Benim insanlarla pek temasım yok işin doğrusu. Beni her Pazar günü saat 12'de ziyaretime gelir, hem de dostum olarak gelir. Bir de sorar, sıhhatim nasıl falan diye. Hiç kötü bir şey, menfi bir şeye varmadınız değil mi, hastayım falan diye?

Doktoru: Hiç hiç. Hoca zaten sağlığı ile de bir mucizedir.

Vali Vahdettin Özkan: Allah sağlık, afiyet versin.

Fuat Sezgin: İlahi bir şey, kitabı bitireyim diye. Evet. Hiç soru yok mu? Hanımlardan bir şey yok mu?

Vali Vahdettin Özkan: Yarına saklıyorlar.

Dinleyici: Hocam ben bir şey sormak istiyorum. Çekiniyorum basit mi olur diye. Bu haritaları hocam nereden buldunuz? Daha çok Türkiye'deki şeylerden kütüphanelerden mi? Arap Yarımadasından mı? Coğrafya cildini yazarken haritalardan yararlandım demiştiniz ya.

Sezgin: Bir kısmını seyahatlerim vasıtasıyla buldum. İkincisi de mevcut kitaplardan çıkarttım. Onları insanlar değerlendirmekten acizdi. Mesela şunu söyleyeyim. Bilhassa **Me'mun** haritası, en muteber dünya haritası, enlem-boylam derecelerine dayanan bir harita. Bunu Topkapı Sarayı'nda kalan bir ansiklopedi de buldum. Bu ansiklopedinin 1. cildinde buldum. Sizlere hediye de getirdim.

Salih Aydın: Evet. Tahkiki Mahallil.

Fuat Sezgin: Dağıtacaksın, yarınki konferansa getireceksin.

Salih Aydın: Tamam Hocam.

Fuat Sezgin: Bu haritayı üniversitenizin bazı yerlerine asabilirsiniz. Bu haritayı Topkapı Sarayı'nda kalan ansiklopedi cildinde buldum, bu ansiklopedinin birinci cildinde. Bakınız, Mısırlıların coğrafya ile uğraşan büyük âlimleri vardı. Bu adam ansiklopedinin birinci cildini neşretmişti. Fakat bu haritaya gelince ondan sonraki kısmını bırakmıştı. ***Hala neden o kısmını bıraktı? Biraz ağır falan diye mi bıraktı?*** anlamadım. Bu kadar, o haritalarla ilgisi yok değildi. Kartografların peşinde koşan, bunlara ciddi manada bakan insan lazım. Ben bir haritayı elime alınca kitapta, 20 saniye içerisinde anlarım, onun hangi yüzyıldan geldiğini. Bu tabi benim 28 yıllık çalışmam sonucu oldu filan. Böyle bir çalışmayı kimse yapmadı. Bu tabi, benim şansım vardı. Kim bütün 28 yılını coğrafyaya verir? Neyse böyle oldu.

Mesela bir coğrafyacı var. Onun müellif hakkı Topkapı Sarayı'nda. Ondan bize 100 den fazla muazzam tanınmayan, Osmanlılar tarafından yapılmış haritalar var. Hiç kimse bakmamış o

kitaba, ben onları topladım. Beni şans olarak Allahu-Teâlâ gönderdi, onların peşine bir deli gönderdi, o deli onları ortaya çıkardı. Öyle diyelim, ben deli değilim ama öyle gönderdi.

Mustafa Yakar: Hocam bilim tarihi anlamında bu ortaya koyduklarınız aslında dünyanın bilim tarihinin eksenini değiştirecek boyutta bir şey. Bu durum Batı Dünyası'nda bir rahatsızlık yaratmadı mı? Çünkü onların her temel taşının İslam kökenli, İslam Dünyası'ndan çıktığı anlamına geliyor. Bu Batının kolaylıkla kabul edeceği bir şey değil. Bu anlamda size tenkitin ötesine götürecek olumsuz şeyler rahatsızlıklar gözlemlediniz mi?

Fuat Sezgin: Bu çok kısa zamanda olmayacak belki 100 belki 200 sene sonra olacak. Şu olmuyor da değil. Zor bir mesele sordun sen. İnsanlar, bazen beni sevmediklerinden dolayı, bazen Türkü sevmediklerinden dolayı ya da İslam'ı sevmediklerinden dolayı kâfi derecede bunu dünyaya tanıtmak istemiyorlar. Bu var. Bazıları da cesaret edemiyor. Bu coğrafyacıların hakkında bir misalim var, onu size anlatayım. Bir şans. Müspet bir haber vereyim size, ne olduğuna dair. Ben bu haritayı, Me'mun haritasını bulmuştum. Benim dünyam değişti. Çok şeyler de keşfettim falan falan. Baktım bunları çok büyüttüm gözümde. Ben ölürsem bunlar tanınmadan kalırsa kaybolur gibi bir endişeye girdim. Ondan sonra oturup bir kitap yazdım. O kitap yok sizde, belki enstitüde varsa oradan bir nüsha göndereyim size. Büyükçe bir kâğıt. Sizde var mı o cilt?

Doktoru: Hangisi Hocam?

Fuat Sezgin: Yeşil bir cilt Müslümanların kontribüsyonu. Şimdi adını tam hatırlamıyorum, galiba ***"Müslümanların coğrafya tarihine katkıları"*** böyle bir kitap yazdım. Hem de birkaç dilde yayınladım. Ben o zaman büyük bir şey olduğunu zannediyordum. Ama coğrafya çalışmamın beşinci altıncı yılıydı, önsözünü yazdığım sırada yayınlama tabı için baskı işi biraz uzadı ama bu sırada gece gündüz çalıştığım için yeni birçok şeyler öğreniyordum. Önsöze gelince basılmıştı baktım o kitabı ben ne kadar büyütüyormuşum. Bir de baktım birkaç ay içerisinde birçok şey daha öğrendim. O önsözü yazdığım sırada Müslümanların çok daha ileri gittiklerini Avrupa'ya çok müthiş bir şekilde tesir ettiklerini gördüm. Artık onları gelecek zamanda bahsederim. Bu kitabı bir filozof, Alman Cumhurbaşkanı vardı. Bir münasebetle tanışmıştık onunla. Richard von Weizsäcker. Akıllı bir adamdı, gönderdim ona. O önsözünü okumuş sonra bana mektup yazdı. "***Bu tahmininizi gerçekleştirirseniz bu bilim tarihinde bir ihtilal olur.***" Ben bundan sonra kitaba devam ettim. 2000 yılında, o 1987 yılında çıkmıştı. Ben ona 13 yıl daha çalıştım. Orda birçok şeyleri buldum, ufkum değişti. Dünyada coğrafyayı tek bilen insan olma kıvancı geldi bana. Ama öyle bir şey değil. Ama sizin biliminizi kabul eden bir coğrafyacı oldum, ama öyle değil korkmayın. Cumhurbaşkanına bir mektup yazdım, kitabın 3 cildini gönderdim. Bundan önceki mektubuma sizden şöyle bir cevap geldi şimdi onun cevabını veriyorum size. "**Evet, sayın cumhurbaşkanı ben falan filanları bulduğuma inanıyorum. Kitabı gönderiyorum size."** Bana cumhurbaşkanından iki ay sonra bir mektup geldi. Bu mektup beni hayatımda en çok sevindiren bir mektuptu. Okumuş adamcağız. "**Evet diyor siz Avrupa'nın, İslam dünyasına ne kadar ruhsuz olduğunu ispat ettiniz sizi tebrik ederim.**" Böyleleri de var, o büyük bir adamdı. Korkmayan bir adamdı. Hakikatin karşısında. Tabi cumhurbaşkanıydı artık cevap vermek zorundaydı. Bana en güzel cevabı o yazdı ama şunu söyleyeyim, benim o coğrafya ciltlerim bir abide olarak kalacaktır kendimi öveyim. Buna

hiç şaşmıyorum yani bakalım. Bazıları aşırmaya bile başladı. Aşırsınlar, zararı yok mesudum. Başka soru var mı?

Öğrenci: Hocam şu an bizi birçok arkadaşımız dinliyor sizi, Türkiye'nin birçok yerinden dinliyorlar. Bilim insanı olmak isteyen arkadaşlarımız.

Fuat Sezgin: Kim dinliyor? Benden söz aldınız mı? Bakın casusa bakın (Latife ile).

Öğrenci: Öyle düşünmemiştim hocam, hakkınızı helal edin. Günde 16-17 saat çalışıyorum dediniz.

Fuat Sezgin: Ama şimdi değil.

Öğrenci: Şimdi kaç saat çalışıyorsunuz hocam?

Fuat Sezgin: Uyuyorum, ben sadece şimdi uyuyorum.

Öğrenci: Biz hocam bu yaşta 12-13 saat çalıştığımız zaman kendimizi çok çalışmış hissediyoruz ve çok yorulduğumuzu düşünüyoruz. Siz o kuvveti nereden alıyorsunuz. Bu İlim aşkımı yoksa başka bir kuvvet mi var?

Fuat Sezgin: Yorulma kelimesini ben hiç kullandım mı? Onu sorun siz. Yorulma diye bir şey yok. Daha gençsiniz siz, yorulmazsınız. Benim yaptığım gibi; ne yapıyorum biraz yorulduğumu hissettim mi bu kelimeyi kullanmıyorum ama dolaptan bir şeyler alıyorum, çay yapıyorum beş dakikada falan, ondan yiyorum ve hepsi gidiyor yorgunluğumun. O casusluğu niye yaptınız? (Latife ile)

Vali Vahdettin Özkan: İlmin zekâsı üstün gelmiş.

Fuat Sezgin: Vali Bey'den fetva almışsınız.

Rektör İlker Hüseyin Çarıkçı: Hocam demin bilim hırsızlığı caiz, çalsınlar ya onlar da çalıyor işte.

Diğer bir öğrenci: Hocam sıkıştırma değil ama ben bir teşekkür etmek istiyorum size. Geçtiğimiz aylarda İstanbul'da bulunduk. Gülhane Parkı'ndaki bilim tarihi müzenizi gezdik. Size minnettarız gerçekten bize böyle bir yer böyle bir eserler bıraktığınız için. İnşallah ileride hem öğrencilerimizle birlikte hem arkadaşlarımızla birlikte herkesin burayı görmesi, paylaşması ve yaşaması için İstanbul'a sık sık sizin eserlerinizi görmek için gideceğiz. Size çok teşekkür ederiz.

Fuat Sezgin: Ben de size teşekkür ederim. Güzel şeyler duyuyorum.

Öğrenci: Bir ay önce birlikte gittik, uzun uzun gezdik. Biz tıp tarihi ile ilgili çalışıyoruz. Bizim açımızdan çok çok faydalı oldu. Bir de Endülüs ile ilgili bir merakımız var. Üniversitemizin de zaten bir Kurtuba Vizyonu var. Tekrar gidip bir de Kurtuba Vizyonu ile müzenizi gezmek istiyoruz. Tekrar teşekkür ediyoruz.

Fuat Sezgin: Ben de size teşekkür ederim. Evet, Isparta'ya da girmişim demek ki daha gelmeden. Casusluğu unutmayacağım (Latife ile).

Öğrenci: Hocam biz gibi genç arkadaşlara "***akademik amele"*** diyoruz. Normal işçinin akademik işçisiyiz biz de. Biz gibi arkadaşlarla paylaştık. Hakkınızı helal edin.

Fuat Sezgin: Ben memnunum, biliyorum. Bu bilim geç başladı, hoca yok, Türkiye'de çok az. Bildiğim bir şeyi söylüyorum. Bu seyahatlere katlanıyorum, esasında yaşlı bir insanım çıkmamam lazım. Bakın bu akşam. Galiba faydalı olduğumu zannediyorum. İyi oldu, İnşallah.

PROF.DR. İHSAN FAZLIOĞLU: "PROF. DR. FUAT SEZGİN İLE BİLİM TARİHİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ"

Alanında saygın bir yere sahip olan iki değerli ismin elbette gündeminde de "Bilim" olmuştur. Prof.Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Prof. Dr. Fuat Sezgin'in söyleşisinde[50] "Bilim Tarihi" hakkında önemli sorulara, değerli yanıtlar veriliyor...

İstifade etmeniz dileğiyle... Muhammet Negiz

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Prof. Dr. Fuat Sezgin ile Bilim Tarihi Üzerine Söyleşi[51]"

Hocam, sizinle 'bilim tarihi' merkezli bir konuşma yapmak istiyoruz. Ancak daha da önemlisi sohbetimizi, *"bir bilim tarihçisi olarak Fuat Sezgin kimdir, bilim tarihi çalışmalarına nasıl başladı, ne tür amaçlar güttü, ne tür ilkelere dayanarak çalıştı, neleri başardı ve daha neler yapmak ister"* gibi sorular çerçevesinde sürdürmek niyetindeyiz. Öyleyse ilk sorumuz şöyle olsun: Bilim tarihi çalışmalarınıza başladığınızda Türkiye'de nasıl bir ortam vardı? Sizi yönlendiren hocalarınız kimlerdi?

Hocalar mı dediniz? O kadar çok hoca var mıydı Türkiye'de?

Kimler var idiyse…

Bir hoca vardı. Hem de büyük bir hoca. O da kâfiydi. Alman asıllı **Helmutt Ritter**. *[Odasındaki duvarı işaret ederek]* resmi orada asılı. Bana gelince, ben esasında matematiğe meraklıydım ve mühendis olmak istiyordum. Bir tanıdığım, bir gün beni alıp Ritter'e götürdü. Bir süre konuştuktan sonra içimden ***"büyük bir adammış"*** dedim. Gerçekten de o küçük halimle bile, çok büyük bir adamın karşısında olduğumu hissettim. O an karar verdim: ***"Şarkiyat okuyacağım."*** Ritter'le çalışmaya başladım. Çok zor bir adamdı. Çalışmaya başladıktan bir iki gün sonra bana: ***"Fuat! Günde kaç saat çalışıyorsun?"*** diye sordu. ***"13-14 saat çalışıyorum"*** dedim. O zaman bana: ***"Bu çalışmayla âlim olamazsın. Eğer âlim olmak istiyorsan bu miktarı artıracaksın. Benim hocam [Eilhard] Wiedemann günde 24 saat çalışırdı. Gün daha uzun olsaydı daha çok çalışırdı"*** dedi. Ben bu konuşmadan sonra çalışma saatlerimi yavaş

[50] Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, Say› 4, 2004, 355-370,

[51] http://fazlioglu.blogspot.com/2018/06/prof-dr-ihsan-fazlioglu-prof-dr-fuat-sezgin-ile-bilim-tarihi-uzerine-soylesi-pdf.html

yavaş artırdım. 17 saate kadar çıkardım. Uzun zaman böyle devam ettim. Son senelerde, malum, artık yaşlanınca çalışma tempomu biraz yavaşlattım.

Şarkiyattan bilim tarihine geçişiniz nasıl oldu?

Benim öğrenciliğim döneminde İstanbul Üniversitesi'nde bilim tarihi yoktu. Ancak, hocam bana: ***"Matematiği bırakma"*** dedi. Fen Fakültesi de zaten yanımızdaydı. ***"Matematik bölümüne git, ders al, matematiği iyi öğren. Müslümanlardan da büyük matematikçiler yetişmişti"*** diye izahatta bulundu. Konuşma esnasında birkaç isim saydı: **Harizmî, Ebu'l-Vefa Buzcanî, İbn Heysem, Birunî** gibi. Bu isimler benim hiç bilmediğim, hatta duymadığım isimlerdi. Dehşete düştüm. Hocam halimi görünce***: "Bunlar ve daha pek çok isim büyük alimlerdi ve daha sonraki Avrupalı alimlerle aynı seviyedeydiler; hatta yer yer onlardan da üstündüler"*** diye açıkladı. Bu konuşmadan sonra da bilim tarihi yapmaya karar verdim. Hocam **Ritter**, tabiî ki matematik ilimlerden anlamıyordu. Ancak benden çok süratli bir şekilde Arapça öğrenmemi istedi. O tarihlerde Almanlar Bulgaristan'a kadar gelmişlerdi. II. Dünya Savaşı'nın şiddetli günleri. Türkiye'de devlet bütün üniversiteleri kapatıyordu; bizim üniversiteyi de kapattılar.

1941 Nisanı mı?

Doğrusu tarihi çok iyi hatırlamıyorum. 1942 ya da 1943 de olabilir. Ancak çok uzun bir tatil vardı. Hocam da benden Arapça öğrenmemi istemişti. Eve kapandım ve 6 ay boyunca çalıştım, hiç bir yere çıkmadım. Babamdan kalan **Taberî Tefsiri'**ni okumaya başladım. Hepsini anlamasam da ısrarla okuyor, Türkçe **Kur'an** tefsirleriyle karşılaştırıyordum. Bu şekilde, gece gündüz 6 ay içinde 30 cildi okudum.

Babanız âlim miydi?

Din adamıydı. Sonra sonbaharda, okulda seminere gittim. **Ritter**'in ilk seminerlerine o zamanın büyük âlimleri de, zaman zaman katılırdı; beraber münakaşa ederlerdi. Derste bana bir yandan ***"Bu yaz ne yaptın bakalım"*** diye sorarken diğer yandan önüme **Gazzâlî**'nin ***İhya Ulumi'd-din***'ini koyuverdi. Ben hemen hocanın maksadını anladım ve okumaya başladım. Şaşırdı ***ve "Hayatta bir lisanı bu kadar süratle bu kadar iyi öğrenen bir insan görmedim"*** dedi. Çok sevinmişti. Gerçekten de talebelerinin başarısı karşısında bu kadar çok sevinen bir insanı, bir hocayı hayatım boyunca tanımadım.

Bu çalışmalarınızda, o dönemdeki Süleymaniye'nin yeri neydi? Duyduklarımıza göre Süleymaniye'de çok sıkı çalışırmışsınız.

Süleymaniye'ye **Ritter**'le beraber giderdik. Dediğim gibi zor bir adamdı. Onun için etrafında pek talebe tutamazdı. Nadiren tek tük talebe gelirdi. Bu sebeple çoğunlukla hoca ile baş başa idim. Bu da benim için iyi bir şanstı. Çünkü **Ritter**, başta İstanbul kütüphanelerindekiler, Türkiye'deki yazmaları dünyada en iyi bilen kişiydi. Bir süre sonra beni de yanına alıp kütüphanelere götürdü ve gösterdi: ***"Bak! Şu eski kitap İbn Heysem'in kitabı."*** Böylece yavaş yavaş kitapları, yazarları tanımaya başladım. Hiçbir şeyi de unutmuyor, söylediği her şeyi hafızamda tutuyordum. Kolay değil, bir adam sana birçok nesilden aldığı birikimi, öğrendiği her şeyi veriyor, aktarıyor. Öyle şeyler ki hiçbir yerde bulamaz, hiç bir kitapta okuyamazsın. Bu şuurla söylediği her şeyi kafama almaya çalışıyordum.

Sizi matematiğe yönlendirmesine rağmen, doktora teziniz bilim tarihiyle alakalı değil bildiğimiz kadarıyla.

Mecazu'l-Kur'an benim doktora tezimdi. Evet, bilim tarihiyle alakalı değildi; ancak beni yazmalarla tanıştıran bir çalışmaydı. Bunun bir nüshası **İsmail Saib**'in[52] kütüphanesinde, Ankara'da bulunmuştu. Hocam da **İsmail Saib**'i çok severdi. Onun kitapları Ankara'ya intikal edince, **Ritter** Ankara'ya gitmiş orada aramış, bulmuştu. Çalışmaya başladım. Fakat yazma çok eski olmasına rağmen kitabı tek nüshayla neşretmek zordu. Aradım taradım ikinci nüshayı buldum. Hocam da şaşırdı: ***"Ben 30 senedir bu kitabı bulmaya çalışıyorum, nasıl buldun?"*** dedi. Kitabı tez olarak teklif eden oydu; ben de hazırladım.

Bir de Buharî çalışmanız var. O nasıl başladı?

Buharî çalışması şöyle başladı: **Mecazu'l-Kur'an**'ın kaynaklarını arıyordum. O sırada **İbn Hacer el-Askalanî**'nin **Tehzib** adlı eseriyle karşılaştım**. Muammer b. Musemma**'yı **Buharî**'nin kitabında **"Muammer"** diye zikrettiğini öğrendim, "**Buhari'nin ne alakası var bu kitapla?"** dedim. **Buhari**'nin kitabının sekiz büyük bölümü vardır, bir kısmı tefsirdir. **Buharî**'nin kitabına baktım, **"Kale Muammer"** diye alıntılar yapıyor. Bunu okuyunca baktım ki, **Buharî**, **Mecazu'l-Kur'an**'dan da cümleler iktibas ediyor. Yani bir hadis kitabında, bir filoloji kitabından alınma uzun uzun cümleler var. Hatta yer yer, aşağı yukarı, kitabı ihtisar etmiş. Bu durum, bütün hadisler hakkındaki tasavvurumu allak bullak etti. Bunun üzerine karar verdim, tezi bitirince **Buharî**'ye bakacaktım: Acaba **Buharî** ara sıra da olsa yazılı kaynak kullandı mı? Bu işin hikâyesi de böyledir.

GAS [Geschichte des Arabischen Schrifttums] çalışmanıza gelirsek. Bu devasa projeye nasıl başladınız?

Brockelmann'ın ***GAL'***ını ***[Geschichte der Arabischen Litteratur]*** kullanırken, hem İstanbul'da, hem de Türkiye'nin diğer şehirlerinde bulunan çok güzel yazmalara nadiren atıf yapmış olduğunu fark ettim. Bu esere, eksikliklerini tamamlayan bir **Zeyl** yazmanın lazım geldiğini düşündüm.

Kaç tarihinde bu fikir oluştu?

1944'tü. Durumu hocama açınca ***"Sen yap"*** der gibi bana baktı. Ben de başladım.

Size güveniyordu demek ki.

Zannederim biraz güveniyordu, evet. Ben de o zaman karar verdim. Hem zaten yazma kütüphanelerine **Ritter**'le beraber giderdik. O tarihlerde İstanbul'da, hatta Türkiye'de, özellikle Arapça yazmalarda ciddi manada ilgilenen yalnızca ikimizdik; yani **Ritter** ile ben...

O kadar az mıydı?

Maalesef kimse yoktu. **Ritter**'le beraber Ayasofya kütüphanesine giderdik. Tabiî o zaman Ayasofya Kütüphanesi Ayasofya Camii'ndeydi. 20 yazma kitap alır aramızda taksim ederdik. Sonra da cildine, kâğıdına, yazısına bakarak tarihini tespite çalışırdık. Önce Hoca tahmin

[52] **İsmail Saib Sencer**, İsmail Saip Efendi, kütüphaneci. Bugün Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak hizmet veren "Kütüphane-i Umumi Osmani"'de kütüphaneci ve idareci olarak 43 yıl hizmet etmiş, sıradışı hafızası ile tanınmış bir kimsedir. Vikipedi.

ederdi, sonra da ben. Tabir caizse aramızda çocuk gibi müsabaka ederdik. Ama son derece heyecan vericiydi. Umumiyetle o benden daha isabetli sonuçlara varıyordu. Bazen de ben tutturuyordum. Benim tahminim daha iyi olduğunda ***"O! Bakıyorum boynuz kulağı geçti"*** gibi latifeler yapardı. Bu şekilde yazmalarla içli dışlı olurduk.

Size yardımcı olan bir ekip var mıydı?

Ne ekip vardı, ne de para. Hiç bir şey yoktu. Ama kafaya koyma vardı. Kafama koymuştum yani. 1954 senesinde doçentliğim biter bitmez bunu ciddi bir proje haline getirdim ve çalışmaya başladım.

Hâlâ devam ediyor.

Evet, tam 50 sene oldu. Fakat çalıştıkça fikrim değişti. Hem biraz da gecikmiştim. Gecikmemin nedeni de Brockelmann'ın atladığı yazmaların çok olmasıydı. Bu eserin bir Zeyl değil, müstakil yeni bir eser olması gerektiğine karar verdim. Dünyadaki bütün yazmaları ihtiva etmeliydi. 1956 yılında Ritter Türkiye'ye gelmişti. Fikrimi ona açtım: ***"Hocam"*** dedim ***"Ben artık Zeyl'i bıraktım. Dünyadaki bütün yazmalara dayalı müstakil, yeni bir eser yazıyorum".*** O zaman bana: ***"Bunu dünyada hiç kimse yapamaz. Bırak bu işi; boşuna kendini yorma"*** dedi. İlk defa ona inanmadım; çünkü kararımı vermiştim. Karar verdim ve yaptım. 1967 yılında kitabın birinci cildi çıkar çıkmaz Hocama gönderdim. 3-4 ay cevap gelmedi. Ben o zaman Almanya'daydım; o da Türkiye'de. Kendisine bir mektup yazdım: "Ne oldu hocam? Size kitap gönderdim, henüz cevap alamadım" dedim. O zaman ***"Ne acele ediyorsun? Koca kitabı okumak lazım"*** şeklinde bir cevap gönderdi. Daha sonra gönderdiği bir karta ***"Şimdiye kadar böylesini hiç kimse yapamadı. Senden başka da hiç kimse yapamayacak. Tebrik ederim"*** cümlelerini yazdı. Önceden hiç inanmıyordu ama görünce ***"sadece siz yaparsınız"*** dedi. Hocam insaflı bir adamdı. Daha önce de dediğim gibi talebesinin muvaffakiyeti çok mesut ederdi kendisini. Öyle bir insandı.

Bilim tarihine doğru gelirsek... Türkiye'den ayrılmanız ve Almanya'ya gelmeniz. Burada büyük bir emek harcayarak kurduğunuz müessese. Bu hikâyeyi, sebepleriyle birlikte dinlesek.

Sebepleri pek hoş değil. O sıralarda Türkiye'de atmosfer çok iyi değildi. İsmini zikretmeyeceğim, bir adam Şarkiyat'ın atmosferini çok kirletti. Kıskanırdı bizi. Tabiî, devir askerî ihtilal devri. Siz gençsiniz, bu olayları bilmezsiniz ama okumuşsunuzdur. Milli Birlik Komitesi içerisinde bulunan bir subay, bizde şarkiyat tahsili yapan bir adamın hanımının akrabasıymış. Bu yolla benim ismimi vermişler. Zaten böyle ortamlarda bu işler de kolaydır.

Bir gün evden dışarı çıktım, Enstitü'ye gidiyordum. Gazeteler yazmış. Çocuklar: ***"Yazıyor, yazıyor! Profesörlerin üniversiteden atıldığını yazıyor!"*** diye bağırıyordu. Baktım benim de ismim vardı. İhtilâli gördükten sonra Türkiye'de çalışılamayacağına karar vermiştim. Ancak kendi kendime Türkiye'yi terk etmeye karar veremiyordum. Neyse! O sırada Amerika ile Almanya arasında da kararsızdım. Almanya'dan davet gelince Almanya'yı tercih ettim ve Almanya'ya geldim. Almanya'ya misafir doçent olarak davet edilmiştim. Gelince tabiî ilimler tarihi derslerini takip ettim. Aynı senelerde de bilim tarihçisi olmaya karar vermiştim.

Yaklaşık olarak...

1965 senesi. Enstitü'de ikinci bir doçentlik çalışması yaptım. Doçentlikten sonra da bilimler tarihi profesörü unvanını verdiler.

Frankfurt'da Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften [Arap-İslâm Bilimleri Tarihi Enstitüsü] adlı kurumu kurarken hangi ilkelere dayandınız ve nasıl bir üslup takip ettiniz?

Enstitü fikri şöyle oluştu: Kitabımı yazarken gördüm ki İslâmî ilimlerin tarihinin etüdü tesadüflere bağlı. Gerçi hâlâ da öyle. Avrupa'da çok büyük âlimler fırsat gelince ortaya çıkıyor ve Müslümanların keşiflerini insaflı bir şekilde ortaya koyuyorlar. Ama onlar geçince her şey öylece kalıyor. Yani bir süreklilik yok. Yeri gelmişken şunu da vurgulayayım: ***Bizim bu âlimlere bir şükran borcumuz var. Çünkü eğer Müslümanlar bugün ilimler tarihinde bir yerleri olduğunu ve çok mühim bir yerleri olduğunu biliyorlarsa, bunu bazı fedakâr oryantalistlerin çalışmalarına borçludurlar.***

Bu çalışmaları XIX. yüzyılda başlatan öncelikle Fransızlardır. Baba-oğul iki Fransız **(J.J Sédillot, L.A Sédillot)** oryantalist Paris'teki yazmalardan hareketle İslâm medeniyetindeki astronomi üzerine çalışıyorlar ve ilk dönemde Avrupa'ya ne kadar giden şey varsa hep Müslümanlardan gelmiş olduğunu fark ediyorlar. ***[Hasan] el-Merrâkuşî'nin Câmi'u'l-mebâdî ve'l-ğayat fî ilmi'l-mîkât*** adlı eserinin kalın olmayan bir nüshasını elde edip Fransızcaya çeviriyorlar. Bu ve benzeri çalışmalarının neticesinde bilimlerin gelişmesine ilişkin tarihî tasavvurumuzun yanlış olduğunu ileri sürüyorlar. ***Her şeyi Yunanlılara nispet etmeyi ya da İslâm medeniyetini atlayarak Avrupa'dan başlamayı yanlış buluyor ve Müslümanların ilim tarihinde takdir edilemeyen bir yerlerinin olduğunu savunuyorlar.*** Daha da ileri gidip bu gerçeği Fransız ilim dünyasının kabul etmesi için çalışıyorlar. Fransız Akademisi bunların iddialarına karşı çıkıyor ve neticede bir çatışma başlıyor. Ne kadar ilginçtir ki bu baba-oğul bu çatışmayı elli yıl aralıksız sürdürüyor. Öyle bir hale geliyor ki bu çatışma Fransa sınırlarının ötesine taşıyor. **J. Reinaud** adlı bir araştırmacı benzer bir çatışmayı **"Coğrafya"** sahasında devam ettiriyor. Bu sırada Almanya'da **Alexandre von Humboldt** bu çatışmayı yakından izliyor. Son derece insaflı, ilme saygı duyan bu akıllı adam, "**Woepcke"** adlı öğrencisini İslâm ilim tarihinde yetişmek üzere Paris'e gönderiyor.

İslâm matematik tarihi, özellikle cebri üzerine çalışan kişi değil mi? Ömer Hayyam'ın cebir kitabını çalışarak ilk defa üçüncü derece denklemlerin geometrik çözümlerinin İslâm dünyasında verildiğini tespit eden kişi.

Evet. Kırk kadar eser yazıyor. Bu bilginin eserlerini toplu olarak birkaç cilt halinde Enstitü'nün yayınları arasında yayımladık.

Osmanlı döneminde Salih Zeki'nin Woepcke'nin eserlerini kullandığını biliyoruz. Öyle ki Salih Zeki, Woepcke'nin İslâm cebrindeki notasyon ve semboller hakkındaki makalesini geliştirerek yeni bir makale yazıp Journal Asiatic Sociéty'de yayımlamış.

Bu benim için de yeni bir şey. Demek ki son dönem Osmanlı'da başta Fransızların yaptıkları olmak üzere Avrupa'daki ilim tarihi çalışmaları takip edilmiş. Bu oldukça önemli. Neticede

Woepcke bu çalışmalarıyla matematik tarihinin çehresini değiştiriyor. Onun çalışmalarının sonuçları o kadar etkili oluyor ki, artık Fransızlar bile İslâm ilimler tarihinin kıymetini kabul etmeye başlıyorlar**. Woepcke**'yle beraber İslâm ilimler tarihi çalışmaları Almanya'ya intikal ediyor. İngilizlere çok daha geç intikal etti. Daha doğrusu tam manasıyla intikal etti bile denemez. Kısaca, İslâm ilimler tarihinde önderliği Fransızlar yaptı, daha sonra Almanların eline geçti. Almanya'da en ileri gelen isim **Wiedemann**'dır. Özellikle Fizik tarihi çalışmaları üç büyük cilt tutuyor. Yeri gelmiş iken bu yayınlar Türkiye'ye geliyor mu?

Süleymaniye Kütüphanesi ile İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi'nde Enstitü'nün hemen hemen bütün yayınları mevcut. Çok az bir kısmı da IRCICA'da var zannediyorum.

Çok iyi. Bu yayınlar Türkiye'ye hiç ulaşmıyor diye üzülüyordum açıkçası. Sizin Enstitü'de var mı?

Bilim Sanat Vakfı kütüphanesinde henüz yok. Yavaş yavaş topluyoruz.

Mevcut nüshalardan birer tane gönderelim o zaman. Arkadaşlar istifade etsinler.

Lütfedersiniz.

Evet! Wiedemann yalnızca kendisi çalışmıyor. Talebelerini de vazifelendiriyor. Mesela bir talebesine ***Kemaleddin Farisî'***nin ***Tenkîhu'l-Menâzır*** adlı optik kitabını çalıştırtıyor. Açıkçası sohbetimizi şahıs ve kitap isimleriyle boğmak istemiyorum. Kısaca dersem, **Wiedemann** ekolü kırk yıla yakın bir zaman Almanya'da faaliyet gösteriyor. O zamanlar, imkânları daha az olmasına rağmen âlimlerin birbirleriyle münasebeti daha sıkıydı. Birbirlerine bugünkünden daha çok hürmet ediyorlardı. Mesela, bir âlim bir yazma keşfettiğinde; kendisi anlamadığı zaman hemen kopyasını alıp anlayan birisine, mesela **Wiedemann**'a gönderiyor. Burada şu noktayı da belirtmeme müsaade edin: İslâm medeniyetinde kullanılan bazı ilmî âletlerin modellerini ilk çizen ve yapan **Wiedemann**'dır; yani bu konuda da önderimizdir. Hülasa olarak bu âlimlere şükran borcumuzu unutmamalıyız. Bu realiteyi kabul etmemiz lazım. Biz bu çalışmaları, bütün denilenlere rağmen, oryantalistlere borçluyuz. Bugün, evet, son on onbeş sene içerisinde, Türkiye'de de bir faaliyet var. Ancak dil bilmiyoruz; gerekli kitaplar mevcut değil. Biliyor musunuz? Yunanlılar bile İslâm ilimler tarihi konusunda bizden ileride... Düşünmemiz lazım, niye böyle diye?

Enstitü'ye dönersek, Enstitü'nün kuruluş felsefesi, amacı neydi? Kısaca, nasıl kurdunuz? Bu çok önemli bir süreç. Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

Her şeyden önce ilimlerin tarihinin çok geniş bir çapta ele alınması zaruretine inandım. Bunun da bir müessese çatısı altında yapılması zarureti vardı. Müessese de maddî bir problemdi her şeyden evvel. Bir enstitü kurmanız bugün de çok kolay bir hadise değildir. Hele o zamanın Almanya'sında, yabancı bir memlekette, nasıl kurabilirdik? Ortaya bir şans çıktı. Bana, kitabımdan dolayı, **'Kral Faysal Mükâfatı'** verdiler. Milletlerarası bir mükâfat olduğu için, törene birçok devlet adamını çağırmışlardı. Bu törende onlar beni, ben onları tanıdım. Bu durumu fırsat bilip yine kafama koydum: ***"Bir vakıf kurmalıyım. Bu vakıf da daha sonra teşekkül edecek Enstitü'nün malî tarafını temin etsin."*** Dediğim gibi kafama koydum mu yaparım. Gerisi cehd-ü gayret. Bu düşüncemi geliştirdim. O zamanki dekana gidip konuyu açtım. İkna oldu ve üniversitenin yine o zaman ki rektörü ile görüştü. Rektör hayret etti. Beni çağırttı. Ben ona da projemi açıkladım. Biraz düşündükten sonra, bana, ***"Fuad Bey! Siz meşhur bir insansınız; ancak zannediyorum yanlış bir şeyin peşindesiniz.***

Başarısız olursanız, şu an sahip olduğunuz şöhreti de harap edebilirsiniz" dedi. Netice olarak, rektörü de ikna ettim. Çalışmalara başladım. Para bulmak kolay değildi. Önce bu binayı, şu anda içerisinde bulunduğumuz binayı temin ettik. Bunun için, Kuveyt'te katıldığım bir konferansın akabinde yaptığım uzun görüşmelerden sonra Kuveyt Devleti yardımcı olmayı kabul etti ve bu binayı rektörün de yardımıyla aldık. Kısaca **'Kral Faysal Mükâfatı'nı** bütün bu seyahatlerde kullandım. İki sene süren amansız takiplerden sonra Vakfı kurdum. Ama bununla bitmedi. Enstitü'yü finanse edebilecek şekilde Vakfın sermayesini artırmaya çalıştım. O hale gelmeli idi ki Enstitü'nün senelik masrafını karşılayabilmeliydi. Hem Arap dünyasından, hem de Avrupa'dan para bulmak zordu. İnsanları birçok şeye ikna etmek zorundaydınız. Hâsılı bütün bunları başardım ve Enstitü'yü kurdum. Kurulduğu günden bu yana gayesine uygun çalışmalarını sürdürüyor. Nitekim bugüne kadar tutunabildi, yaşadı ve çok meşhur oldu. ***Hedefimiz neydi?*** Şuydu: **İslâm ilimler tarihini geniş çaplı araştırmak ve tanıtmak.** Vakıf ve Enstitü kurulduktan, maddî gelir sağlandıktan sonra gerisi insan unsuruna bağlıydı. O zaman Avrupa'da bu işe inanan yoktu, Arap dünyasında ise anlayan. Velhasıl işimiz zordu; ancak bu zor işi de başardık. Ancak o zaman ben hem genç hem de dinçtim. Gece gündüz çalışarak Enstitü'yü bu seviyesine getirdim. Projelerimden birisi de **İslâm İlim Âletleri Müzesi** idi. Çok şükür bunu da başardım ve 800'ü aşkın aleti yeniden imal ederek Enstitü içerisinde çok önemli bir müze kurdum.

Enstitü araştırma yanında öğrenci de yetiştiriyor mu?

Ben öğretim üyesi iken yetiştiriyordu. Ancak ben şu an emekliyim. Fahrî olarak çalışmaya devam ediyorum. Yine de doktora verme hakkımız var. Seksen yaşını aştık ve zaman bizi yordu. Yine de yapacak işlerim var. Her şeyden önce kitap devam ediyor. Enstitü başka eserler yayımlamayı sürdürüyor. Müze çalışmaları ise oldukça yoğun. Sırtımda çok iş var. Ders verme işini bırakınca kendimi tamamen bu işlere teksif ettim. Kolay değil. Bu Enstitü'de olan her şeyi bütün aşamaları ile takip etmek kolay değil.

Sizin gözünüzle, bilim tarihi çalışmalarının, özellikle İslâm ilimler tarihi araştırmalarının dünyadaki durumu nedir? Bunca emek vermiş bir insan olarak kuş bakışı baktığınızda nasıl bir manzara görüyorsunuz? Geçmişini özetlediğiniz Fransa'da, Almanya'da şu andaki durum nedir? Ne tür eksiklikler var ve neler yapılmalı?

Henüz çok şuurlu, bir hedefe götüren çalışma, açık söyleyeyim, dünyanın hiç bir yerinde yok. Sadece bu Enstitü'de var. O da, mütevazı olmaya hiç gerek yok, şahsımla alakalıdır. Araplar kendi ülkelerinde daha henüz bu işe ayak uyduramadılar Tek tük Amerika'da, Fransa'da veya başka ülkelerde ferdî olarak bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Elbette, tekrar edeyim, ferdî çalışmalar var. Yeni keşifler yapılıyor. Ancak, mesela Almanlar bile yetmiş seksen sene evvelki Wiedemann gibi bir insanı yetiştiremiyorlar. Nasıl bir insan? Bu işin heyecanını duyan, kendini bu işe veren bir insan. Maalesef, dünyada böyle bir insan hemen hemen hiç yok.

Yalnızca akademik rütbeler için mi yapılıyor çalışmalar?

Ya da zevk alıyorlar diyelim; hoşlarına gidiyor. Mesela bir matematikçi Arapçadan da biraz anlıyorsa, İslâm matematik tarihiyle uğraşıyor ve bundan zevk alıyor. Hedef yok demek istiyorum. Hedeften de şunu kast ediyorum -bence bu işin püf noktası da budur-:

800-1000 yıl devam etmiş yaratıcı bir medeniyetin hakkını ortaya çıkaralım şeklinde bir maksat yok. Bu maksat etrafında bir araya gelmiş bir müessese yok. Bunu başarmaya azimli

bir heyet yok**. “Sadece bu Enstitü’de var”** derken kasdım buydu. Evet, bu hedef sadece bu Enstitü’de var.

Öyleyse manzara budur diyebilir miyiz?

Evet, manzara budur. Geçen sene Fransızlar geldi ve Fransa’da bir ilmî aletler sergisi açmak istediler. Üç sene çalıştık; ama neticede, maalesef, olmadı. Bu esnada bir Fransız profesör bana şöyle dedi: “Pek çok ülkede iddialarınız kabul görmeye başladı; Müslümanların ilimler tarihinde önemli bir yeri olduğuna inanmaya başlıyor insanlar. Fakat biz Fransızlar, aynı kanaatte değiliz.” Demek istediğim bunca çalışmaya rağmen hâlâ bir mukavemet var. Elbette mukavemet olabilir; ancak hakikat benim dediğim gibiyse, yani hakikaten Müslümanların ilimler tarihinde bir yeri varsa, bu mukavemet ne olursa olsun bir gün çöker. Buna eminim. Ben şahsen Müslümanların katkısının çok büyük olduğuna inanıyorum. Ancak hakikatleri çarpıtmamak için, yani hiçbir yalan, mübalağa katmamak için de daima kendimi kontrol etmeye çalışıyorum. Gerçekten Müslümanların yeri çok büyük. Bunu göstermeyi hedef edinmeliyiz. Bu bakımdan bizim müzemizin çok tesirli olacağına inanıyorum. Bu amaçla, İslâmî İlimler Tarihine Giriş isimli bir eser yazdık. Bu eserde ilk defa Müslümanların bilimler tarihindeki yerini kronolojik olarak, başlangıcından XVI. yüzyıla kadar göstermeye çalıştık. Bu eseri okuyan yabancılar, takdirlerini ilettiler. Ayrıca bir de teknoloji müzemizi gezdiler mi dehşete düşüyorlar. Mefhumların yanında, daha müşahhas olan bu aletleri yavaş yavaş insanların tasavvurlarına sokabiliriz. Bu da yanlış malumatları tashih edecek bir tesir yaratabilir. Ben buna inanıyorum. Ama mühim olan bu çalışmalara Müslümanların katkıda bulunması. Bu katkı şimdilik çok zayıf. Hatta Avrupalılar bizim adımıza araştırma yaparken bugün dünyada yaşayan Müslümanların varlığını bile kabul etmiyorlar. Çok ilginç. Ancak bu histe sadece Avrupalılar suçlu değil; hiçbir katkıda bulunmayan Müslümanlar bence çok daha fazla suçlu. Sanki İslâm dünyası diye bir şey yok. Muhatap bile kabul etmiyorlar.

Dünyadaki durum, manzara böyle. Elbette dünyadaki manzaraya nispetle, belki sizce, Türkiye’nin durumu söz konusu bile edilmez. Yine de tecrübeli bir kişi olarak Türkiye’de bilim tarihi çalışmalarını nasıl görüyorsunuz? Evet söz konusu bile edilemez.

Peki! Ne yapılmalı sizce? Özellikle Türkiye’de. Türkiye’de son yıllarda bir yönelme olduğundan bahsetmiştim. Ancak bunların çalışma tarzları çok iptidaî.

Bu yönelimi beslemek, bu potansiyeli harekete geçirmek için neler yapılabilir? Kısaca tavsiyeleriniz nelerdir?

Bizim tecrübemiz, Enstitü tecrübesi dikkate alınarak başlanabilir. Mesela, Türkiye’deki şartlar, emin olun, bu Enstitü’nün şartları kadar müsait değil. Onun için, evvela bir ilimler tarihi müzesi kursak, belki bir ilk adım olabilir ve bir heyecan yaratabilir diye düşünüyorum. Bu müzeden de Enstitü’ye geçilebilir. Ah! Sizler gibi insanlar benim 15-20 sene evvel karşıma çıkmış olsalardı!

Demek ki geç kaldık! Peki Hocam! Dediniz ki Türkiye'de bir müze kuralım, bir heyecan yaratalım, mevcut bu yönelimi besleyelim. Dünyadaki İslâm bilim tarihi çalışmaları için ne öngörüyorsunuz? Bildiğiniz gibi dünyada ferdî olarak çalışan bazı insanlar var. Belki hedef cihetinden sizin kurumunuzla mukayese edilemezler; ancak yine de onlara bir uyarı olması bakımından neler önerirsiniz? Dünyada İslâm bilim tarihi çalışmaları için neler yapılmalı? Müzeler mi kurulmalı, Enstitüler mi açılmalı? Yoksa bir birlik mi kurulmalı? Mesela, 'İslâm Bilim Tarihi Çalışanları Cemiyeti' gibi bir şey düşünür müsünüz?

Her şey insana bağlı. Gerçekten zor bir sual sordunuz. Evet şurada burada İslâm ilimler tarihinin muayyen branşlarını üniversitelerde okutan hocalar var. Öncelikle bu isimleri tespit edip onlara talebeler göndermek lazım. Sayımızı artırmalıyız. Bu Enstitü'de mesela, ders veremiyoruz; ancak insanlar buraya araştırmaya gelebilir, bunlara burslar sağlanabilir. Türkiye için daha önemli bir şey var. Bu, ilmî çalışma için her şeyden daha ehemmiyetli. Türkiye'de araştırma kütüphaneleri yok. Ben, mesela Kültür Bakanlığı'yla, Devlet'le temasa geçip, çok büyük bir kütüphane kurmasını tavsiye edebilirim. Zannediyorum, şu sıralar Türkiye'de siyasî şartlar da çok müsait. En azından koalisyon yok tatbik edebilecek bir hükümet söz konusu. İşler de en azından yurt dışından görüldüğü kadar, müspet. Düşünün! Türkiye'de muhtelif üniversitelerden kitap getirtmek diye bir şey yok. Kendi çalışmalarımdan örnek vereyim: Matematik Tarihi ciltlerini yazdığım zaman, mesela bir kitap, makale ismi tespit ediyorum. Biz de var ise ne âlâ, yok ise hemen asistanlarıma söylüyordum. Almanya'daki bütün kütüphaneler taranıyor. Tespit edilen kütüphaneye ya faks çekiliyor ya telefon ediliyor ya da şimdilerde elektronik posta gönderiliyor. Nerede olursa olsun kitap veya makale en geç 72 saat içerisinde Enstitü'ye ulaştırılıyor. Bu sistem var mı Türkiye'de. Kısacası, bu büyük bir imkân. Bu imkânı Türkiye'de de yaratmak lazım. Kitabı çoğaltmak lazım. Onun için bütün bu işlemleri de yapabilecek, büyük bir kütüphane kurulması şart. Ayrıca Türkiye'deki mevcut kütüphaneleri dünya kütüphaneleriyle, büyük kütüphanelerle, dünyayla alışveriş edebilecek bir hale getirmek lazım.

Dediklerinizi, bir nebze de olsa, Ankara'da YÖK yapmaya çalışıyor.

İstanbul'da olması lazım. Çok büyük bir kütüphane... Hatta Türkiye'deki bütün yazmaların dahi orada toplanması gerektiğini düşünüyorum. Allah korusun bir yıkım halinde bu dağınık, Türkiye'nin ötesinde berisinde bulunan yazmaların hali nice olur!

Daha nazarî bir soru sormama müsaade ediniz: Diyelim ki bir genç İslâm bilim tarihinin belirli bir sahasında uzman olmak istiyor. Tecrübeleriniz ışığında nasıl başlaması lazım? Bir rehber olarak nasıl bir yol haritası çizersiniz?

Evvela, Almanca bilmeden İslâm ilimler tarihi yapılamaz. Çünkü bugüne kadar en mühim etüdler Almanca yapılmıştır. Almanca bilmek lazım. Bundan 40 sene evvel Süleyman Demirel'e yaptığım bir teklif vardı. O zamanlar kardeşim bakandı. Teklifim şuydu: Bursa'da Alman diliyle tedrisat yapan bir üniversite kurulsun. Evet dendi, ama sonu gelmedi. 40 sene evvel bu üniversite açılmış olsaydı çok yol kat etmiş olurduk. Ayrıca Latince de şarttır. Arapça'ya gelince onsuz zaten hiç olmaz. Üstünde çalışılacak ilim dalının teknik muhtevasını bilmek de zorunludur tabi.

Diller ve ilmî teknik muhteva. Daha sonra...

Kitapları takip etmek, araştırmaların izini sürmek; özellikle uygun bir hoca bulmak… Bunların hepsi olmazsa olmaz. İslâm ilimlerinin en büyük, en yapıcı unsurlarından biri şuydu: Müslümanlar, ilimleri hocalardan öğreniyorlardı. Hoca vazgeçilmez bir vasıtaydı. Bakınız Avrupalılar X. yüzyılda Müslümanların kitaplarını tercüme etmeye başladılar, ancak tercümelerin pek çoğu zaten doğru değildi. Metinleri çoğu kez anlamadan tercüme ediyorlardı. Tercümeleri okuyanlar da konuları yarım yamalak anlama şansına sahiptiler. Ne zaman anlamaya başladılar: Hoca yetiştirip bu konuları hocalardan okumaya başlayınca. Bu da ancak XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başlarında vuku buldu. Hocalardan öğrenme metodu son derece önemlidir İslâm ilimler tarihinde. Hoca merkezli bu eğitim-öğretimde intihal da çok zordur. Bundan dolayı İslâm medeniyetinde intihalin oranı çok azdır.

İntihal yoksa, o zaman atıf sistemi çalışıyor demektir.

Evet! İntihal yok ve kaynakları zikrediyorlar. Yunanca veya başka bir dilde fark etmez. Belki de tarihte ilk defa kaynak zikrederek ilim yapma geleneği İslâm medeniyetinde oluştu. Bu nokta son derece önemlidir ve pek çok oryantalist bu noktayı anlayamamıştır. Aslında bir şey diyeyim mi: Hocam **Ritter** dâhil, pek çok âlim İslâm medeniyetini hakkıyla anlayamadı ve hala anlaşılamıyor.

Bu açıklamalarınıza istinaden şöyle diyebilir miyiz?: Müslümanlar dahil, günümüzde insanların İslâm medeniyeti tasavvurlarında sorun var. İşte tam da dediğim bu. Evet! Hem de ciddi anlamda sorun var. Tefsir geleneği, hadis geleneği, kısaca ***‘rivayet geleneği’*** son derece ilmî usullerdir. Öte yandan bakıyorsunuz ***‘rivayet usulü’*** tarih ilminde de uygulanmış ve yüksek seviyede ilmî bir tarih geliştirilmiş. Avrupalılar bu noktaları hâlâ anlayamadılar. Müslümanların da anladığı söylenemez ya. Bu dediklerimi en güzel ***Taberî Tefsiri***’nde müşahede edebilirsiniz.

Son söylediklerinizi fırsat bilerek sorayım: “İslâm medeniyetinin batı medeniyetine etkisini insanlar hâlâ anlamadı” diyorsunuz. Bu konuda ne yapılması lazım? İslâm medeniyetinin Batı medeniyetine aktarılması ve oradaki ilmî faaliyetleri tetiklemesi, etkilemesi...

Bu hususta yine tevazu hududunu rencide ederek söyleyeyim: İlimler Tarihine Giriş adlı el kitabımda bu konunun metodunu yazdım, çerçevesini çizdim. Bu kitabın iyi bir rehber olduğunu düşünüyorum. Sonra bugüne kadar çıkan pek çok kitabımın önsözlerinde bu konuyu defaatle ele aldım, inceledim. Ama bu çalışmaları Türkçeye tercüme etmek lazım.

Konuşmamızda bir vurgunuz var: “Batılılar hatta Müslümanlar bu ‘etki’yi anlayamıyorlar” diyorsunuz. Bu etkiyi küçümsüyorlar ya da çok cüzî kabul ediyorlar.

Mesele anlamak değil yalnızca. Bilmiyorlar. Hayır! Bilmiyorlar. Çünkü ilimler tarihinde yanlış **Rönesans** tarifi var. Herkesin kafasında bu tarif mevcut: Yunanlılar ilimleri kurmuş, aradan asırlar geçmiş, XVI. yüzyıl sonlarında Avrupalılar yavaş yavaş bu ilimleri elde etmiş ve geliştirmeye başlamış. Peki! Bu ilimler Avrupalıların eline nasıl geçmiş, hangi coğrafyadan geçmiş, hangi muhteva ile geçmiş. Bunları uzun zaman Avrupalılara unutturdular. İlimler tarihi kitaplarında da bu hakikati görmezden geldiler. Biraz önce zikrettiğim isimler büyük bir insafla bu tarife karşı çıkmış. Ancak yanlış malumatlar, düşünceler o kadar derine inmiş ki bunları kolay kolay tashih etmek mümkün değil. Bir neslin değil, birkaç neslin işi bu.

Bu işin de çok şuurlu bir şekilde yürütülmesi lazım. Her şeyden önce İslâm dünyasının bu çalışmalara yoğun olarak katılması gerek. Açıkça söyleyeyim: İslâm dünyası bile bu yanlış düşüncelerin o kadar içinde ki birçok kişiye yaptıklarımızı anlatınca şaşırıp kalıyorlar. Yani işin ilginç tarafı Müslümanların tarihte ne kadar büyük yerleri olduğuna önce Müslümanları inandıracaksınız. Bu da işimizin ne kadar zor olduğunu gösteriyor.

Bir Türk gazeteci, Topkapı'daki İslâm Teknoloji Âletleri serginiz hakkında bir yazı yazmış. Bu yazıda şöyle diyor: "Fuat Bey'in yaptığı çalışmalara itibar ediyoruz. Tamam bunlar vardı. Ama ne oldu? Niye devam etmedi?" Bu soruya nasıl cevap verebilirsiniz?

Bana çok zor bir sual sordunuz. Bu sual şimdiye kadar bana binlerce kez sorulmuştur. Alman bilim adamları Müzemizi gezdiklerinde daima şu soruyu soruyorlar: ***"Peki! Doğru. Müslümanlar bu kadar ileriydiler; bunu kabul ediyoruz. Müslümanlar bu kadar ileri oldukları halde neden şimdiki İslâm dünyası bu kadar geri?"*** Bu sorulara bir dereceye kadar cevap vermeye çalıştım. Hemen söyleyeyim: Bu sualin cevabı kolay değil. Kitabımın ilk cildinin son sayfalarında bu problemi ele alıp cevaplandırmaya çalıştım ve ben o cevabın geçerliliğine inanıyorum. Ama dediğim gibi bu sualin cevabını bu kısa konuşmada tafsilatıyla veremem.

Şöyle bir örnek vereyim. Bizanslılar Yunanca bilmesine ve Yunanlıların bütün kitapları ellerinde olmasına rağmen devam edemediler. Ortaya kayda değer bir şey koyamadılar. İslâm dünyasında ise tercümeler yapılıyordu. Mevcut ilmî birikim fehm edilmiş, dönüştürülmüş, geliştirilmiş, yepyeni katkılar yapılmış, yeni ilmî disiplinler kurulmuş vs. Batılıların ilk tanıdığı bu geliştirilmiş ilim. Daha sonra Yunan'a dönüyorlar. Hatta biliyor musunuz; ilk tercümeleri yapan Avrupalılar, bu eserleri Yunalıların eserleri diye tercüme ediyorlar. Önceyi bilmedikleri için İslâm ilmî birikimini de anlayamıyorlar; hatta eserlerin üzerine Yunanca âlim isimleri yazıyorlar. Neyse bu tarihî bir vakıa. Biz gerileme meselesine gelelim.

Her şeyden önce İslâm medeniyetinde bir yıpranma oldu. Öncelikle bu yıpranmanın sebeplerini bulmak lazım. Ben bunu eserlerimde izah etmeye çalıştım. Kısaca, İslâm dünyası, dünyanın merkezi halindeydi. Avrupalılar Hindistan diye Amerika'ya ulaştıktan sonra dünyanın şartları değişti. İslâm'ın politik, özellikle iktisadî gücü yavaş yavaş kayboldu. 1492 senesinde Müslümanlar İspanya'yı tamamıyla kaybettiler. Daha önce Portekiz'i kaybetmişlerdi; yani bütün Avrupa'yı terk ettiler. Bu bölgelerde geliştirdikleri bütün ilimler Avrupalıların eline geçti. Demek istediğim şu: Müslümanlar sadece ilim üretmekle kalmadılar, kendilerinin yerini alacak insanları da yetiştirdiler. Esasında şöyle söyleyeyim: ***Müslümanların hem kendileri, hem de dünya medeniyeti bakımından en büyük faydalarından birisi de İspanya'ya ayak basmalarıydı. İspanya'ya ayak basmalarından itibaren Müslümanlar kendi haleflerini de seçmişlerdi. Yani kaderlerini kendileri çizdiler.*** Müslümanlar Bizans topraklarına ayak basarken yeni bir medeniyetin kurucusu olacaklarını, kurmaya namzet olduklarını göstermişlerdi. İspanya'ya ayak bastıklarında ise yerlerini alacak kültür dünyasını seçmişlerdi. Ben bunu: ***"Bu kültür dünyasını biz yetiştiriyoruz"*** manasında anlıyorum. Çünkü onların kullandıkları pusula İslâm dünyasında yapılmış pusulaydı; bütün bilgileri İslâm dünyasından gidiyordu. Kısaca Avrupa medeniyetinin istikbalini biz çizdik. Ama bu son geldikleri noktadan bizim sorumlu olduğumuz manasına gelmemeli: Atom, anormal silahlar... İlginç bir şekilde kendi sonlarını kendileri hazırlıyorlar, hem de akıl almaz bir süratte. Sizi çok yorduğumuzun farkındayız.

Son bir sorumuz var: *Bilim tarihi açısından Osmanlı dönemini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Esasında Osmanlı medeniyetinin hiçbir büyük, cevherî problemini, İslâm medeniyetinin dışında düşünmemek gerekir. Böyle düşünmeye başladığınızda hiçbir sorunu çözemezsiniz. Başka bir ifadeyle, İslâm medeniyetinin yükselme ve zaaf noktalarını iyi bileceksiniz, ondan sonra Osmanlı medeniyetini tanıyacaksınız. Bizim çok iyi tarihçilerimiz var; ancak Arapça bilmediklerinden İslâm medeniyetini hiç tanıyamıyorlar. Bunun sonucunda da Osmanlı medeniyetini bir türlü çözemiyorlar.

Kısaca şöyle diyebiliriz: Osmanlı'yı İslâm medeniyetinin tabiî bir parçası, devamı olarak görünce hem zaaflarını, hem kuvvet noktalarını fark etmiş oluruz. Son olarak kamuoyuna, ilim dünyasına, bu yola baş koyacak genç ere bir diyeceğiniz var mı?

Türkiye'yi ziyaret ettiğim zamanlarda uzaktan şunu görüyorum: Aşağı yukarı iki cephe var: Bir muhafazakâr zümre; bu zümre mütearız olmayan bir zümre. Bazen kendisini müdafaa şeklinde tezahür eden bir taarruza geçişi var; ama çok önemli değil bu. Bir de bugünkü İslâm dünyasının zayıflığını, İslâm medeniyetinin, İslâm dininin bünyesinde arayan bir zümre var. Bu zümre kompleksler içerisinde. Ben bu iki cepheyi de yabancı bulmuyorum; çünkü bana göre her ikisi de benim milletimin bir parçası. Mesela muhafazakâr zümre öbürlerinden korkuyor ve kaçıyor belki; çünkü öbürleri mütearız; muhafazakâr kesimi insan gibi görmüyorlar. Birçok Avrupalı âlimlerin bizi, İslâm dünyasını hiç görmeleri gibi. Neticede ben bu iki kesimi de reddetmiyorum. Onlar benim mensup olduğum medeniyetin parçaları. Ancak her iki kesim de İslâm medeniyetinin, İslâm ilimlerinin 800-1000 yıllık yaratıcı bir medeniyet olduğundan haberdar değil. Bunu göstermekle, en azından büyük bir kısmının yaratıcı hale getirilebileceğine inanıyorum. Mütearız zümre, İslâmiyet'ten kendimizi kurtarırsak, din adamlarını, dini bertaraf edersek Türkiye'yi birden bire Avrupalı yaparız düşüncesindeler. Bu çok yanlış; bu kafayla hiçbir şey yapamazlar. Tam tersine çok büyük bir pasiflik içerisine düşerler. Başka bir taraftan muhafazakâr zümrede, bizde din adamı da yok. Din adamını çok kuvvetli hale getirmek lazım. İslâm dininin birçok ahlâkî prensibi var. Bu prensipleri bütün insanlara duyurmak, bu prensipleri yaymak lazım. Bunları duyuracak, yayacak din adamı yok maalesef. Hem Avrupa sihirli bir değnek değil ki... Eğer bu medeniyeti dinden tecrit ederek birden bire Avrupalılaştıracaklarını zannediyorlarsa yanılıyorlar. Hakikat ne menfi, ne de müspet anlamda mübalağayı kaldırmaz. Onun için her iki kesime de yalnızca hakikati göstermek lazım. Ben bu bakımdan kurmuş olduğumuz müzenin muhtevasıyla çok faydalı olacağına inanıyorum. Elbette Enstitü'nün yayımladığı kitapların tercümesi de büyük bir mesafe kat edilmesini sağlayabilir.

Çok teşekkür ediyoruz Hocam! Lütfettiniz.

Cumhurbaşkanlığından:

GENELGE
2018/6

2019 yılının "Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı" olarak ilan edilmesi uygun görülmüştür.

Bu kapsamda gerçekleştirilecek organizasyonlar Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı ile birlikte yapılacaktır.

İslam kültür ve medeniyetinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve onu yeni nesillere en doğru şekilde aktarmak amacıyla yapılacak söz konusu çalışmalara ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca her türlü destek ve katkının sağlanması hususunda gereğini rica ederim.

5 Eylül 2018

Recep Tayyip ERDOĞAN
CUMHURBAŞKANI

